

ÚTOYGGJAÁLITID

Útoyggjanevndin

Løgmannsskrivstovan
2001

Útoýggjaálitið
Útoýggjanevndin

Útgevandi: Løgmansskrivstovan 2001

Umbróting: Miðil

Repro: ReproZ

Prent: Estra

Innbinding: Helge Justinusen

ISBN 99918-962-0-1

Innihalsyvirlit

Formæli	5
Skipan av útoyggjaverkætlanini	7
Samandráttir og tilmæli	11
1. Partur	21
Frá heildarsamfelag til ”út”-oyggjar	21
Grundgevingar fyri búsettum útoyggjum	39
2. Partur	47
Lýsing av oyggjunum í verkætlanini	47
Talvu- og myndafrágreiðing	48
Fugloy, Svínoy, Mykines og Skúvoy	51
Fugloy	51
Svínoy	63
Mykines	71
Skúvoy	81
Kalsoy, Hestur og Nólsoy	89
Kalsoy	89
Hestur	105
Nólsoy	115
Stóra Dímun og Koltur	123
Stóra Dímun	123
Koltur	129
Gásadalur	135
3. Partur	141
Tænastuveitingar og vinna	141
Búskaparlíga sjónarhornið	141
Undirstøðukervið	141
Samskipti og kunning	153
Vinna	158
Landbúnaður	162
Mentanarlíga sjónarhornið	175
Mentan og frítíð	175
Skúlin	179
Sosíala sjónarhornið	185
Heilsutænastur og trygd	186

4. Partur	191
Kommunal viðurskipti	191
5. Partur	197
Uppskot til útoyggjapolitikk	197
Aðalmálið við útoyggjapolitikkinum	201
Uppskot og tilmæli	201
“Heildarsamfélagið bygdin”	222
Heildarsamfélagið BYGDIN	225
6. Partur	226
Kelduávísingar og heimildarfólk	226

Formæli

Í samgonguskjalinum boðar landsstýrið frá, at besta grundarlagið undir samfelagnum er virksemi og trivnaður á øllum plássum í landinum. Staðfest verður, at útjaðarin í hesum høpi er í eini serligari støðu. Samgongan er tí samd um, at neyðugt er at fremja verulig tiltøk, um útoyggjum og smáplássum skal verða lív lagað.

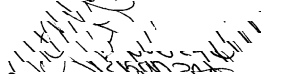
Við støði í hesari fráboðan, setti Anfinn Kallsberg, løgmaður, í apríl 2000 eina nevnd. Nevndin fekk litið upp í hendi at lýsa og viðgera útoyggjaviðurskifti soleiðis, at politisku myndugleikarnir hava eitt grundarlag at taka støðu útfrá í sínum arbeiði at fremja verulig tiltøk, sum skulu virka til at útoyggjarnar og smáplássini ikki doyggja út.

Uppgávan hjá nevndini hevur verið at handa løgmanni eitt álit, sum lýsir, hvat skal til fyri at skapa virksemi og trivnað á útoyggj. Arbeiðið er nú greitt úr hondum og farast kann undir almenna og politiska orðaskiftið og at fremja neyðugar broytingar til tess at tryggja, at útoyggjunum verður lív lagað. Skal gongdin vendast, er neyðugt at fremja munandi broytingar á fleiri grundleggjandi økjum.

Verður arbeitt miðvíst og støðugt við teim leiðum, sum nevndin mælir til, fer vónandi at bera til at steðga fráflytingini, økja um fólkatálið og skapa eitt javnari aldursbýti, sum ber við sær størri trivnað á útoyggjunum. Til tess at hetta skal gerast veruleiki, er tó neyðugt, at fólkið eins væl og politikarar arbeiða í felag fyri at røkka hesum máli.

Nevndin takkar teimum nógvu úti á teimum smáu oyggjunum og kring landið, einstaklingum og stovnum, ið hava víst arbeiðinum áhuga, og sum í skrift og talu hava latið tilfar til álit. Eisini eiga Gestur Hovgaard, samfelagsfrøðingur, Ph.D., ið hevur lutikið fyri Granskingardepilin fyri Økismenning, Abraham Mikladal, kunningartøkningur og Kristina Háfoss, búskaparfrøðingur stóra tókk fyri teirra leiklut í arbeiðinum. Fyri rættlestur og málsliga vegleiðing eiga Ólavur Waag Høgnesen og Jógvan Brim Joensen eisini eina tókk.

Klaksvík, á mariumessu 2001

Olga Biskopstø
samskipari og formaður

Nevndarlimir og umboð fyri oyggjarnar:

Zacharias Zachariassen, Fugloy, Jógvan Edmund á Geilini, Svínoy, Herfríð Sørensen og Poulina M.K.Eliassen, Kalsoy, Katrina Johannesen møtti fyri Meinhardt Johannesen, Mykines, Óla Jákup úr Dímun, Stóru Dímun, Arne Jensen, Skúvoy, Petur Lyngvej, Hesti, Bjørn Patursson, Koltri, Leo Poulsen, Nólsoy, Gutte Gutesen, Bøur, umboðaði Gásadal.

Fyri Løgmannsskrivstovuna:

Barbara á Tjaldrafløtti og Suffía Eliassen.

Skipan av útoyggjaverkætlanini

Uppgávan hjá nevndini var at orða uppskot til ein útoyggjapolitikk, sum tekur støðið í økismenning. Setningurin varð útgreinaður og lýstur soleiðis:

- At lýsa, hvat krevst, til tess at skapa virksemi og trivnað á útoyggjunum.
- At gera ítøkilig menningaruppskot, ið kunnu tryggja virksemi og trivnað á útoyggjunum, við atliti at tí serstaka umhvørvi, ið eyðkennir hesi støð
- At hyggja nærri at gongdini á útoyggjunum fram til í dag, og at nevndin setir seg inn í viðurskifti sum eitt nú fólkatálið, aldursbýtið, livibreyðið, virkseimið ígjøgnum árið, skúlar, ferðasambandið, kunningartøkni, ognarviðurskifti, almen- nar tænastr o.a.
- Menningaruppskotini eiga at taka støði í einum mentanarsjónarhorni, einum búskaparsjónarhorni og einum sosialum sjónarhorni.
- Lýst verður, um uppskotini krevja longri ella styttri tíðarætlanir, og ein meting verður gjørd av, hvussu uppskotini kunnu raðfestast.
- Lýstir verða møguleikar, sum kunnu tryggja, at arbeiðið við økismenning framhaldandi kann virka.

Til tess at loysa hesa uppgávu, var í fyrsta lagi farið undir at leggja arbeiðið til rættis. Útgangsstøðið var, at neyðuga vitanin skuldi fáast til vegar á staðnum. Skipað varð tí fyri:

- Nevndarfundum, fimm í tali, har arbeiðssetningur, endamál og tilfar varð viðgjørt og lýst.
- Oyggjafundum, einum á hvørjum stað, har øll, ið vóru áhugað, kundu koma við sínum sjónarmiðum og hugskotum í skrift og talu
- Samskifti og fundum við stovnar við tilknýti til oyggjarnar, har heitt varð á stovnarnar um m.a. at lýsa virksemi teirra

Bygdaráðini hava somuleiðis havt høvi at koma við viðmerkingum og broytingum til innihaldið í verkætlanini. Har tað var mett neyðugt, hevur verið heitt á serkøn um útgreiningar og viðmerkingar, eins og leitað hevur verið fram tilfar úr okkara granna- londum, sum lýsa viðurskifti, ið kunnu samanberast við okkara.

Í útgreiningararbeiðinum er nógv týðningarmikið og áhugavert komið undan kavi. Nógv av hesum hevur tørv á at verða kannað og/ella granskað nærri, tí kann hetta álitid eisini nýtast sum grundarlag fyri framhaldandi útgreiningum og viðgerð av útoyggjaspurningum.

Verkætlanin fevnir um níggju av okkara smáu oyggjum umframt Gásadal. Oyggjarnar eru: Fugloy, Svínø, Kalsoy, Mykines, Hestur, Koltur, Skúvoy, Lítla Dímun og Nólsoy.

Oyggjarnar og Gásadalur hava verið umboðaðar við einum limi, tó hefur Kalsoyggjin, sum hefur tvær kommunur, verið umboðað við tveimum limum. Nevndin hefur harumframt verið mannað við tveimum limum frá Nýskipanardeildini á Løgmannsskrivstovuni. Samskiparin hefur verið formaður í nevdini, og hefur skrivað og lagt arbeiðið til rættis.

Roynt hefur verið at skipa verkætlanina á ein slíkan hátt, at hon er løtt at lesa og løtt at koma at hjá øllum við áhuga fyri evninum. Av tí at tilfarið er fjøltáttað og fevnir víða, er ein roynd gjørd at býta tað í bólkar undir viðkomandi yvirskriftum.

Orðið "útoyggj"

Undir nevndararbeiðinum tók kjak seg upp um orðið 'útoyggj' og hvønn týdning hetta orðið hefur. Sambært føroysku orðabókini hjá Føroya Fróðskaparfelag 1998 merkir orðið útoyggj "lítil fjarskotin oyggj, oyggj ið liggur uttarlaga í oyggjalandi". Eitt dømi um nýtslu av orðinum útoyggj er m.a. at finna í bókini "Ein yrkjari á útoyggj". Bóklungurin viðger Símun Michael Zachariassen, ið var lærari í Fugloy og Svínø, skald og tjóðskaparmaður, ið búði og virkaði í Fugloy størsta partin av lívi sínum

Orðið útoyggj hefur eina breiðari merking í dag enn áður og hefur fingið týdningin: "oyggjar, ið ikki hava eitt nøktandi ferðasamband og ikki hava somu menningar-møguleikar sum meginøkið".

Samheiti

Er tað rætt ella skeivt, at nýta orðið útoyggj í hesum "nýggja" týdningi? Ein av nevndarlimunum í útoyggjanevdini bar upp á mál, at tað ikki varð dámt, at kalla eitt nú Kalsoynna fyri útoyggj, tí nú var so stutt á mál, til ferðasambandið fór at vera nøktandi. Eisini hefur nevndin fingið áheitan frá fólki um at finna annað hóskað heiti, tí ávís mettu heitið útoyggj vera "niðrandi", sum tikið varð til. Á einum oyggjafundi varð eisini víst á negativa týdningin, ið hongur uppi við týdninginum í orðinum "útoyggj". M.a. varð sagt, at:

"nú verður bara tosað um útoyggjar, nøvnini á oyggjunum verða nærur ikki nevnd longur, og vit eru ikki longur verd tað sama sum onnur, tí vit búgva á "útoyggj". Her er okkurt galið".

Um hugt verður at heitinum í landafrøðiligum týdningi, fevnir tað ikki um allar tær smáu oyggjarnar, tí m.a. Hestur og Kalsoy liggja ikki uttarlaga í oyggjalandi, og eru ikki fjarskotnar oyggjar.

Viðgerð av heitinum

Útoyggjanevndin hefur viðgjørt spurningin um eitt beinrakið hugtak fyri tey bygðarsamfeløg, ið nevndin hefur havt til umrøðu, og skotið varð upp at nýta orðið 'smáoyggj' í staðin. Meirilutin - stívliga helvtin metti, at heitið 'útoyggj' framhaldandi skuldi nýtast, tí tað lýsir betri ta støðu, hesar oyggjar eru í, meðan hin helvtin tók undir við

heitinum ‘smáoyggj’, ið mett var at vera eitt meira positivt heiti. Avrátt var framhaldandi at nýta heitið “útoyggj”.

Heitið útoyggj/ar í verkætlanini

Í álitinum kemur ofta fyri, at tað er neyðugt at nýta eitt samnevni fyri oyggjarnar. Í summum førum verður sagt, “útoyggj” og í øðrum førum “tær smáu oyggjarnar” serliga tá talan er um samanberingar við tær størru.

Samandráttir og tilmæli

”Sigl oyggj fram úr mjørka, nú ert tú eitt skip”. Hesi orð úr yrking eftir Chr. Matras fara vit at nýta sum eina myndlýsing av endamálinum við hesum álit, havandi í huga, at tað er ætlað sum amboð hjá borgarum, politikarum og stovnum, til tess at fáa ferð á útoyggjaskútuna, so hon stevnir út úr mjørkanum, higartil eyðkend av fráflyting og afturgongd, og inn í eina framtíð við framgongd og menning. Útoyggjaverkætlanin skal eggja til búseting og økja móguleikarnar fyri inntøku, tryggleika og tí góða lívinum; men um hetta verður framt í verki, velst um so mangt: Raðfesting – og harvið fíggjarliga orku – ið politiska skipanin tilskilar útoyggjunum, hugflog og vilja hjá teimum, ið búleikast og sum kunnu hugsa sær at búleikast á útoyggj, og ikki minst velst tað um samstarvsvilja millum allar partar, ið hava áhuga í eini útoyggjamenning.

Útoyggjaálit ið er skipað í seks pørtum:

1. partur er ein søgulig lýsing og grundgeving fyri tørvinum á búsettum útoyggjum.
2. partur lýsir hvørja einstaka oyggj
3. partur tekur samanum tey viðurskifti ið krevja ábøtur
4. partur viðger nøkur kommunal viðurskifti
5. partur er uppskot til ein útoyggjapolitik
6. partur vísir á bókmentir og aðrar heimildir ið tilfarið byggir á

1. Partur - viðger útoyggjarnar søguliga frá bóndasamfelagnum til í dag fyri at gera tað lættari at skilja, hvussu verandi støða er íkomin. Eisini er ein viðgerð av trupulleikum, móguleikum og resursum í útoyggjunum, og tað verður grundgivið fyri, hví tað er ein fyrimunur fyri Føroyar at hava allar oyggjarnar búsettar.

Søguliga gongdin vísir, hvønn avgerandi leiklut útoyggjarnar høvdu í menningini av Føroyum frá steinrunnum bóndasamfelag við avmarkaðum móguleikum til eitt ríkt, framkomið vinnu- og vitanarsamfelag. Prísir fyri ta skjótu og umfatandi broytingina av samfelagnum hava m.a. tær smáu bygdinarnar og oyggjarnar í Føroyum goldið. Tær eru vorðnar avskornar frá at fáa lut í vøkstrinum, sum tær sjálvar lögdu lunnar undir fyri skjótt 200 árum síðani.

Politiskt hava útoyggjarnar ikki verið raðfestar høgt. Tey tiltøk, ið eru gjørd, hava oftast verið støk tiltøk heldur enn partar av miðvísium og samskipaðum útjaðrapolitikki.

Útoyggjarnar, Nólsoy undantikin, eru í dag – við ávísing til fólkatálið - á sama støði, sum tær vóru fyri 200 árum síðani. Munurin er bert tann, at fyri 200 árum síðani, var bygdarsamfelagið ein væl skipað fíggjarlig, sosial og mentanarlig eind, ið megnaði at endurnýggja seg sjálva. Í dag eru tað almennir stovnar á meginøkinum og kommunurnar, ið skulu tryggja eitt hóskaði tænaustøði, men tað hevur ikki eydnast til fulnar. At tað kortini hevur eydnast at halda lív í smáplássunum, er teirri innaru styrkini í bygdarfelagsskapunum at takka.

Hóast gongdin í dag er fyri alt størri menning av býarøkinum, so er greitt at henda gongdin í framtíðini kann broytast. Flyting til og frá býarøkjum er altíð farin fram í

størri ella minni mun; hetta ein partur av dynamikkinum í samfelagnum, ið ber boð um, at fólk leggja seg eftir at trívast og klára seg í góðum eins væl og í ringum tíðum og skiftandi umstøðum annars, tí verður víst á, at tær smáu oyggjarnar eiga at vera eitt neyðugt og sjálvsagt tilboð ímillum teir móguleikar, ið standa borgarunum í landinum í boði.

Tey samfelagsvirði og teir fyrimunir, ið natúrliga eru í einum oyggjasamfelag, skulu froyingar fjálga um. Eitt nú eru nógvir ótroyttir móguleikar á útoyggj, ið kunnu skapa grundarlag fyri størri og breiðari búseting í framtíðini. Gagnnýta vit tað tilfeingið, sum liggur í okkara náttúru og umhvørvi, og ganga vit undan í viðurkenningini av tørvinum, ið okkara vitanarsamfelag kemur at hava, eru nógvir ótroyttir búskaparligir fyrimunir á teimum smáu oyggjunum. Altjóðagerðin setur stór krøv til føroyska samfelagið. Skulu vit liva upp til hesi krøv er neyðugt at Føroyar framhaldandi eru eitt fjølbroytt samfelag. Tískil er neyðugt at styrkja og menna tær smáu oyggjarnar og tey smáu bygdarsamfeløgini í Føroyum. Við at varðveita hesi smáu samfeløg, varðveita vit ikki bert stórar partar og berarar av søgu og mentan Føroya, men eisini eina av lívsnervunum til framtíðar menning og framburð.

Longu í dag eru ríkir móguleikar fyri, at skapa góðar karmar fyri búseting á smáu oyggjunum, og alt talar fyri, at framtíðartøkni v.m. fer at gera karmarnar uppafur betri. Við støði í grundgevingini í álitinum, eiga vit at leggja okkum eftir at fáa tað “traditionella” og tað “modernaða” at ganga hond í hond, soleiðis at styrkin frá báðum kann brúkast sum undirstøði til at klára tær avbjóðingar, ið nýggjar tíðir seta.

2. Partur - viðger hvørja einstaka oyggj. Lýst verður m.a. hvussu støðan er nú, og í hvønn mun móguleiki er fyri menning sæð frá serstøkum staðbundnum umstøðum. Útoyggjanevndin hevur sett seg inn viðurskifti sum eitt nú fólkasamanseting, undirstøðukervi, livibreyðið, mentan-, sosial-, kommunu- og jarðarviðurskifti.

Samanumtikið kann sigast, at viðgerðin av hvørjari oyggj sær gevur eina mynd av, hvussu ymiskar oyggjarnar eru, og at tær tí hava ymiskan tørv, tá ið tað kemur til at seta ítøkilig stig í verk. M.a er landafrøðiligi munurin stórur, bæði støddin á oyggjunum, staðseting og bygnaður. Fólkatálið, vinnuvirksemi og jarðarviðurskiftini eru eisini ymisk. Tað, sum allar oyggjarnar tó hava til felags, er vánaliga undirstøðukervið og tað vantandi útboðið av tænastráttum.

Fólkatálið, kyns- og aldursbýtið eru skrásett fyri hvørja av oyggjunum/bygdunum. Hetta vísir í fleiri førum eina sera dapra mynd. Verða hesar umstøður samanbornar við vinnuligu umstøðurnar á hvørjum staði, gerst myndin ikki betri. Arbeidsplássini eru fá, og móguleikarnir fyri at vinna til lívsins uppihald á staðnum eru smáir. Á mentanarøkinum er lítið og einstáttað virksemi sæð við stórbýareygum; men mentanarligi- og sosiali felagsskapurin, ið er innbygdur í gerandisdagin, gevur rúm fyri samveru og upplivingum. Samanhaldið er sera ymiskt frá bygd til bygd. Á heilsuøkinum vísir ein skráseting av tænastráttum, at tænastráttuð als ikki kann samanberast við tað á meginøkinum. Tað er eisini sera ymiskt í hvønn mun oyggjarnar samstarva við meginøkið.

Jarðarviðurskiftini eru lýst fyrri hvørja oyggj sær. Víst verður, hvussu stórir partur av jørðini er ávikavist kongs og óðal, og hvussu stórum parti av jørðini tey fastbúgvandi hava fult ræði á. Úrtøkan av jarðarbrúkinum og gagni tað ger fyrri útoyggjarnar gevur eina greiða ábending um, at vinnan ikki hevur bestu umstøður at virka undir. Skal bústaðarhugurin styrkjast og skulu oyggjarnar mennast, so er alneyðugt at tiltøk verða fyriskipaði alt fyrri eitt, soleiðis at bótast kann um tey ringastu árinini.

3. Partur - viðger tær tænastrur og tey tiltøk, sum verða boðin borgarum í størri oyggjunum, men ikki røkka út til tær smáu. Eisini er víst á fyriskipanir og tænastrur, ið kunnu fremja búskaparligan vøkstur, trivnað og tilflyting. Grundsjónarmiðið er at lýsa tænastrur og tiltøk við støði í tí, sum tey, ið búgva á útoyggj, hava greitt frá, og tí, sum hvør einstakur stovnur ella hvørt einstakt felag metir vera trupulleikan. Loysnirnar byggja í stóran mun á uppskot frá brúkarunum og teimum, sum umsita hvørt einstakt øki.

Evnini verða flokkaði út frá trimum sjónarhornum. Tað fyrsta er tað búskaparliga sjónarhornið (undirstøðukervið og vinnuligar umstøður). Harnæst kemur tað mentanarliga sjónarhornið (mentan, frítíð og skúli). At enda kemur tað sosiala sjónarhornið (heilsu- og sosialviðurskifti).

Undirstøðukervi

Tað fyrsta evnið, ið verður lýst, er undirstøðukervið. Útoyggjanevndin ásannar, at skulu nýggjar vinnur taka seg upp, skulu samferðslu- og samskiftismøguleikarnir vera góðir, eins og allar aðrar grundleggjandi fyrirteytir, sum t.d. orka, renovatión v.m. Á smáu oyggjunum er langt eftir á mál. Á summum økjum er komið nakað áleiðis, men nógv vantar í.

Á samferðsluøkinum er tað fyrsta evnið ferðafólkaflutningurin. Hesin er ikki nøktandi til tær flestu oyggjarnar. Skipini eru ikki tíðarhóskandi, og tað er ov langt millum túrarnar. Somuleiðis verður hildið, at tyrlan flýgur ov fáar túrar. Farmaflutningurin er heldur ikki nøktandi á flestu farleiðum.

Viðvíkjandi vegum, tunlum og landingum eru ábøtur gjørdar og útbyggingar framdar á flestu oyggjum tey seinnu árinini. Hetta hevur viðfært, at tað nógvastaðni eru góðir vegir í og ímillum bygdur. Men enn er langt á mál. Skal vegakervið, landingar og tunlar kunna nøkta tørvin á einum øktum, útbygdum og nýmótansgjørdum ferðasambandi, er neyðugt at styrkja henda partin av undirstøðukervinum samsvarandi.

Innan el-orku, oljuveiting og renovatión, eru viðurskiftini sum heild góð, við undantak av forðingum sum liggja í vánaligum ferðasambandi, m.a. at oyggjar, ið ikki hava umstøður til, at oljubíur kemur í oynna, noyðast at nýta smáar tunnur, ið er ein sera ótíðarhóskandi háttur at fáa oljuna til høldar.

Á samskiftis økinum eru umstøðurnar ógvuliga ójavnar eins og möguleikarnir eru skerdir á summum oyggjum fyrri einum nøktandi samskifti. Ein av grundgevingunum fyrri hesum er t.d. at tað ikki er ein alment orðaður politikkur, ið greitt vísir, hvat støðið skal vera innan samskifti og kunning, og hvør í landinum skal hava ágóða av hesum.

Vinumöguleikar

Bert 14 % av úrtøkuni hjá íbúgvunum á útoyggj stava frá jarðarbrúki. Hóast nógva fruktagóða jørð og móguleikar fyri fuglaveiðu á flestu plássum, so verður hetta tilfeingið ikki gagnnýtt til fulnar. Orsøkirnar eru bæði at finna í umstøðunum fyri jarðarbrúki á útoyggj, í vantandi landbúnaðarlóggávu og ikki minst í avskeplaðum jarðarviðurskiftum. M.a. gera hesi viðurskifti sítt til at máa støðið undan búsetingini í fleiri bygdom. Í løtuni stendur valið ímillum at fjálga um eitt frítíðarítriv og eina búseting.

Hóast dentur skal leggjast á ein burðardyggan landbúnað og gagnnýtslu av náttúru-tilfeingi annars, so er samstundis stórvur á at menna aðrar vinnugreinar. Tey, sum flyta aðrastaðni at búgva og arbeiða, og tey, sum ferðast ímillum dagliga, hava ongan valmöguleika, tí onki tilboð er um arbeiði í heimbygdini

Skulu hjún kunna flyta til smáu oyggjarnar, so má dentur leggjast á, at arbeiðspláss eisini eru til konufólkini. Tað er aloftast neyðugt við tveimum inntøkum, skulu endarnir røkka saman. Tá ið talan er um at skapa eina burðardyggja vinnu mugu aldurs- og kynsbýtið havast í huga. Í onkrari oyggj er miðalaldurin sera høgur, og eisini eru oyggjar, sum hava fleiri børn og gomul enn fólk í arbeiðsførum aldri. Tí verður nógvastaðni neyðugt við tilflyting av arbeiðsorku.

Smáidnaður og smoltaling, KT-vinnutiltøk og fjararbeið eru vinnur, ið kunnu setast á stovn í útoyggj.

Tær umstøður, ið skulu styrkjast, eru umframt undirstøðukervið eisini kunning, gransking og førleikamening, men ikki minst umstøður fyri fígging og vegleiðing til at seta burðardygt virksemlí í gongd. Amboð í hesum arbeiði er m.a. ráðgeving, leiðbeining, rímligar fíggjarligar umstøður og positivt servíðger í ein ávísan mun, m.a. at fyrirkur, sum verða stovnsettar á smáu oyggjunum, fáa skattafyrirminir í eitt ásett áramál.

Mentan

Tá tosa verður um mentan á teimum smáu oyggjunum, er tað mentan ið er tengd at máttanum at lívbjarga sær uppá, máttan at brúka vitan uppá, at stuðla og hjálpa hvør-øðrum. Tey mentanartiltøk ið eru vanlig á meginøkinum, eru ikki mong í talið á útoyggj. Skulu hesi smáu samfeløg megna at taka tær avbjóðingar ið liggja fyri framman, er eitt skipað mentan- og frítíðarlív av týðningi fyri smáu bygdinar. Men mentan skal hava karmar at virka innanfyri, hava samkomustøð, har bygdafólkið kann virka saman, og har eisini fólk uttanefir kunnu koma. Tí verður lagt upp til, at lítil ítróttarhøll, bygdarhús og skipaði barna- og ungdómstiltøk skulu vera í øllum teimum smáu oyggjunum. Varðveitsla av gomlum siðvenjum, handverki og framleiðslum eru eisini átrokandi evni at fáa fram í ljósi. Hetta eru tiløk, ið bæði eru til gagns fyri mentan og vinnulív í oyggjunum. Tað er av týðningi at tær smáu oyggjarnar standa saman og seta seg inn í teir móguleikar, sum eru fyri at fáa sett í verk og fíggja tiltøk innan hesi øki.

Bygdarskúlin hevur ein stóran leiklut í menningini av smáoyggjasamfelagnum. Skipanin, sum nú er galdandi, har 8.-9. flokkur skal hava serliga góðkenning, er ikki nóg trygg. Tí er tørvur á, at allar tær smáu oyggjarnar hava rætt til framhaldsdeild, eisini hóast bátur siglir til meginøkið morgun og kvøld.

Tað skal hjúklast um bygdarskúlan, og úrvalið av útgerð og undirvísing má styrkjast,

m.a. við at skipa fyri samstarvi ímillum bygdarskúlan og skúlar á meginøkinum. Ein væl fyriskipaður bygdarskúli kann gerast sambindingarlið ímillum tey ungu og eldri í bygdini, og sambindingarlið til skúlar og tiltøk á meginøkinum og longur út í heim. Frítíðarundirvísing er í løtuni eitt tilboð, men úrvalið av lærugreinum er ov lítið.

Heilsuøkið

Ein skráseting av almanna- og heilsutænastunum vísa, at stórir veikleikar eru á flestu økjum. Hetta ber boð um at heilsutænastan í Føroyum er ikki enn so væl skipað, at hon kann veita øllum borgarum somu tænastu. Av Almanna- og Heilsustýrinum er grundgevingin vantandi fíggjarligar umstøður, tørvur á útbúnum fólki, sum vil flyta út á smáu oyggjarnar at starvast, og tað vánaliga ferðasambandið, sum er ein stór forðing.

Tað er umráðandi at hava eina góða og virkna heilsuskipan á øllum oyggjum. Talan er um at samskipa allar heilsutænastur innan nýmótans karmar, til dømis á einum heilsudepli, so útoyggjaborgarin fær eina eins góða tænastu sum á meginøkinum, og harvið upplivir, at vælferðarsamfelagið ikki bert er til frama fyri tey sum flyta av oygni. Ein heilsudepil kann harafturat gerast eitt gott arbeiðspláss til útbúgvinn fólk og kann harvið styrkja búsetingina.

Innan eldrarøkt eru viðurskiftini ikki nøktandi, tí verður víst á tiltøk ið kunnu økja um trivnaðin hjá teimum gomlu.

4. Partur – greiðir frá, umstøðunum hjá kommununum á útoyggj og leikluti teirra í menningini. Afturat hesum verða viðurskifti, sum á ymiskan hátt eru tengd at menning av lokalsamfelagnum viðgjørd.

Kommunurnar hava fleiri trupulleikar at dragast við. Summir teirra eru púrusta staðbundnir, meðan aðrir er tengdir at viðurskiftum, sum allar tær smáu oyggjarnar hava í felag. Fíggjarligu karmarnir eru sera trongir og loyva bert fáum íløgum, sams-tundis sum tørvur er á nógvum og fjøltáttaðum tiltøkum, skal økið gerast áhugavert sum búsetingar- og vinnuøki. Smáu kommunurnar eru ógvuliga varnar, tá ið talan er um kommunusamanleggingar. Men uttan mun til, hvør loysn verður á hesum spurningi, so er eitt neyvt samstarv ímillum útoyggjakommunurnar eitt tiltak, ið kann hava við sær stórar fyrimunir. Hetta samstarv kann skipast í einum útoyggjafelag. Somuleiðis kann eitt útoyggjaumboð koma at virka fyri, at politiskir málsetningar um menning av smáu oyggjunum verða útintir í verki, í neyvum samstarvi við politiska myndugleikan og útoyggjafelagið.

Fyri at skapa tilflyting til útoyggjakommunurnar eru nógv viðurskifti, ið skulu vera í lagi í kommununi. Eitt av teimum er móguleikin at fáa ein bústað. Hóast stórt tal av tómunum húsum í hvørjari bygd, so er trupult at fáa innivist, uttan mun til um tað er í longri ella stytri tíð. Móguleiki er at byggja hús, men hetta er kostnaðarmikið og í ávísam føri ein ótrygg loysn. Víst verður á tørvinn, ið er á at kommunurnar viðurkenna tann stóra týðning, tað hevur fyri økið, at fólk kemur uttaneftir. Avstaðarfólk eiga at hava tær bestu umstøðurnar, tá tey vitja í kommununi. Hetta er ein partur av einum livandi útoyggjasamfelag.

Ein stór uppgáva hjá útoyggjakommununum er at skapa karmar fyri tey børn og tey ungu, sum vaksa upp í kommununi. Trívast tey, so kann tað skapa gróðrabotn fyri, at tey móguliga leita aftur til heimstaðið eftir lokna útbúgving. Tað áliggur ikki minni kommununum at vera virkin, tá ið um karmar ræður til borgararnar sum heild, so staðið gerst lokkandi sum bústaður. Størsta avbjóðingin hjá útoyggjakommununum er at tora at ganga nýggjar leiðir, at vera opin fyri nýhugsan og ótraditionellum loysnum, og geva rúm fyri einum neyvum samstarvi við og ímillum tey búsettu.

5. partur - er eitt uppskot til ein útoyggjapolitikk við støði í økismenning. Áðrenn tey ítøkiligu uppskotini verða lögð fram, verður hugt at m.a. økispolitikki í okkara grannalondum frá 1970'unum og fram til 1990'ini, og týðninginum av bygdamenningarpolitikkinum, sum var framdur í Føroyum í sama tíðarbili. Nomið verður eisini við tørvinn á økisrættaðum politikki.

Ein góður og málrættaður økispolitikkur leggur dent á spjalding og viðurkenning av ymiskleikanum í hvørjum einstakum økið samstundis sum ansað verður eftir, at ikki verður skapt ein ójavn menning.

Víst verður á, at tað yvirornaða málið við einum útoyggja- og økispolitikki eigur at verða at varðveita megintáttin í búsetingarmynstrinum í Føroyum við at skapa sterkar búskaparligar- og mentanarligar eindir kring alt landið. Ein útoyggjapolitikkur skal staðfesta týðningin av at hava búsettar útoyggjar og harvið skapa teir neyðugu karmarnar fyri at oyggjarnar ikki bert eru búsettar, men at tær hava vakstrarmøguleikar og at tær í tænaustøðið verða javnsettar við landið sum heild, tá ið um tænastur ræður.

Útoyggjapolitikkurin skal viðføra, at stovnstett vera varandi og lönandi arbeiðspláss á útoyggjum, bygd á tær fyrirtreytir, ið finnast í økinum. Tiltøk, sum fremja kappingarføri, eru framtíðarrættað og kunnleikagrundað eiga at verða raðfest frammalaga.

Tað er neyðugt, at útoyggjapolitikkurin í nøkur ár setur útbygging av undirstøðukervinum, íløgur í karmar ið kunnu skapa menning og trivnað, bæði innan vinnu, mentan og sosiala økið, ovast á dagsskránnu, og í hesum sambandi at byggir upp eina skipan, ið gevur útoyggjakommununum fíggjarligar karmar at gera neyðugar íløgur við.

Ein útoyggjapolitikkur krevur ikki bert, at øll aðalstýrini samvinna, men eisini umsiting og stovnar, og tí er avgerandi neyðugt at skipað verður fyri einum neyvum samstarvi ímillum allar avvarðandi partar.

Eftir einari útgreinan av politiska málsetninginum og einum útoyggjapolitikki verða sett fram tey tilmæli og tey uppskot, sum eru komin fram undir arbeiðnum við hesum álit.

Álitið endar við einum uppskoti um eina verkætlan, nevnd "heildarsamfelagið BYG-DIN" Hetta er ein verkætlan, ið byggir á øll tey hugskot og tilmæli, ið útoyggjaverkætlanin rúmar. Sostatt er hetta eitt uppskot um eina ítøkiliga tilgongd til aðalmálið við verkætlanini, nevnliga at tær smáu oyggjarnar gerast javnbjóðis partar í føroyska samfelagnum.

Uppskot og tilmæli samanumtikið

- Fyri at tryggja at útoyggja- og økismenning framhaldandi verður á dagsskránni, mælir útoyggjanevndin til, at løgmaður ella ein av landsstýrismonnum samskipar útoyggja- og økismenning og situr fyri hesum málsøkið.
- Sett verður eitt útoyggjaumboð, sum skal virka fyri, at politiski málsetningurin um útoyggjamenning verður útintur í verki.
- Álagt verður umsitingini at eygleiða og meta um árin og ávirkan, ið nýggjar ella broyttar lógir kunnu hava á menningina av útoyggjum
- Lagt verður upp til, at útoyggjakommunurnar skipa seg í felag og fara undir miðvíst samstarv fyri menning. Víst verður samstundis á, at hesar kommunur ikki sum er hava fíggarliga orku til sjálvar at seta í verk tær neyðugu útybyggingarnar, og tí mælir útoyggjanevndin til, at landskassin fíggar hetta tiltak.
- Orðast má ein ein greiður samferðslupolitikkur, har m.a. eitt minstamark fyri tænaustøði á ferðafólka- og farmaflutningi eigur at verða staðfest við lóg. Tænaustøðið skal hækka munandi, bæði á ferðafólkatænaustu og títleika á øllum farleiðum.
- Mælt verður til, at tað almenna skrásetur og kostnaðarmetir tørvin á ábótum og útybyggingum á vegakervi, tunlum og lendingum o.l., og leggur eina tíðarætlan fyri fremjan av neyðugum tiltøkum. Mælt verður somuleiðis til, at arbeiði, sum er sett út í kortið ella eru í gongd, verða framd eftir ásettari tíðarætlan, ið íbúgvarnir í viðkomandi oyggj verða kunnaðir um.
- Innan samskipti og kunning er bráðneyðugt, at tað almenna tryggjar, at øll í landinum, t.v.s. eisini tey, sum búgva á smáu oyggjunum, fáa somu móguleikar til ásettar samfelagsveittar tænaustur. Her er talan m.a. um fjarskipti, postflutning, blaðútbering o.l. Góðskan á tænaustunum skal vera eins fyri alt landið.
- Dentur skal leggjast á, at menna kappingarførar vinnur á útoyggj. Skal hetta kunna útinnast í verki, er neyðugt at tað almenna ger umstøðurnar fyri vinnu so góðar sum gjørligt; neyðugt verður at taka hædd fyri tí serstøðu útoyggjarnar eru í.
- Útoyggjanevndin vísir á nøkur vinnupolitisk amboð, ið kunnu virka fyri vinnuligari menning, hesi er m.a. ein útoyggja- og økismenningargrunnur, ið kann ráðgeva og fígga tiltøk úti í økinum. Skattafyrimunir, ið kann styrkja verandi

fyrirtekur og eggja til stovnsetan av nýggjum vinnutiltøkum eins og miðvísari útbúgving, gransking og kunning til frama fyri nýggjar verkætlanir á teimum smáu oyggjunum, eiga at verða umhugsaðir.

- Landbúnaðurin skal hava betri umstøður at virka undir. Jarðarviðurskiftini skulu broytast, øll jørð skal góðskumetast og flokkast, bæði óðals- og kongsjørð. Síðani verður mælt til, at jarðarbrúk verður skipað við kravið um fastan bústað har jørðin er, eins og áløgd verður framleiðsluskylda á alla landbúnaðarjørð.
- Mælt verður til, at jørð ið er flokkað sum landbúnaðarjørð verður býtt í hóskaði framleiðslustøddir, og at flokkingin verður gjørd við atliti til, hvat jørðin er best egnað til. Ein almenn meting av, hvat ein “mynsturgarður” kann framleiða, verður at nýta sum mátistokkur fyri framleiðslu. Framleiðsluhús skal vera í hvørjari oyggj, ið kann hagraiða og góðska alt tilfeingi frá jarðarbrúkinum, fuglaveiðu og fiskivinnu eftir heilsufrøðiligum forskriftum.
- Lunnindi vera loyst úr verandi jarðarskipan og rætturin at veiða m.a. fugl fellur til tey, sum eru fastbúgvandi á staðnum eftir ásettari skipan. Hvørt hús, ið ikki hevur landbúnað sum vinnuveg, fær tilluta eina trøð, at gagnnýta til húsarhaldið.
- Fuglaveiðulógin skal broytast, soleiðis, at tey fastbúgvandi hava rætt at taka hellufugl, og fara í bjørgini at veiða fugl eftir gomlum siði. Eitt ásett økið runt hvørja av smáu oyggjunum skal friðast fyri fuglaveiðu frá báti.
- Á mentanarøkinum vísir útoyggjanevndin á, at tað er neyðugt, at tað almenna stuðlar undir eitt áhugavert og virkið mentanar- og frítíðarlív á smáu oyggjunum. Tí verður mælt til, at tey intiativ, ið vera tikin úti á oyggjunum fáa eina positiva viðgerð og vera stuðlaði.
- Skotið verður upp, at ein partur av teimum pengum, sum álíga verður játtaður til mentan, verður oyramerktur til útoyggjarnar.
- Skúlamál eiga at fáa eina høga raðfesting og bygdaskúlin skal mennast. Mentamálastýrið og skúlamyndugleikarnir annars skulu skipa fyri einum samstarvi ímillum bygdarskúla og megin-skúla í økinum, og neyðug tøkni útvegast til m.a. fjarundirvísing og samskipti ímillum næmingar. Rætturin at hava 8. og 9. flokk á øllum oyggjum, ið ikki hava fast vegasamband við meginøkið, eigur at verða staðfestur í skúlalógini.
- Á heilsuøkinum mælir útoyggjanevndin til, at tænastan til borgaran á útoyggj

verður eins góð og á meginøkinum. Tað eigur at verða viðurkent, at viðurskiftini kunnu vera ymisk, men ikki ójovn. Læknaviðtaluhøli eigur at verða í hvørjari oyggj, og settur verður økislækni, ið hevur sum starv burturav at ferðast til útoyggjarnar eftir fastari skipan. Galdandi kommunulæknaskipan skal framvegis umsita bráfangis læknaviðtaluna.

- Sjúkrasystir verður sett í hvørja oygg. Sjúkrasysturin skal verða útbúgving til at taka sjúkuavgerð (diagnosu). Møguleiki skal vera fyri telemedisin. Sjúkrasysturin skal hava hjálparfólk og/ella eina avloysaraskipan í samstarvi við meginøkið. Dentur skal leggjast á, at heilsu- og umsorganarstøðið er gott úti í økinum, soleiðis at børn, tilkomin og gomul skulu verða trygg, hóast tey velja at vera búsitandi á útoyggj.

Útoyggjanevndin vil til seinast vísa á, øll tey mongu uppskot og tilmæli, ið eru sett fram í hesum álit, kunnu - um bert politiskur og fólksligur vilji er til tess - verða við til at rætta ta skeivu kós, sum tær smáu oyggjarnar í Føroyum í lötuni sigla..

1. Partur

Frá heildarsamfelag til "út"-oyggjar

Gløgt er gestsins eygað

-At ferðast úr oyggj í oyggj í Føroyum er sum at ferðast ígjøgnum tíðina, siga útlendsk ferðafólk !

Tað kenst sum at stíga inn í eina aðra tíð at fara av teimum breiðu og væl hildnu vegunum við nógvari ferðslu og umborð á tann gamla træbátin, sum siglir út í ta lítlu oynna. Ein samanrenning av gomlum og nýggjum, nýggjum tøkni og gamlari mentan. Soleiðis kendist tað at koma á land á tí nýggju lendingini, sum er stoypt upp at brattlendi. Ein nýggjur traktorur, ein gamal slitin lastbilur og trillibørur fluttu vøru og fólk til húsa. Oljutunnurnar stóðu eftir á bryggjuni! Inni í bygdini vóru vegirnir smalir og illa hildnir. Órudd lá í áunum, við vegjaðaran og í onkrari gróthúsatoft, fleiri hús sóu tóm og forfallin út. Men ongastaðni sá eg hugnaligari bygdralag – ein friður lá yvir hesum fjarskotna staðið, ein friður, sum fær alla strongd at hvørva. Tá gingið varð um túnini, legði eg til merkis eitt nýmótans fjós, okkurt nýtt hús, men tey flestu elli-gomul. Eg undraðist á allar tær niðurdotnu grótladingarnar og smáu úthúsini. Hvat mundu tey bera boð um?

Ein eldri maður greiddi frá, at hetta var søgan hjá bygdini. Søgan um kornvelting og torvskurð, um turkað kjót, fugl, fisk og hoyggj. Um eplini, sum vórðu goymd, um tær góðu hvannirnar. At ross høvdu staðið á beiti og hví bátaneystini stóðu heilt uppi í bygdini. Hann vísti mær toftirnar av einari gamlari mylnu og einari smiðju.

Aftur at hesum var vakurleikin í náttúruni, fuglalívið og tað fryntliga fólkíð. Harmiligt, at onki alment wc og ongin matstova var, men tað hevði kanska oyðilagt kensluna av tí "primitiva bygdralívinum !" (samanskrivað úr spurnarkanning gjørd, við útlendsk ferðafólk á sumri 1999)

Hetta brotið vísir, at sæð við gestsins eyga, eru hetta tilafturskomnar, men hugnaligar, smáar bygdir. Men tað, sum ferðamaðurin ikki veit, er, at hesar smáu bygdir ikki kunnu liva, hvørki av fortíðini, ferðavinnuni ella av tí, ið oyggin gevur av sær og eru bygdinarnar tí við at avtoftast. Tað, sum ferðamaðurin heldur ikki veit, er, at í hesum bygdarsamfelag liggja goymdar fortreytir fyri menning, ein íborðin styrki, sum hevur ment seg upp gjøgnum øldir – hendan styrki liggur í bygdarfelagsskapinum, í mentanini og tí føroyska hugsanarháttinum. Hetta er eitt tilfeingi, sum fer at vísa seg at vera tað, ið aftur kann fáa tær smáu oyggjarnar á føtur. Samfelagsligu broytingarnar í nýggjari tíð hava máað støðið undan búsetingini. Hetta fara vit at vísa á í hesum 1. parti av álitinum. Í seinni partum verður víst á, hvussu vit sum tjóð kunnu broyta hesi viðurskifti.

Tær 4 tíðirnar

Hetta stóra lopið ímillum "nýmótans" meginlandið og "primitiva" útoyggjasamfelagið er íkomið tey seinastu 70 árin. Tey, sum í dag um 80 ára gomul, minnst, tá rættiligt lív var í byggunum og skúlastovurnar vóru fullar av lívsfrískum ungdómi. Hesi gomlu fólkinu kunnu eisini siga frá bóndasamfelagnum, ið teirra foreldur vuku upp í, og tað var aftur ein heilt onnur tíð. Føroyar hava sostatt verið gjøgnum trýggjar, skjótt fyra ymiskar tíðir í eitt stívt 100 ára skeið: bóndasamfelagið, broytingin til fiskivinnusamfelagið, síðan tað nýmótans ídnaðarsamfelagið og nú vitanarsamfelagið. Ein gomul kona, ið varð fødd fyri næstseinasta aldaskiftið, tekur soleiðis til:

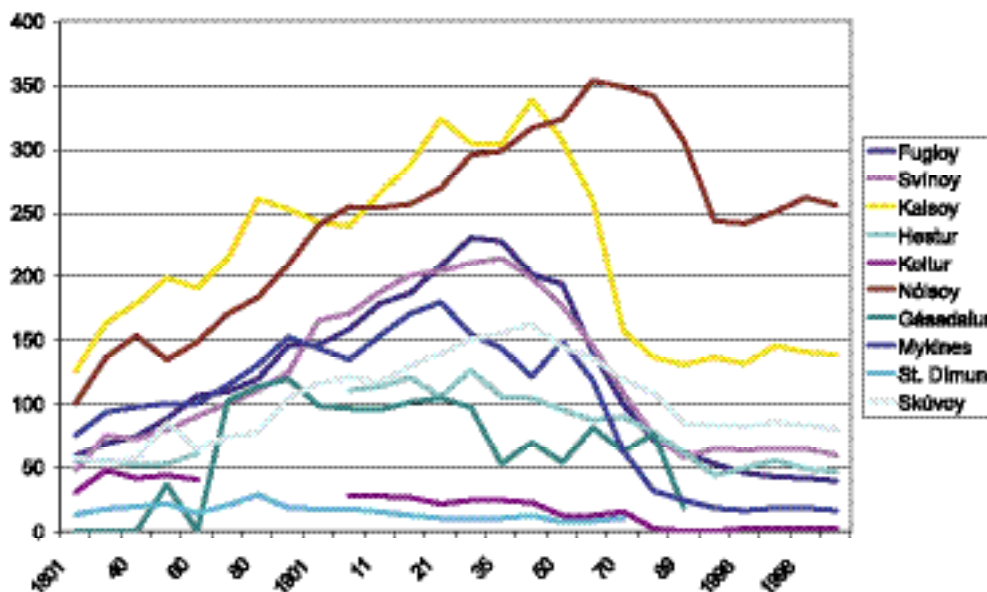
"Broytingin er fyri mær sum harðasti streymur – ella mysing. Hetta er galdandi bæði í tí handaliga og andaliga. Óvanlig framstig eru gjørd til bata. Men tað gamla orðið sigur, at tað skal breiður ryggur til at bera góðar dagar. – Tað er vandi í hvørjari vælferð.." (Maria Eide Petersen, Snøklar, H.N.J.Bókahandil 1982)

Vandin í vælferðini hevur verið, at menningin ikki hevur verið jøvn í øllum landinum. Sum árinu hava gingið, hevur munurin ímillum tey væl mentu og tey tilafturskomnu økini alsamt vaksið. At vit ikki hava megnað at stýrt broytingunum, mugu vit í dag ásanna, men tað ber okkum ikki framá at gráta um tað. Støða skal heldur takast til, hvussu vit nú og framvegis kunnu rætta hetta ójavna býtið. Fyri at koma tí útgangsstøði nærri – har menningin av útoyggjunum eigur at byrja, er tað neyðugt at finna kjarnuna í trupulleikunum. At fáa greiðu á, hvar alt byrjar. Tað gera vit best við at hyggja at tí samfelagi, sum bygdirnar eru sprotnar úr og tí hendingagongd, ið hevur skapt tey útoyggjasamfeløg, vit hava í dag. Møguliga kann lykilin til menningina finnast her!

Týdningurin, sum vit leggja í orðið menning, er: búskaparligur, mentanarligur og sosialur framburður. Eitt ágrýtið samfelag, har tey búsettu trívast og í felagsskapi virka fyri framgongd. Menning er sostatt ikki eitt, ið kann viðtakast, men tað, ið verður skapt í samstarvið millum borgara og samfelag.

Fólkatalið í Føroyum ár 1801 til 2000

Ein tann besta og greiðasta myndin av søgu útoyggja er næsta strikumynd. Hon lýsir tíðina, frá tí at bóndasamfelagið misti sína serstöðu og fram til okkara framkomna tøknisamfelag. Hon lýsir eisini tíðarskeiðið, tá útoyggjarnar tóku dik á seg og mentust við nógvari ferð til aftur at enda á byrjunarstöði, sum er 1801, hvat fólkatalinum viðvíkur, og ikki minst: fara frá at vera "smáar" oyggjar í Føroyum til at verða "út"-oyggjar.

Fólkatalið ár 1801 til 2000 á Útoyggjunum, Kelda: Landsskjalasavnið og Landsfólkayvirlitið

Vit fara ikki inn í nakra nágreiniliga søguliga lýsing, men lýsa í stuttum nøkur eyðkenni, ið hava verið myndandi fyri tær ymisku tíðirnar, ið nevndar eru omanfyri.

Bóndasamfelið

Tað líttla heildarsamfelið - bygdin

Tey, ið fyrst búsettu seg á teimum smáu oyggjunum, hava mett, at menningarmøguleikar hava verið á staðnum, tað veri seg lendi at byggja á, tryggleiki og at náttúru-tilfeingið á oynni kundi lívbjarga niðursetuhúskinum. Møguleikin at søkja sjógvin hevur eisini verið avgerandi. Hildið verður, at upprunaliga var bert ein garður á hvørjum staði, men at hesir garðar, sum tíðir liðu vórðu býttir sundur í smærri eindir ella býlingar. Tað er eisini hugsandi, at jarðar- og ognarviðurskiftini hava havt ávirkan á, hvar valt varð at seta búgv.

Heimrustin – sum allar bygdir eisini kenna og nýta í dag, stavar frá hesi bygðaskipan. Á heimrustina kundu bøndur byggja sær gróthús, hjall, hoygarð, skera flag o.s.fr. Bygdagøturnar og tann sokallaða geilin vórðu nýttar at reka neytini eftir út í hagan. Tey ognarleysu áttu eisini rætt at nýta heimrustina. Harumframt var eisini eitt øki at tjóðra ross á og nýta til rossabeitir.

Hetta bygdarsamfelið, kallað tað “gamla bóndasamfelið”, var at kalla óbroytt í mong hundrad ár og uttan stórvegis fólkavøkstur. Tað var eitt stirvið og avbyrgt samfelag uttan stórvegis menning. Tað var hvørki áhugi hjá óðals- ella kongsbóndum at fáa meira enn eitt ella tvey børn. Vóru fleiri børn, hevði tað við sær, at jørðin hjá óðalsbóndanum

skuldi skiftast sundur og hjá kongsbóndanum, at hann skuldi finna annað livibreyð til næstelsta barnið og mögulega onnur börn. Teir, ið áttu jørðina, høvdu mesta valdið í bygdini, og bert teir kundu møta á tingi og á grannastevnum, har avgerðirnar vórðu tiknar. Tey ognarleysu vóru mest í arbeiði á gørðunum.

Felagsskapurin

Tann arvur, ið liggur eftir hetta bóndasamfelag, er ikki bert sjónligur á tann hátt, ið hin fremmandi ferðamaðurin sær hann, m.a. í staðsetingini av húsunum í bygdini og gróthúsagrundum. Arvurin liggur eisini í felagsskapinum! Bóndasamfelagið var væl skipað niður í minstu smálutir. Øll høvdu sínar ásettu skyldur og rættindi og kendu sítt pláss í skipanini. Bygðin var eitt heildarsamfelag við einari sterkari róttfestari mentan. Lívsáskoðanin, arbeiðið, verðsligheitin, høgtíðir og kristinlívið – alt var væl tillagað teimum harðbalnu lívskorunum. Bygðin var tá ein felagsskapur, ið tørvaði øll, bæði ung og gomul. Tað varð samstarvað á øllum arbeiðsøkjum, m.a. í samband við at framleiða klæðir og amboð, at hagraiða matin, at arbeiða í torvi, í hoyna, í haga, í bjørgum og á báti.

Men tíðin fór frá hesum felagsskapi. Tær stóru samfelagsbroytingarnar í 19ndu og 20ndu øld høvdu við sær, sum tíðin leið, at húskini hvørt fyri seg, tóku sær av gerandisuppgávum, og grundarlagið undir tí samstarvi, ið arbeiðsfelagsskapurin hevði havt, var soleiðis á mangan hátt ikki til longur. Ein felagsskapur, ið tíðin ikki fór frá, var jarðarfelagsskapurin. Tað var framhaldandi neyðugt at samstarva, tá hagin, fjøllini og bjørgini skuldu røkjast. Felagsskapurin bygdi í sínum uppruna á, at allir ognar- og kongsbøndur høvdu rættindi til ágóðan av haganum, helst sum partur í seyðinum, lunnindum, frælsi til neyt og ross, torvheiðar, nýtslu av fuglabjørgum, rættindi til at taka sand, tara, rekavið o.s.fr. Tá ósemjur og ivamál tóku seg upp, vórðu tey viðgjørd og hetta varð í flestu førum avgreitt á grannastevnunum.

Tær skyldur og tey rættindi, sum lógu í jarðarfelagsskapinum, eru ikki broytt stórvegis gjøgnum tíðirnar. Tann størsta broytingin er óivað, at tey flestu, ið manna hendan felagsskapin, ikki bógva í bygdini longur, og at jørðin vegna arv og sølu er vorðin enn meira sundurbýtt. Viðvíkjandi kongsjørðini eru lógir og broytingar gjørdar í nýggjari tíð, men eingin felags jarðarlóggáva, ið fevnir um alla jørð, er galdandi í Føroyum.

Fiskivinnusamfelagið

Tann nýggja tíðin

Frá 1801 til uml. 1890 misti tað gamla bóndasamfelagið sín seinasta skansa. Eina-handilin varð avtikin, bátsbandið, húskalla- og arbeiðskonulógin og forðingin fyri, at ognarleys kundu giftast, vórðu eisini avtikin. Í 1872 varð lógin um kommunuskipan sett í gildi. Hon ásetti, at hvør sókn skuldi hava eitt fólkavalt sóknarstýri og seinni, í 1891, bleiv grannastevan nýskipað við lógum og rættindum. Meðan bøndurnir høvdu havt allan avgerðarrættin fyrr, fekk kommunan nú hesi rættindi. Við kommunuskipanini broyttist einkarætturin hjá bóndunum til, at øll finga möguleika at ávirka og taka støðu.

Latið varð upp til útheimin, fleiri vóru fingust í handlunum, og smáognarmenn og ognarleys høvdu nú frítt at fara, t.d. til skips, og selja fiskin til keypmannin. Heilsuviðurskiftini hjá fólkinum batnaðu og búskaparlig framgongd var í øllum landinum. Í hesum tíðarskeiði og fram til annan heimsbardaga mentist føroyska fiskivinnan nóg. Garðarnir mistu nógva arbeiðsorku, tí húskallarnir gjørdust fiskimenn og skaptu sær eina fría tilveru við at seta fótur undir egið borð. Ungir menn kundu byggja sær hús fyri pening, teir forvunnu í fiskiskapinum og genturnar høvdu ikki longur fyri neyðini at vera arbeiðskonur, tær kundu t.d. arbeiða í fiski ella fara til Havnar, m.a. at læra at seyma ella tæna. Fleiri dreingir og menn nomu sær útbúgving sum skiparar, motorpassarar o.l.

Tann nýggja tíðin gav nýggjar móguleikar og pláss til onnur virðir enn tey, sum tað gamla bóndasamfelagið kundi bjóða. Búskaparliga hevði tann stóra samfelagsbroytingin, tað við sær, at farið varð frá bóndabúskapinum (naturaliebúskapinum) til pengabúskap. Bóndabúskapurin misti ikki sítt tak við tað sama, tí serstakliga í teimum smáu bygdunum vóru bæði bónda- og pengabúskapurin saman rættiliga leingi. Bæði tann figgjjarliga menningin og tann stóri fólkavøksturin høvdu við sær, at bygdinar broyttu skap. Sjónligast vóru tey nýggju fiskimannahúsini við kjallara, miðhædd og lofti, men eisini teir gomlu bóndagarðarnir vórðu umbygdur og nýmótansgjørdur. Bygdinar fingu vegir og bøtt lendingarviðurskifti. Handil og skúli komu í nærum hvørja bygd.

Mentanarliga hevði henda nýggja tíðin eisini stórar broytingar við sær. Upp komu kristin feløg, ungmanna feløg, bygdafeløg, fráhaldsfeløg og t.d. bindiklubbar. Føroyskur dansur varð fyri ein part avloystur av "enskum" dansi, o.s.fr. Tjóðskaparrørslan, sum var stovnað um hetta mundið, var farin undir miðvíst arbeiði fyri at varðveita og menna tað føroyska málið, skriva upp kvæði, tættir, sagnir, ævintýr o.a. tí tann nýggja tíðin bar so nóg nýtt við sær, so at hesin arður var við at verða køvður og kundi fara fyri skeytið. Tann nýggja tíðin flutti sostatt tilverugrundarlagið í tí lítlu bygdini frá eini tilveru, ið var treytað av ognarrætti og ræðisrætti hjá bóndunum, til aðra, ið var, treytað av liberalari vinnu og nýggjum sambondum úteftir.

Tær smáu oyggjarnar

Allar Føroyar vóru sostatt í stórari menning í hesum árum og tær smáu oyggjarnar lógu ikki aftanfyrir, tá talan varð um at ganga nýggjar leiðir. Tað, at fólkatalið vaks í stórum, bar boð um, at tey, ið búðu í Føroyum trúðu upp á framtíðina og vóru virkin í menningini. Tann størsta orsökkin til, at tær smáu oyggjarnar áttu ein so stóran leiklut í menningini fram til 1920-30'ini, var móguleikin, ið lá í vinnuskipanini um tað mundið. Henda tíðin verður eisini nevnd slupptíðin.

Tað bar til at búleika á teimum smáu oyggjunum við lutvíst at liva av tilfeinginum í oynni og lutvíst at vinna pening í fiskivinnuni. Henda móguleika høvdu ikki bert tey, ið áttu nakað av jørð frammanundan, men eisini hini ognarleysu, ið fingu móguleika at leggja traðir inn, soleiðis at tað bar til at hava eina kúgv, velja eplir o.a. sum ískoyti til húsarhaldið. Heimafólkið kundi á hendan hátt búleika í tí lítlu bygdini og taka sær av arbeiðnum við jørðini, meðan húsfaðirin var undir Íslandi ella Grønlandi og fiskaði. Tá hann var heima í millum túrarnar, tók hann sær av tí tunga arbeiðnum við jørðini o.ø. Hetta

brotið frá einum útoyggjafundi lýsir tíðina soleiðis:

“Teir eldru menninir, sum ikki fóru á Suðurlandið, men vóru eftir í bygdini, høvdu ómetaliga stóran týdning. Annars vóru bara konufólk og børn eftir. Tá ein byrða skuldi berast ella okkurt annað, ja, so vóru teir gomlu har, og kom grind, so skuldu teir taka sær av tí. Tá tað var gott torvveður í juni, var bygdin tóm –kanska onkur gomul kona sat heima og vaggði einum nýfðingi. Eg minnst vit fóru niðan um morgunin, tá reyk úr hvørjum húsi, tá vit komu aftur, tá reyk bara í onkrum húsi, soleiðis var lívið tá. ...Teir vóru innuløgumenn, teir livdu ikki av pengum. Tá teir vóru afturkomnir av Suðurlandinum, varð velt og eplir sett niður. Tá líkindini vóru góð, drógu teir bátarnar og fóru til útróðrar, tað skuldi ikki mangla matur”.

Hetta vísir okkum eitt samfelag í góðari javnvág, ið byggir á ein vælskipaðan og sterkan heimligan felagsskap, eitt samfelag í tørvaði øll. Støðan hjá bóndunum á hesum smáu oyggjunum broyttist ikki stórvegis hesa tíðina. Kongsbøndurnir høvdu framvegis festini, sum elsti sonurin vanligi festi, og kundu lívbjarga sær av tí, ið jørðin gav. Landbúnaðurin stóð í stað, har vóru ikki gjørdar stórvegis íløgur og lítið var av nýhugsan og menning. Í stuttum kann sigast, at menningin bert lutvíst lá í móguleikanum at lívbjarga sær á oynni, meðan høvuðsinntøkugrundarlagið hjá teimum flestu lá uttan fyri oynna.

Tað, sum vit kunnu fáa burtur úr hesum, er at tað var móguligt at hava búsetur á útoyggjum, tá umstøður vóru til staðar at kunna vinna sær pening uttan fyri oynna í sameining við tann sosiala- og mentanarlaga felagsskap í oynni. Á oyggjafundinum í Svínoy, var bygdarfólkið ikki í iva um, at ein tunnil og ein ferjulega yvuri í Havn fóru at hava við sær, at ein partur av svínoyingum kundi vinna pening á meginøkinum og sams-tundis búgva í Svínoy, og at hetta hevði kunna økt um fólkatálið í oynni aftur. Henda sama hugsan er galdandi í Kalsoynni, har íbúgvarnir seta stórar vónir til eitt gott ferðasamband. Men taka vit støðið í søguligu gongdini, treytar eitt gott ferðasamband og harvið vinnumøguleikar uttan fyri økið, at verða í sameining við tann sosiala og mentanarlaga felagsskapin í oynni, og at hetta hevði kunnað økt um fólkatálið aftur.

Tað veika grundarlagið

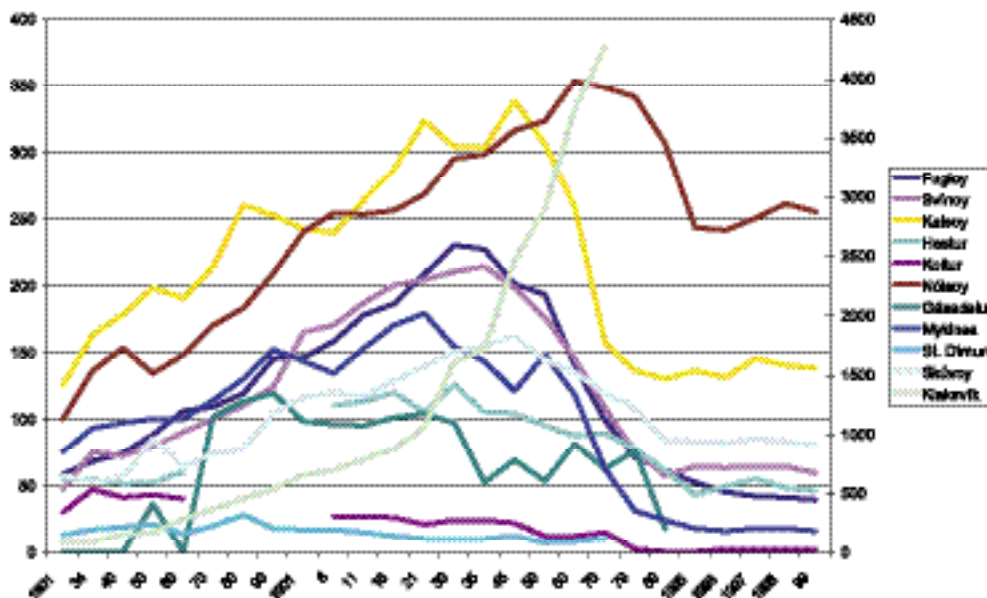
Bygdarsamfelagið á teim smáu oyggjunum, har sum fólkatálið var økt við millum 100-200 eitt lítið hundraðáraskeið, var ógvuliga viðbrekið. Í fyrsta lagi, tí móguleikarnir í landbúnaðinum vóru avmarkaðir og í øðrum lagi, tí inntøkumøguleikarnir hjá teimum allar flestu húskjunum vóru bundnir at úrtøkuni frá fiskivinnuni, ið var stórliga ávirkað av marknaðarkreftunum og skiftandi umsetningi.

Búskaparligu niðurgangstíðirnar í ídnarðarheiminum í 1930´unum, merktus eisini í Føroyum. Men framhaldandi menti fiskivinnan seg. Menningin lá í broyttum fiski-vinnuamboðum, nýggjari tøkni og umskipan av veiðumynstrinum. Men tað, sum kom at týða mest fyri tær smáu oyggjarnar var, at menningin avmarkaði seg til meginøkið, har tær landafrøðiligu umstøðurnar vóru góðar, bæði viðvíkjandi havnum til skip og bátar og umstøðum at byggja eina góða infraskipan. Vinnuliga virksemd gjørdist alt

meira bundið at meginøkinum, og við hesum varð grundarlagið so við og við máað undan teim smáu oyggjunum.

Tað var ikki grundarlag fyri at kunna menna eina berandi vinnu á staðnum, tí tilfeingið, sum var at vinna í oynni, lá undir fastari skipan, har jørðin nú varð alsamt meira og meira sundurbýtt og víddin av uttanbýggjajørð tí øktist. Harnæst tí tær náttúrugivnu fortreytirnar ikki vóru til staðar til m.a. at gera hóskandi atløgumøguleikar og eina góða infraskipan. Her er tað aftur ein strikumynd yvir fólkatálið, ið kann lýsa støðuna best.

Sum sæst á talvuni kemur fólkaøksturin í hæddina í 1920'unum. Tað merkir, at longu her er fráflytingin byrjað. Nólsoy, St. Dímun og Koltur eru tó í einari aðrari støðu, hon verður lýst seinni.

Fólkatálið ár 1801 til 2000 á útoyggjunum og Klaksvík

Kelda: Landsskjalasavnið og Landsfólkayvirlitið

Hendan tíðin í søguni hjá smáu oyggjunum kann millum annað lýsast við hesum brotinum úr Klaksvíkar kommunalu søgu, (legg til merkis fólkatálið í Klaksvík um hetta mundið í strikumyndini omanfyri)

“Í 1920'unum øktust arbeiðsplássini í Klaksvík sum neyvan nakrantíð. Tilflytanin av fólki aðrastaðni frá nørðist, og ikki so fáir fiskimenn, skiparar og aðrir fluttu til Klaksvíkar, summi teirra bæði við fiskiskipi og pengum. Í 1930 vóru 27 sluppir og skonnartir í Klaksvík til fiskiskap. Hóast fiskurin undir Føroyum minkaði, nørðist talið av motorbátum, sum røktu útróður, hetta kom einamest av, at útróðarmenn saman við handilsmonnum og útgerðarmonnum fingud skipað soleiðis fyri, at útróður gjørdist heilársvinna. Í 1940'unum røktu stundum 30

motorbátar í Klaksvík heilársróður" ...í 1931 var elverkið á Strond sett í gongd, tá lýstu gøtuljósini á fyrsta sinni í Ánunum og Klaksvík. Í 1937 var nýtt havnalag tikið í nýtslu".(Klaksvíkar Kommuna 1908 – 1989, útgevri Klaksvíkar kommuna 1990).

Hetta dømi vísir, hvussu tað vinnuliga virkseimið verður knýtt at teimum størru bygdunum, ið hava landafrøðiligar fyrimunir. Serliga er tað heilársvinnan, ið tekur seg upp við motorbátum, ið ger tað neyðugt at flyta, skal ein taka lut í hesari vinnu. Infraskipanin, handils- og vinnulívið á meginøkinum mennist skjótt, og verður byrjanin til *munin* á at búgva í hesum menningarøkjum fram um at búgva í teimum smáu bygdunum á útoyggj.

Motorbátar og útróður

Motorbátarnir komu í staðin fyri sluppurnar, og heilársútróðurin tekur seg upp. Tíðin har sluppurnar sigldu "bay a bay" og settu manningina av á teimum smáu oyggjunum, var farin. Tíðin var eisini farin frá móguleikanum hjá forsyrgjaranum at vera í heimbygdini og velta, seta eplir niður o.a. Fiskimaðurin skuldi vera tøkur alt árið í fiskiskapinum. Ongin orsök var hjá konum og børnum at sita eftir úti á smáplássunum, tá maðurin var burtur tað mesta av tíðini. Hetta er eisini byrjanin til fráflytingina, sum um hetta mundið tekur seg upp. Eldri maður á Kalsoynni greiðir soleiðis frá:

"Eg var ungur og farið mátti tá vera burtur, tí tað var onki at vera her til, tað mátti okkurt annað til enn tað, ið bygdin kundi bjóða. Eg fór so til Klaksvíkar at rógva út, tað var strævið! –Tá vit komu heim av útróðuri og vóru avriggaðir, fóru vit við einum 4 mannfari yvir til Húsar – og so innaftur kl. 4 um morgunin fyri at fara til útróðrar aftur, tað var strævið – í staðin fyri at vit róðu út hiðani!"

Sambært hesum var tað fyrst og fremst ungdómurin, ið flutti og kom ikki aftur. Ta fyrstu tíðina vóru tað eisini fleiri, sum feraðust ímillum heimbygdina og arbeiðsplássid, men samferðsluviðurskiftini vóru vánalig og tí var hetta ikki nøktandi í longdini. Eldri fólk siga, at tað vóru teir stóru árgangirnir av børnum, sum í 30´unum vóru tilkomin, ið fluttu burtur at vinna sær pening. Tey greiða eisini frá, at ta fyrstu tíðina fór tað mesta av lønini til at upphalda foreldrunum og teimum systkjum, sum vóru eftir heima. Undir seinna heimsbardaga og serliga árin aftaná, fluttu serliga nógv. Tá øll børnini eru flogin úr reiðrinum, og ongin ungdómur kemur aftur at seta búgv og fáa børn, er grundarlagið fyri menning horvið. Tey gomlu doyggja ella flyta inn til børnini á meginlandinum. Tey, sum eru eftir á útoyggjunum eru festibøndurnir og onnur, sum hava nakað av jørð at liva av og okkurt smávegis arbeiði afturat, nakrir sjómenn og nakað av eldri fólk.

At hetta er eitt grundarlag, ið er ov veikt til at fáa fólkatalið at økjast, kann m.a. grundgevast við, at tey, sum eru eftir á smáplássunum, hava eina inntøku, sum tey so dánt kunnu liva av. Ynskir t.d. ein ellar annar av teimum fráfluttu ungu at venda aftur til heimbygdina, noyðast tey antin at yvirtaka okkurt av tí arbeiði, sum er í bygdini, frá foreldrum ella familju ella skapa eitt nýtt arbeiðspláss. Umstøðurnar at skapa nýggjar vinnur og at búleika á teim smáu oyggjunum hava ikki verið góðar. Gjógvinn ímillum

møguleikan at búleikast á meginøkinum og á smáu oyggunum er við árunum alsamt breiðkað. Hetta fer parturin um ídnaðarsamfelagið at lýsa nærri.

Ídnaðarsamfelagið

Frá oyggj til "út"-oyggj

Føroyar fara í árunum frá 1945 til 1980 ígjøgnum stórar búskaparligar og tøkniligar broytingar, og búsetingarmynstrið broytist samsvarandi. Aftur at Tórshavnar-økinum vóru tað á øllum teimum stóru oyggunum bygdur, ið mentust skjótari enn aðrar, ein vøkstur, sum í høvuðsheitum var knýttur at undirstøðukervinum og umstøðunum fyri menning av vinnulívnum. Sum onkur á útoyggjafundunum bar fram, so vóru tær ytstu oyggjarnar "gloymdar", tá hendan menningin rættiliga tók dik á seg. Eini 30- 40 ár tók tað m.a. at fáa ein hentleika sum ravnagn út til Fugloyar, Mykines, Svínøyar o.a. Við ongum ravnagni var jú eingin møguleiki at kunna fáa gagn av øllum teimum ravnagnshentleikum, ið vóru til at taka.

Á øllum økjum gjørdust tær smáu og serliga tær ytstu oyggjarnar eftirbátur. Útbyggingin har av vinnu, handli og samferðslu, samskifti o.ø. var ikki ein sjálvsagdur framburður, heldur ikki broytingar innan fyri landbúnaðin fyri at bøta um møguleikarnar á hesum økjum. Sosialt og mentanarliga var meginøkið eisini eins og ein annar heimur samanborið við útoyggjarnar. Býarlív, dansur og undirhald fyri tey yngri, felagsskapir og mentanartiltøk fyri tey eldri. Dagstovnar, heilsustovnar, røktarstovnar, framhaldsskúlar, vinnuskúlar o.m.a. Alt tiltøk, sum ikki rukku út um býin og tær størstu bygdinar.

Tey sosialu bondini í bygdini viknaðu nógv í broytingartíðini og tær flestu sosialu uppgáurnar vórðu lagdar inn á stovnar á meginøkinum at umsita. Hesir stovnar skuldu tryggja, at tænausteitingarnar rukku út aftur á tey smáu økini.

Heildarsamfelagið syndrast

Í dag kunnu vit ásanna, at hendan trygdin ikki hevur rokkið til. Inni á meginøkinum merkti borgarin at hann var vorðin ein partur av vælferðini, meðan tey, sum vóru búsett á teimum smáu oyggunum bert í lítlan mun finga gagn av hesum. Orsøkin kann í stuttum sigast at vera, at hendan trygdin hevur verið tengd at teimum fíggjarligu karmunum hjá kommunum og almennum stovnunum. Eingin heildarskipan ella almennur politikkur hevur tryggjað tænaustøðið á smáplássunum.

Hendan støðan, at vera eitt hálv nýmótans samfelag og eitt hálv gamalt siðbundið bygdarsamfelag, hevur elvt til, at tann innari bygnaðurin í hesum oygglasamfeløgum syndraðist. Tann politiski boðskapurin var, at tað almenna skuldi tryggja heilsu og vælferð, samskifti og samferðslu, meðan tað í verki ikki vísti seg at røkka til. Einstaklingurin í bygdarsamfelagnum kom á henda hátt at standa uttan ábyrgd sjálvur fyri tí sosiala og mentanarliga felagsskapinum, uttan at nakað munagott kom í staðin. Hetta hevur við tíðini gjørt bygdarsamfelagið veikt og mótsetningsfult, tí tørvur hevur alla tíðina verið á samstarvi og felagsábyrgd.

Á útoyggjafundunum vóru fleiri dømi um hesi viðurskifti, millum annað lýst við hesari endurgeving:

”tað er lívæðrin í oynni, at fólkíð samvinnur, men sum tíðin er farin, koma vit hvørjum øðrum minni og minni við. Stóð eg og lossaði postbátin, so var tað líka mikið um JS ella EP átti vøruna, eg tók mær av henni og fekk hana til eigarmannin. Nú skal eigarmaðurin vera har og taka pakkann sjálvur, um hann ikki hevur farmabræv. Her kom eitt starv í oynna, sum var at skipa fraktina og postin og tað er eitt øgiligt snakk um, hvør hevur fingið tað. Soleiðis er tað, endar eitt alment starv í forkertari bygd, so skal man hoyra um tað. Tað týðningarmesta er, at vit sjálvi samvinna í okkara bygd og okkara kommunu og síðani øll oyggin. Tað er neyðugt við meira forstáilsi, skal nakað munagott henda her”.(frá útoyggjafundi).

Hendan endurgevingin vísir tað misljóð, ið við tíðini er íkomið á smáplássunum og stuðlar ikki áhuganum hjá tí yngra ættarliðinum at venda aftur til heimbygdina.

Menning kostar

Men eitt førir eitt annað við sær. Alt hevur sín prís – verður sagt – og soleiðis varð eisini við menningini. Omanfyri nevndu vit tann sosiala og mentanarliga felagsskapin og trygdina fyri tænastrævingum, men livistøðið er eisini ein av teimum stóru mununum. M.a. varð tikið soleiðis til á einum útoyggjafundi:

”so komu girokortini, og tá varð tað fyrri øllum greitt, at grundarlagið ikki var fyrri búseting longur, ongin hevði pening at gjalda hesi girokortini við”. ”Fólkið, sum er her, eru góð við staðið, men teir sosialu móguleikarnir eru ongir, tú fortjenar onki á einum soverðnum plássi, og ikki fært tú nakað av tí, sum hini hava á stórplássunum, men tú betalir skatt, kommunu- og landsskatt”, ”Fólkið hevur verið forferdiliga sparsamt, tað hevur ligið væl fyrri at fáa fugl og eplir afturat tí, sum jørðin gav, men man hevði ongar pengar, her hevur altíð verið frá hondini í munnin. (endurgivið frá oyggjafundi)

Tey búsitandi lýsa við hesum, hvussu smáir inntøkumøguleikarnir hava verið, at tað ikki hevur borið til at notið teir ágóðar, ið nýmótans samfelagið hevur at bjóða, uttan lutvíst ella heilt at hava lónt arbeiði á meginlandinum. Hetta hevur stuðlað undir framhaldandi fráflyting. Sum frá leið, gjørdist munurin ímillum tær stóru og tær smáu oyggjarnar alt meira sjónligur. Helst er tað hesin misjavni, ið hevur elvt til at tað gamla orðið ”útoyggj” í dag eisini verður fata sum eitt “negativt” orð.

At vera ein útoyggj merkir nú: at vera har úti, ið menningin ikki røkkur. Á fyrsta fundinum hjá útoyggjanevndini bar ein av nevndarlimunum upp á mál, at “teirra oyggj ikki fann seg í at vera kallað “út”-oyggj”. Hetta, tí at viðkomandi metti, at tað lá ein negativur boðskapur í hesum orðinum. Ferðafólkið nevndi eisini útoyggjarnar fyrri “tað primitiva” bygdarsamfelagið.

Tá dreyrnir bresta

Tað er eingin ivi um, at stöðan sum "útoyggj" hefur eggjað fólki til at flyta inn á meginøkið til teir fyrimunir og tann materiella- og sosiala trygggleikan, ið har er. At útlit ikki hava verið til, at stöðan fór at broytast, hefur ikki gjørt tað betur:

"Vit hava stríðst (í Gásadali) við at fáa veg og tunnil í meira enn 30 ár, nú eru vit troytt. Pápi plagdi at skriva eina ferð um vikuna, nú er hann deyður", "teir fáa ov fáar atkvøður her og tí leggja teir einki í okkum!" Á Kalsoynni hefur dreymurin um, at ferðasambandið fór at vera bøtt munandi, borið við sær, at bygdirnar eru mentar, men sum árin ganga og onki munagott hendir, missir fólkið vónirnar aftur. (endurgivið frá oyggarfundum).

Tey, ið hava roynt at menna okkurt nýtt og hava sett pening í tiltøk á útoyggjunum, greiða frá, hvussu torført tað hefur verið at fáa stuðul og undirtøku. Umberingar, sum byggja á vánaligt flutningssamband, veiki undirstøðukerviurin og tað lítla virðið á m.a. bygningum, eru tær mest vanligu:

"Ein skal stríðast fleirfaldað tað, ið tey, sum búgva á meginøkinum, skulu stríðast fyri, bara at verða hoyrdur".

Á oyggarfundunum var eisini greitt frá royndum at skipa vinnulig tiltøk í økinum. Okkurt var komi í gongd, men hevði havt stutta livitíð, m.a. sekkjavirkið á Húsum. Okkurt var projekterað men fekk ikki neyðuga fígging ella neyðug loyvi, og annað var steðgað orsakað av væntandi ráðgeving. Tí er tað ikki uttan orsök, at hugalagið bar á brá at vera mótloysi - tey vóru móð av at vænta og vóna uttan úrslit.

Tey, ið ikki fluttu

At eitt tilverugrundarlag framhaldandi hefur verið til staðar, er bert grundað á møguleikan at liva av tí ið náttúran gevur, m.a. seyðaúrdráttum, mjólk, fiski, fugli, grind, eplum, o.ø. og eitt sindur av sølu av seyði og fugli til meginøkið. Nøkur hava havt møguleikan at vinna sær nakrar krónur við at røkja almennar tænastr, eitt nú post-tænastu, elverk, strandferðslu og ikki minst vegagerð hjá landsverkfrøðinginum. Nakrir av festibóndunum hava havt mjólkarkvotu, og tað hefur givið teimum eina hampiliga tryggja inntøku, meðan neytakjótframleiðsla enn ikki hefur fingið fótin fyri seg. Tað er ógvuliga stríggið at reka vinnu á útoyggj – og úrtøkan kann ikki javnmetast við stríðið. "Hví eru tit ikki flutt inn á meginøki, til allar fyrimunirnar har?" spurdu vit fólk á oyggarfundunum. Svarini vóru mong og ólík:

"Vit búgva her, tí her er deiligt at vera!". "Eg havi altíð verið her og kundi ikki hugsað mær annan heimstað!". "Eg kom út aftur at búgva, tí mær longdist so illa eftir friðinum her úti!". "Her er so friðarligt og gott at vera!". "Her er gott fyri børnini og altíð nokk at takast við!". "Her keðir man seg ongantíð!". "Man trívist best, har man er barnvaksin!". "Eg giftist higar, og mær hefur altíð dámt

her!""Tað finist onki betri stað at búgva á!""Tað hevur verið tungt at fáa endarnar at røkka saman, men eg átók mær arvin eftir pápa mín, og tað hevur dámt mær væl!" o.s.fr.

Hesar endurgevingar vísa, at tørvurin á materiellum ágóðum hevur verið nógv minni enn bústaðarhugurin og tokkin til heimbygdina. Hetta vísir eisini, at tað eru tey bleytu virðini, sum eru avgerandi fyri, at tær smáu oyggjarnar framhaldandi eru bygdar. Hóast tokkan til heimstaðin eru tey búsitandi fult greið yvir, at tey standa á einum vegamóti. Tey greiða frá, hvussu vónleys framtíðin er fyri oynna, at børnini og tey ungu ikki koma aftur.

"Eg eigi 6 børn, men her siti eg einsamallur eftir, tey koma út at hoyggja, á fjall og fleyga fugl, men so er friðarligt aftur." , "Tey ungu koma ikki aftur, tí her er onki at koma til! Vit mugu skapa fortreytir fyri, at tey ungu skulu tíma at koma aftur!" Hesi orðini vóru afturvendandi á fleiri av oyggjafundunum.

At onki er at koma aftur til verður grundgivið við, at onki arbeiðspláss ella lönandi vinna er á staðnum. Áhugin er tengdur at tí innihaldsliga, tí sosiala lívinum og ikki minst heildarbygnaðinum.

Bygdamenning

Orðið "bygdamenning" kom á politisku skrána í 1974. Tá var fráflytingin frá teimum smáu byggunum vorðin so sjónlig, at tað var neyðugt at seta hetta evnið á dagsskrána. Bygdamenningin bar við sær kjak um undirstøðukervi, og at allar bygdir skuldu vera íbundnar eitt landsvegakervi ella hava sjóvegis ferðasamband. Smáplássini kundu søkja um studning til m.a. vegagerð, ábøtur á lendingar o.t. Landsverkfrøðingurin hevði umsitingina av arbeiðinum um hendi saman við fólki á staðnum. Vit kunnu í dag staðfesta, at bygdamenningin ikki hevur megnað at vent gongdini á útoyggjunum. At tey tiltøk, ið eru framd, ikki hava lagt tað neyðuga grundstøðið at byggja eina menning á.

Brot úr grein, sum Niels Juel Arge, sáli', skrivaði um Mykines fyri 30 árum síðani.(Eygað: nr.9, –september 1974- 3.árg.) "Mykines í andaleypi:

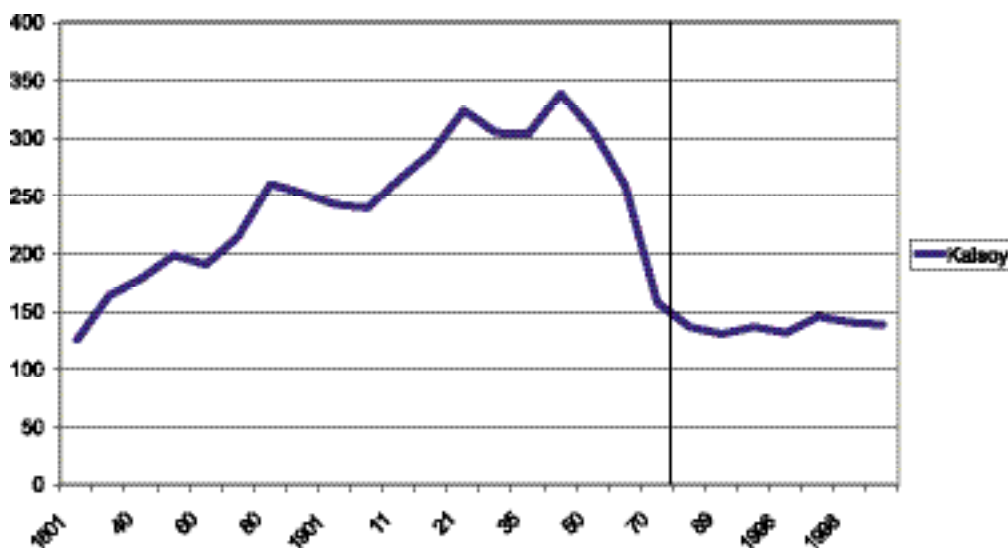
Fyri einum fimm og tjúgu árum síðani fóru fólk at flyta úr útoyggjunum, og vandi er nú fyri, at summar av teimum verða so illa mannaðar, at har verða ikki líkindi at búgva longur. Ofta hevur verið havt á málið, hvussu vend kundi fáast í hesa skeivu gongd, tí tað kundi ikki vera beint, at oyggjar, sum hava verið bygdar í túsund ár, skulu koma at liggja fólkatómar. Prátið um hetta hevur hildið fram manna millum, onkur stubbi hevur staðið í bløðunum av og á, men eingin hevur gjørt nakað við spurningin uttan tey, sum hava búð í útoyggjunum: Tey hava hildið fram við at flyta burtur.

Tríati fólk í tíggu húsum. –Seinasta vetur vóru fólk í tíggu húsum (í Mykinesi) og samlaða fólkatálið var 30. Um summarið koma nøkur gomul fólk aftur á klettarnar, tí húsini standa enn uppi. Onnur hús eru farin í arv til børn, sum fyri fleiri árum síðani eru farin av oynni...hús standa tóm og køld alt árið.() Men tá

ið fólkíð fór at rýma, og ognarjørðin arvaðist av oynni, hvarv grundarlagið undir samfelagnum Mykines. Tey, sum áttu uttanbíggarjørðina, uppfyltu ikki sínar skyldur í felag við hinar eigararnar at røkja bjørg og haga. Mykines gekk til grundar.”

Mykines hevur havt støðuga afturgongd í fólkatálinum, síðani henda grein varð skrivað fyri 30 árum síðani. Greinin lýsir eitt samfelag, ið er um at doyggja og spakuliga bløðir út, so hvørt sum fólkíð flytur ella doyr burturav. Í lötuni eru 9 eftir í bygdini á vetri.

Vit síggja m.a., at tað økta túratalið hjá strandferðsluni, tyrlutænastan og onnur útbygging av heildarbygnaðinum síðani 70'unum ikki hevur økt búsetingina á út-oyggjunum. Í onkrum føri kann hetta hava virkað fyri at steðga ferðini á fráflytingini. Skal fólkatálið aftur økjast, er neyðugt, at onnur viðurskifti í lokalsamfelagnum vera ment aftur at styrktari samferðslu. Taka vit Kalsoynna sum dømi, lýsir strikumyndin, at fráflytingin støðgaði í kjalarvørrinum á vega- og tunnilsætlanunum í oynni.

Fólkatálið ár 1801 til 2000 í Kalsoy við frámerki tá tunnilsgerin byrjaði

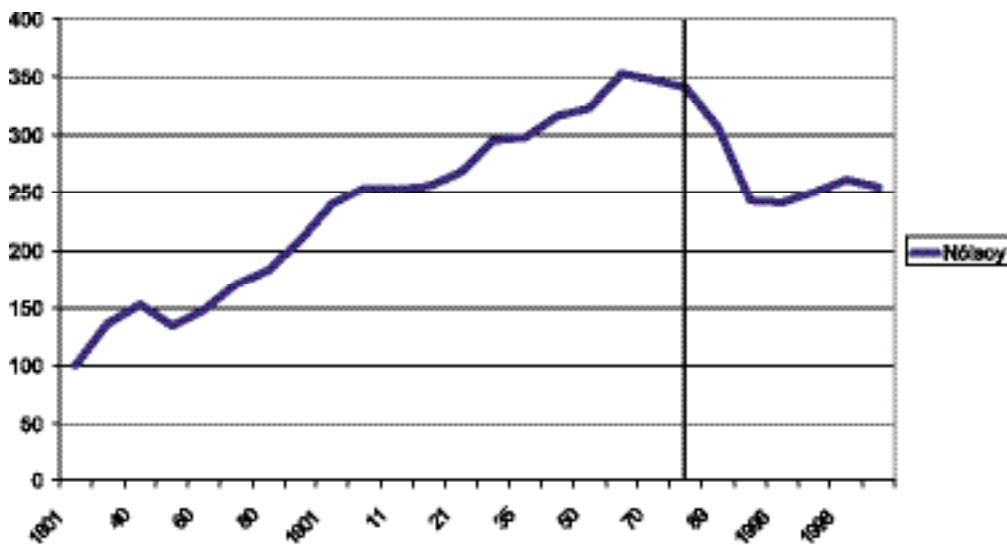
Men tey búsitandi í Kalsoynni ivast onga lötú í, at oyggin má fáa moderniserað ferðasamband við ferju og ferjulegu aftur at menning á vinnuliga økinum, fyri at fólkatálið kann økjast.

Nólsoyggjin

Um 1800 var Nólsoy meinlík hinum oyggjunum í Føroyum, og fólkatálið var nakað lægri enn m.a. í Kalsoy. Men Nólsoyggjin megnaði at bera tann stóra fólkaøksturinum í seinastu øld, nógv longur enn hinar oyggjarnar. Tann stóri munurin á Nólsoy og hinum smáu oyggjunum var, at hon menti eina fiskivinnu á staðnum og kom tí ikki í tað støðu,

at fólkið noyddist av oynni at vinna til dagligt breyð, tá slupptíðin var av. Nólsoyggjin menti bæði nær- og fjarfiskiskap og fekk eisini eitt flakavirki í oynna.

Nólsoyggjin kom við í útoyggjaverkætlanina fyri at kunna samanbera eitt øki, ið hevur góða samferðslu, við tær oyggjarnar, ið eru verri fyri á hesum øki. Hyggja vit at strikumyndini av fólkatálinum í Nólsoynni, síggja vit, at vøksturin er støðugur heilt fram til kreppuárin 1985-1995, tá lækkar fólkatálið við meira enn 100 fólkum. Fráflytingin steðgar tó aftur og kemur í eina javnvág nakað væl hægri enn á hinum oyggjunum, men annars er mynstrið tað sama.

Fólkatálið ár 1801 til 2000 í Nólsoy, við frámerki tá flakavirkið í bygdini lat aftur.

Tað, sum er áhugavert at leggja til merkis, er, at Nólsoyggjin fær eina stóra fráflyting ta løtu, flakavirkið í bygdini letur aftur, og fiskivinnan í oynni kemur í kreppu. Samanbera vit gongdina við hinar útoyggjarnar, fellur fólkatálið eins og í Nólsoy, tá vinnumynstrið broytist. Samferðslan er góð í Nólsoy eisini tey árin, kreppan vardi, og tað er tí mest nærliggjandi at halda, at menningin av Nólsoy ikki liggur í tí góða ferðasambandinum, men tí, at oyggjin hevur ment eina vinnu á staðnum. Tó er tað góða ferðasambandið í dag uttan iva ein orsök til, at fólkatálið ikki framvegis fellur, tí tað gevur møguleika at arbeiða inni á meginøkinum og samtíðis at búgva í Nólsoy. Nólsoyingar vilja tó vera við, at hóast ta góðu staðsetingina og nærleikan við Havnina, so hevur bygdin í dag trupuleikar, sum líkjast teimum á hinum oyggjunum.

Stóra Dímun og Koltur

Stóra Dímun er eisini øðrvísi enn hinar oyggjarnar. Har hevur altíð verið eitt festi og oyggin kann framvegis føða eina familju av tí, ið oyggin gevur. Í Koltri øktist búsetingin í fyrra parti av 1800 talinum, men fólkatálið lækkaði seinni støðugt, til tað aftan á 1945 ikki kláraði at vinna javnvág aftur. Í 1989 fluttu tey seinastu fastbúgvandi fólkinum burtur. Í Koltri er øll jørðin festijørð, og nú eingin festari var, arbeiddi ein bólkur við eini ætlan um at friðað oynna fyri allan fenað og leggja Koltur av til granskingarøki. Í 1992 tók landsstýrið avgerð um, at Koltur skuldi festast aftur, tó treyta av, at havast skuldi atlit at teimum fornminnum, sum har eru. Áðrenn hetta kom fyri, varð oyggin lögð saman í eitt festi, sum í 1994 varð fest einum bónda. Í 1996 var oyggin aftur bygd av einum húski. Men framhaldandi búseting á hesum báðum oyggjum er, eins og aðrastaðni, treytað av einum hægri tænaustøði og menning.

Framtíðin – vitanar- og oljusamfelagið

Nýggir móguleikar

Føroyar eru nú partur av altjóða vitanarsamfelagnum. Hetta er eitt samfelag, ið mennist við nógvari ferð. Vit byrjaðu í bóndasamfelagnum, har menningin bert var treytað av náttúrugivnum fortreytum, síðani mentist eitt fiskivinnusamfelag, sum í sínum vinnuskipan var gagnlig fyri útoyggjarnar. Tá vinnan mentist og ídnaðarsamfelagið tók seg fram, fullu útoyggjarnar frá, serstakliga tí øll menning var tengd at landafrøðiligum viðurskiftum og kravdi dýrar og tøkniliga krevjandi útbyggingar av undirstøðukervinum.

Nú eru vit komin til vitanarsamfelagið, har øll framstig og menning eru tengd at einum góðum undirstøðukervi og vitan, ið ikki krevur stórar atløgubryggjur og flutningsamboð. Eitt væl útbyggt telesamskipti og góð nýmótans KT-útgerð er grundstøðið undir eini munadyggari vinnu í dag. Henda móguleika kunnu tær smáu oyggjarnar lofta, tí slík menning krevur vitan og hugflog í staðin fyri náttúruilfeingi og landafrøðiligar fortreytir. Longu nú eru nakrar av teimum smáu oyggjunum afturútsigldar á hesum øki. Til dømis innan fyri telefon-, internet- og postøkið. Grundgevingin er, at “kostnaðurin pr. íbúgva” er ov høgur á hesum oyggjum

Ein mógulig oljuvinna stendur nú fyri durum, og er eingin ivi um, at henda vinna – um hon gerst veruleiki - fer at fáa stóra ávirkan á tað føroyska samfelagið sum heild. Um rætt verður atborið, kann partur av oljuvinnuvirkseminum leggjast úti á teim smáu oyggjunum. Somuleiðis kann øktur eftirspurningur eftir vørum og tænaustum skapa grundarlag fyri øktum virksemi á smáu oyggjunum. Oljuvinnan kann soleiðis koma at fáa avgerandi leiklut í framtíðini hjá smáu oyggjunum, men neyðugt er, at stig verða tikin til, at so verður.

Í framtíðini verður tilfeingið í havi, í bjørgum og haga framhaldandi ein av grundstuðlunum undir tilverðuni á teim smáu oyggjunum, men nýggj arbeiðspláss og nýggjar vinnur verða avgerandi fyri, um ungfólk flyta út aftur eftir lokna útbúgving. Framhaldandi lýsingin, sum fatar um framtíðarútlit sæð út frá aldursbýtinum, ber boð um, at uttan tilflyting til tær smáu oyggjarnar sær framtíðin døpur út.

Framtíðarútlit sæð út frá aldursbýtinum.

Fólkatalið á teimum smáu oyggjunum er í dag á leið tað sama sum í 1801 og fólkatalið minkar ikki so skjótt longur. Tað kann vera freistandi at gera ta niðurstøðu, at búsetingin er komin í eina fasta legu. Eru vit bersøgin, kunnu vit siga, at tær smáu oyggjarnar, við undantak av Nólsoy, finga mønustingin umleið 1970-75. Tá vóru stórt sæð bert tilkomin og eldri fólk eftir. Tey sum vóru um 40 ár tá eru um 70 ár ídag.

Landsstýrið, ið varð sett í 1974, setti bygdamenning á skrána, og hefur hon møguliga havt eina líttla ávirkan á, at fallið í fólkatalinum á teimum smáu oyggjunum minkaði. Tó bendir nógv á, at fólkatalið var komið niður á eitt so lágt støði í 70'unum, at tey fáu størvini og jørðin á oyggjunum hava kunnað breyðfött fólk, ið eftir var. Beinleiðis fráflytingin er steðgað ella munandi minkað síðani í 70'unum. Framhaldandi fallið í fólkatalinum kemst av, at tey gomlu, sum frá líður, flyta á ellis- og røktarheim ella doyggja. Tey, ið eru eftir, eru tey 40 ára gomlu og eldri. Tey ungu, sum koma til árs, flyta og koma ikki aftur. Alt bendir sostatt á, at tær flestu smáu oyggjarnar, sum frá líður, fara at doyggja nátturliga út yvir eitt ávíst áramál – um munagóð tiltøk ikki verða sett í verk til tess at broyta gongdini frá fráflyting til tilflyting.

Fólkatalið á útoyggjum býtt á aldursbólkar og kyn

	0-18 ár	20-68 ár	70-98 ár	I alt	Kalkyn	Kvennkyn
1990	185	448	118	751	408	343
2000	159	383	104	646	358	288
Broyting	-14,1%	-14,5%	-11,9%	-14,0%	-12,3%	-16,0%

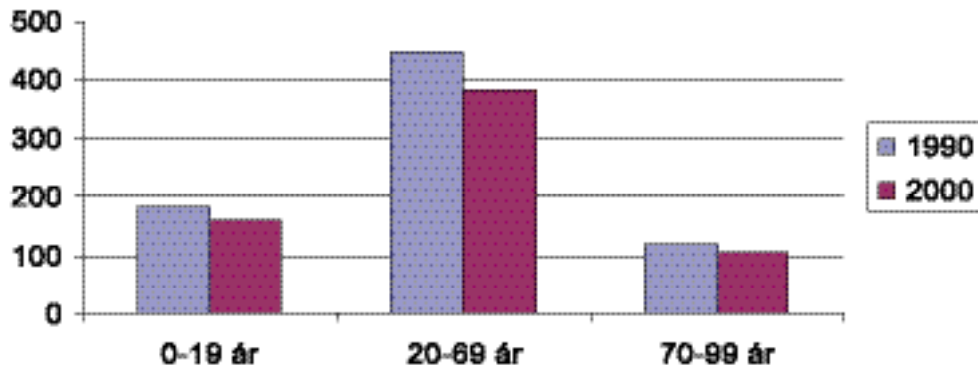
Kelds: Fólksvirkni 2000

Omanfyrirstandandi talva vísir greitt, at minkingin í fólkatalinum á útoyggjunum hefur hildið fram í 1990'unum. Fólkatalið á útoyggjunum er minkað heili 14% frá ár 1990 til 2000. Eisini er greitt, at tey eldru á útoyggjunum gerast lutfalsliga fleiri í tali, eins og tað eru lutfalsliga færri kvinnur enn menn á útoyggjunum ár 2000 um samanborið verður við árið 1990.

Skal fólkatalið á útoyggjunum ikki støðugt minka komandi ár, er alneyðugt, at henda gongdin, at teir ungu og arbeiðsføru íbúgvarnir flyta av útoyggjunum, verður steðgað. Hartil kemur, at tá ið lutfalsliga færri ung konufólk verða á útoyggjunum, hefur eisini hetta við sær, at møguleikarnir fyri smábørnum og børnum í skúlaaldri gerast alsamt minni. Sum heild kann sigast, at av tí, at talan er um so fáar íbúgvir á hvørji oyggj sær, er ikki møguligt við vanligari demografiskari viðgerð av tølunum. Av størstum týðningi er, at allir aldursbólkar eru umboðaðir og at bæði fólkatal og aldurssamanseting er av slíkari stødd at tað er áhugavert at búleikast á útoyggjunum.

Vit kunnu ikki rokna við at oyggjarnar í framtíðini kunnu reprodusera seg sjálvar, men at ein jøvn tilflyting av tilkomnum fólkum kann verða kjarnin í búsetingini. Vanligt er at lýsa eina sunna samanseting av fólkum við einum pyramiduskapi – har tað eru flest børn og ung og fægst eldri og gomul og at býtið ímillum kvinnur og menn er eins. Men fyri útoyggjarnar er meira realistiskt at tosa um eitt fimmkantaskap har flest eru miðaldrandi, fá eru eldri og naka av børnum, men bæði kyn eru eins væl umboðaði.

Fólkatalið á útøggjum býtt á aldursbólkar

Kelda: Landsfólkayvirlitið 2000

Fólkaflyting millum útøggjar og meginoyggjar í dag

Eisini í dag fer ein ávís flyting fram ímillum útøggjarnar og meginøkið.

Tilflyting frá meginoyggjum og fráflyting til meginoyggjar 1995-1999 í alt

Útøggjakommunur	Tilflyting	Fráflyting	Netto-tilflyting
Fugloyar	10	16	-6
Svínoyar	2	6	-4
Miljedals	12	10	2
Húsa	19	8	11
Hesta	11	18	-7
Nóisoyar	47	46	1
Biggjar	11	13	-2
Myknes	3	4	-1
Skiðvoyar	8	7	1
Útøggjakommunur í alt	123	128	-5

Kelda: Hagstova Føroya, august 2000

Tíverri eru ikki nógv hagtøl at finna, ið lýsa flyting millum kommunurnar í Føroyum, men møguligt hevur verið at fáa tøl fyri undanfarnu 5 árinum, tvs. ár 1995-1999. Gongdin hesi árinum vísir, at tað hevur verið bæði tilflyting frá meginoyggjunum og fráflyting til meginoyggjarnar. Tó hava útøggjarnar yvir hetta 5-ára skeiðið fingið eina netto-fráflyting á 5 persónar. Áhugavert kundið verið at kannað nærri, hvørji fólkini vóru, ið vóru til- og fráflytarar. Helst ganga ávís fólk aftur í hagtølunum, soleiðis at skilja, at tað uttan iva í ávísnum førum eru somu fólk, ið flyta av útøggjunum, ið síðan flyta út aftur.

Hóast vit ikki hava tøl, ið prógva hetta í hesi verkætlan, so skal verða hugsað um, at árinum 1995-1999 vóru uppgangstíðir, og er tað vanligt, at fleiri flyta til meginøkið, tá ið

tíðirnar eru góðar til tess at fáa arbeiði. Í búskaparkrepputíðum, tá ið arbeiðsloysi ger um seg, vísir tað seg at vera afturvendandi, at fólk venda út aftur á útoyggjarnar og út á tey smærru støðini í Føroyum.

Árini 1995-1999 vísa tó ikki ta heilt stóru netto-fráflytingina, og kann hetta bera boð um, at fólkatalið, ið er eftir á útoyggjunum í dag, er komið niður á eitt sovorðið støði, at tey, ið eftir eru, kunnu liva av tilfeinginum á oynni og vinnum, eitt nú sjóvinnu og almennum arbeiði, at tey ikki verða ávirkað serliga nógv av upp- og niðurgangstíðum. Sjálvsagt er munur á útoyggjunum, og hava ávísar oyggjar betri møguleikar at reka vinnuvirksemi sum t.d. smoltstøð, flakavirki o.a., enn aðrar. Fólk ið, ið eftir er á útoyggjunum trívast á hesum oyggjum hóast umstøðurnar. Tað kann tó ikki væntast, at komandi ættarlið, ið m.a. skulu inn á meginoyggjarnar í skúla o.a., í sama mun fara at trívist undir somu umstøðum, sum núverandi ættarlið á útoyggjunum. Neyðugt verður tískil við munagóðum tiltøkum til tess at gera umstøðurnar hjá komandi ættarliðum betri so at fólk kann búgva á útoyggjunum – eisini í framtíðini.

Útoyggjar í avtøku

Útoyggjasamfelagið er í avtøku – í lýtuni verður tað bert borið uppi við góðum vilja frá fólk, ið eru barnvaksin á staðnum ella á annan hátt hava tilknýtið til staðið, og sum enn royna at halda endanum. Tað er eitt tolið fólk, ið ikki krevur eitt høgt livistøði. Tey hava livað við, at almennar og sosialar skipanir ikki røkka út til teirra, at m.a. postflutningur, farmaflutningur og samferðslan eru á einum nógv lægri tænaustøðið enn á meginoyggjunum. Eitt annað sjónligt dømi um at útoyggjarnar eru í avtøku, eru jarðarviðurskiftini. Tey, ið eru flutt, hava tikið jørðina 'við sær' og standa við einum beini á meginøkinum og hinum á útoyggj. Somuleiðis standa tey tómu húsini og boða frá, at tíðin er farin frá teimum smáu bygdunum. Fólkatalið og aldurbytið bera somu boðini um afturgongd, og á ávísam støðum er bert ein veik javnvág – alt bíðar og vónar. Tað verður í lýtuni bíðað eftir støðutakan politikaranna – bíðað eftir at sett verður út í kortið, at útoyggjarnar skulu avtoftast ella mennast aftur.

Í dag rúmar tað føroyska samfelagið nógvum nýggjum møguleikum, eins og nýggjar tøkniligar og samskiftisligar fyritreytir eru fyri at skapa menning. Hesar avbjóðingar eiga at koma okkara smáu oyggjum til góðar, ikki minst tí tað eisini kemur at gagna framtíðini hjá tí føroyska tjóðini. Tað verður brúk fyri einum fjølbroyttum samfelag við einari spjaddari búseting. Hetta fer framhaldandi viðgerin at lýsa nærri.

Grundgevingar fyri búsettum útoyggjum

Inngangur

Frammanfyri varð víst á, at tann gamli bygðafelagsskapurin er nógv viknaður, og at hetta í serligan mun er gingið út yvir tey smáu plássini við truplum náttúrufrítreytum. Støðan er fleiri staðni somikið ring, at vit av álvara kunnu spyrja, um tað í heila tikið er skilagott at gera íløgur í nakrar smáoyggjar, við einum rættuliga ivasomum tilverugrundarlagi? Eyðvitað er tí, at ein økispolitikkur fyrst av øllum má hava eitt svar uppá, hvørt vit ynskja allar oyggjar í Føroyum búsettar, og ikki minst hví. Svarið hjá útoyggjanevndini er púra greitt, at útoyggjarnar og smáplássini eiga at vera ein samanrunnin partur av tí føroyska samfelagnum. Vit fara tí í hesum partinum av álitinum á einum almennum støði at grundgeva fyri, hví ein búseting av øllum oyggjunum er ynskilig og neyðug.

Bygðin - sum trupulleiki

Vanligt er, at tað modernaða og tað traditionella verða sett upp sum mótsetningar. Bygðin umboðar tá aloftast tað traditionella, sum er vorðið nakað *stirvið*, *gamalt* og *keðiligt*, meðan býarlívið umboðar tað modernaða, sum er *dynamiskt*, *nýtt* og *spennandi*. Vit kenna eisini hesar mótsetningar sum teir millum miðstað og útjaðara, ella millum nýggjar og gamlar vinnuvegir.

Fyri ártíggjum síðani høvdu útoyggjarnar góðar frítreytir fyri vøkstri og trivnaði. Tá ið ídnaðarsamfelagið tók dik á seg, broyttist hesar fortreytir, og afturgongdin var ein veruleiki. Í dag er tann støðan, sum útoyggjarnar stóðu í fyri 40 árum síðani, ein veruleiki, eisini fyri onnur øki í føroyska samfelagnum. Orsøkin er, at tær frítreytirnar, sum ídnaðarsamfelagið bygdi á, nú minka í týðningi. Við øðrum orðum: tað sum er modernað og tað, sum er traditionelt er nakað umbroytiligt. Meðan ídnaðararbeiði (t.d. á flakavirki) í 1970unum var ein móguleiki fyri fastari inntøku og einum tryggum lívi í ella nærhendis heimbygðini, so eru tað í dag tey heilt fáu, sum ynskja hetta sum lívsstarv. Í dagsins tykissamfelagi eru tey ráðandi arbeiðini tað persónsrættaða tænavirksomleiki, eitt nú lækna, sjúkrasystrar, umorgan, edv, fyrisiting, gransking og pengahandil. Við tílíkum ”modernaðum” arbeiðsmarknaði kunnu bónda- og fiskivinnubygðirnar síggjast sum ein trupuleiki, tí tær ikki eru ”attraktivar” fyri hesar nýggju ”vakstrarvinnur”. Ungdómurin leitar burtur og sær ikki móguleika fyri at venda aftur, og tí blíva fortreytirnar fyri menning ein støðug gongd skeiva vegin. Býtið millum ”tað traditionella” og ”tað modernaða”, sum tveir mótsetningar, kann av somu orsøk síggja út til at gera seg meiri galdandi í dag enn nakrantíð.

Eftir okkara tykki, er nevndi mótsetningur millum ”modernað” og ”traditionelt” tó ein skeiv mynd av sosiala veruleikanum. Vit síggja ”tað gamla” og ”tað nýggja” sum nakað, ið altíð er samantvinnað: í einstaklinginum, í bygðini og í býnum. Menniskju, antin tey búgva á bygð ella í bý, vilja fegin liva eitt modernað lív, og bæði á bygð og í bý

vilja tey eisini varðveita sambandið við og fáa tað besta burtur úr ”tí gamla”. Tað finst við øðrum orðum ikki bara ein mótsetningur, men í stóran mun eisini eitt samanspæl millum gamalt og nýtt, millum sentrum og útjaðara, millum bý og bygd. Hesum samanspælinum verður mangan í alt ov stóran mun sæð burtur frá.

Taka við støði í júst nevnda sjónarmiði, so er greitt, at ”tað traditionella” ikki bara er ein forðing fyri samfelagsins menning, men *kann* vera ein styrki og ein stuðul. Her verður bygdin ikki bara trupulleiki, men eisini *ein móguleiki*, ikki bara ein ”leivd”, men nakað við einum veruligum ”rationaliteti” í sær. Tað er hesin ”rationalitetur”, ið er um at gleppa okkum av hondum. Vit mugu tí megna at fáa ”tað traditionella” og ”tað modernaða” at mótast soleiðis, at styrkin frá báðum kann brúkast sum undirstøði til at klára tær avbjóðingar, ið nýggjar tíðir seta.

Bygdin – sum móguleiki

Tá bóndasamfelagið, sum greitt frá, so smátt tók at syndrast, vóru tað serliga tær ráðandi markatalsbygdin, ið kendu sviðan av hesum. Í tí fiskivinnusamfelagi, ið tá vaks fram, vóru tað plássini við góðum náttúruhavnum, ið fingu avgerandi fyrimunin (eitt nú Vág, Tvøroyri, Klaksvík, Fuglafjørður). Tær ráðandi bygdin í bónda- og fiskivinnu/ídnaðar samfelagnum høvdu tó tað til felags, at tað var teirra náttúrliga umhvørvi, ið gav teimum ein fyrimun.

Í dag hevur bóndasamfelagið heilt mist sína støðu, og heldur ikki ein góð náttúruhavn er í dag tann fyrimunur, sum hon var fyri millum 20 og 100 árum síðani. Hetta er júst tengt at, hvørjar fyritleytingar eru avgerandi fyri eina nútímans bygda-/ økismenning. Við upploysnini av bóndasamfelagnum byrjaði eisini ein frígering frá bindingunum at náttúruni og heimstaðnum, ein frígering, sum hevur tikið alt meiri dik á seg. Í tykissamfelagnum kunnu vit siga, at tann bindingin til náttúruna og heimstaðin, sum hevur verið ein fyritleyting fyri menning, í prinsippinum er burtur. Hetta vil ikki siga, at náttúran og heimstaðurin ongan týðning hevur longur, men hinvegin, at tað í nógv størri mun enn áður eru aðrar fyritleytingar enn tær náttúrugivnu, sum avgera, hvørt ein bygd megnar at mennast. Tann felagsskapurin sum bygdin umboðar, skal í nógv størri mun enn áður skapast og skipast av teimum, sum velja at búgva á einum staði. Í hesum samanhangi hevur tað føroyska samfelagið stóran fyrimunir, sum vit í alt ov lítlan mun geva okkum far um.

Søgan vísir okkum til dømis, at tað er ymiskt, á hvørjum staði ein menning byrjar, og hvørji stöð blíva ein drívmeði í samfelagnum. Dagsins útjaðari kann gerast miðdepil eftir fáum árum, og miðdepilin kann gerast útjaðari. Gongdin í Suðuroynni er eitt dømi um hetta. Søgan vísir eisini, at útjaðarin hevur verið tann stoytdoyvarin, sum hevur tikið við, tá ið miðdepilin kemur í kreppu. Tá hava fólk flutt frá bý í bygd fyri at lívbjarga sær og sínum og aftur skapt nýggjar móguleikar.

Fyri fáum árum síðani var tað føroyska samfelagið í eini ógvuliga svárari kreppu. Eisini tá var tað í stóran mun tann *gamli* máttin at lívbjarga sær uppá, sum vísti sína styrki. Fólk fóru í størri mun at brúka sína gomlu vitan um at hjálpa og stuðla hvør øðrum við mati, arbeidsmegi og persónligum stuðli. Tað vóru í stóran mun tær óformligu,

men framvegis livandi skipanir, sum tóku yvir, tá ið tær formligu syndraðust. Í hesum liviháttinum liggur sostatt ein styrki og ein háttur at fullnýta, ið vit kunnu læra nakað av: sjálvbjargni, sosialt sjálvræði, kensluligt tamarhald og talugávur.

Missa vit útjaðaran (útoyggjarnar), sum eitt livandi økið, so verða vit eisini hesum móguleikunum fyri samfelagsligum dynamikki fátækari. Nevndu dømini siga nakað um týdningin av einum spjaddum búsetingarmynstri, herundir eisini av smáplássunum. Tey smáu bygdasamfeløgini eru kanska veik, tá ið tað kemur til fíggjarligar fyritleyktir og fíggjarligan kapital. Men tey hava ein sterkan *sosialan kapital*, tvs. eina vitan um, hvussu ein fyriskipar og megnar at fáa sum mest burtur úr einum tilfeingi, eina vitan um samverumátar og samstarv, um treytir fyri at geva og fáa, sum eru heilt avgerandi, eisini fyri hvussu eitt sokallað modernað samfelag eigur og kann virka. Vit kunnu bert varðveita hesa styrkina, um vit varðveita eitt fjølbroytt búsetingarmynstur. Tað er eisini spjadda føroyska búsetingarmynstrið, ið gevur fólki móguleikan at liva tað modernaða lívið (spennandi arbeiði) og samstundis nýta gott av ”tí traditionella” (spennandi frítíð sum útróður, at ganga á fjall o.s.fr.). Her síggja vit týdningin av einum samanspæli millum sentrum og útjaðara, sum er ein avgerandi partur av vælfærdini hjá teimum mongu, sum veruliga hava henda móguleika.

Vit eru sjálvsagt greið yvir, at klandur og vánaligt stev eisini er partur av tí føroyska bygdalívunum. Tílíkt er partur av øllum sosialum lívi. Tað, hesi dømini eisini siga nakað um, er at tann samvera, ið er, at finna í smásamfelagnum, er samverumátar, sum hava ein sterkan ”íbornan bygnað” í sær. Hesin ”íborni bygnaður” er ein styrki fyri alt tað føroyska samfelagið, men má samstundis vera tillagaður tær fortreytir, sum menniskju seta til nýtímans tilveruna. Tað er ein tílíkur bygnaður, ið útoyggjanevndin fer at leggja upp til at menna við at geva eitt boð upp á eitt nýtt heildarsamfelag, sum verður tilmælt í 5. parti.

Fáment útpláss, tó eitt tilfeingi

Tað er greitt, at tað verður eitt stórt tap fyri samleika, søgu og mentan føroyinga, um útoyggjarnar verða óbygdar í framtíðini. Fólk á útoyggj geva tó greitt til kennar, at tey sjálvi ikki ynskja, at oyggjarnar skulu varðveitast, einans av søguligum ella av longslí eftir fornari tíð. Útoyggjanevndin er tí eisini samd um, at útoyggjarnar skulu hava ein móguleika fyri menning, tí tær verða roknaðar fyri at vera ein førleiki í samlaðu menningini av føroyska samfelagnum. Hesin førleikin, sum samfelagnum tørvar, liggur bæði í søguni og tí partinum av bygdamentanini, sum vitnar um fjølbroytni og eina øðrvísi virkisorku. Men hann liggur, sum longu nevnt, eisini í evnunum at gagnnýta teir karmar, sum ”nýggja” tykissamfelagið setir.

Menningin av einum føroyskum smáplássi er meiri enn nakrantíð tengd at tí, vit kunnu kalla globalar fyritleyktir. Ein avgerandi partur av hesum globalu fyritleyktum er tann nýggjara tøkni-frøðin við sínum velduga meldri av upplýsingum (sattelit og alnót), víðkaðum undirstøðukervi (flogfór) og modernaðum framleiðsluhættum og –skipanum (biokemi; smáfyritleyktir). Ein annar partur er tann liberalisering av heimsmarknaðinum, sum er farin fram seinastu ártíggjuni. Tær seta mörk fyri statstuðli og loyva alt fleiri

vørum og tænastrum at flyta tvørtur um landamørk. Bæði landbúnaðurin og fiskivinnan í Føroyum hava sannað hesar broytingar, eitt nú við herdum krøvum um matvøruframleiðslu, um fríari flutning av djórum, v.m. Frígeringin frá staðbundnu tilveruni, sum vit hava nevnt áður, og sum serliga eyðkennir okkara uppvaksandi ættarlið, er eitt triðja dømi.

Tað er lætt at vísa á mongu trupulleikarnar, sum hesar nýggju fyritleytir seta til tilveruna á útoyggj. Útoyggjarnar hóska heilt einfalt illa til modernaða og flytfføra lívsstílin *hjá teimum flestu*. Tó, í hesum nýggju fyritleytum liggja eisini møguleikar.

Útoyggjarnar hava eitt nú nakað, sum tann "alheimsligi" marknaðurin spyr nógv eftir. Ein tann mest eftirspurda vøran í heimsins stórbýum í dag er friður. Útoyggjarnar hava ein frið yvir sær, sum onki frítíðarsentur kann meta seg við. Júst tað, sum ein mangan hoyrir fólk siga, at "vit hava onki at bjóða", er ein umfatandi trotvøra. Hví ikki roynd at selja frið, sum tann luksusvøru hon nú einiferð er? Hetta er, um ikki óveruligt, so kanska eitt ómetaliga øðrvísi dømi. Men tað sigur nakað um, at útoyggjarnar sjálvst í tí alheimsliga meldrinum hava fyrimunir. Tann náttúran, tær hava at bjóða, er eisini nakað heilt serligt, og vit vita, at eftirspurningurin eftir vørum og tænastrum, sum hava ein reinleika og eina náúrligheit í sær, er í stórum vøkstri. Spurningar um reinan og náúrligan mat fáa veksandi áhuga hjá keypisterkum kundum í framkomnu ídnaðarlondunum. Enn er í Føroyum lítið gjørt fyri at fáa fyrimun av hesum møguleikum. Serstøku umstøðurnar hjá útoyggjunum skapa møguleikar fyri nýhugsan innan gagnnýtslu av tilfeingi, til royndarverkætlanir, granskingarumhvørvi, v.m.

Fyri bert fáum árum síðani vóru stórar fysiskar eindir hildnar vera motorurin í samfelagsmenningini. Men broytingar innan fyri tøkni og arbeiðsskipanir hava skapt eitt stórt vakstrargrundarlag fyri smáar fyritleykur. Mangan verður hildið, at tøkni ger munin, tá ið um nútímans menning ræður. Men tøkni er tann sama, antin tú situr í Singapore ella Hattarvík. Munurin verður skaptur av teimum menniskjum, sum nýta tøkni, og tá vera tað í stóran mun lokalar, sosialar og mentanarligar fyritleytir, sum hava týdning fyri, hvørt eitt virki ella eitt pláss yvirlivir. Avbjóðingin til at klára seg í einari alt meira umfevandi globalisering liggur í at hava eina sterka heimliga skipan, mentanarliga og sosialt. Styrkina eiga vit, og hon liggur í, at vit enn hava allar oyggjarnar búsettar. Føroyar kunnu tí - sum eitt væl ment og væl skipað oyggjasamfelag - fáa til vegar tað neyðuga fjølbroytni, ið krevst fyri at standa okkum í kappingini við umheimin. Tær smáu oyggjarnar eru tí ikki bert ein ómissiligur partur av føroysku tjóðini, men eisini ein av grundstuðlunum undir einari framtíðar menning.

Við at styrkja tær smáu oyggjarnar og harvið tað lítla lokalsamfelagið, styrkja vit ta sosialu meginregluna, ið m.a. ber við sær felagsábyrgd og grundregluna, at geva og fáa. Hesin sosiali kapitalur *kann* umsetast til búskaparligan framburð, fær hann góðar karmar at virka í. Í fyrsta umfari til at gagnnýta áir, vøtn og firðir til eitt nú alivirksemi, ella útnýta betri teir vistfrøðiligu møguleikarnar, útoyggjarnar geva.

Politisk semja neyðug

Vit vilja ikki pástanda, at tað finnast lættar loysnir fyri útoyggjarnar, tí tað ger tað ikki. Men vit vilja peika á, at møguleikarnir fyri at endurskapa føroyska smásamfelagið, eisini á einum búskaparliga burðardyggum grundarlagi.

Skal tann kapasitetur mennast, sum einar bygdar og vælvirandi útoyggjar kunnu geva føroyska samfelagnum, so mugu nakrar politiskar fyrirreytir skapast. Tað finst allarhelst ein politisk viðurkenning av, at eitt spjatt búsetingarmynstur hevur alstóran týðning fyri landið. Men, fyri at henda viðurkenning skal síggjast aftur í verki, má hon vera grunda á eina politiska semju um, hvørja *grundreglur* skulu stýra viðurskiftunum millum tey føroysku økini, herundir leiklutin hjá útoyggjunum. Á sama hátt sum tað var natúrligt, at el- og telefonkaðalar komu í hvørja oyggj, so má t.d. ein meginregla vera, at allar bygdir, herundir eisini útoyggjarnar, fáa skjóta og javnbjóðis atgongd til hentleikarnar, sum nýggja tøkni innan til dømis informátions- og teleøkið geva. Verður hetta ikki tryggjað gjøgnum eina politiska semju, so verður ógjørligt hjá útoyggjunum at standa seg í framtíðini.

Sum longu sagt vit byrja ikki á berum, , um roynt verður at skapa karmar fyri einum vinnuligum grundarlagi á útoyggj. Eitt nýmótans samfelag krevur sum heild skapandi og fjølbroytt menniskju, til tess at fáa framhaldandi búskaparliga og sosiala menning. Menniskjaliga orkan, sum framtíðarvinnan krevur, er hegni, hugflog, nýskapan, øðrvísi og skapandi hugsan. Tílik evni verða skapt gjøgnum upplivingar, frið og javnvág í tilveruni, afturat einum høgum kunnleikastøði. Tað er eisini alneyðugt, at samfelagið hevur eitt fjølbroytni at bjóða, tí hetta er við til at skapa ta neyðugu sosialu styrkina. Karmarnar til hesa tilveru kunnu smáoyggjarnar vónandi bjóða framtíðar samfelagnum, men eisini hetta krevur eina politiska viðurkenning.

Ein triðja avbjóðing liggur í at vinna møguleikarnar í alheiminum. Tann nýggi útoyggja- ella bygdapolitikkurin má hava støði í eini endurnýggjan av tí margfeldi, sum altíð hevur verið styrkin í bygdunum ið samstundis leggur seg eftir, at tær skulu vera fýrar fyri at vera ”modernaðar”. Men tær skulu vera modernaðar eftir egnum fyrirreytum, tí teirra styrki er m.a., at tær eru eitt neyðugt og sjálvsagt tilboð ímillum teir møguleikar, ið verða bodnir borgarunum í landinum og eitt ein møguleiki til tann ráðandi mátan at liva tilveruna uppá.

Nakrar hugleiðingar um aðrar fyrimunir

Málið

Málið sprettur fram úr tí, ein tekst við í gerandislívinum, og tí broyttist málið í svarandi við broytingarnar í samfelagnum. Ein miðsavnan av fólkinum fer tí at hava við sær, at málið gerst fátækari. Tann málburður og tey orð, ið stava frá einum lívsneyðugum sambandi við náttúruna eru um at hvørva. Tær serstøku dialektirnar ella bygdamálini, sum fjarstøðan ímillum oyggjarnar viðførir, eru eisini um at hvørva. Tá gerandisdagurin og frítíðin gerst nærur eins hjá øllum, verður málið lagað til hesi viðurskifti, tí er neyðugt at hava eina fjølbroytta búseting fyri at hava eitt fjølbroytt og ríkt mál.

Heimstaðið

Fyri samleika føroyinga hevur "heimstaðið" stóran týdning. Tað merkir, at føroyingar hava stóran tørv á at vinna sín samleika og sína mentan í rúmd. Harumframt hevur landafrøðin eisini stóran týdning. Heimstaðið merkir ikki bert heimstaðið hjá tí einstaka, men heimstaðið er eins nógv tað sum í hugaheiminum kann knýta tann einstaka til ættarbønd og røtur.

"bygdafólk hava sett mørk um bæði tað ítøkiliga og tað sosiala umhvørvið og hava í øldir uppbyggt eina sosiala og mentanarlaga skipan við útgangsstøði í "heimstaðnum".

Bygdafólk í Føroyum kunnu ikki verða "heimstaðið" fyri uttan. Heimið, bygdin, oyggin er har, tú hoyrir til, um tú skalt varðveita sambandið við søgu tína og arv tín.

Brotsverk, sum eru vanlig aðrastaðni í heiminum, eru ókend í tí friðaligu bygdini. Tey, sum falla uttan fyri tað, ið er vanligt har, -t.d. at drekka illa, eru kensluliga ófullfør, kropsliga brekað, ring at fáast við ella standa í minniluta í átrúnaðarbólki, -verða vanlig ikki fyri nøkrum vanbýti, hvørki fysiskt ella fíggarliga. Hurðin hjá teimum flestu er óstongd, og fólk koma at vitja uttan at banka uppá. Staðið er skipað soleiðis, at tað gevur tryggleika og samstundis rúmd til ymiskleikan hjá menniskjanum.

Taka vit t.d. staðarnøvn, so eru tey full av hugasambondum, tey lýsa søgu, hendingar og eyðkenni av ymiskum slag. Staðarnøvn hjálpa eisini til at minnast og føra søguna upp til nútíðina.

Tað merkist á kjótsmakkinum hvar seyðurin hevur gingið, og fólk vera mett, eftir hvaðani tey eru, tað er ikki bert prátingarlagið, men eisini onnur eyðkenni, ið sigast at mynda staðið, haðani ein kemur". (samanskrivað lýsing úr bókini *In Place?*)

Hetta stutta brotið, nemur við fleiri viðurskifti, sum vit ikki dagliga hugsa um, men sum øll eru greið yvir. Tað er eisini okkara fasta tilknýtið til heimstaðið, ið ger okkum so sár, tá vit síggja fyri okkum manntómar oyggjar. Sum onkur tók til: "Verða oyggjarnar avtoftaðar, og valið seinni stendur til at byggja tær aftur, verður tann fyrsti steinurin í niðurseturfólkið møtir, "steinur nr. 1. o.s.fr". Søgum um heimstaðið er horvin.

Vit skulu ikki undirmeta tað virðið, sum liggur í tilknýtinum til staðið. Í londunum rundan um okkum, m.a. í ES, er hendan viðurkenning við til at lata milliónir av krónum til menning av útjaðarunum og smáplássum í limalondunum. Tað eru bert tey, sum eru uppvaksin og búgva á hesum smáplássum, ið kunnu bera vitanina víðari um, hvussu staðið er háttað og hvussu tað ber til at lívbjarga sær har. Tey eru staðkend og tí berarar av staðarnøvnum, søgum og hendingum. Staðarnøvnini verða dúgliga nýtt í samskiftinum, tá ið farið verður á fjall, ella tá ið góð fiskimið skulu søkjast.

Lívsvirðir

At liva á einari lítlari oyggj ella í einum lítlum bygdarsamfelagi krevur eitt serligt hegni og kunneika til, hvussu ein kann liva av tí, ið oyggjin gevur. Hendan vitan byggir ikki á innlæring úr bókum, men við at taka lut í tí arbeiði og læra av tí, ið hini gera og lurta eftir. Tey, sum búa har, hava eisini lært at klára seg sjálvi og at hjálpa øðrum. Ein er vanur við at loysa bráðfeingis trupuleikar við tí, ið er til taks og uttan at biðja um hjálp, fyrr enn allir møguleikar eru troyttir. Tann andaliga uppfatanin, átrúnaðurin og tann yvirnatúrliga fatanin verður eisini tilevnað á staðnum. Andslívið á teimum smáu oyggjunum er nærri knýtt at tí dagliga gerandislívinum enn á meginøkinum, har gudfrøðin í størri mun skal útleggjast og týðast. Lívsvirðini byggja á náttúru, umhvørvi og nærleika og ikki á materiellar ágóðar. Dentur verður lagdur á tørvin hjá børnunum at liva í samsvar við náttúruna og tað, sum fer fram í gerandisdegnum, heldur enn á innlæring við námsfrøðiligari frálæru.

Persónleikar

Nógv av teimum, ið eru flutt av hesum smáoyggjum inn á meginøkið, eru ikki horvin í bygdar- ella býarmyndini, men hava fingið sett bygdarnavnið afturat ella í staðin fyri sítt vanliga navn, m.a. Saksuningurin, Skúvoyingurin, Nólsoyingurin, Fugloyingurin, Mykines Ísak, Meinhard Mikladal o.sfr. Hetta sigur so mikið, at hesir "persónleikar" hava borið heimstaðið við sær og hava ríkað samfelagið, tey eru komin til við teirra persónleika.

Tað verður ofta havt á orði, at tey skapandi og tey vitugu eru tey fyrstu, sum flyta av teimum smáu oyggjunum og koma ikki aftur. Hetta kann bert tulkast soleiðis, at tær smáu oyggjarnar í mannaminni hava verið útbjóðarar av vitugum og skapandi fólki, ið eru við til at mynda styrkina í tí føroyska samfelagnum. Um smáoyggjunum verður lív lagað, koma tey eisini at hava henda leiklut í komandi tíðum.

“Tað er eitt faktum, at oyggjarnar vera drenaðar fyri vitan, tí tey sum duga og vilja fáa sær útbúgving, ið ikki kann nýtast her hjá okkum, hava ikki møguleika at koma aftur at arbeiða tøkni og líknandi. Tey mugu tíma at vera her og síðani mugu møguleikarnir eisini vera til staðar. Ein kann gera viðurskiftini so spennandi, at ung tíma at koma higar”. (Frá *oyggjafundi*)

Hetta merkir, at vit eiga at:

- Varðveita og endurskapa lokalar og aðrar føroyskar siðir til frama fyri komandi ættarlið.
- Vera við til at varðveita ta mentanarligu breiddina í føroyska samfelagnum og soleiðis eisini vera við til at gera Føroyar til eitt ríkt samfelag, mentanarliga. Mentan skal her skiljast sum tað, ið menniskjuni ávirka hvør annan og umhvørvið við, og ta ávirkan, ið umhvørvið hevur á menniskjuni.
- Varðveita møguleikan hjá fólki, ið dáma og ynskja at búa á útoyggjum, at búseta seg har og harvið fáa ta lívsgleði og góðsku, ið tey ynskja.

- Tað, at føroyingar liva í ymiskum umhvørvi, er við til at gera okkum til eitt fjølbroytt fólk og hetta er somuleiðis við til at gera Føroyar ríkari á mangan hátt.
- Útoyggjarnar og fólkid, ið har býr, er ein partur av samleika og søgu føroyinga.

Við at varðveita hesi smáu samfeløg, varðveita vit ikki bert berarar av søgu og mentan Føroya, men eisini eina av lívsnevunum til framtíðar menning og framburð, og Føroyar gerast eitt fjølbroytt samfelag. At vera eitt fjølbroytt samfelag merkir:

- at samfelagið er samansett av ymiskum mentanarligum, sosialum og búskaparligum skipanum.
- at samfelagið hevur rúm fyri, at fjøltáttaðar fatanir og fjøltáttað vitan framhaldandi kan steyma gjøgnum samfelagið úr meginøkinum til smáu oyggjarnar og úr smáu oyggjunum til meginøkið.
- at samfelagið hevur eina spjadda búseting, ið styrkir menningina sum heild m.a. gjøgnum ta menning, ið fer fram í samspælinum ímillum fjøltáttaða mentan og fjøltáttaðar sosialar veruleikar.
- at alt náttúruríkidømið verður gagnnýtt á skynsaman hátt og harvið fremur búseting og menning sum heild, landinum at frama.

2. Partur

Lýsing av oyggjunum í verkætlanini

Í arbeiðssetninginum varð álagt útoyggjanevndini at seta seg inn í viðurskifti sum eitt nú fólkatal, aldursbýti, livibreyð, virkseimi ígjøgnum árið, skúlar, ferðasamband, kunningartøkni, ognarviðurskifti og almennar tænastur v.m.

Hesin parturin lýsir omanfyrinevndu viðurskifti á hvørjari oyggj/bygd sær. Vit hava valt, at flokka oyggjar/bygdir soleiðis:

- Bólkur 1 Fugloy, Svínø, Mykines og Skúvoy
- Bólkur 2 Kalsoy, Hestur og Nólsoy
- Bólkur 3 Stóra Dímun og Koltur
- Bólkur 4 Gásadalur

Flokkingin tekur støði í fylgjandi:

Bólkur 1: Tað er ein søguligur veruleiki, at tær fjarskotnastu oyggjarnar vóru seinastar at fáa almennar hentleikar. Hesar eru framvegis ringast fyri, tá ið um tænastur ræður, og meta seg tí við røttum at kunna kallast ”út”oyggjar.

Bólkur 2: Hesar oyggjar hava sum felagsnevna, at tær liggja nærri meginøkinum og landafrøðiligu umstøðurnar gera, at tað ber til at skapa góðar umstøður fyri samferðslu og við hesum búskaparliga menning.

Bólkur 3: Hettar eru tær minstu oyggjarnar. Bert ein familja er búsett í hvørjari, og tær hava onga uttanbíggarjærð. Oyggjarnar hava eitt livigrundarlag í náttúruutilfeinginum, men teir ytru karmarnir skapa trupulleikar fyri búsetingina, m.a. eru samferðslu- og samskiftisumstøðurnar sera vánaligar.

Bólkur 4: Gásadalur hevur ikki havt góðar umstøður fyri menning, men framtíðar-útlitini fyri Gásadali eru bjørt, kemur tunnilin ígjøgnum og bindur bygdina til vegakervið í Vágoyggi.

Hóast tað omanfyri er gjørd ein roynd at flokka tær smáu oyggjarnar við nøkrum felagseyðkennum, kemur frágreiðingin niðanfyri at vísa, at talan er um oyggjar/bygdir, ið hava hvør síni sereyðkenni. Tær eru søguliga, mentanarliga og sosialt grundleggjandi ymiskar og tørvar útskil eina sjálvstøðuga viðgerð. Landafrøðiligi munurin er stórir, bæði tá ið talan er um stódd, staðseting og bygnað. Eisini eru tær ymiskar viðvíkjandi fólkatáli, vinnuvirksemi, jarðarviðurskiftum v.m.

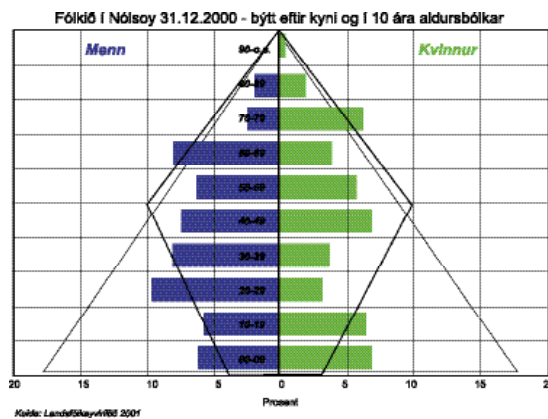
Hóast lýsingarnar eru stuttar, geva tær vónandi eina góða mynd av oyggjunum/bygdunum. Endamálið er ikki bert at lýsa forðingar og vantandi fortreytir fyri at støðini kunna mennast búskaparliga, mentanarliga og sosialt, men eisini geva eina mynd av teimum móguleikum, ið liggja í økinum.

Tilfarið í hesum partinum byggir í høvuðsheitum á tað, sum fólk ið á staðnum sigur og meinar um viðurskiptini, ið ávirka teirra gerandisdag.

Í hesum 3. parti viðgera vit tey eyðkennini, ið eru galdandi fyri hvørja oygg sær, meðan øll felags viðurskipti verða gjølla viðgjørd í 4. parti.

Talvu- og myndafrágreiðing

Ymiskar talvur og myndir verða nýttar til at lýsa útoyggjarnar, og verður her í stuttum greitt frá, hvussu talvurnar og myndirnar skulu lesast.

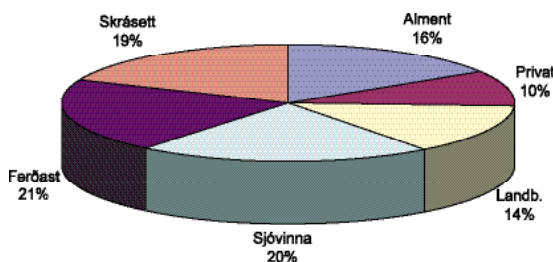

Fólkatalmyndin ella fólkatalspyramidan lýsir fólkatalið á ymisku oyggjunum, býtt í kyn og aldursbólkar.

Grønu stabbarnir til høgru fyri miðjuna lýsa prosentpartin av kvinnum á oynni, meðan bláu stabbarnir til vinstru fyri miðjuna lýsa prosentpartin av monnum á oynni.

Á myndini er eitt pyramiduskap, ið ofta verður nýtt sum idealmynd fyri eina fólkasamanseting og eitt fimmkantaskap, ið nevndin metir,

sum meira realistiska samanseting av fólkunum á útoyggjunum.

Arbeidsbýtiðmyndin, ið lýsir arbeidsbýtið á oynni, skal skiljast soleiðis, at hvør teigur vísir hvussu nógv prosent av fólkunum á oynni starvast (umgjørt til fulla tíð) innan eitt ávíst arbeidsøki í mun til samlaðu arbeidsmegina.

Teknfrágreiðing:

Skrásett: Prosentvísa talið av íbúgvum, ið eru skrásettir hjá fólkayvirlitinum sum búgvandi í oynni, men búgva og arbeida aðrastaðni.

Ferðast: Prosentvísa talið av íbúgvum, ið ferðast dagliga av oynni í arbeidsørindum.

Alment: Prosentvísa talið av íbúgvum, ið starvast innan tað almenna.

Landbúnaður: Prosentvísa talið av íbúgvum, ið starvast innan landbúnaðin. Talan er um festi- og óðalsbóndir og tey sum hava smávegis jarðarbrúk.

Sjóvinna: Prosentvísa talið av íbúgvum, ið starvast innan sjóvinnuna. Sjóvinna merkir alt virkseymi, ið er knýtt at sjónum: útróður, maskinmenn o.t.

Annað vinnuvirkseymi: Prosentvísa talið av íbúgvum, ið starvast innan aðrar vinnur enn landbúnaðin, sjóvinnuna ella tað almenna í oynni.

Tølini, ið myndirnar lýsa, eru fingin til vega frá heimildarfólki úr bygðunum. Fyrivarni verður havt við smávegis skeivleikum, og at broytingar kunnu henda frá degi til dags.

Jarðarviðurskiptið. Fyri hvørja einstaka oyggj í verkætlanini og Gásadal, hevur Matrikulstovan eftir umbøn frá Útoyggjanevndini gjørt eitt kort, sum lýsir jarðarviðurskiptini. Talan er bert um innangarðsjørðina.

Grundarlagið undir kortinum er eitt yvirlit frá Matrikulstovuni yvir øll matrikulnummur í hvørjari bygð saman við navnalista, sum eisini lýsir, hvar eigararnir eru búsettir. Heimildarfólk úr hvørjari bygð hava síðani hugt eftir, at adressulistin er rættur. T.v.s. at tey, sum standa at búgva í oynni, búgva har, og at hesi eiga ta jørð, sum er skrásett í teirra navni. Tey, sum búgva aðrastaðni í Føroyum ella í útlandinum, hava fingið ávikavist reytt og gult, meðan tey fastbúgvandi hava fingið grønt. Kortini eru síðani eftirkannað úti á bygðunum einaferð enn.

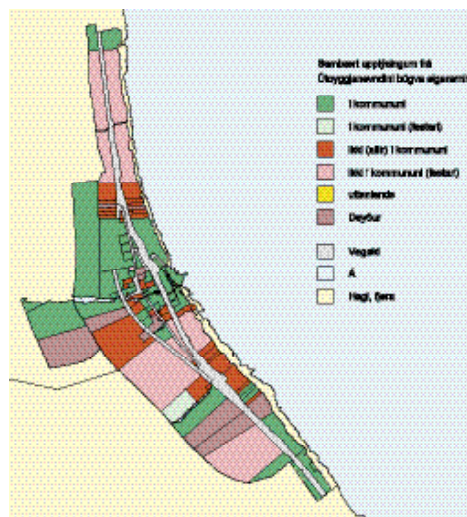
Tó kunnu feilir vera í kortunum. Talan kann vera um broytingar, sum eru hendar í tíðarskeiðinum frá tí, at kortini vórðu framleidd í oktober 2000 og til nú, ella smávegis skeivleikar, sum eru íkomnir av misgáum. Í tí stóra og heila mugu kortini metast at vera røtt.

Teknfrágreiðing:

Í kommununi: Tann, sum eigur hetta matrikulnummarið, er búsettur í kommununi.

Í kommununi (festari): Her er festarin búsettur í kommununi og hevur sítt dagliga yrki í bygðini.

Ikki (allir) í kommununi: Hetta merkir, at matrikulnummarið/jørðin er ogn hjá einum, sum ikki býr í bygðini. Ella ogn, sum fleiri eiga í felag, men har ikki allir eigararnir búgva í kommununi. Útoyggjanevndin hevur avgjørt, at hesir jarðarteigar eisini skulu vera reyðir og tískil at meta sum uttanbúggjarjærð. Grundgevingin er, at tá ið fleiri eiga ein jarðarteig, so hevur tann, sum býr á staðnum, ikki fult ræði á honum. Henda jørðin

kann ikki gagnnýttast til fulnar, eftirsum tað ikki ber til at gera íløgur í jørðina sum lið í eini framleiðsluætlan.

Uttanlands: Teir gulu jarðarteigarnir merkja, at eigarin ikki býr í Føroyum.

Deyður: Er jørðin ikki skift, eftir at eigarin er deyður, er stykkið brúnt. Í einkultum føri kann feilur vera komin í her, tí jørðin møguliga er skift, men kunningin um hetta ikki er komin matrikulstovuni í hendi, áðrenn kortið bleiv gjørt.

Vegaøkið, á, fjøra og hagi: Fyri at skilja hesi øki frá tí dyrkaða lendum, hava tey fingið serstakan lit..

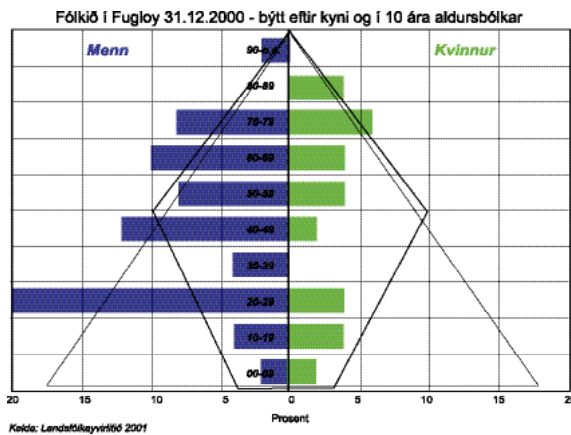
Kortini lýsa innangarðsjørðina og ikki hagapartar. Tað, ið nevndin leggur upp til við hesum korti, er at lýsa í hvønn mun tey fastbúgvandi hava ræði á jørðini í oynni, og hvussu stórir partur er uttanbíggarjorð. Tað skal viðmerkjast, at á Fugloyggi broyttist kortið fyri stuttum, tí eigarar av uttanbíggarjorð fluttu út aftur í oynna.

Fugloy, Svínø, Mykines og Skúvø

Fugloy

Stødd: 11,18 km²
 Bygdir: Kirkja og Hattarvík
 Fólkatal: 50

Fólkatalið býtt í kyn og aldursbólkar

Sum myndin vísir, eru sera fá fólk í Fugloynni. Hartil kemur, at stórir partur av skrásettu íbúgvunum als ikki búgva í oynni.

Verður at aldurs- og kynsbýtinum, sæst, at størsti parturin av íbúgvunum eru tilkomin og eldri, harav tey flestu eru mannfólk. Tey fáu ungu noyðast at fara av oynni í lestrar-, læru- og/ella arbeiðsørindum, og koma hesi ofta ikki aftur sum umstøðurnar eru í dag.

Tað eru lutfalsliga nógv mannfólk

í aldrinum 20-29 ár, meðan konufólkini mangla í hesum aldursbólkinum. Tað er ein sannroynd, at tað er nógv lættari hjá mannfólki enn hjá konufólki at fáa okkurt arbeiði.

Lítla talið av íbúgvum ger at Fugloyggjin er ímillum tær oyggjar, har avtoftingin stendur fyri durum, og har tørvur er á, at tiltøk verða sett í verk alt fyri eitt fyri at styrkja búsetingina.

Um summarið fleirfaldast fólkatalið, men tørvur er á arbeiðsorku og sosialum lívi í bygdunum alt árið. Oyggjin verður ikki røkt í tann mun, tað er neyðugt, og tey gomlu hava ikki orku at taka sær av neyðugu arbeiðsuppgávuunum, m.a. at fáa oljutunnur av lendingini niðan í bygdina. Stór arbeiðsbyrða og ábyrgd liggur á teimum fáu ungu, sum eru eftir í oynni.

Undirstøðukervið

Ferðasambandið

Másin røkir farleiðina til Fugloyar. Másin er bygdur í 1959 og tekur 64 ferðafólk. Ætlanin var at leingja Másan, so hann kundi taka størri og tyngri farm, men neyðugt loyvi fekst ikki frá Skipaefirlitinum. Í 1998 varð skipið klassað og er í góðum standi. Sambært Vinnumálastýrinum, so er størsti trupulleikin, at møguleiki ikki er at taka

tungan farm, og at ferðin er ov lítil (Samferðsluætlanin s. 96). Gongur, sum Vinnu-málastýrið ynskir, so verður farið undir at byggja nýtt skip til hesa farleið í 2004; um so verður, so kann tað vera liðugt tvey ár seinni, men tað eingin samtykt er kortini um hetta enn. Fugloyingar vilja vera við, at størsti vansin við ferðasambandinum er, at Másin ikki leggur upp fyri sjóvarfallinum, men bert siglir, tá ið umstøðurnar eru bestar, heldur enn at røkja túrarnar sambært ferðaætlanini. Varð siglt eftir sjóvarfalli, so var ikki neyðugt at avlýsa so nógvar túrar um veturin. Tað kunnu ganga vikur, har einki sjóvegis ferðasamband er við Fugloyinna um veturin.

Másin er væl egnaður at sigla til Fugloyar, sum er ein óhøglig farleið. Um veturin kann ein túrur taka 2-3 tímar inn á meginøkið, ímóti einum góðum tíma, tá ið veðrið er til vildar.

Í Fugloy varð víst á, at ferðaætlanin hjá SL ikki er samskipað nóg væl. Eitt dømi er, at tá ið ein kemur til Klaksvíkar seinasta túrin fríggjadag við Másanum, er Dúgván, sum siglir um Leirvíksfjørð farin 10 min. frammanundan, og tá ber ikki til at koma víðari inn á meginøkið. Víst verður eisini á aðrar trupulleikar, sum m.a. at skúlanæmingar missa ein heilan fríggjadag, skulu teir kunna halda vikuskifti í oynni, og teir sleppa einans av oynni sunnudag á middegi.

Farmaflutningur

Umstøðurnar fyri farmaflutningi eru ikki tíðarhóskandi. Tað er alt ov trupult at fáa vøruna til oynna, og tað gongur ov long tíð. Manningin skal taka støðu til, hvat skal við hvønn túrin fyri at lasta bátin á skynsamasta hátt. Hetta ger, at vøra ofta ikki kemur fram, tá ið brúk er fyri henni.

Tað er sera trupult at fáa størri farm til oynna, eitt nú arbeiðsambod o.tíl. Tveir túrar eru árliga, har SL sendir sandbát ella annað far við farmi, um tørvur er á tí.

Atløguviðurskifti

Stórt arbeiði er lagt í at gera lendingarviðurskiftini góð í Fugloyinni, men tað ber framvegis ikki til at siga, at tey eru nøktandi. Seinasta hond verður nú lögð á útbygging av lendingini á Kirkju, og hon verður liðug komandi ár. Av tí at talan er um brimpláss, er nógv slit á lendingarnar, og tær eru dýrar at halda viðlíka. Á Kirkju er nýggjur vegur gjørdur frá lendingini og niðan á bakkan. Við hesum eru umstøðurnar at fáa vøru niðan í bygdina batnaðar nógv.

Alt arbeiði við ábótum á vegir og lendingar í Fugloy verður gjørt av lokalari arbeiðsmegi undir leiðslu av Landsverkfrøðinginum.

Tyrluflúgving

Tyrlan flýgur trýggjar ferðir um vikuna, mikudag, fríggjadag og sunnudag. Hetta er ein avgerandi fyrimunur fyri oynna. Men túratalið hjá tyrluni eigur at økjast. Ikki tí at tey, ið búgva í Fugloyinni nú, hava so stóran tørv á at ferðast, men skal búsetingin varveitast og tilflyting gerast veruleiki, er tørvur ár skjótum og góðum ferðasambandi - og tí at sjóvegisfarleiðin er óhøglig.

Aðrar umstøður

Avgreiðsla av posti er trýggjar dagar um vikuna, men posturin verður borin út fimm dagar um vikuna. Eru vánalig veðurlíkindi, kann ganga long tíð við ongum posti. Tað kemst av, at eingin avtala er ímillum SL og Atlantsflog (tyrluna), sum annars kundi tikið postin við, tá ið líkindi ikki eru at sigla, men kortini at flúgva.

Telesamskiftið er gott. Telefon- og internetsambandið er tískil ikki nøkur forðing fyri at skapa virksemi við støði í KT-vinnuni. Eitt nú kann talan verða um fjararbeiði av ymiskum slag.

Í lýtuni verður arbeitt við at víðka verkætlanina ”Tykissamfelagið Svínoy”, so hon eisini kemur at fevna um Fugloyinna. Mastur verður í lýtuni sett upp á Eysturhøvda. Hetta skal geva íbúgvunum móguleika at samskipta innanhýsis við einum tráðleysum netverki, og at samskipta haðani og út í heim. Hendan skipan gevur eitt skjótt og væl-virkandi alnótarsamband.

Viðvíkjandi kloakkviðurskiptum er kommunan farin undir arbeiðið við at leggja øll húsarhald í oynni í eina kloakkskipan.

Vatnviðurskiptini eru soleiðis, at hvør býlingur hevur sín egna vatnbrunn, og nøktar hann tørvin á vatni hjá hvørjum einstakum húsarhaldi, men skal vatn brúkast til annað endamál, er neyðugt at byggja vatnveitingina út. M.a. eru eingir vatnpostar í oynni. Kemur eldur í, er ein leys pumpa, sum kann pumpa sjógv ella vatn úr einum byrgdum hylí. Á Kirkju kann talan bert vera um at pumpa upp úr sjónum, men av tí at hæddarmunurin er so stórur, verður trýstið so lítið, at tað ikki munar nakað.

El og olja

Í Fugloyinni er eitt motororkuverk, sum framleiðir neyðugu el-orkuna til oynna. Veitanarorkan og trygðin er nóg góð, og skuldi tørvur verið á øktari orku, er SEV til reiðar at byggja hana út eftir tørvinum.

Vindorka varð nevnd á oyggjafundinum á Kirkju. Somuleiðis er eitt uppskot komið um at gera eina royndarverkætlan við vindorku. Uppskotið byggir í fyrsta umfari á at veita orku til vinnulig endamál, m.a. at turka hoyggj, tøð og tara sum orku til vakstrarhús v.m. Oljan kemur til Fugloyinna í tunnum. Hvør einstakur skal bíleggja sær oljuna og fáa hana til høldar, tá ið Másin hevur ført tunnumar, sum verða uppskipaðar á bryggjuna. Tað er neyðugt at gera ein felags oljutanga í bygdini, ið øll húsarhaldini kunnu fáa úr.

Kommunan hevur vent sær til oljufeløgini í samband við spurningin um oljutanga. Oljufeløgini hava svarað, at tey vilja bert gerast partar av einari tílkari loysn, um kommunan átekur sær at eiga oljuna í tangunum og sjálv selur hana til húsarhaldini.

Vegakervið

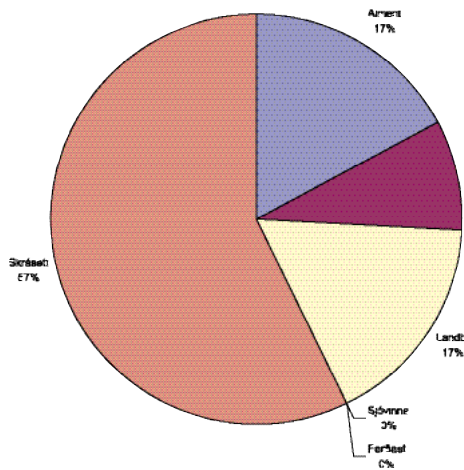
Landsvegur er millum Hattarvík og Kirkju. Tað eru 25 ár síðani at byrjað varð uppá arbeiðið við vegnum. Summarið 2000 varð hann partvíst asfalteraður. Enn vantar at seta bilverju upp. Vegurin er brattur og óhøgligur at ferðast eftir. Tað er av stórum týðningi fyri oynna, at vegurin er í góðum standi, tí handil og skúli er bert í aðrari bygdini eins og m.a. sjúkrasystirin skal kunna ferðast ímillum alt árið.

Vinnulívið

Í Fugloy fáast tey flestu við seyðahald og nakað av almennum tænavirksemi. Tey størv, sum tað almenna hevur í oygni, eru størv hjá strandferðsluni, postverkinum, tyrlupalltænastuni, SEV, eitt lærarastarv, handil og eitt partvíst heimasjúkrasystrarv. Í summarhálvuni er vega- og havnararbeiði og annað viðlíkahaldsarbeiði. Hesi eru partvíst fyrri landsverkfrøðingin og kommununa.

Burtursæð frá landbúnaðinum, so er handilin einasta privata vinnutiltakið á Fugloy oygni. Í lýtuni liggja umsóknir hjá Vinnumálastýrinum um loyvi at ala smolt í Hattarvík og á Kirkju.

Myndin lýsir lutfalli ímillum vinnuvirksemi í oygni.

Sum sæst á myndini hevur nógv tann størsti parturin av teimum, sum eru skrásett í Fugloyar kommunu, starv á meginøkinum. Tey eru samstundis noydd at búgva á meginøkinum, tí ikki ber til at ferðast ímillum dagliga. Kommunan hevur fyrimun av, at hesi fólk kortini eru skrásett í kommununi, tí tað gevur kommununi eina hart tiltrongda skattainntøku. Av tí at tey fastbúgvandi eru so fá í tali, eru tey bundin av at fáa arbeidsorku uttaneftir, tá ið nakað munagott skal gerast í bjørg og haga.

Nógv av teimum, ið ikki búgva í oygni longur, men hava hús og jørð har, koma hagar at røkja síni áhugamál, tá ið høvi býðst.

Vinnulig uppskot í Fugloy

Í Fugloy eins og aðrastaðni, hava fólk ta fatan, at landbúnaður ikki kann gerast lønandi vinna. Jørðin er so sundurbýtt, at tað illa ber til at gera nakað, ið krevur størri jarðarteigar.

“Fugloyggin eigur at leggja seg eftir framleiðslu, sum ikki krevur jørð, og virksemi, sum ikki er bundið at flutningi (gransking, friður)” (Uppskot úr Fugloy).

Ringar royndir við landbúnaðinum liggja sjálvsagt til grund fyrri hesum hugburði. Niðanfyrri sæst hvat fuglingar fáa burturúr jarðarbrúkinum.

Skurður: uml. 400
Mjólkarframleiðsla: 0

Framleiðsla av neytakjøti: 8 (nógv fer til eginnýtslu)

Onnur avgrøði til sølu: 0

Flogfenaður: Til eigna nýtslu

Fuglaveiða: uml. 10.000 lundar (havhesturin er við at doyggja út, tí stórbýarfólkið tekur ungarnar)

Jarðarviðurskifti vóru ikki nógv umrødd á oyggjafundunum í Fugloy. Útoyggjanevndin hevur tó fingið fleiri áheitanir frá fugloyingum, ið siga, at treytin fyri menning innan jarðarbrúk er, at broytingar verða gjørdar í jarðarviðurskiftunum. Fugloyggjin hevur bert dúvað uppá seyðahald, og tí eru nógvir óroyndir móguleikar innan landbúnaðin. Úr Fugloy er komið uppskot um, at ala flogfenað, m.a. dunnur, høsn og gæs. Eisini eru móguleikar fyri at framleiða grønmeti, eplir o.tíl. Gøðing av kálvum til kjøtframleiðslu og stórri gagnnýtsla av fuglatilfeinginum er eisini nevnt.

Uppskot eru um at tappa kelduvatn á fløskur við sølu fyri eyga. Onnur uppskot, ið hava verið nevnd, er at gera smoltstøð í oynni, og at fara undir bátasmíð (talan er um gamla føroyska bátin til kappróður, ferðavinnu ella til útflutnings). Bygdin kann eisini bjóða granskarum at koma í oynna at granska, m.a. við at bjóða teimum hús og góðar samskiftisumstøður. Og at enda eru uppskot um at fáa fjararbeið innan KT-vinnu flutt út í oynna.

Framleiðsluhús í Fugloy

Fyri nøkrum árum síðani varð arbeitt miðvíst við at fáa sett á stovn eitt framleiðsluhús í Hattarvík. Ætlanin var at húsið skuldi rúma hageiðing, køli- og frystigoymslu. Endamálið var at fáa meira burturúr náttúruutilfeinginum og gera tað móguligt at virka vørana í oynni. Søkt var um íløgustuðul frá m.a. Menningargrunninum, men, sum hattvíkingar siga: "Tað bleiv bara flent at okkum, og vit fingið noktandi svar". Teir, sum arbeiddu við verkætlanini, eru flest allir fluttir av oynni í dag.

Ung í arbeiði

Fyri at skapa áhuga ímillum ungdómin at koma til Fugloyar, so hevur Fugloyar kommuna, eins og aðrar kommunur, søkt um at fáa pening til skipanina 'Ung í arbeiði', sum almennastovan umsitur. Hesar umsóknir hava tó ikki givið nakað úrslit, sum lýst við broti úr skrivinum niðanfyri, sum bygdaráðsformaðurin hevur sent Almennastovuni:

Fyri nøkrum árum síðani søkti Fugloyar kommuna um at sleppa upp í part, tá ið peningur skuldi býttast út til tiltakið 'Ung í arbeiði'. Kommunan metti, at her var ófært høvi til at fáa ungum arbeiði úti í kommununi summarhálvuna ... Kommunan kundi fingið ymiskt, sum krevur at vera gjørt, men sum ov lítið fólk er til at gera: væla um gøtur, laða varðar uppafur, bøta um úthús, hjallar, smíða nýggj portur, laða uppafur har garðar eru niðurrapaðir o.sfr. Svárið frá almennu myndugleikunum var vónbrot. Í tí var sagt, at kommunur, sum høvdu undir eitt ávíst tal av íbúgvum, sluppu ikki upp í part, tá ið peningur skuldi veitast til tiltakið 'ung í arbeiði'. .. Nú kommunan frá almennu myndugleikunum aftur

hefur fingið bræv um tiltakið 'ung í arbeiði', gita vit, at krøvini fyri at fáa burtur av játtanini munnu vera broytt. Um landið á hvørjum ári í tíggu ár hefur rindað 5 milliónir krónur til tiltakið, eru til samans latnar 50 milliónir hesi árin. Eftirsum Fugloyar kommuna ikki er sloppin upp í part nakað av hesum tíggu árunum, vóna vit at sleppa upp í part í ár 1999 Vinarliga heilsan, vegna Fugloyar kommunu, Zakaris Zakariassen, Bygdarráðsformaður

Sum sæst á skrivinum hefur kommunan fingið noktandi svar, hvørja ferð hon hefur søkt hesa veiting, og soleiðis var eisini í 1999.

Ferðavinna

Í Fugloynni eru bert fáir gistingarmøguleikar, og eingi almenn toilett ella matarstøð eru heldur. Tey ferðafólk, ið koma í Fugloynna, fara avstað aftur sama dag ella fara niðan í fjøllini og síggjast ikki aftur, fyrr enn á bryggjuni á veg avstað aftur. Tey, sum búgva í oygni hava ikki umstøður til at fara virkin inn í ferðavinnuna. Skal ein ferðavinna mennast í oygni, er tað treytað av, at fólk flytur til oygna at arbeiða burturav við hesari vinnu. Ein ferðavinna má byggjast á eina góða fyriskipan, eitt nú við neyvum samstarvi við Klaksvík.

Kommunal viðurskipti

Fíggjarstøðan

Fugloyar kommuna hevði í 1998 eitt yvirskot uppá kr. 313.976, onga skuld og eina eginogn uppá kr. 2.231.826. Í 1998 vóru 41 íbúgvar skrásettir í Fugloyar kommunu og uml. kr. 29.400 vórðu goldnar í skatti pr. íbúgva. Eginognin var uml. kr. 54.400 pr. íbúgva og skuldin kr. 0,- pr. íbúgva í 1998.

Hóast Fugloyggjin hefur ein lítlan búskap, er fíggjarstøðan hjá Fugloyar kommunu sera góð. Bæði yvirskotið fyri 1998, skattainntøkan og eginognin pr. íbúgva er væl hægri enn fyri aðrar útoyggjakommunur, eins og kommunan als onga skuld hefur. Hettar kemst partvís av, at fleiri av teimum, sum eru skrásett í kommununi, forvinna sína inntøku aðrastaðni og at henda inntøka er góð. Sum nevnt vísir aldursbýtið í Fugloynni, at har eru mong eldri og fá ung í arbeiðsførum aldri. Um eingin tilflyting verður komandi árin, fer tað at vera sera tungt fíggjarliga hjá kommununi. Neyðugt er at fáa skattainntøkur til tess, at kommunan skal kunna reka tað virksema, sum er í kommununi. Hetta kann gerast trupult, um eingi ella fá eru í arbeiðsførum aldri. Eisini verður trupult at fáa fólk at røkja alment tænavirksemi v.m.

Mentan og frítíð

Fugloyggjin hefur havt ein sterkan sosialan bygnað og ein sterkan felagsskap, ið sameindi bygdarlív og arbeiðslív. Eitt dømi um henda felagsskap er, at oyggjin í øldir hefur megnað at røkt bjørgini, hagan í urð og brattlendi eins og hon hefur megnað at havt fiskiskap frá brimplássi. Fugloyggjin hefur í øldir verið kend fyri sína sterku mentan, ið

er komin til sjóndar í tiltiknum persónum, og innan fakkunnleika, skaldskap og politikk.

Bygdirnar í Fugloynni eru nú so fámentar, at tað ikki hevur verið gjørligt at hildið gamlar siðir uppi. Bert 13. kvøld verður framvegis hildið. Tó kann sigast, at felagskapurin í oynni enn er virkin innan samstarv, tí uttan samstarv bar ikki til at lívbjarga sær úti í Fugloy.

Talvan lýsir mentunar- og frítíðartilboð á Fugloynni:

	Felagsvirksemi			
	Onid	Á staðnum	Ferðast	Ofta / sjáðan
Bygðarhús	X			/
Bygðarfelag	X			/
Bindiklubbar	X			/
Sjónleikur	X			/
Stað til øðri at hittast	X			/
Stað til yngri at hittast	X			/
Sangur og lónleikur	X			/
Kvæðskúli	X			/
Samkømur / hús		X		/
Kirkja		X		/
Fróttur / slag	X			/

Sum sæst á talvuni kann felagsvirksemið í Fugloy ikki samanberast við tað, ið vanligt er á meginøkinum. Felagsvirksemið í Fugloy er slíkt, sum tey búsettu sjálvi fyriskipa, m.a. at vitja hvør annan, práta, spæla kort og hittast til føðingardagar o.tíl. Tað er einki bygðarhús í kommununi, men tað hevur í langa tíð verið arbeitt við einari ætlan um eitt tílíkt hús. Eisini í hesum førinum er tað fámenskan, sum ger tað trupult. Lærarahúsini, sum standa tóm, eru umbiðin til bygðahús. Hetta er ikki játtað enn, og málið liggur, sum skilst, hjá Mentamálastýrinum.

Tað hevur stóran týðning fyri trivnaðin, at eitt ríkt mentanar- og frítíðarlív er á staðnum, serstakliga, tá ið hugsað verður um at fáa ung fólk at flyta aftur í oynna. Í øðrum bygðum, har bygðarhús er, eru royndirnar sera góðar, tí slík hús vísa seg at vera góður karmur um felagslívið har. Skal gróðrarbotnur vera fyri nýhugsan og virkni í vinnu- og bygðarlívi annars, so er umráðandi at gera fløgur í mentanarkarmar, hóast – ella kanska júst tí – at oyggin er fáment.

Tá ið talan er um tað ”gomlu” mentanina, er mangt at vísa á í úti í Fugloy. Til ber at byggja karmar um hesa mentan og brúka hana í nútíðar menning, m.a. til at fáa føroyingar at vitja oynna, skúlaungdómur v.fl., bæði í frítíð, men eisini í samband við skeið og undirvísing innan føroyska mentan og handverk.

Skúlamál

Skúli er í báðum bygðunum, men í løtuni er einki barn í Hattarvík. Trý børn ganga í skúla á Kirkju, harav eitt er í 8. flokki. Tað hevur verið møguligt at ganga í skúla á

Fugloynni upp til 8. og 9. skúlaár, treytað av, at lærari hefur verið tøkur. Kvøld- og frítíðarskúli er ikki í oynni.

Viðvíkjandi lærarakreftum er tað soleiðis, at ein akademikari er lærari í oynni. Hann arbeiðir í løtuni við einari granskingaruppgávu og hefur valt at búseta seg í Fugloy hetta tíðarskeiðið.

Tað er ikki altíð líka lætt at fáa hendur á skikkaðum lærarum á útoyggjaskúlunum, tí meta tey, sum eru búsett í Fugloy, at Miðfyrisingin eigur at skapa góðar og tryggjar umstøður fyri tey, sum átaka sær hesa uppgávu.

Eldra- og heilsumál

Talvan niðanfyri lýsir tær heilsutænastur, ið virka í Fugloy:

	Heilsutænastur			
	Fest skipan	Persónlig áheitan	Bráfangis tørvur	Einki
Jarðamóður				X
Heilsusystur				X
Skúlahelmsystur				X
Kommunislækni				X
Skúlaeikni	X			
Tannlækni				X
Skúlatannlækni	X			

	Eldrækt			
	Fest skipan	Onkur í bygdini	Bert familia	Send av plássinum
Holmahjálpi			X	
Heimasjúkrækt		X		

	Umteður hjá brekaðum			
	Fest skipan	Vígur á staðnum	Ferðast	Flyta
Likamliga breka				X
Andliga breka				X

Talvan vísir, at almennar tænastuskipanir ikki røkka út til Fugloyar. Hetta merkir, at íbúgvarnir sjálvbodnir mugu átaka sær sosialu uppgávnar eftri førimumi. Gomul og sjúk verða send til Klaksvíkar á Røktarheimið, Vistarheimið, Sjúkrahúsið ella til familju har.

Á oyggjafundinum í Fugloy var m.a. henda líttla søgan. Ein av íbúgvunum ringdi til kommunulækna í Klaksvík (hetta var ein feriuavloysari) og greiddi frá, at hann var í Fugloy og hevði brúk fyri læknahjálpi. “Gaman í,” var svarið, “hvønn veg skal eg koyra fyri at koma hagar?”..

Tað varð flent at hesari søgu, men samstundis var víst á, at oyggin liggur uttanfyri ”sivilisasjónina”, sum onkur málbær seg á oyggjafundinum. Tey gomlu liggja leingi sjúk, áðrenn tey ringja til læknan í Klaksvík. Tey halda seg aftur, tí ”kanska hefur tað

einki uppá seg”. Tey kenna tað sum at ”órógva” læknan. At taka leiðina við Másanum á vetrartíð til Klaksvíkar í læknaørindum er krevjandi hjá eldri, sjúkum fólki. Hetta eru umstøður, ið fugloyingar mugu liva við.

Viðmerkjast skal, at útbúgvinn sjúkrasystir er í oynni. Hóast hon bert hevur bert hevur fáar tímaløntar uppgávur, so kennir hon seg at hava ábyrgdina av uppgávum, ið hon ikki verður lønt fyri. Tey tiltøk, ið bygdarfólkini søgdu vera mest átrokandi, vóru at fáa eitt stað, har tey eldru kunnu savnast um dagin, at fáa heimarøktina at virka, og fáa læknaverndu í oynna, soleiðis at kommunulækni kann hava viðtalu í oynni eftir fastari skipan.

Bústaðarviðurskipti

Á Kirkju og í Hattarvík standa nógv hús tóm, men hetta eru hús, sum eru ogn hjá uttanbúggjarfólki, og húsini koma tí ikki upp á tal, tá bústaður skal finnast til fólk, ið ynskja at flyta til oynna at búgva. Tað tykist at vera torført at fáa hús til leigu fyri longri tíðarskeið.

Áheitan frá hattvíkingi: “Ein treyt fyri, at m.a. Hattarvík skal vera til sum bygd er, at fólk fær nakað at búgva í. Kommunan skal byggja eini fyra nútímans hús (íbúðir) í oynni, tvey í Hattarvík og tvey á Kirkju, sum fólk kunnu leiga og hava sum sítt eigna yvir eitt áramál – so leingi tey trívast – hava arbeiði ella byggja sjálvi. Treytaleyst og uttan baktankar má kommunan taka sær av hesum í skundi. Fyrsta treyt fyri, at fólk skal kunna búseta seg – líkamikið hvar – er, at ein hevur tak yvir høvdið. Tað nýtist ikki at vera fólk, sum hava tilknýti til oynna. Byggin má vera opin fyri øllum fólki – sum til dømis Tórshavn er tað. Ein annar møguleiki er, at kommunan bjóðar sær at keypa gomul hús fyri sámuligan penga, og so leigar tey út undir somu treytum.”

Í hesum skrivi verður lagt upp til, at oyggin er opin fyri øllum, ið hava áhuga fyri at flyta út hagar, eisini teimum, sum als ikki hava nakað tilknýti til oynna frammanundan. Tað var sagt á oyggjafundinum bæði á Kirkju og í Hattarvík, at “tey, sum eru fráflutt - tey koma ikki aftur”. Tí er neyðugt at lata dyrnar standa opnar og lata tey á meginøkinum, sum hava áhuga fyri einum øðrvísi livihátti, hava henda møguleika.

Kommunal umsiting

Fugloyar kommuna hevur seinastu tvey árin gjørt íløgur í eina kloakkskipan í oynni. Hetta er gjørt sambært krøvum frá Heilsufrøðiligu Starvsstovuni. 900.000 kr. eru brúktar til hetta arbeiðið í tvey ár, og enn restar at gera arbeiði fyri uml. 4-500.000 kr., áðrenn liðugt er. Ætlanin hjá kommununi er at gera restina yvir 2-3 ár.

Í ár hevur kommunan fingið boð um, at íløgukarmurin bert er 140.000 kr. fyri Fugloyna. Hetta er kommunan ógvuliga misnøgd við, tí hon í ár hevur sett 200.000 kr. av til nevnda arbeiðið.

Trupulleikin fyri kommununa er, at tað eru fólk sum eru búsitandi í oynni, ið ikki hava annað arbeiði enn tað, sum antin Landsverkfrøðingurin ella kommunan geva teimum.

Peningurin, sum landsverkfrøðingurin hevur latið í nógv ár til vegagerðina, er skorin niður í nærum einki, tí vegurin er um at vera liðugur. Aðrir vinnumøguleikar eru ikki í oynni og arbeiðsloysisstuðul kann ein ikki fáa. Í sambandi við fastsetan av kommunalum fløgukarmum átti fyrilit at verið havt við smáu kommunum, ið hava góð fíggjarlig kor. Smáu útoyggjakommunurnar vera altíð í eini øðrvísi støðu enn stóru miðstaðarkommunurnar, og hetta átti sjálvsagt at verið tikið til eftirtektar. Hartil kemur, at upphæddirnar eru so smáar, at tað hevði nervað tey fíggjarpolitisku atlit (búskaparlig ovurupphiting), sum eru grundgevingin fyri at hava ein almennan/kommunalan fløgukarm.

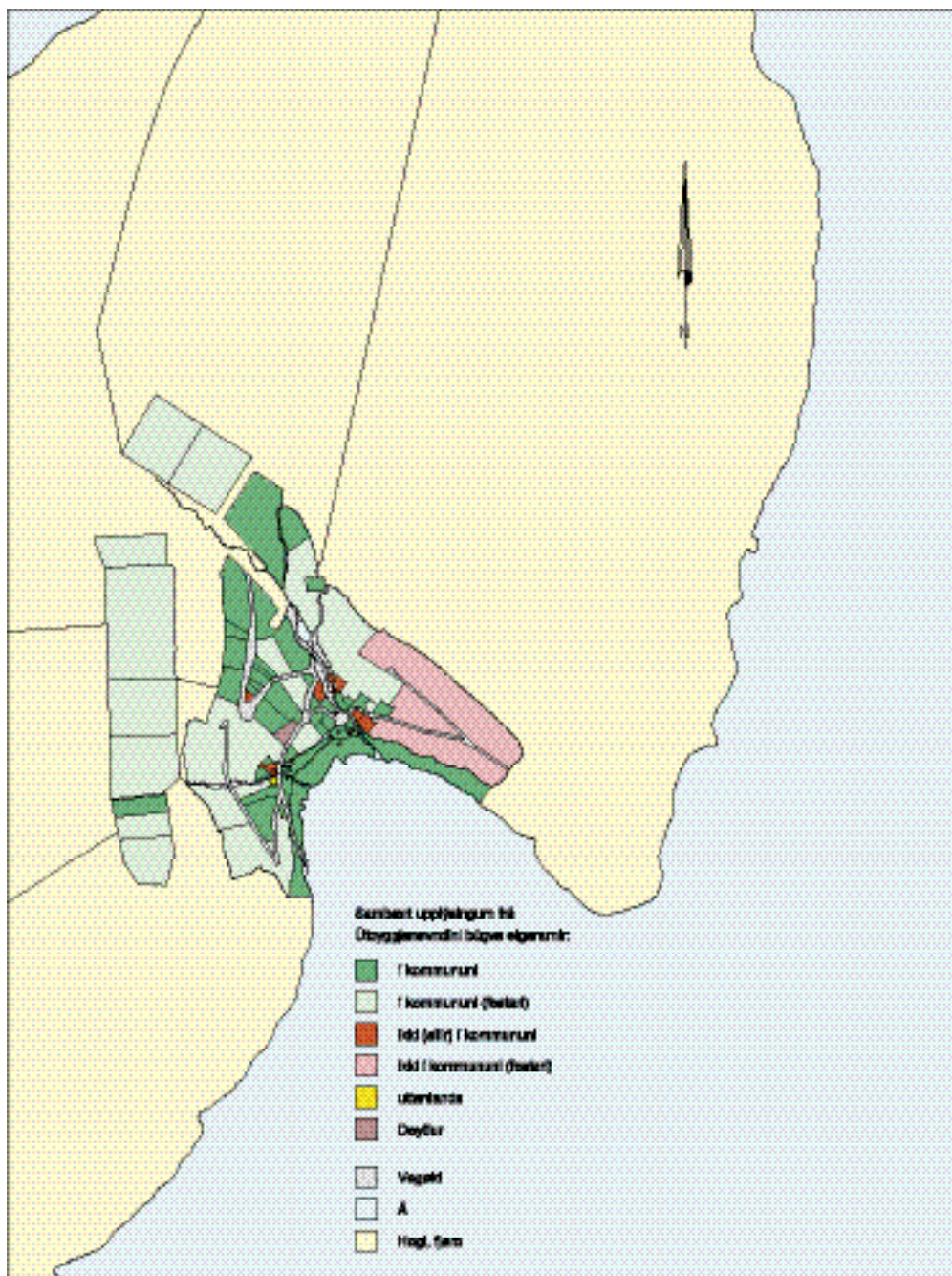
Jarðarviðurskiftini

Á kortunum niðanfyri eru jarðarviðurskiftini á Fugloynni lýst. Kortini lýsa innangarðsjørðina og ikki hagapartar. Tað, ið nevndin leggur upp til við hesum korti, er at lýsa í hvønn mun tey fastbúgvandi hava ræði á jørðini í oynni, og hvussu stórir partur er uttanbíggarjærð. Tað skal viðmerkjast, at á Fugloynni broyttist kortið fyri stuttum, tí eigarar av uttanbíggarjærð fluttu út aftur í oynna.

Leggið til merkis, at á Kirkju er nærum alt óðalsjærð, meðan í Hattarvík er meginparturin festijærð. Jærðin er sum allar aðrastaðni ógvuliga sundurbýtt. Men eingin ivi er um, at hon kundi verið gagnnýtt til annað endamál enn bert seyðahald.

Í Hattarvík hevur festibóndin uppisitarar, sum er góðkendur av Jarðarráðnum, at umsita festið. Av tí at festarin ikki býr í oynni er jærðin ljósareyð

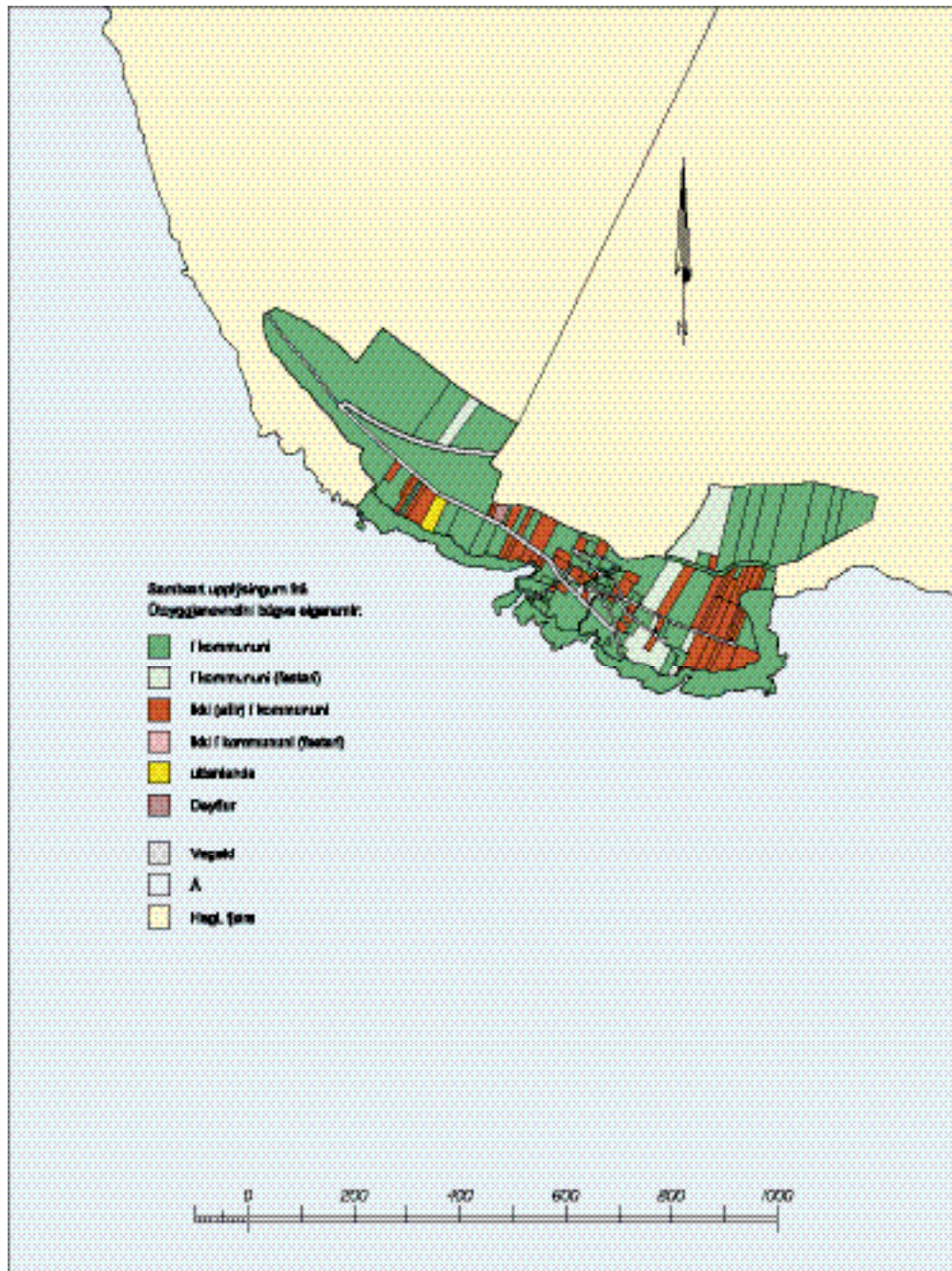
Hattarvík

MATRÍKULAKORT 1 : 10000

	Eind 0	Staðsetning Hattarvík
	Mál	Mál 01,000,000
Matrikulastofnun		Tel. 34033 Fax 50486 www.matrikul.is

Kirkja

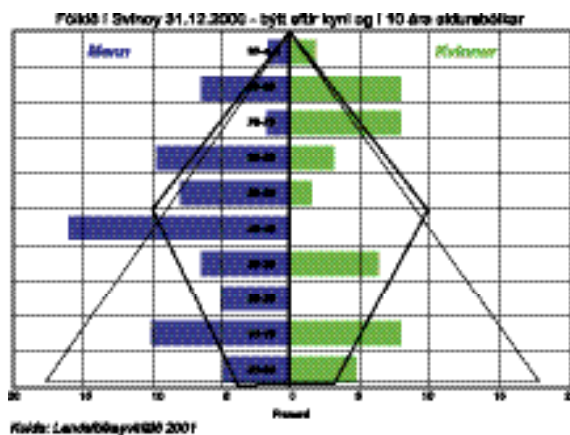

MATRÍKULKORT 1 : 10000	
	Kirkja
Blad 0	Bladnúmer Kirkja
Bl. 0	Bl. 00, 001, 002
Matríkulstofn	TF 24031, FÖ 20000, FHL2000020

Svínoy

Stødd: 27,35 km²
 Bygdir: Svínoy
 Fólkatal: 63

Fólkatalið býtt á kyn og aldursbólkar

Svínoy er betri fyri, tá ið tað kemur til aldurs- og kynsbýti, enn Fugloy er. Tvær familjur við børnum eru búsitandi í oynni. Svínoy hevur tó so fáar íbúgvur, at ansast skal væl eftir at íbúgvatalið ikki minkar, soleiðis at tað gerst trupult at endurnýggja búsetingina.

Verður hugt at aldurs- og kynsbýtinum sæst, at størsti parturin av íbúgvunum eru tilkomin og eldri, harav tey flestu eru mannfólk. Tó eru eisini lutfalsliga nógv ung.

Um tey ungu, sum flyta av oynni skulu koma aftur, ella um tilflyting annars skal vera hugsandi, so er neyðugt, at tiltøk verða sett í verk, ið gera tað áhugavert at flyta til Svínoyar.

Undirstøðukervið

Ferðasambandið

Másin røkir ferðasambandið til Svínoynna, og tí eru viðurskiftini ógvuliga lík teimum í Fugloyinni. Farleiðin er tó styttri til Svínoyar. Men um veturin kann ein túrur, sum vanliga tekur 40 minuttir meiri enn so taka meira enn tveir tímar, alt eftir hvussu hann er ættaður, og tað kann eisini vera sera trupult hjá Másanum at leggja at. Í Svínoynni eru øll samd um, at tíðin er farin frá Másanum.

Farmaflutningur

Farmaflutningurin er eins og ferðasambandið verri enn so nøktandi. Serstakliga óhøgligt er tað at lossa og fáa farm í land. Talan er ofta um nógvan farm til m.a. smoltstøðina og landbúnaðin.

Flutningstíðin er ofta alt ov long. Ofta liggur vøra á strandferðsluni í Klaksvík, áðrenn hon finnur leiðina til Svínoyar. Hetta kemur m.a. av teirri avmarkaðu nøgdini, ið Másin kann taka, og skjótt er at ólag kemur í. Tað kunnu ganga upp í 14 dagar til ein umbiðin vøra kemur. Hetta er ein ógvuliga svikalig støða, tá ið talan er um vøru til vinnulig

endamá, umvælingar o.a.

Skal stórir farmur flytast í oynna, má eitt størri far til, men í reglugerðini fyrri frakt og útoyggjastuðul, er ásett at SL ókeypis skal skipa fyrri flutningi av størri farmi til tey fastbúgvandi tvær ferðir um árið.

Avgreiðslan hevur ein bil, sum koyrir vøru ímillum landingina og bygdina, og hettar er ein skipan, ið er sera hent.

Tyrluflúgvning

Tyrlan flýgur tríggjar dagar um vikuna. Tað hevði bøtt munandi um trivnaðin og liviumstøðurnar í Svínoynni, um tyrlan hevði flogið oftari. Hetta hevði gjørt alt arbeiðið lættari og bøtt um umstøðurnar fyrri vinnuna í oynni.

Harumframt átti at verið skipað so fyrri, at lesandi fáa avsláttur við tyrluni, eins og onnur lesandi fáa við strandferðsluni.

Ferðaseðlaprísurin er alt ov høgur, tá ið hugsað verður um, at ein familja við børnum skal ferðast. Prísurin nærkast einari upphædd svarandi til eina danmarkarferð. Tað er nógv høgligari at ferðast við tyrlu, og um vetrarnar er tyrlan ofta einasti móguleiki at koma til og frá.

Nýggj loysn

Sunnantil á Svínoynni er eitt stað, nevnt Havnin. Har er kyrrupláss og sandur. Haðani er stytsta leið til Hvannasunds. Havnin varð nógv nýtt fyrri í tíðini, tá ið ókyrt var á Svínoyarvík og við Eiðið.

Ætlanin er nú at brúka henda náttúrugivna móguleika, so farleiðin verður stytta og ferðasambandið nútímansgjørt. Ætlanin er at gera tunnil úr Svínoyar bygd yvir til Havnar, har ein fergulega verður bygd. Síðan er ætlanin at ein bilferja skal røkja hesa farleið úr Svínoy og inn á Norðtoftir ella Hvannasund. Uppskot og kostnaðarætlan er gjørd, og liggur prísurin ímillum 27 og 40 mió. kr.

Í Svínoy er hugsanin tann, at ferjusamband fyrri tað fyrsta fer at bóta munandi um móguleikarnar fyrri vinnuvirksemi í Svínoynni. Eisini fer tað at hækka tænaustøðið á øllum almennum tænaustum, eins og tað fer at lata upp fyrri móguleikanum hjá fólki at vinna sær livibreyð á øðrum staði og framvegis búgva í Svínoy.

Samskipti

Telesamskiptið er gott, og royndarverkætlanin “Tykissamfelagið Svínoy”, ið byrjaði í 2000, vísir seg at vera eitt gott tiltak fyrri oynna.

Avgreiðsla av posti er tríggjar dagar um vikuna, men posturin verður borin fimm dagar um vikuna. Her er tískil sami trupulleiki sum í Fugloy, tí posturin kann ikki koma við tyrluni, tá veður ikki er hjá Másanum at sigla.

El og olja

Svínøgggin er íbundin meginøkið við luftspennum um Svínøarfjørð, men av trygðarávum er eitt motororkuverk sett upp, sum er til at taka, um kaðal/linjusambandið slitnar.

Oljutunnur eru eisini ein partur av gerandisdeggnum í Svínø. Tunnurnar vera fluttar við Másanum og koyrdar við bilinum hjá avgreiðsluni av landingini inn í bygdina, haðani bygdafólkið kann fáa tær at húsum. Ofta gongur illa at fáa tunnurnar avstað aftur, og meira enn einaferð er tað hent, at tunnurnar eru skolaðar út av brimi. Oljutunnurnar eiga at vera avloystar við aðra og meira høgliga skipan.

Aðrar umstøður

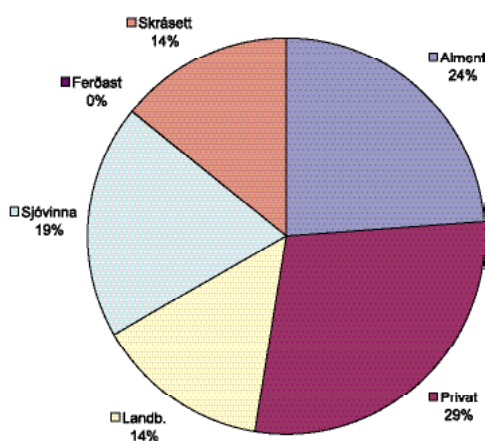
Vegastrekið av Eiðinum og inn í bygdina er landsvegur. Hesin vegur hevur verið í sera ringum standi, men sambært Landsverkfrøðinginum verður vegurin asfalteraður komandi summer. Arbeitt hevur verið við at bøta um landingarviðurskiftini við at gera bátahavn í Glógvansurð. Tað hevur verið gjørt við lokalari arbeidsmegi, men í ár hevur entreprenørur staðið fyri arbeidnum. Arbeiðið verður væntandi liðugt næsta ár.

Bátahavnin skal gera tað møguligt at hava bát liggjandi og skapa umstøður fyri m.a. at rógva út frá Svínø og fara á flot, tá líkindi eru til tað. Bátahylurin ger tað eisini møguligt hjá stuttleikabátum aðrastaðni frá at koma til oynna um summarið.

Vinnulívið

Størsta virkseimið í Svínø er landbúnaðurin og smoltstøðin. Av øðrum starvsøkjum í Svínø eru strandferðslan, postverkið, tyrlumóttøkan, eitt lærarastarv, ein heimahjálpi og handil.

Tað kemur eisini fyri, at fólk ferðast út í Svínøynna at starvast í longri og styttri tíð, eitt nú á smoltstøðini og at loysa heimahjálpin av.

Á myndini sæst, at privata vinnan eigur ein fittan part av virkseminum. Her er tað smoltstøðin, sum umboðar meginpartin. Har eru fimm fólk í føstum starvi, meðan heitt verður á onnur, tá ið nógv er at gera. Síðani kemur tað almenna tænastrivirkesemið, sum er lutfalsliga eins á øllum teimum smáu oyggjunum, og talan er um grundleggjandi almennar tænastr.

Nakað av landbúnaði er eisini. Talan er um ein mjólkarbónda, ein festibónda við 140 áseyðum og trý smærri festir við ávikavist 80, 32 og 32 áseyðum. trýggir fiskimenn eru

í Svínø og trý starvsfólk, ið arbeiða aðrastaðni, men ferðast út til Svínøynna, tá ið arbeiðið loyvir tí.

Niðanfyri sæst hvat svínoyingar fáa burturúr jarðarbrúkinum:

Skurður:	900-1000 íroknað eginnytslu
Mjólkarframleiðsla:	119.500 l. og 22.100 l.
Framleiðsla av neytakjøti:	0
Onnur avgrøði til sølu:	0
Flogfenaður:	uml. 30 gæs og nakrar fáar dunnur
Fuglaveiða:	uml. 1000 lundar

Tað eru í mangar mátar góðar umstøður at búleikast í Svínoy. Svínoyggin er næststørsta oyggin av teimum, sum her verða viðgjørðar, og hevir eisini nógvur landafrøðiligar fyrimunir. Har eru góð slættlendi, bæði niðri við bygdina og uppi á oynni. Umstøðurnar til byggilendi til vinnulig endamál eru góðar, eins og umstøður eru at víðka um landbúnaðin, eitt nú við uppdyrking og/ella djórahaldi fyri eyga.

Bygdarfólkið vil vera við, at var ferðasambandið betri, var Svínoyggin eitt stað, ið fleiri høvdu valt sum bústað.

KT-vinna

KT-verkætlan, ið er fyriskipað av Vinnumálastýrinum eftir hugskoti úr Svínoy, fevnir um intranet í bygdini og internet út í heimin. Verkætlanin byrjaði á sumri ár 2000 og hevir tískil ikki staðið sína roynd enn.

“Vinnumálastýrið hevir av kontoini KT-ætlan fígga pilot-verkætlan í Svínoy, hvørs endamál hevir verið at geva íbúgvunum í Svínoy betri umstøður at samskifta innanhýsis og úteftir. Íbúgvarnir eru bundnir saman í einum tráðleysum innanhýsis neti, og rættiliga stórir kapasitetur er av oynni út í heim. Eingin annar borgari í Føroyum hevir í lýtuni líka gott alnótssamband sum svínoyingar hava. Enn er ov tíðliga at siga nakað um, hvønn týdning hetta fer at fáa fyri íbúgvur og vinnulív á oynni, men um úrslitið verður positivt, er tað upplagt at gera líknandi verkætlanir aðrastaðni eisini”. (Úr skrivi frá Vinnumálastýrinum)

Sum Vinnumálastýrið greiðir frá, so er hetta ein verkætlan, ið kann gerast eitt fordømi fyri aðrar smáar oyggjar.

Kommunal viðurskifti

Fíggjarstøðan

Svínoyar kommuna hevði í 1998 eitt yvirskot uppá kr. 189.968, eina skuld uppá kr. 79.982 og eina eginogn uppá kr. 1.854.965. Í 1998 vóru 64 íbúgvur skrásettir í Svínoyar kommunu og uml. kr. 11.800 vórðu goldnar í skatti pr. íbúgva. Eginognin var uml. kr. 29.000 pr. íbúgva og skuldin uml. kr. 1.250 pr. íbúgva í 1998.

Fíggjarstøðan hjá Svínoyar kommunu er – í mun til hinar útoyggjarnar – miðal. Bæði yvirskotið fyri 1998, skattainntøkan og eginognin liggja eitt lítið vet lægri enn miðal,

meðan skuldin er sera lág og liggur væl lægri enn miðal.

Talan er tó – eins og í hinum útoyggjakommununum – um ein lítlan og viðbreknan búskap, har peningur ikki er tøkur til tær stóru verkætlaninar. Um slíkar skulu fremjast í verki, er neyðugt at leggja eina langtíðarætlan, so tær kunnu gjaldast yvir nógv ár.

Mentan og frítíð

Í Svínoy eru eingi alment fyriskipað mentanar- og frítíðartiltøk, bert tey, ið hvør einstakur skapar einsamallur ella saman við øðrum í bygdini. Ein dansistova og eitt bygðarfelag eru í bygdini, men eingi tiltøk verða fyriskipað.

Talvan niðanfyri lýsir mentanar- og frítíðartilboðini í Svínoy:

	Felagsvirksemi			
	Onki	Á staðnum	Ferðast	Ofta / Sjáldan
Bygðarhús				/
Bygðarfelag		X		/
Blíndklubber	X			/
Sjónleikur	X			/
Stað til eldri at hittast		X		/
Stað til yngri at hittast		X		/
Sengur og lónleikur	X			/
Kvæðakúli		X		/
Samkomur / hús		X		/
Kirkja		X		/
Ítróttur / slag	X			/

Sum sæst á talvuni, eru bert fá skipað tiltøk í bygdini. Hetta eru umstøður, ið ikki eru nøktandi sum frá líður, serstakliga tá ið talan er um at skapa trivnað og áhuga hjá ungum fólki at flyta til Svínoynna.

Ein gomul traditióin er enn virkin í bygdini, og tað er at øll børn og vaksin fara niðan á Torvarhegg at rulla páskaregg 1. páskadag. Aðrastaðni verður rullað 2. dag. Á nýggjársinum brennur hvørt húski sítt nýggjársbál. Hetta verður gjørt uppi við bøgardarnar. Bálini fækkast hvørt ár, og hildið verður, at orsøkin er, at tey eldru ikki orka meira.

Skúlamál

Í Svínoyar skúla eru í løtuni átta skúlabørn. Møguleiki er at fáa 8. og 9. flokk í oynni. At framhaldsdeild kann vera í oynni er ein stórus fyrimunur fyri øll. Tað hevur m.a. við sær, at kommunan hevur meira pening til egnan skúla, tí hon ikki skal gjalda fyri næmingar, sum fara inn á meginøkið. Somuleiðis gerst tað bíligari hjá foreldrunum, eins og landið sparir 15.000 kr. í studningi, sum verður veittur fyri kost og innivist um árið fyri hvønn næming, ið noyðist at gista í aðrari oyggj.

Eldra- og heilsumál

Talvan niðanfyri lýsir tær heilsutænastur, ið virka í økinum:

	Heilsutænastur			
	Føst skipan	Persónlig áheltan	Bráfangis tørvur	Einki
Jarðamóður				X
Heilsusystur				X
Skúlaheilsusystur				X
Kommunilækni				X
Skúlaeikni				X
Tannlækni				X
Skúlatannlækni				X

	Eldrarækt			
	Føst skipan	Orkur í bygdini	Bort familia	Send av plássinum
Heimahjálp	X			
Heimasjúkrarækt	X			

	Umstøður hjá brekaðum			
	Føst skipan	Viðgerð á staðnum	Ferðest	Flyta
Likamliga breka				X
Andliga breka				X

Nærum ongur almennar heilsutænastur eru virknar í Svínø. Fyri ikki at gera nøkrum órætt, skal nevast, at heilsusystir, skúlaheilsusystir, jarðamóðir og barnatannarøkt eina ferð hava verið í oynni, men tað var eindømi. Í Svínø hevur tað verið neyðugt at varðveita tann gamla bygdarfelagsskapin, hóast hann í dag ikki er so sjónligur. Sosiala dimensióin í bygdarmentanini er virkin, tí tey, sum tørva hjálpi, fáa hana uttan um ta almennu skipanina.

Í Svínø er ein heimahjálpi, men tað ber ikki til at gera nakra vaktarskipan við einum persóni. Tí hevur heimarøktarskipanin sett eina aðra at avloysa, tá ið brúk er fyri hesum. Av tí at tørvurin á hjálpi er skiftandi, hava báðar verið tímaløntar. Heilsurøktin í Norðoyggjum arbeiðir við at finna eina betri loysn á hesum viðurskiftum.

Ein heimasjúkrasystir starvaðist mong ár í oynni, men síðani hon doyði, er eingin onnur sett at røkja hetta starvið. Í kommununi verður víst á, at tað ikki alment er lýst eftir aðrari sjúkrasystur.

Kommunulækni úr Klaksvík hevur verið í Svínøynni tvær ferðir í fimm ár. Tað er altíð neyðugt hjá sjúklingum og teimum, ið skulu til kanningar, at leita til Klaksvíkar ella Havnar. Serstakliga á vetrartíð er hetta sera óhøgligt.

Í Svínø eins og á hinum útoyggjunum er krav um, at ein heilivággoymsla altíð skal vera tøk. Tað er kommunan, sum hevur ábyrgdina av heiliváginum og skal gjalda fyri at halda goymsluna við líka. Hetta heldur kommunan vera skeivt, tí alla aðrastaðni ber heilsuverkið kostnaðin av hesum.

Talan hevur verið um at fara undir at byggja eitt eldrasambýli í Svínø. Tekningar eru gjørdar, og ætlanin er lögð fyri Íbúðargrunninum. Grunnurin er ógvuliga positivur fyri ætlanini og er sinnaður at fígga.

Íbúðarviðurskifti

Í Svínø er stórt tal av tómun húsum. Tey eru ogn hjá uttanbýggjarfólki, ið brúka tey sum frítíðaríbúðir. Tað er ikki sjálvsagt, at hesi hús kunnu keypast ella leigast fyri longri tíðarskeið, og tí er tað ein trupulleiki, at fáa nakað at búgva í, um onkur ætlar at flyta til bygdina. Hesi viðurskifti hava stóran týðning fyri kommununa, skal talan verða um at fáa fólk at búseta seg í oynni. Eitt skriv er komið frá einum svínøyingi, ið ber uppskotið soleiðis fram:

“Tað almenna byggir sethús/íbúðir (ikki smáttur), sum verða latnar fólki til leigu. Tað kundi verið Íbúðargrunnurin, sum bygdí. Hetta kundi eisini eggjað arbeiðsgevarum at sett okkurt á stovn í oynni”. Úr skrivi av Svínøynni.

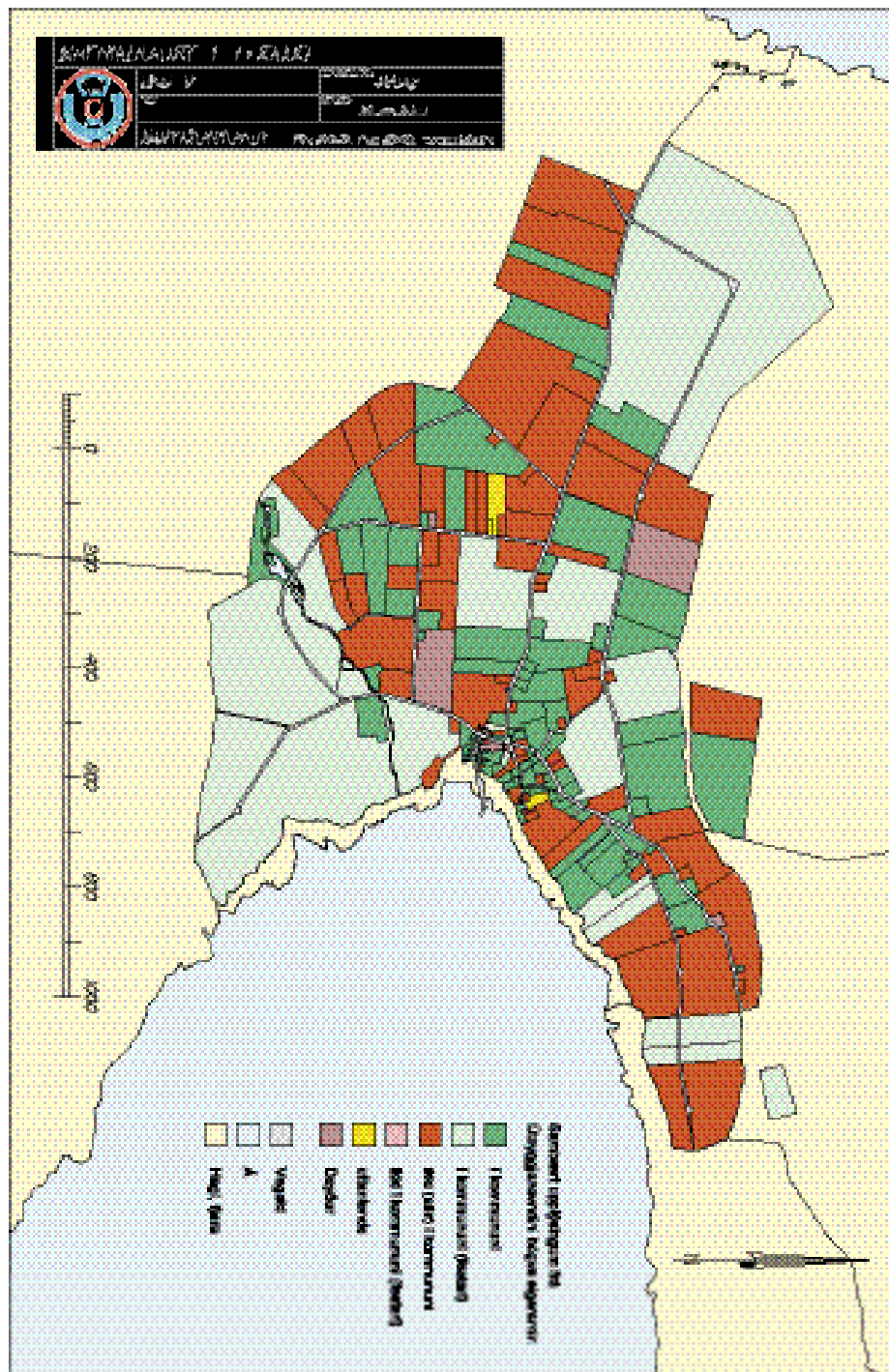
Sum sagt í skrivinum er talan um at fáa Íbúðargrunnin at taka lut í ætlanini, og hetta metir íbúðargrunnurin vera ein góðan møguleika, og tekur fult undir við líknandi ætlanum.

Jarðarviðurskiftini

Á kortinum, ánæstu síðu, eru jarðarviðurskiftini í Svínø lýst.

Sum sæst á kortinum, er nógv uttanbýggjarjørð, og harafturat er jørðin sundurpettað í smálutir. Hetta ger tað torført ella ógjørligt at leggja til rættis nýggjar landbúnaðarframleiðslur í oynni. Úrtøkan av landbúnaðinum er ov lítil í lötuni, men jarðfrøðiligu umstøðurnar í oynni skuldu gjørt tað møguligt at fingið meira burturúr. (Ákortinum er ognin hjá J. Petersen lita reyð, men skal vera grøn.)

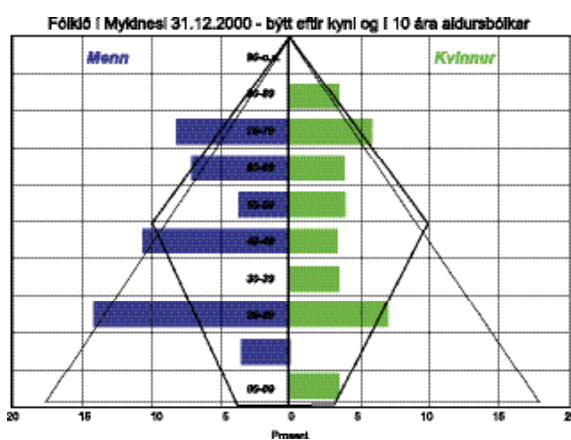
Svínay

Mykines

Stødd: 10.28 km²
Bygdir: Mykines
Fólkatal: 19

Fólkatalið býtt á kyn og aldursbólkar

Myndin lýsir stöðuna í Mykinesi. Greitt er, at sera fáir íbúgvvar nú eru eftir í Mykinesi. 9 fólk í arbeiðsförum aldri, tvey börn og trý eldri fólk. Hetta eru alt ov fá til at endurnýggja búsetingina, og tískil verður neyðugt við tilflyting, skal Mykines ikki verða avtoftað.

Av 19 íbúgvunum í Mykinesi búgva bert 9 í oynni. Tey, sum búgva í Mykinesi, halda, at tað eru fleiri, ið vilja seta búgv í Mykinesi, um bert nøkur grundleggjandi

viðurskifti vórðu broytt, og umstøður vóru fyri bústaði og vinnu.

Undirstøðukervið

Fólka- og farmaflutningur

Tað hevur verið ein stórir trupulleiki í nógv ár, at einki líkinda skip hevur røkt rutuna vestur í Mykines. Sambært Vinnumálastýrinum, er Súlan yngsta skipið í flotanum hjá SL; tekniski standurin er góður, so fyri tað kundi hon røkt hesa rutu mong ár afturat.

Hinvegin vísir Vinnumálastýrið eisini á, at hóast Súlan er væl egnað at sigla farleiðina til Mykinesar, so er hon ikki nøktandi til ferðafólkaflutningin á farleiðini.

Víðari verður sagt, at verður politisk undirtøka fyri tí, er ætlanin at byggja ella keypa nýtt skip til Mykinesleiðina seinast í hesum íløguskeiðinum.

Farleiðin til Mykines verður bert røkt í summarhálvuni, frá 1.mai til 1.november. Túrar verða bert sigldir, um fólk ringja og bíleggja sær pláss. Pláss er fyri 40 ferðafólkum um summarið og 12 um veturin.

Súlan rullar illa, hon er tronglig, og tolettviðurskiftini eru vánalig. Túrurin tekur 1 tíma og 15 min., tá ið veðrið er gott. Tá hugsað verður um, at uml. 4.000 ferðafólk koma til oynna í hesum tíðarskeiði, er neyðugt bøta um hesi viðurskifti.

Farmaflutningur

Súlan er væl egnað sum farmaskip, men bert tá ið talan er um vanligan farm. Tá ið stórt góðs skal flytast, bjóðar SL tveir ókeypis farmatúrar árliga við størri skipi. Skulu umstøður verða fyri øktum vinnuligum virkseml, er tað treytað av, at títtleikin á farmaflutninginum økist.

Lendingin og vegakervið

Viðvíkjandi undirstøðukervinum annars er einki gjørt í bygdini í nógv ár. Bygdin liggur órøkt.

Niðri í gjónni, har Súlan leggur at, er so mikið grunt, tá ið fjørða er, at báturin stendur á stórum steinum. Eisini hettar má okkurt gerast við alt fyri eitt.

Vegurin oman til lendingina er ein stórir trupulleiki, og í lötuni stendur hann at leypa. Hendan vegin gongur allur farmaflutningur til og frá oynni, fyri ikki at tala um ferðamannastreymin um summarið. Hettar er ógvuliga vandamikið, og var líknandi støða aðrastaðni, varð vegurin stongdur til skaðin var umvældur, sigur bygðarfólkið.

Mykines kommuna hevur ábyrgd av bæði lending og vegi, og hon skal sambært galdandi skipan eisini bera kostnaðin av møguligum ábótum; men Landsverkfrøðingurin (LV) hevur tó verið kommununi til hjálpar í sambandi við, at lendingarviðurskiptini hava trøngt til bráðneyðugar ábøtur.

Kommunan hevur ikki fíggjarliga orku til at gera ábøtur á vegin, og heitti tí á Vinnumálastýrið um at veita stuðul til hetta arbeiðið. Kommunan hevur fingið noktandi svar við teirri grundgeving, at vegurin í sínari tíð varð gjørdur sum ”studningsvegur”, og tí er tað kommunan, sum hevur skyldu at halda hann. Sostatt er eingin loysn fyri stavn, og fólk eru at kalla í lívsvanda, tá ið tey taka leiðina niðan frá og oman til lendingina.

Brúnna, sum gongur út í Hólmin og tilhoyrandi gøtur, hevur LV sum uppgávu at røkja saman við Farvandsvæsenet. LV rindar 80% av kostnaðinum fyri hetta arbeiðið og Farvandsvæsenet 20%. Tyrlupallur er í Mykinesi, og hevur LV viðlíkahaldið av pallinum og avgreiðsluna av tyrluni um hendi. Tyrlan er góð, og mykinesfólkeru samd um, at tyrluflúgvingin eigur lívið í bygdini á vetrartíð, men tað er neyðugt, at tyrlan flýgur oftari. Trupulleikin við tyrlusambandinum er, at um veturin, tá tyrlan ferð til álíga eftirlitið, kunnu ganga upp í tveir mánaðir, uttan at oyggin hevur nakað samband. Tá ræður um at hava fullan kova og góða heilsu. Eitt tíðarskeið, tá ið tyrlan ikki kundi flúgva í fyra vikur, var spurt, um sjóverjan ikki kundi gera onkran túrin. Svárið var nei: ”Sjóverjan kemur bert um onkur liggur fyri deyðanum”.

Samskipti

Postur verður borðin út tvær ferðir um vikuna, og avgreiðsla er tríggar ferðir um vikuna, um summarið við Súluni og um veturin við tyrluni. Um summarið er sami trupulleiki í Mykinesi sum í Fugloy, tí posturin kemur ikki við tyrluni, tá ið rutubáturin ikki siglir. Tað kemur ofta fyri, at posturin er eina viku gamal, tá hann kemur í oynna; t.d. kann leygardags-Dimmelætting koma eina viku eftir, at øll onnur hava lisið hana.

Sjónvarp og útvarp virka væl, eins og vanliga telefonsambandið, herundir internetsambandið.

El og olja

SEV hevur eitt motorverk, sum framleiðir ta neyðugu elorkuna til oynna, og eyka motorar eru til taks, skuldi ein motorur svikið. Í Mykinesi kemur oljan í tunnum til hvørt einstakt húsarhald.

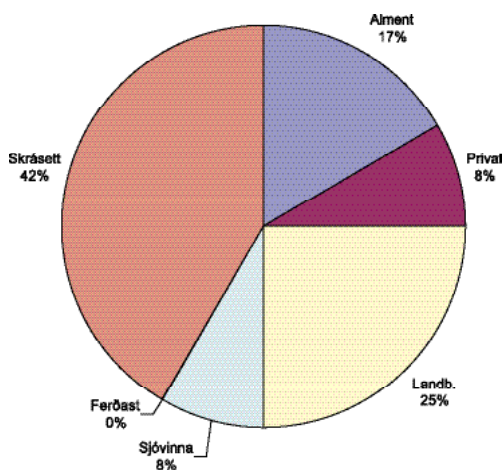
Fyri 4-5 árum síðani tók kommunan stig til at fáa ein oljutanga í oynna. Ætlanin var, at fáa olju samstundis sum SEV fekk olju til motorverkið tvær ferðir um árið. Tað er tó ongantíð komið á mál við hesari ætlan.

Sum er, so verða tær tómu tunnurnar sendar innaftur á meginlandið við Súluni. Men um veturin noyðast tey fastbúgvandi at savna tær tómu tunnurnar saman, sum liggja og rekast uttanfyri tey tómu húsini. Vandi er fyri at tær gera stóran skaða, tá ið illveður er.

Onnur viðurskifti

Fyri at skapa vinnuligar fortreytir í einari bygd sum Mykinesi, so er neyðugt, at viðurskifti sum vatn, kloakk, vegir v.m eru grundleggjandi í lagi. Hetta eru viðurskifti sum kommunan hevur ábyrgdina av. Hesi viðurskifti eru ikki nøktandi í dag, og tí hevur kommunan eina stóra uppgávu fyri framman, men fíggarliga eru ongir møguleikar at gera nakað munagott, og tí er neyðugt at loysnir eisini verða funnar á hesum økið.

Vinnulívið

Sum sæst á myndini, so fáast tey sum búgva í Mykinesi við landbúnað og almen- nar tænauppgávur, sum m.a. eru at taka sær av el-verkinum hjá SEV, IRF, at bera postin út, avgreiða tyrluna og strand- ferðsluna. Bert eittans privat rikið arbeiðs- pláss er afturat landbúnaðinum, og tað er gistingarhúsið Kristianshús, ið er opið í ferðafólkatíðini frá mai til september, og annars eftir áheitan. 50% av fólkinum býr og/ella arbeiðir aðrastaðni.

Jarðarbrúk

Matrikulkortið aftast í hesi frágreiðing lýsir, hvussu stórir partur av jørðini er uttan- bíggjarjørð, og sum jarðarviðurskiftini eru í Mykinesi í løtuni, hava tey fastbúgvandi bert ræði á einum lítlum parti av jørðini.. Tí ber ikki til at nýta tað dyrkaða lendi ella hagan, og heldur ikki ber til at víðka um dyrkilendið ella at hava stórvegis húsdjórahald.

Tí hava tey fastbúgvandi bert smávegis seyðahald og nakrar kálvar. Niðanfyri sæst hvat mykinesfólk fáa burturúr jarðarbrúkinum.

Skurður:	1000
Mjólkarframleiðsla:	0
Framleiðsla av neytakjøti:	uml. 8 kálvar
Onnur avgrøði til sølu:	0
Flogfenaður:	0
Fuglaveiða:	virði uml. 700.000 kr. (uml.500 súlur, 25-30.000 lundar. Eingin havestur verður tikin í løtuni)

Tey, sum vilja búgva í oynni alt árið og lata síni børn vaksa upp har, hava roynt at fingið dyrkilendi og stráfóður til m.a. fleiri kálvar, men uttan úrslit. Tað eru fleiri, sum hava somu ringu royndir við at fáa neyðugu umstøðurnar at liva og virka undir. Og hetta kunnu fleiri, sum eru fráflutt, taka undir við. Andsógnin í øllum hesum er, at meðan tey, sum eru búsitandi í oynni, ikki fáa endarnar at røkka saman, verða stór virði í kjøti og fugli flutt av oynni.

Hesi viðurskifti hava longu í fleiri ár verið orsök til at fólk flyta burtur. Tey, sum eiga jørðina, hava ikki áhuga í búseting, tí teirra áhugamál er at hava jørðina sum frítíðarítriv, og tá er tað líka mikið um fólk býr á oynni ella ikki. Hetta sjónarmið verður lýst soleiðis í skrivi frá einum fastbúgvandi í Mykinesi:

”Grundgevingin fyri, at so stórir áhugi er fyri at eiga jørð í Mykinesi, er, at oyggin er vorðin eitt frítíðarstað, og tey, ið eiga jørðina, bert eru áhugað í at koma til oynna at ”sportast”; hesi vilja helst, at oyggin skal avtoftast, tí tá hava tey hana fyri seg sjálv.”

Hetta kann tykjast sum hørd orð. Havandi í huga, at Mykines longu í mong ár hefur staðið á gáttini til at vera avtoftað, og havandi í huga tað stríð, ið tey, ið tey fastbúgvandi hava við at lívbjarga sær í oynni, er tað ikki so óskiljandi. Tað, sum heldur er óskiljandi, er, at tað føroyska samfelagið letur eyguni aftur fyri hesum viðurskiftum og á tann hátt gerst viðleikari í hesum.

Í Mykinesi, eins og aðrastaðni, er ónøgd við, at festibøndur ikki búgva, har festið er, hóast tað greitt er tilskilað festibóndum í festibrævinum, at bústaðarskylda er galdandi. Teir festibøndur, talan er um, eiga 8,5 merkur av landsjørð. Orsøkin til ónøgdina er, at tey, sum búgva fast í oynni, halda, at onnur áttu at fingið festið, um tann, ið hefur tað, ikki er áhugaður í tí, og tískil ikki býr á staðnum. Tað er brúk fyri fólk, sum býr á staðnum alt árið. Ónøgdin við hesi viðurskifti verður niðanfyri lýst við at endurgeva brot úr skrivi úr Mykinesi:

”Mín uppfatan av treytunum fyri at verða festari av landsjørð er at gjalda kr.16 pr. mørk pr. ár og so ellars gera við hana, hvat tú vilt. Eingin framleiðsluskylda og ongar skyldur annars, uttan tær skyldur festarin gevur sær sjálvum. Eitt

týðiligt dømi um hettar hava vit her í Mykinesi, her liggur so at siga alt bóndaarbeiði í skeljasoni”.

Tað er oyðileggjandi fyri bæði verkliga og sosiala lívið í bygdini, soleiðis sum støðan er í løtuni. Hesin mismunur, sum er ímillum tey, sum ikki búgva á staðnum, og tey, sum eru har, skapar mistrivnað og klandur í tí lítla og frammanundan veika samfelagnum.

Ferðavinnan

Tað eru góðir móguleikar í ferðavinnuni í Mykinesi, men tað krevur at hon verður fyriskipað á rættan hátt. Nógv tiltøk kundu verið sett í verk, ið kundu verið ein eyka inntøkukelda hjá íbúgvunum. T.d. kundu ferðafólk goldið fyri at farið í bjørgini, fyri at lopið 'bungy-jump' og fyri at verið við á 'adventure' túrum. Hettar eru tiltøk, ið uttan iva høvdu haft áhuga hjá parti av ferðafólkunum, ið koma til Føroyar.

Ferðavinnan er uttan iva tann vinnan, ið kann geva Mykinesi mest í inntøku, um vinnan verður ment í oynni. Men eins og í øðrum vinnuligum fyrirkæmum renna tey, sum hava ætlanir og visionir, seg ímóti einum múri av forðingum. Hesar forðingar liggja bæði í flutningsmøguleikunum, nýtslurættindum v.m.

Vinnufremjandi uppskot úr Mykinesi

Tað liggur teimum, sum búgva í Mykinesi nógv á hjarta at fáa liviligar umstøður í oynni. Fleiri uppskot eru eisini komin haðani um, hvussu farast kann fram til tess at skapa menning og trivnað. Men sum sagt verður har úti, so

”verða tað nógv sum koma at slúka ógvuliga stórar kamelar, eingin ivi um tað.” (úr skrivi úr Mykinesi)

Uppskotini, sum eru komin úr Mykinesi - eru nevnd her, men verða útgreina í 5. parti.

Røkt av uttanbíggarjærð og landsjærð við felags fortreytum.

Felagsfjós, Sláturhús til seyð v.m., Grísahald. Framleiðsla úr fuglaúrdrátti

Onnur vinnulig uppskot eru

- Almenn stórv, har teldur og telefon eru arbeiðsamboð.
- Ballað gras til at selja til onnur (“ov nógv hoyggj verður innflutt”).
- Útineyt – eins og í Koltri.
- Dunnufarmur
- Grønmeti.
- Smoltstøð

Góð vinnulig hugskot tróta ikki, men hettar er alt treytað av politiskum vilja til at gera broytingar. Sum sagt var í Mykinesi, ”tað verður neyðugt at vera avgjördur, og tað ber ikki longur til at ganga í smáum skóm”.

Kommunal viðurskipti

Fíggjarstöðan

Um roknskapurin frá 1998 verður nýttur, so er torført at siga nakað um fíggjarstöðuna hjá Mykinesar kommunu, av tí, at eingin fíggjarstöða er gjørd; roknskapurin er tískil er ófullfíggjaður. Í 1998 vóru 18 íbúgvar skrásettir í Mykines kommunu og varð - eins og í Svínøyar kommunu - uml. kr. 11.800 goldnar í skatti pr. íbúgva.

Mentan og frítíð

Myndin niðanfyri vísir mentanar- og frítíðartilboð í Mykinesi:

	Felagsvirkaemi			
	Onki	Á staðnum	Ferðast	Ofta / sjáðan
Bygdarhús	X			/
Bygdarfelag	X			/
Blindklubb	X			/
Sjónleikur	X			/
Stað til eiddi at hittast	X			/
Stað til yngri at hittast	X			/
Sangur og tónleikur	X			/
Kvæðskúli	X			/
Samkomur / hús	X			/
Kirkja		X		/
Ítróttur / slag	X			/

Frítíðartilboðini av tí slagnum, sum finnast í størri oyggjum og bygdum, eru ikki í Mykinesi. Tað er tó ein sannroynd, at tað finnast mong frítíðarítriv á einari oyggj sum Mykinesi, ið ikki finnast í sama mun á meginøkinum. Men tað ger ikki tørvin á at fáa atgongd til tilboð, sum vera bjóðað øllum borgarum í landinum, minni, so hesi tilboð eiga eisini á onkran hátt at koma teimum á smáu oyggjunum til góða.

Um summaríð eru so nógv fólk á oynni, at sosiali felagsskapurin gerst ein sjálvsagdur lutur. Um veturin er stöðan harafturímóti øðrvísi; tá er samveran, ið náttúrliga stendst millum skyldfólk og vinir, einasta álitíð og trygðin fyri ikki at sita einsamallur.

Skúlamál

Eingi skúlabørn eru í Mykinesi í løtuni. Á oyggjafundinum í Mykinesi varð eisini víst á týðningin av, at børnini kunnu vera í sínum heimaumhvørvið, so leingi tað ber til. Fjarskiptismøguleikarnir, ið liggja fyri framman, ger, at børn á útoygg kunnu samskipta og arbeiða saman við børnum á megin skúla.

Eldra- og heilsumál

Talvan niðanfyri lýsir tær heilsutænastur, ið virka í økinum:

	Heilsutænastur			
	Føst skipan	Persónlig áheltan	Bráfangla tørvur	Einið
Jarðamóður				X
Heilsusystur				X
Skúlaheilsusystur				X
Kommunilækni			X	
Skúla-lækni				X
Tannlækni				X
Skúlatannlækni				X

	Eldrarækt			
	Føst skipan	Onkur í bygdini	Bert familja	Send av plássinum
Holmahjálp			X	
Heimsejúlærækt			X	
Eliheim í Vágum				X

	Umstøður hjá brekaðum			
	Føst skipan	Viðgerð á staðnum	Ferðast á annað	Flyta á annað stað
Likamliga breka				X
Andliga breka				X

Sum sæst á talvuni, er eingin heilsutænasta í Mykinesi. Tey, sum hava brúk fyri alment fyriskipaðum tænastum, noyðast av oynni fyri at fáa ágóða av teimum. Tá ið talan er um børn og eldri fólk er hetta sera óheppið og ótrygt. Mykines kommuna hevur samstarvsavtalu við røktarheimið í Vágum, og hagar fara tey, sum gerast óhjálpin.

Sum nevnt kemur stórt tal av ferðafólkum til oynna. Einasti móguleiki fyri bráðfeingishjálp er 1. hjálp og móguleikin at brúka heilivágin, sum er í heilivágsgoymsluni í oynni. Men eingin trygd er fyri, at nakar á staðnum er førur fyri at geva neyðugu hjálpina, tí mykinesfólk fáa ikki nakra skipaða frálæru í hesum og eingin sjúkrasystir er í oynni. Tryggin liggur tí einamest í móguleikanum at fáa tyrluna at flyta sjúklingin av oynni alt fyri eitt. Somu viðurskifti eru galdandi á øðrum smáum oyggjum.

Sosiali bygdarfelagsskapurin

Í Mykinesi er bygdarfelagsskapurin merktur av tí serligu støðu, sum bygdin er í. Bygdin er fáment, hon er tyngd av uttanbúggjarhúsum og -jørð, og hon er sosialt veik, av tí at bert ein partur av teimum, sum eru skrásett í kommununi, búgva í oynni. Tey eru tí ikki við í sosiala lívinum og gerandisdegnum har. Tey fastbúgvandi síggja onga framgongd og onga broyting til frama fyri oynna. Tann fráverandi helvtin av bygdini tykist ikki at hava áhuga í at oyggin mennist, og hetta skapar ónøgd og mótloysi.

Nýtt bygdarráð varð valt í november 2000. Tey hava vónir um at kunna lyfta nakrar av byrðunum hjá oynni, men tað krevur, at bygdin stendur saman um at fáa framstig og broytingar framdar, og vónandi við stuðli frá einum virknum útoyggjapolitikki og frá fólki, sum hevur áhuga í at menna oynna.

Stovnar í Mykinesi

Eitt uppskot er komið um at byggja eitt heim fyri børn í Mykinesi. Talan er um eitt barnaheim/bústovn, ella eitt stað, har børn og ung við trupulleikum kunnu búgva eitt tíðarskeið. Uppskotið verður greinað nærri aðrastaðni í álitinum, men í stuttum er talan um ein stovn við útbúnum fólki í starvi, ið hevur sum uppgávu at styrkja og menna hesi børn.

Afturat hesum umsorganarstovni, er uppskot somuleiðis úr Mykinesi, at gera ein eftirviðgerarstovn í oynni.

Bústaðarviðurskifti

Eini 30 hús standa tóm í Mykinesi. Tey, sum flyta til oynna, hava kortini torført við at fáa ein bústað og noyðast at byggja sær hús, skulu tey hava tak yvir høvdið. Í Mykinesi er - eins og á hinum støðunum - tørvur á, at tað verður møguligt at búseta seg í oynni uttan at noyðast at byggja sær hús, og sæð út frá tí veruleika at oyggin ikki kann yvirliva uttan eina tilflyting, er hetta viðurskifti, ið ein loysn má finnast á sum skjótast.

Í skrivi úr Mykinesi verður víst á, at tey, sum eiga hús í oynni, eiga at gjalda kommununi fyri tær tænar, ið bygdin veitir:

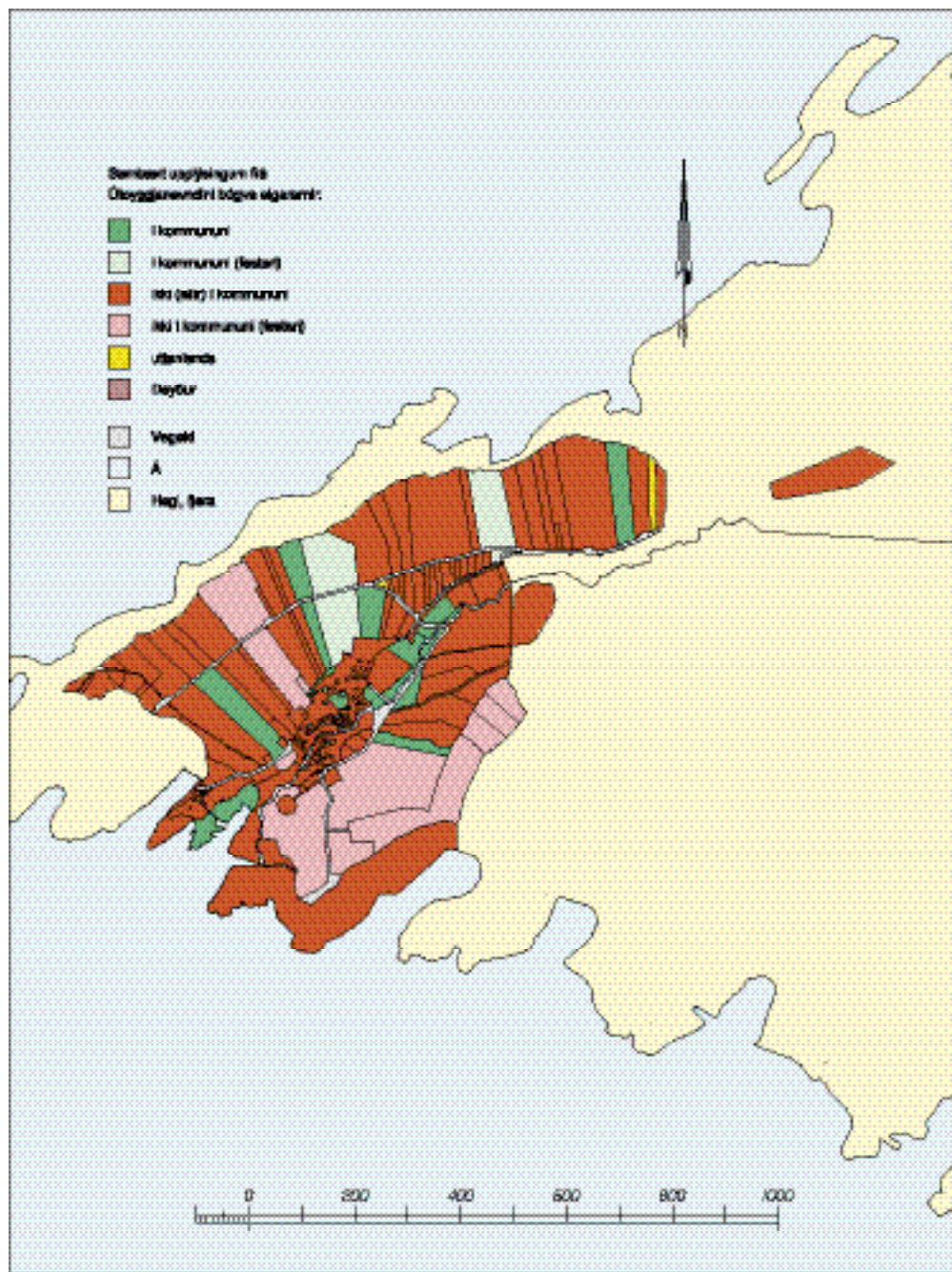
“Sum áður nevnt standa eini 30 hús tóm meginpartin av árinum, tvs. summarhús. Tá ið ein hugsar um, hvussu nógv virði - fuglur, kjøt og ferðavinna - verður flutt av oynni uttan so mikið sum ein króna liggur eftir, átti kommunan at kravt eitt fast gjald frá hvørjum húsarhaldi. Hesir húsaigarar eru líkastillaðir við fólkið, ið býr her fast, og fáa tann sama ágóðan so sum brúk av drátti á lendingini, renovatión, vatn, vegir o.s.v., fyri ikki at tala um tað, ið eftir liggur av óruddi, so sum tunnur, emballaga og annað, ið síðan fýkur runt í bygdini um veturin. Burtursæð frá hesum, so reypa vit av okkara reina umhvørvi, men her liggur nógv á láni í so máta”.

Jarðarviðurskiftini

Á kortinum á næstu síðu eru jarðarviðurskiftini í Mykinesi lýst.

Jørðin er, sum sæst á kortinum, sundurpettað, og tað mesta er uttanbúggjarjørð. Sum áður lýst, so er ógjørligt at skapa nakað vinnuvirksemi í oynni, so leingi viðurskiftini eru sum í lýtuni. Tey fastbúgvandi noyðast at hava ein reellan møguleika at fáa gagn av tí náttúrutilfeinginum, sum er í oynni.

Mykines

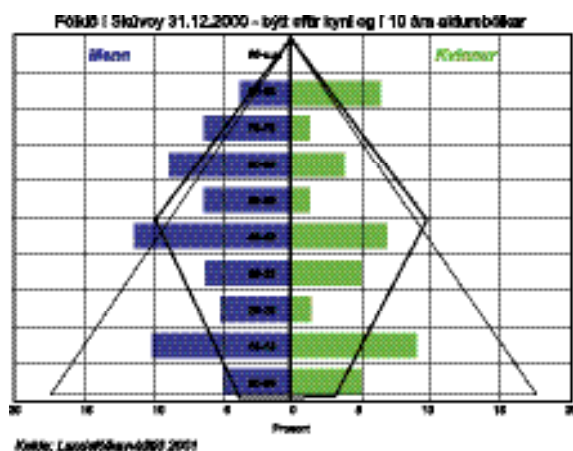
MATRÍKULKORT 1 1:10000	
	Skrá 0 Átt Mykines
	Skrá 28.06.2000
	Matríkulstofan 105, Hlíðin, P.O. Box 10008, Reykjavík

Skúvoy

Stødd: 9.9 Km²
Bygdir: Skúvoy
Fólkatal: 79

Fólkatalið býtt í kyn og aldursbólkar

Myndin vísir at sera fá fólk eru í aldursbólkinum 20-29 ár. Vandí er fyri, at tey vinnuføri gerast ov fá í tali - tí tey 10-19 ára gomlu sannlíkt flyta av oynni í útbúgving. Orsøkin til at tey vinnuføru flyta av oynni - er eyðsýnt tí tað eru ov fá arbeiðs-pláss

Undirstøðukervið

Fólka- og farmaflutningur

Sildberin røkir ferðafólkaflutningin sjóvegis. Hann siglir ímillum Skúvoy og Sand. Sildberin er bygður í 1979 og tekur 30/20 ferðafólk. Vinnumálastýrið leggur upp til, at nýtt skip verður bygt til hesa farleið í hesum fløguskeiðnum, men tað fyriliggur eingin samtykt í løgtinginum um hetta.

Í Skúvoy verður sagt frá, at eitt tíðarskeið gavst Ritan, sum flytur farm, nær um at sigla til oynna, tí SL ikki metti, at tørvur var á tí. Men í og við at kommunan fór uppí IRF, kundi IRF vísa á ein tørv á flutningi við ruski, “og Ritan kom aftur í oynna”, sum tikið verður til í Skúvoy.

Í Skúvoy verður dentur lagdur á at hava møguleika at ferðast til og frá oynni fleiri ferðir um dagin, men bert um tað er nakar sum skal ferðast. Tí eru flestu túrarnir við Sildberanum tilkallitúrar. Um veturin verður sambandið ofta darvað av veðrinum, og ofta er neyðugt at avlýsa túrar fyri brim.

Ferðaætlanini er í stóran mun nøktandi, men tað er ikki nóg gott samsvar ímillum ferðaætlanina og tíðarætlanina hjá teimum, sum koma úr skúla og frá arbeiði í Havn og skulu verða í Skúvoy í vikuskiftinum.

Tyrlan verður nógv brúkt til ferðafólkaflutning, og tí hevur tyrluflutningurin sera stóran týdning fyri bygdina og trivnaðin í oynni. Tað er stórus áhugi fyri, at tyrlan ger fleiri túrar.

Farmaflutningurin

Sildberin kann ikki føra stórvegis av farmi. Tí røkir Ritan farmasiglingina til oynna. Tróndur siglir beinleiðis úr Havn eina ferð um vikuna. Hetta ger, at fóður og annað, ið fyllir nógv, kemur til oynna einaferð um vikuna, og hetta er ein loysn, ið bygdin er sera væl nøgd við.

Havnarlagið

Ábøtur eru gjørdar á havnarlagið í Skúvoy tey seinnu árinum. Hetta hevur bøtt nakað um umstøðurnar at leggja at í oynni. Eisini er bátahylur og vegur niðan frá landingini gjørdur í sama viðfangi. Hóast hetta, so er atløgjan er ikki nøktandi, og bátahylurin gevur sostatt ikki ta trygd, sum ætlanin var. Orsøkin til hesa støðu er partvís, at Skúvoy er brimpláss, og tað nýggja havnarlagið ikki er nógv væl lagt til rættis eftir umstøðunum. Møguliga ber til at bøta um hesi viðurskifti, men tað verður kostnaðarmikið.

Onnur viðurskifti

Fjarskiftið til og úr Skúvoy er gott, og telefon- og internetsamsbandið er nøktandi. Postútbering og avgreiðsla er tríggar dagar um vikuna. Í Skúvoy er eitt motororkuverk, sum framleiðir neyðugu orkuna til oynna. Elverkið koyrir alt samdøgrið og hevur eyka motorar, um ein motorur skuldi svikið. SEV er til reiðar at byggja út, um tað vísir seg, at tørvur verður á størri framleiðsluorku, m.a. um økt vinnuvirksemi verður í oynni.

Oljan kemur í tunnum til húsarhaldini í oynni, hóaste oljuleiðningur liggur frá havnarlagnum og út í nærum øll húsini í bygdini. Hetta stavar frá teirri tíðini, tá ið oljubáturin Stathav kom einar til tvær ferðir um árið at fylla tanga hjá SEV. Tá fylti hann eisini tangarnar í húsunum. Sum kunnugt sakk Stathav, og eingin bátur kom í staðin, og tí datt skipanin burtur.

Skúvoyingar vilja sleppa av við skipanina við smáu tunnunum og í staðin fáa eina aðra, meira høgliga skipan. Uppskot er m.a. um at fáa størri oljutanga í oynna, ella eina skipan, har oljan verður førd út við Sildberanum, í flytbarum tangum, 6-8 tangar hvørja ferð, ið taka um 6-800 litrar. Kommunan kundi víst á øki at sett tangarnar.

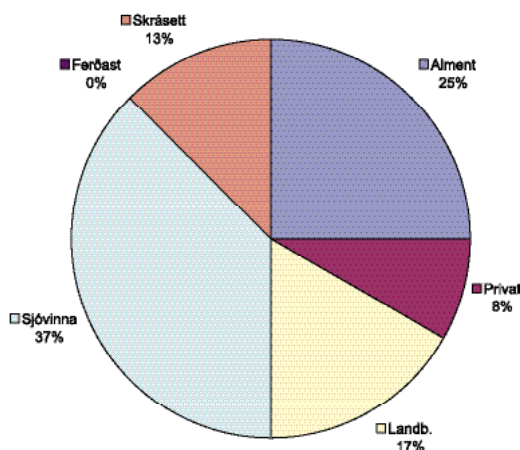
Oljufelag skal eiga goymsluna, og kundarnir gjalda sum vanligt á hitakonto. Ein í bygdini kundi havt ábyrgdina av áfylling og flyting av tangunum. Í oynni verður sagt, at Skúvoyggjin, eins og hinar smáu oyggjarnar, eigur at fáa oljuna eins høgligt og uttan meirkostnað, hvørki fyri kommununa ella borgararnar, eins og tað er galdandi fyri restina av landinum.

Vinnulívið

Tey, ið búgva í Skúvoy hava øll arbeiði á oynni uttan 3-4, ið eru skrásett, men hava bústað og arbeiði aðrastaðni. Í 80'unum vóru fleiri úr Skúvoy, ið arbeiddu á flakavirkinum í Sandoy - eini 12 íalt. Av hesum vóru 6-7, ið ferðaðust ímillum hvønn dag. Í dag er eingin, sum ferðast ímillum dagliga til og frá arbeiði á meginøkinum.

Í Skúvoy eru seks festibøndur, og av teimum hevur bert ein neyt. Mjólkineyt eru í oynni, men bert til húsarhaldið og smávegis sølu í bygdini.

Tey almennu stórvini í oygni eru: arbeiði hjá strandferðsluni, SEV, IRF, tyrluavgreiðsla, postur, vega- og viðlíkahaldsarbeiði fyri kommununa, lærari, heimahjálp og vaskikona í skúlanum. Privata vinnan er landbúnaður, ein ortopediskur skómakari, ein handilsmaður og nakrir sjómenn. Afturat hesum eru nakrir mans, ið gera fyrifallandi arbeiði.

Umroknað til fulltíðarstørv sæst á talvuni at 37% av íbúgvunum, ið eru í starvi, fáa sína inntøku innan sjóvinnuna. Harnæst eru 25%, ið fáa inntøku sína frá almennum starvi, meðan 17% fáa inntøkuna frá landbúnaðinum.

Landbúnaðurin

Tað eru fleiri, sum fáast við landbúnað, men landbúnaðurin kastar so lítið av sær, at hesir eru noyddir at hava annað arbeiði afturat, fyri at fáa endarnar at røkka saman. Niðanfyrri sæst hvat skúvoyingar fáa burturúr jarðarbrúkinum.

Skurður:	700 seyðir
Mjólkarframleiðsla:	Bert til húsbrúk og um onkur vil keypa í bygdini
Framleiðsla av neytakjøti:	10-15 oksar um árið til slakt
Onnur avgrøði til sølu:	0
Flogfenaður:	0
Fuglaveiða:	Lírar og lundar (avbygðarfólk fer við vinninginum, ilt er at meta um virðið)

Landbúnaðurin í Skúvoy er seyðahald, við undantaki av einum bónda, ið hevur neytakjòtsframleiðslu. Av tí at nógvir trupulleikar eru knýttir at flutningi av mjólk, valdi bóndin heldur at satsa uppá kjøtframleiðslu. Hetta er eisini í tráð við hugburðin, at mjólk hóskað betur at framleiða á meginøkinum, meðan kjøt hóskaði til tær smáu oyggjarnar. Men hesin bóndi hevur rent seg í so nógvar forðingar á vegnum, at tað er torført at fáa búskap í vinnuna.

Eins og á Trøllanesi, ið greitt er frá undir Kalsoynni, verður eisini her størsti kritikkurin vendur ímóti Jarðarráðnum. Í oygni verður m.a. sagt,

“at Jarðarráðið ikki er sakligt í sínum avgerðum og ikki byggir uppundir at løysa trupulleikar, men heldur hinvegin ger trupulleikarnar størri.”

Á oyggjafundinum í Skúvoy vildu fleiri vera við, at ótroyttir móguleikar eru í landbúnaðinum, og at okkurt munagott kundi gerast, um rætt varð fyriskipað. Her eins og aðrastaðni er trupulleikin m.a., at tey, sum eiga jørðina, antin ikki bógva á staðnum ella ikki hava áhuga í at gera nakað munagott við landbúnaðin. Í Skúgvi varð eisini víst á tørvin á einum framleiðsluhúsi í bygdini.

”At eitt hús verður sett upp her á plássinum, soleiðis at ein kann góðska alt tilfeingið, ið henda oyggj gevur, tað veri seg seyð, neyt, fugl, fisk og annað, og at eitt frystarí verður sett upp soleiðis, at tað er móguleiki at frysta stampar og tað, ið nú einaferð er brúk fyri“

Skal góður prísur fáast fyri vørna, so krevst høg góðska. Tí er neyðugt at hava umstøður til tess, so t.d. neytakjøtt kann hanga í røttum hita, ella at onnur vøra kann pakkast og frystattil líkindi eru at fáa hana av oynni.

Fiskivinna

Í Skúgvi var eisini borið upp á mál tað neyðuga í at skapa umstøður fyri at rógva út og at gera nakað burturúr fiskivinnuni. Tann nýggja lógin viðvíkjandi ísing av fiski umborð gjørdi, at bátarnir úr Skúvoy ikki vóru egnaðir til hesa vinnu meira, m.a. vóru teir ov smáir. Fiskidagaskipanin er eisini ein trupulleiki, tí fiskiskapur úr Skúvoy ikki kann byrja fyrr enn í mai, orsakað av landafrøðiligu umstøðunum og briminum um várið, og tá eru bert fáir fiskidagar eftir. Tað hevði verið kærkomið fyri bygdina, um móguleikar aftur vórðu fyri útróðri úr bygdini, og hetta eigur at havast í huga, tá ætlanir vera lagdar viðvíkjandi menning av útoyggjunum.

KT- vinna og aðrar vinnur

Skal nakar áhugi vera hjá ungdómi at flyta til oynna, so er neyðugt at skapa umstøður fyri nýggjum vinnum. M.a kundu tiltøk innan kunningarstovuna verið áhugaverd. Men tað er neyðugt at bygdin samstarvar um at fáa sett tiltøk í verk. Nýtt vinnuvirksemi hevði móguliga ført til avleitt virksemi til frama fyri alla bygdina.

Talan er um at fáa eina smoltstøð í oynna. Royndir, sum aðrar útoyggjar hava við smoltstøðum, eru sera góðar bæði fyri búskapin og trivnaðin í oynni.

Ferðavinna

Í løtuni er lítið og einki av skipaðari ferðavinnu í Skúvoy. Í fjør (2000) kom Skúvoyar kommuna uppí samstarvið um kunningarstovuna á Sandoy. Tað eru nógvir og ótroyttir móguleikar fyri lönandi ferðavinnu í oynni, men tað krevur eitt stórt og vælskipað arbeiði og miðvísar íløgur til ferðavinnuendamál.

Kommunal viðurskipti

Fíggjarstöðan

Skúvoyar kommuna hevði í 1998 eitt yvirskot uppá kr. 191.796, eina skuld uppá kr. 181.618 og eina eginogn uppá kr. 1.692.318.

Í 1998 vóru 89 íbúgvar skrásettir í Skúvoyar kommunu, og uml. kr. 8.300 vórðu inngoldnar í skatti pr. íbúgva.

Eginognin var uml. kr. 19.000 pr. íbúgva og skuldin uml. kr. 2.000 pr. íbúgva í 1998.

Í mun til hinar útoyggjarnar hevur Skúvoyar kommuna nógv lægstu skattainntøkuna pr. íbúgva, eins og eginognin pr. íbúgva liggur langt undir miðal. Hinvegin liggur yvirskotið fyri 1998 beint undir miðal, og skuldin er eisini væl lægri enn miðal.

Mentan og frítíð

Talvan niðanfyri vísir skipað felagsvirksemi í Skúvoy:

	Felagsvirksemi			
	Onki	Á staðnum	Ferðast	Ofta / Sjáldan
Bygdarhús	X			/
Bygdarfelag		X		/
Blindklubbar		X		/
Sjónleikur	X			/
Stað til eigni at hittast	X			/
Stað til yngri at hittast	X			/
Sangur og tónleikur	X			/
Kvæðakúll	X			/
Samkomur / hús		X		/
Kirkja		X		/
Ítróttur / slag	X			/

Sum talvan vísir, so eru ikki nógv skipað felagstiltøk í oynni. Bygdarfelagið er ikki virkið í lötuni; nakrar kvinnur hava bindiklubba saman, og afturat hesum kemur tað andaliga virksemið.

Tað verður ikki fyriskipað stórvegis av tiltøkum, har øll bygdin er savnað. Teir gomlu siðirnir við høgtíðar- og veitsluhaldið eru allir horvnir í Skúvoy. Í fjør varð tó skipað fyri felags ruddingardegi í bygdini.

Tað sosiala og mentanarliga umhvørvið í Skúvoy er tengt at tørvinum á samstarvi. Fyrr var tað soleiðis, at øll høvdu brúk fyri hvørjum øðrum, men í dag er ikki so. Tó verður sjálvsagt brúk fyri samstarvi í ávísam førum. Eitt virkið felagslív kundi styrkt samljóðið í bygdini og skapt trivnað. Trivnaður er ein av teimum avgerandi fyrirtreytunum fyri at fáa ungdóm at flyta aftur til oynna eftir lokna útbúgving, men eisini at skapa áhuga hjá øðrum at búseta seg har.

Skúlamál

Í Skúvoy eru í løtuni 11 skúlabørn. 8. flokkur hevur í mong ár verið í Skúvoy, tá ið næmingar hava verið til tess, og tilboð er eisini um at fáa 9. flokk, um tørvur er á tí. Men foreldur kunnu velja, hvar børnini skulu ganga í framhaldsdeild. Kommunan hevur ikki bundið seg til samstarv við nakran ávísan skúla. Valið fellur tí ofta á bygd, har børnini hava skyldfólk.

Heilsumál

Talvan niðanfyri lýsir tær heilsutænastur, ið virka í økinum:

	Heilsutænastur			
	Føst skipan	Persónlig áheltan	Bráfangla tørvur	Einið
Jarðamóður			X	
Heilsusystur	X			
Skúlaheilsusystur	X			
Kommunilæknir	X			
Skúlaeikni	X			
Tannlæknir				X
Skúlatannlæknir	X			

	Eldrarækt			
	Føst skipan	Onkur í bygdini	Bert familia	Send av plássinum
Holmahjálpi	X			
Heimasjúkrarækt			X	

	Umstøður hjá brækaðum			
	Føst skipan	Vógerð á staðnum	Ferðast	Flyta á annað stað
Likamliga breka			X	
Andliga breka			X	

Sum sæst á talvuni, hevur Skúvoy fasta skipan innan fleiri heilsutænastur. Tað er eitt gott samstarv við Sandoynna, ið ger, at hesar umstøður virka eftir ætlan. M.a. hevur kommunulæknin á Sandi viðtalu í Skúvoy eina ferð um mánaðin.

Á eldraøkinum vantar tó ein heimasjúkrarækt. Trupulleikin er, at eingin sjúkrasystir er í oynni at átaka sær hesa uppgávu, og samferðslan forðar økisheimarøktini í at skipa fyri heimasjúkrarækt í oynni. Tey gomlu, sum ikki kunnu ansast heima, fara á ellisheim á Sandi.

Sildberin ella tyrlan røkja sjúkraflutningin í oynni. Tá ið brim er og myrkt, er eingin móguleiki at fáa flutning. Tí er bráðneyðugt við onkrari trygdarskipan, t.d. fólkum, ið eru køn í bráðfeingishjálpi, og “telemedisin.

Bústaðarviðurskifti

Í Skúvoy, eins og fleiri aðrastaðni, varð borið upp á mál, at kommunan eigur at seta krøv til eigararnar av summarhúsum og neystum í bygdini.

“Úti á bygd standa fleiri tóm hús, her verður ikki alt røkt, hetta er í summum førum til ampa av tí at tey eru í vánaligum standi og kunnu gera skaða um veturin í ódnarveðrið, her mugu hesi fólk fráa greið boð, antin at taka hesi hús niður, ella gera tey aftur. Somuleiðis eiga avbygda fólk neyst her og tað eru skúvoyingar, sum eingi neyst hava, her er ein møguleiki at selja, ella tit taka og geva kommununi hesi neyst”

Tóm hús og neyst, ið bert verða brúkt partar av árinum til frítíðarendamál, eru viðurskifti, sum ganga aftur í øllum oyggjunum..

Í Skúvoy varð sagt, at tey, sum eiga hesi hús, fegin vildu goldið eina upphædd til kommununa fyri tænastr og eftirlit, tí tá høvdu tey kent seg betur, at komið í oynna at ferðast, og samstundis kundu tey stuðlað menningini av bygdini.

Viðvíkjandi bústaði til fólk, sum ynskja at flyta til oynna, eru í lýtuni ikki aðrir møguleikar enn at byggja,uttan so at talan er um fólk, sum sjálvi eiga hús, ella hava kenningar, ið tey kunnu leiga frá.

Jarðarviðurskiftini

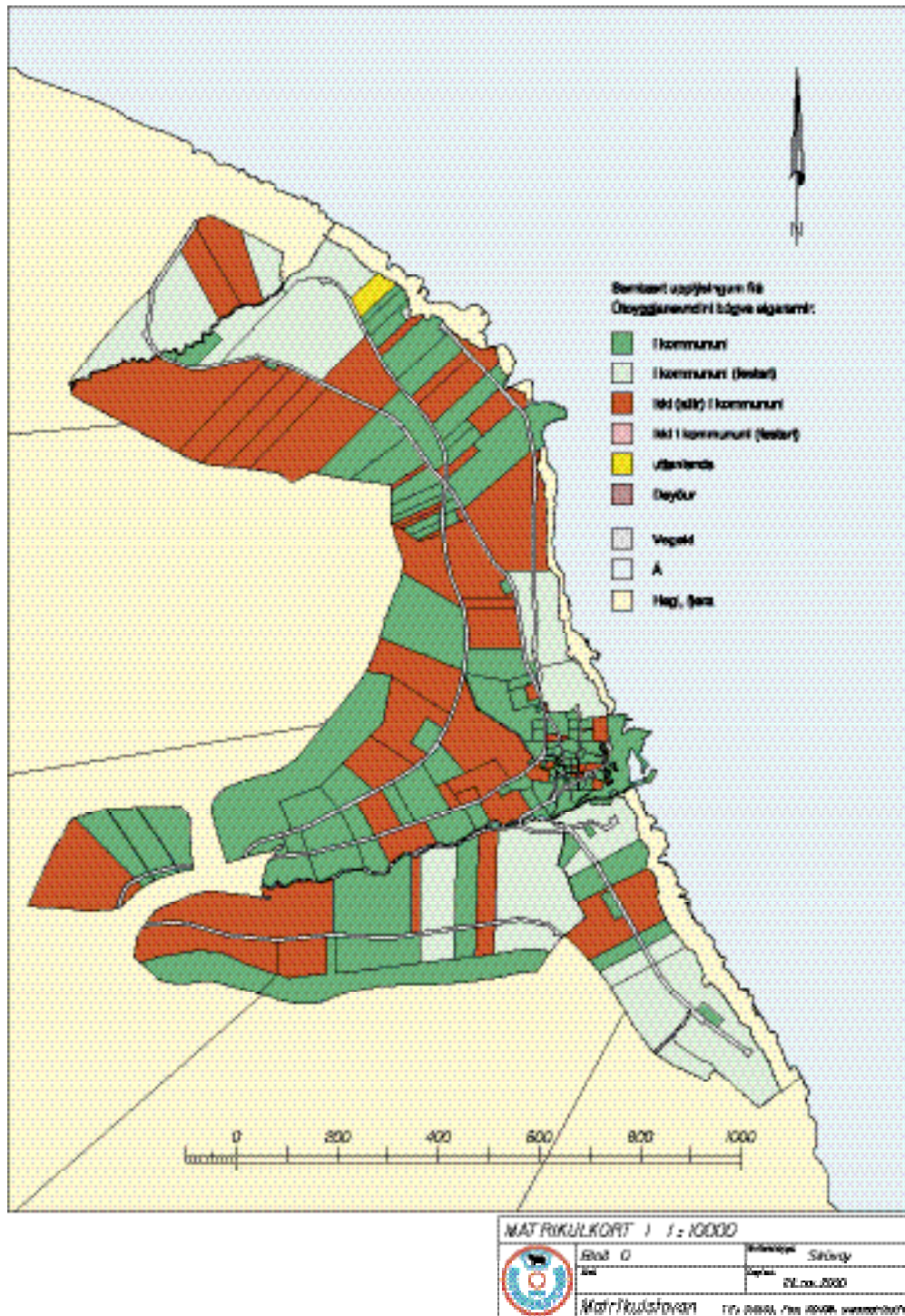
Á kortunum niðanfyrri eru jarðarviðurskiftini í Skúvoy lýst.

Kortið vísir, at stórir partur av jørðini er uttanbýggjarjørð, samstundis sum hon eisini er ógvuliga sundurlutað. Tað ber ikki til at menna landbúnaðin í oynni undir hesum umstøðum.

Nógv av uttanbýggjarjørðini verður brúkt av fastbúgvandi(hoyggj og neytabeiti).

Viðmerkjast skal, at síðan kortið varð gjørt, er eitt av kongsfestunum fest til ein, ið er skrásettur, men ikki býr á staðnum.

Skúvoy

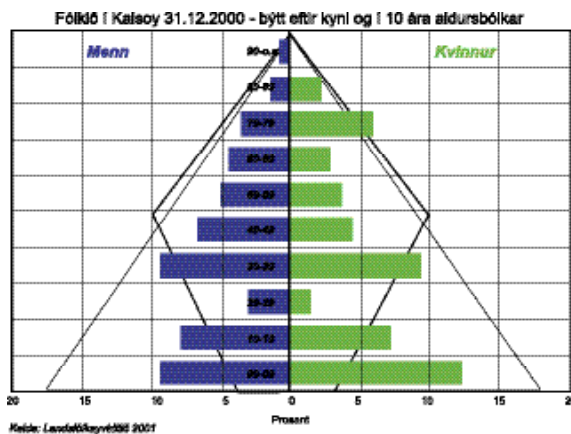

Kalsoy, Hestur og Nólsoy

Kalsoy

Stødd: 30,87 km²
 Bygdir: Trøllanes, Mikladal, Húsar, Syðradal
 Fólkatal: 139 tilsamans í oynni

Fólkatalið býtt í kyn og aldursbólkar

Aldursbýtið á Kalsoynni er munandi øðrvísi enn bæði á Fugl-oynni og Svín-oynni. Størsti parturin av íbúgvunum eru børn og ungar familjur. Somuleiðis eru allir aldursbólkar umboðaðir á oynni. Men tey 20-29 ára gomlu eru ov fá. Eins og á hinum útoyggjunum skal tó ansast eftir, at íbúgvatalið ikki minkar soleiðis. Spurningurin er, um tey, sum í dag eru børn og ung venda aftur til Kalsoynna eftir lestrar-, læru- og/ella arbeiðsørindi

aðrastaðni. Venda hesi ikki aftur, er tað neyðugt, at onnur taka stigið at flyta til oynna.

Á Syðradali eru bert tvey hús, har fólk býr alt árið. Tað er sera trupult og krevjandi at hava ábyrgdina av einari heilari bygd ta myrku vetrartíðina, siga tey fastbúgvandi. Tey seta stórar vónir til, at bygdin aftur gerst meira fjølment.

Undirstøðukervið

Ferðasambandið

Høvuðstrupulleikin á Kalsoynni er og hevur leingi verið ferðasambandið. Barsskor, sum røkir hesa farleið, er alt ov gamal, lítil og ótíðarhóskandi. Barsskor er ótíðarhóskandi tænastrafar at bjóða ferðafólki.

Sambært Vinnumálastýrinum (januar 1999) er Barsskor elsta skip í flotanum. Skipið lýkur øll trygdarkrøv, men er merktur av sínum høga aldri og eigur tí skjótast gjørligt at verða skiftur út (Samferðsluætlanin s. 82) Ein kalsoyingur lýsir støðuna soleiðis:

„Tey sum dagliga skulu ferðast umborð á Barsskor - arbeiðsfólk og skúla-næmingar - skulu liva við, at kraftfóður, kunstfóður, oljutunnur, mjólkartangar, fóður til smoltstøðina, neytakassar, krov, neytfjórðingar, umframt vørudórir

og viðføri tekur mesta plássið. Skalt tú við Barsskor, so finn tann elsta og myrkasta jakkan fram, øll góð klæðir oyðileggjast av at koma í kontakt við alt góðsið, sum mann skal skora seg ímillum”. Frásøgn úr Kalsoynni

Brotið lýsir bráðfeingistørvin á at endurnýggja á hesa farleið. Ferðaætlanin hjá SL er eisini fyri ábreiðslum, og í oynni varð borið uppá mál, at tað er ynskiligt, at tey, sum brúka farleiðina fáa eitt orð at siga, tá ferðaætlanin verður lógd.

Vinumálastýrið vísir í skrivi til útoyggjanevndina á, at ætlanin er at fara undir at byggja ferjulegu á Syðradali í 2001. Ferjulegan fer at gera tað møguligt at nýta Dúgvuna til at røkja farleiðina til Kalsoynna. Sambært SL er hetta ikki nøkur haldgóð loysn, serliga tí at Dúgvun er eitt ov stórt skip at seta inn í hesa sigling og at hetta kann nerva farleiðina um Leirvíksfjørð. SL sigur, at tørvur heldur er á nýggjari flutningsmøguleikum, m.a. skjóttgangandi skipi fyri m.a. at røkka teirra málsetningi um eina tryggja, skjóta, regluliga og rætta tænastu.

Bussleiðin

Bussleiðin í oynni er ikki nøktandi. Bussurin er ov lítil og vánaligur. Teir dagar, tá ið nógv fólk eru til Kalsoynna, má hann koyra fleiri ferðir, og tá noyðast fólk at bíða í ein tíma í øllum veðri á Húsum, meðan koyrt verður. Bussurin tekur bert 17 fólk, meðan Barsskor tekur 50. Sambært SL kemur eingin nýggjur bussur í oynna, fyrr enn vegirnir í tunlunum eru asfalteraðir av nýggjum.

Farmaflutningur

Viðvíkjandi farmi eru umstøðurnar sera vánaligar. Kranin umborð á Barsskor kann bert lyfta og ferma avmarkaða nøgd. Tað er bráðneyðugt at loysa henda trupulleikan við farmaflutninginum, tí tørvurin hjá vinnulívnum á olju, útgerð v.m. er stórus.

Dúgvun er sett at røkja farmarutu til oynna eina ferð um vikuna, tá ið tørvur er á tí og umstøður eru til tess. Fyri tey, sum búgva í Kalsoynni, er hetta ikki nøkur góð loysn, tí sambært teimum virkar rutan sera illa. Partvíst orsakað av vantandi fráboðan um, nær siglt verður, og partvís tí rutan ikki er reglulig.

Meginparturin av farminum fer tí við Barsskor. Hetta ber í sær, at ikki ber til at keypa eitt nú kraftfóður í størri nøgdum, og eisini gerst trupult, tá ið neyt skulu flytast ímillum. Fastbúgvandi í Kalsoynni lýsa støðuna soleiðis.

“Tað er ikki óvanligt at bíða í vikuvís, áðrenn tað, ið umbiðið er, kemur - um ein ikki hongur í telefonini og júkar Strandferðsluna um at fáa farmin”

“Dúgvun skal eftir ferðaætlanini sigla upp á Kalsoynna, tá ið nakað er at føra, men hettar virkar als ikki. Eingin veit nær hon kemur ella fer - hetta verður dult sum mansmord. Í staðin fyri at hetta varð lýst í útvarpinum, so øll, sum vildu, kundu fingið gleði av hesum. Dømi eru um, at fólk hava verið tilmeldað hesa rutu í fleiri vikur, uttan at hava fingið boð, hóast Dúgvun hevur verið á Húsum í sama tíðarskeiði” (frá oyggjafundinum í Kalsoynni)

Sum frágreiðingin omanfyri lýsir, botnar ein partur at trupulleikunum í fyriskipan, men størsti trupulleikin er tó at henda farleið ikki hevur hóskaði skip og hóskaði atløgumøguleikar.

Atløgurviðurskipti

Í løtuni kemur allur farmur upp á Húsum, og haðani verður hann koyrdur til Syðradals, Mikladals og Trøllanes.

Sambært Vinnumálastýrinum og Landsverkfrøðinginum verður ferjulegan á Syðradali liðug í 2002. Av tí at eingin politisk viðgerð hevur verið av hesari íløguaætlan, so skal hon takast við fyrivarni. Í løtuni arbeiðir Landsverkfrøðingurin við at fáa vegin lidnan til bryggjuna. Uppskot úr Kalsoynni

“Ein møguleiki at bøtt um støðuna beinanvegin var at Barsskor broytti siglingina soleiðis, at bert var siglt uppá Syðradal. Heldur siglt oftari, soleiðis at farmurin ikki hópaði seg upp til fólk gerast í øðini. Tá verða teir hóast alt noyddir at gera eykatúrur.

Trupulleikin við hesum uppskoti er, at Barsskor ikki kann leggja farm upp á Syðradali orsakað av einari ljósmastur, sum samstundis er partur av rennistrongi, ið stendur miðskeiðis á bryggjuni.

Vegakervið

Vegirnir á Kalsoynni eru eins og ferðasambandið fyri stórum atfinningum. Tað hevur tikið uml. 30 ár at fáa vegin upp á eitt rímuligt støði. Nú er vegin millum Húsar og Syðradals asfalteraður, meðan vegastrekið av Húsum til Trøllanes, tunlarnir íroknaðir, er í sera vánaligum standi í støðum.

Um vegin av bryggjuni og niðan í bygdina á Syðradali

Vegin niðan til bygdina í Syðradali er eisini eitt av stóru vandamálunum í Kalsoynni. Meira enn 200 undirskriftir eru savnaðar (afturat fleiri áheitanum frá kommununi og fólki á staðnum) um at skipa so fyri, at vegur verður gjørdur frá bryggjuni og niðan til húsini í bygdini. Hetta vísir seg tó at vera sera trupult.

Í staðin fyri ta loysn, sum í mong ár hevur staðið á dagsskránni, varð avgerðin bráðliga broytt, og gamli vegin millum Húsar og Syðradals skal gerast í staðin. Í Knúksdali verður vegin bundin saman við vegnum til bryggjuna. Hetta merkir, at tað framvegis ikki verður gangandi/koyrandi úr bygdini oman á bryggjuna, men at øll ferðsla skal norður til Knúksdal fyri síðan at fara suður aftur til bryggjuna eftir vegnum fram við bakkanum.

Fyri Syðradals bygd merkir hetta, at vegin ikki kann nýtast sum eitt høgligt sambindingarlið fyri vinnu og gerandissamferðslu, men bert til rutubílasamferðslu millum bygdin. Hesin gamli bygdavegurin, sum nú skal breiðkast, liggur í brattlendi. Vandur er tískil fyri skriðulopum. Eitt lop var síðsta heyst, sum bar í sær, at ikki var koyrandi í rúma tíð. Eisini legst nógur kavi eftir hesum gamla vegnum.

Á Syðradali er bert ein gøta frá bygdini oman á brúnna, gøtan er sera brøtt og illgongd. Skal vera talan um, at bygdin Syðradalur eisini skal eiga part í framtíðar menning av Kalsoynni, so má avgerðin um vegasambandið til bygdina broytast.

Postflutningur

Tey, sum bógva á Kalsoynni, fáa bert post trýggjar ferðir um vikuna. Grundgevingin frá postverkinum er, at bert hesar dagar siglir Barsskor soleiðis, at tað ber til at fáa postin við.

“Post fáa vit bert trýggjar ferðir um vikuna - týsdag, hósdag og fríggjadag - sjálvst um lovað varð, at vit skuldu fáa post fimm ferðir um vikuna. Tá ið leygardagurin fall burtur sum postdagur, viðførdi hetta, at vit bert fáa gamlan post, t.d. um eitt bræv fer á posthúsið í Havn hóskvøld, so kemur tað ikki til Trøllanes fyrr enn týsdag umleið kl. 16.30” (úr skrivi frá kalsoyingi)

Dømið er tikið við fyri at lýsa, at vantandi samstarv millum almennar stovnar er við til at skapa tann ójavna, sum er ímillum tey ymisku økini í Føroyum; eisini lýsir tað, at brúkarin í ov lítlan mun verður tikin við uppá ráð, tá ið ætlanir verða lagdar.

Telesamskifti

Telesamskiftið er heldur ikki nøktandi í Kalsoynni. Størsti trupulleikin er á Húsum, har eru viðurskiftini so út av lagi vánalig, at tað ikki ber til at nýta internetið, og tað er nærum ógjørligt at fáa nýggjar linjur til m.a. fax. Í Mikladali og á Trøllanesi eru viðurskiftini tó nakað betri enn á Húsum og á Syðradali. Samstundis sum telesambandið ikki er nøktandi, gongur nerver tað eisini góðskuna á sjónvarpssendingunum. GSM fjarskiftið røkkur ikki allastaðnis í oynni.

El og olja

Á hesum øki eru viðurskiftini góð. Kalsoyggin er íbundin meginøkið við luftspennum um Kalsoyarfjørð, og oljubilur kemur í oynna tá Dúgván siglir.

Samandráttur í sambandi við undirstøðukervið

Tey, sum bógva í Kalsoynni, kenna seg á mangan hátt svikin og ikki tikin í álvara.

Nýggjasta dømið er í samband við skriðulopini, sum vóru í oynni í heyst (2000). Hóast áheitan og skriv til almenna myndugleikan, har tey gjørdur vart við misnøgd, var áheitanin ikki fylgd upp og kannað nærri, men víst aftur sum um tað einki hevði uppá seg. Hetta sama hendi í samband við misnøgdina um vegin til Syðradals, við Dúgvuna, við bussleiðina o.sfr. Tað er ein veruleiki, at fleiri av trupulleikunum botna í vánaligum fyriskipanum og manglandi samskifti. Ein stovnspolitikkur, ið byggir á virðing fyri sjónarmiðunum hjá íbúgvunum og móguleikanum hjá teimum at koma til orðanna hevði loyst nógvar knútar

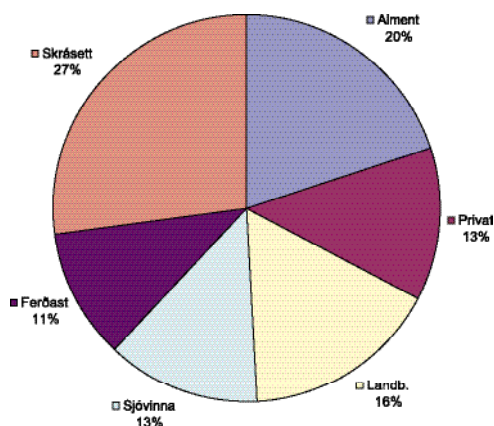
Tá ið trupulleikar hópa seg upp av hesum slagnum, ið gera gerandisdagin so truplan, er tað við til at máa støðið undan búsetingini á oynni. Hetta gongur ikki bert út yvir tey

búföstu, men eisini út yvir umdømið hjá Kalsoynni, tað eggjar ikki fólki og vinnulívi at flyta hagar. Fleiri meta seg at hava bygt í Kalsoynni undir skeivum fortreytum. Tíðliga í 80-unum varð lovað teimum, ið búsettu seg í Kalsoynni, at ferjulega og samband við rutuna Klaksvík-Leirvík fór at gera tað eins høgligt at búgva á Kalsoynni og í Klaksvík, men hesar umstøður eru ikki veruleiki enn - meira enn 18 ár seinni.

Vinnulívið

Á Trøllanesi er høvuðsvinnan landbúnaður, men tey flestu hava kortini okkurt annað partíðararbeiði afturat, sum t.d. at bera postin út, passa vitan, smiðjuarbeiði, heima-hjálp og vakt á smoltstøðini í Knúksdali.

Í Mikladali eru nakrir bøndur og ognarmenn, sum partvís liva av landbúnaði, men hava okkurt annað arbeiði afturat. Tey arbeiði, sum eru í bygdini, eru frakt-, buss- og lastbilkoyring, fyrifallandi arbeiði á smoltstøðini, handil og ein lærari. Nakrir sjómenn eru og nøkur fólk arbeiða í Klaksvík. Á Húsum er seyðahald, arbeiði á smoltstøðini, í handli, vegaarbeiði hjá Landsverkfrøðinginum og nakrir eru sjómenn. Á Syðradali er nakað av seyðahaldi og arbeiði á smoltstøðini. Ein arbeiðir í Klaksvík og ferðast ímillum dagliga. Niðanfyrir sæst, hvussu vinnubýtið er í Mikladals- og Húsa Kommunu (tølini eru umroknað til fult tímatal)

Myndin vísir at tey flestu, heili 51%, arbeiða og/ella búgva aðrastaðni. Møguleikin at arbeiða á meginøkinum og búgva í Kalsoynni er ein av orsökunum til, at oyggjin hevur eina rímliga búseting í dag. Eitt betri ferðasamband hevði tí styrkt búsetingina, tí fólk við serligum útbúgvingum framhaldandi kundu havt sítt starv á meginøkinum, men búið í oynni. Tørvurin á at fáa fleiri vinnumøguleikar í oynna skal kortini ikki undirmetast. Tað skapar ein betur trivnað og støðufesti í oynni, sum er neyðugt fyri at fáa tað unga fólki at koma aftur.

Smoltstøðin

Smoltstøðin í Knúksdali hevur stóran týdning fyri Kalsoynna. Hon prógvar, at tað hóast alt ber til at seta nakað á stovn á útoyggj, sum ber seg. Hetta førir eisini annað virksemlu við sær og ger tað liviligari í oynni. Her er ein stutt lýsing av umstøðunum hjá smoltstøðini:

“Smoltstøðin í Knúksdali byrjaði at ala í apríl 1999, og gongdin síðani hevur víst, at tað ber væl til at reka eina smoltstøð í Kalsoynni. Ein fyrimunur við at hava virksemlu her, er at tað slepst av við tað brúktu vatnið út á streymasjógv.

Men vansar eru eisini knýttir at hesum virkseimi, serliga er tað farma- og ferðafólkasambandið. Hetta ger tað dýrari at arbeiða, tí ein fær ikki brúkt last- og kranabil uttan at leiga bilin fyri eitt ávíst tíðarskeið. Um vit leiga ein lastbil til eina uppgávu, og bilurin kemur at liggja veðurfastur, so mugu vit gjalda tímatakstin, til bilurin sleppur avstað aftur.

Tað er ofta neyðugt at brúka fakfólk og serfrøðingar til ymiskar uppgávur, men tað er bæði ólagaligt og dýrt, tí ferðasambandi er so út av lagið vánaligt". (Pf. Faroe Smolt)

Lýsingin av smoltstøðini vísir tørvin á tí áðurnevnda ferðasambandinum, sum í hesum føri er altavgerandi fyri eitt støðugt virkseimi.

Landbúnaðurin

Niðanfyri sæst hvat kalsoyingar fáa burturúr jarðarbrúkinum.

Skurður:	uml.1000 seyðir
Mjólkarframleiðsla:	111.000 l.
Framleiðsla av neytakjøti:	40 neyt
Onnur avgrøði til sølu:	bert smávegis
Flogfenaður:	nakrar dunnur og nakrar gæs.
Fuglaveiða:	ca. 10.000 fuglar, lundi og havhestur.

Landbúnaðarvirkseimið er størst á Trøllanesi og í Mikladali. Har eru bæði mjólkineyt og sláturneyt. Vónirnar eru góðar um, at landbúnaðurin kann mennast í framtíðini, tí útlit eru fyri bøttum ferðasambandi. Men tað eru eisini aðrir trupulleikar knýttir at landbúnaðarvinnuni.

Hetta hevur JJ, bóndi á Trøllanesi, alment gjørt vart við, og hevur í sama viðfangi heitt á útoyggjanevndina um at taka málið upp. Tað, sum JJ í høvuðsheitinum vísir á, er, at almenna umsitingin av landbúnaðinum kastar fótonglar fyri hesari vinnu á smáu oyggjunum. Tað er serstakliga kritikkur av arbeiðnum hjá Jarðarráðnum, ið talan er um. Kritikkurin er í høvuðslinjunum tann, at Jarðarráðið ikki hevur greiðar linjur viðvíkjandi sínum studningspolitikki, m.a. við fyrst at játta studning til útbygging, fyri síðani at taka játtanina aftur, tá arbeiðið er farið í gongd. Harnæst at Jarðarráðið sum stovnur, ikki hevur verið ført fyri at meta um umstøðurnar á teimum smáu oyggjunum, og í staðin fyri at styrkja og menna landbúnaðin, hevur tað mótarbeitt og gjørt tað enn meira trupult. (Skrivið sum liggur til grund fyri hesi lýsing, stóð í Dimmlætting mikudagin 3 mai.1999).

Umrøddu viðurskifti meta fleiri onnur eisini sum ein trupulleika. Tað verður víst á ógreiðar mannagongdir, óskiljandi avgerðir og vantandi kunning um, hví noktandi svar verða givin uppá umsóknir. Hildið verður, at almenna umsitingin ikki hevur neyðuga førleikan og viljan til at seta seg inn í lív og virki á útoyggjunum, og tí vera avgerðir

tíknar við støði í viðurskiftum á meginøkinum, ið als ikki líkjast teimum á útoyggjunum.

Onnur vinna

Tað hevur eisini stóran týdning fyri húsarhaldini og búskapin á smáplássunum, at móguleiki er at flota bát. Tað er borið uppá mál, at ein bátahylur í samband við ferjuleguna á Syðradali hevði skapað móguleikar fyri at reka várróður frá oynni.

Kalsoyggjin kann rúma nógvum vinnuligum virkseminum. Hon er eisini tann størsta av oyggjunum í verkætlanini. Talan er bæði um økt virksemin innan landbúnað og eisini innan aðrar vinnur, m.a. smáídnad, KT-vinnu, ferðavinnu, o.a. Fjarstøðan til Klaksvíkar er stutt, og tískil fara ábøtur á undirstøðukervið og ein miðvís tilrættalegging á Kalsoynni at skapa gróðrabotn fyri menning.

Kommunal viðurskifti

Íggjarstøðan

Tvær kommunur eru á Kalsoynni - Húsa kommuna og Mikladals kommuna. Húsa kommuna hevði í 1998 eitt yvirskot uppá kr. 291.325, eina skuld uppá kr. 583.323 og eina eginogn uppá kr. 2.221.413. Í 1998 vóru 62 íbúgvar skrásettir í Húsa kommunu og uml. kr. 12.400 vórðu goldnar í skatti pr. íbúgva. Eginognin var uml. kr. 35.800 pr. íbúgva og skuldin uml. kr. 9.400 pr. íbúgva í 1998.

Í mun til hinar útoyggjakommunurnar skilir Húsa kommuna seg burturúr við at hava eitt rímliga stórt yvirskot í 1998 og eisini skattainntøku og eginogn, ið er hægri enn miðal. Hinvegin er skuldin hjá kommununi tann hægsta, og pr. íbúgva er skuldin nærum trífalt so stór sum miðalskuldin pr. íbúgva á útoyggjunum.

Mikladals kommuna hevði í 1998 eitt yvirskot uppá kr. 105.405,- eina skuld á kr. 557.718 og eina eginogn uppá kr. 2.408.988. Í 1998 vóru 78 íbúgvar skrásettir í Mikladals kommunu og uml. kr. 11.200 vórðu goldnar í skatti pr. íbúgva. Eginognin var uml. kr. 30.900 pr. íbúgva og skuldin kr. 7.150 pr. íbúgva í 1998.

Um samanborið verður við hinar útoyggjakommunurnar, so hevur Mikladals kommuna eina skattainntøku og eginogn pr. íbúgva, ið liggja beint undir miðal, eins og yvirskotið fyri 1998 var væl lægri enn miðal. Skuldin er eisini høg, og er henda í stódd tvífald í mun til miðal.

Fíggjarliga líkjast kommunurnar rættiliga nógv. Um samanborið verður við aðrar útoyggjakommunur hava báðar miðal skattainntøkur, og eginogn pr. íbúgva, og eru báðar kommunurnar sera skuldarbundnar pr. íbúgva.

Mentan og frítíð

Bygdin á Kalsoynni eru sera ymiskar, bæði sosialt og mentanarliga. Hóast allar liggja á somu oyggj, so er munurin ímillum norðara og sunnara part av oynni stóur. Orsøkin er uttan iva tær ógvuliga ymisku náttúruferitreytirnar. Norðanfyrir hevur verið bratt og óhøgligt, men kortini góðir móguleikar at reka landbúnað, meðan tað hevur verið fiskivinna og tætta tilknýtið til Klaksvíkar, ið hevur havt týdning í sunnaru helvt.

Felagsvirksemi er ein gamal táttur á Kalsoynni. Bygdarfelagið á Húsum og avhaldsfelagið í Mikladali hava í mong ár verið karmur um at savna fólki á oynni til felags tiltøk. Bygdarhús eru í hesum báðum bygdum.

Mikladalur er ein bygd, har rættuliga nógv lív er í. Nógv ferðast til bygdina um summarið, og fleiri savnandi tiltøk eru fyri tey, ið búgva á staðnum og fólk aðrastaðni frá. Hetta felagsvirksemið hevur í mong ár spælt ein avgerandi leiklut í sosialu menningini í oynni.

Minnisvarðin á Syðradali

Eitt av nýggjaru tiltøkunum fyri at savna bygdafólkið til eitt felags átak var minnisvarðin, sum var reistur síðsta summar (2000). Fólk av Syðradali tóku stig til hetta tiltak, sum í mangar mátar bleiv ein ímynd uppá, at tað ber til at samstarva og draga eina felags línu á oynni. Tað varð borið uppá mál á oyggjafundinum í Kalsoy, at sams-tarv og samanhald ikki er nakað, ið kemuruttaneftir, men er neyðugt at byggja upp innan úr felagsskapinum í oynni.

Talvan niðanfyrir lýsir útboðið av skipaðum tiltøkum í oynni.

	Felagsvirksemi			
	Onki	Á staðnum	Ferðast	Ofta / Sjáldan
Bygdarhús		2X		/ X
Bygdarfelag		2X		/ X
Blindklubber		X		X /
Sjónleikur	X			/
Stað til eldri at hittast	X			/
Stað til yngri at hittast		2X		/
Sangur og tónleikur	X			/
Kvæðekúli		3X		/ X
Samkomur / hús		X		/
Kirkja		2X		/
Ítróttur / slag	X			/

Sum sæst á talvuni, so vantar nógv í, til samsvar er ímillum tilboð á meginøkinum og á Kalsoynni. Í dag eru fleiri ungfólk, sum ferðast til Klaksvíkar, m.a. at íðka ítrótt, svimja o.tíl. Tá ið hugsað verður um framtíðina og umstøðurnar at koma aftur til oynna at búseta seg, hava slík viðurskifti avgerandi leiklut. Kalsoyggjin eigur tí at bøta um útboðið av frítíðartiltøkum, m.a. við høll og svimjihyli, frítíðarverkstøðum o.tíl.

Tá ið talan er um gamla mentan og søgu, so eigur Kalsoyggjin ein hóp av sagnum og søgum, men eisini ítøkiligt tilfar at byggja á, eitt nú smiðjuna í Norðnástovu o.tíl. Eitt uppskot kundi verið at sett smiðjuna í upprunaligan stand og nýtt hana til at sambinda nútíðina við ta farnu tíðina eins og hon kundi verið brúkt í frálæru og í ferðavinnuhøpi. Tílíkt virksemi hevði verið til frama fyri bæði innanhýsis samstarv og samskifti við meginøkið.

Skúlamál

Í Kalsoy eru fyra bygdaskúlar. Børnini av Syðradali og Húsum – 14 í tali tilsamans – skiftast um at ganga eina viku í hvørjum av skúlunum.

Børnini av Trøllanesi og úr Mikladali – 12 í tali tilsamans – ganga í skúla í Mikladali. Á Trøllanesi eru seks skúlabørn, og komandi skúlaár verður talið 8. Foreldrini at hesum børnum vilja, at skúlin í bygdini aftur verður brúktur til endamálið. Hesum er Mikladals kommuna sinnað fyri. Partvíst við teirri grundgeving, at tað er ov dýrt at reka tveir skúlar í kommununi, og partvíst tí at kommunan og skúlanevndin tað vera óheppið, at børnini ganga í tveimum skúlum; hartil kemur, ljóðar grundgevingin, at skúlin er ov lítil at hýsa 14 børnum. Á Trøllanesi meta tey tað vera ein stóran trivnaðartrupulleika fyri bygdina, at børnini hvønn dag skulu til Mikladals í skúla.

Tað hevur verið tosað um at gera *ein* skúla á oynni, men hetta eru kalsoyingar ikki samdir. Tað letur til, at bygdarskúlin hevur eina ógvuliga positiva ávirkan á bygdarlívið og trivnaðin, og kundi tískil verið karmur um nógv meira virksesemi enn í dag.

Framhaldsdeild

Tað verður arbeitt fram ímóti at finna eina loysn, ið ger at børn, ið hava áhugað fyri tí, kunnu ganga í framhaldsdeild í Kalsoynni. Nøkur foreldur halda, at børnini eru ov ung at lata av oynni og at tað er gott fyri framtíðina, at børnini eru sum longst á staðnum. Í løtuni ferðast skúlabørnini ímillum ella flyta til Klaksvíkar.

Ein støðulýsing av umstøðunum hjá skúlanæmingum sum noyðast av oynni í framhaldsskúla er endurgivin niðanfyri.

“Tey, sum hætta sær at sigla um fjørðin til arbeiðis og í skúla, mugu, sum er, sita fryst og ofta eisini vát umborð á Barsskor. Hesi skúlabørn, sum ganga í 8.-10. flokki, mugu síðan ganga og vála í Klaksvík, ofta í fleiri tímar, tí so langt er ímillum túrarnar. Tey flestu hava onkran bústað til leigu í Klaksvík, so hetta er ikki bíligt fyri foreldrini, sum bæði skulu gjalda ferðing og leigukostnað. Studningurin røkkur ikki langt í so máta. Hetta kundi verið broytt til at framhaldsdeild kom í Kalsoynna, soleiðis at næmingarnir vóru við hús til fólkaskúlin var liðugur. Hetta hevði eisini ført við sær at teir blivu meiri heimkærir, tí sum kunnugt eru stórar broytingar í lívinum hjá 14-17 ára gomlum. Møguleiki hevði soleiðis verið fyri, at tey komu aftur í Kalsoynna at búgva eftir lokna útbúgving - serstakliga um vit fingur gjørt ferjuleguna og vegin til Syðradals liðug sum skjótast. Verður hetta ikki gjørt - og tað skjótt - er væntandi at barnafamiljurnar, ið ikki hava nakra jørð, ið bindur tey á staðnum, rýma, tá ið børnini fara í framhaldsdeildina í Klaksvík. Hetta hevði verið stórt spell, nú barnatalið er komið so langt upp í Mikladali og Trøllanesi, at 25 av 78 fólku eru undir 17 ár”.

Sum frásøgnin omanfyri vísir, so eiga skúlaviðurskiptini í Kalsoynni at verða tikin í álvara. Tað er avgerandi fyri bygdirnar, at tað longu frá komandi skúlaári, verður møguligt at hava framhaldsdeild í oynni.

Eldra- og heilsumál

Talvan lýsir tær heilsutænastur, ið virka í oynni.

	Heilutænastur			
	Fest skipan	Persónlig áheitan	Bráfangis tørvur	Einki
Jarðamóður				X
Heilsusystur				X
Skúlaheilsusystur				
Kommunilækni			X	
Skúlaeikni				X
Tannlækni				X
Skúlatannlækni				X

	Eldrarækt			
	Fest skipan	Onkur í bygdini	Bert familja	Send av plássinum
Heimahjálpi	X			X
Heimasjúkrarækt				X

	Umstøður hjá brekaðum			
	Fest skipan	Viðgerð á staðnum	Ferðast	Flyta á annað stað
Likamliga breka			X	
Andliga breka			X	

Sum sæst, so røkka nærur ongar heilsutænastur til Kalsoynna. Tað er altíð neyðugt at fara til Klaksvíkar og gera brúk av heilsutænastunum har. Hetta er óheppið fyri bæði barnafamiljur og eldri fólk. Ein heilur dagur fer burtur ímillum, skal ein til kommunulæknan ella barnakanning.

Kommunulækni kemur til oynna, um okkurt álvarsamt er áfatt, annars verður altíð farið til Klaksvíkar í læknaørindum.

Viðvíkjandi sjúkraflutningi eru umstøðurnar sera vánaligar. Barsskor verður nýttur til hetta endamálið, og tað er hann als ikki egnaður til. Fyri kortum vóru broytingar gjørdar, soleiðis at børa nú kann koma undir tak.

Hvørki heimahjálpin ella heimasjúkrarøktin eru nøktandi. Heimahjálpin hevur ábyrgdina av teimum gomlu, meðan hon er til arbeiðis, men í roynd og veru eisini eftir arbeiðstíð, tí serliga teimum gomlu, ið bógva einsamøll, tørvar umsorgan um kvøldi og á nátt.

Tosað um at byggja ellisheim ella sambýli í oynni, t.d. í samstarvi við røktarheimið í Klaksvík. Fleiri av búfólkunum á Norðoya Røktarheimi hava verið og eru kalsoyingar.

Jarðarviðurskiptini

Kortini eru fyra í tali - eitt fyri hvørja bygd

Trøllanes

Sum sæst á kortunum, so er ógvuliga lítið av jørðini á Trøllanesi uttanbýggjarjørð. Tey seinnu árin er nógv velt upp úr nýggjum, men av ymiskum orsökum er hetta ikki komið við á kortið.

Mikladalur

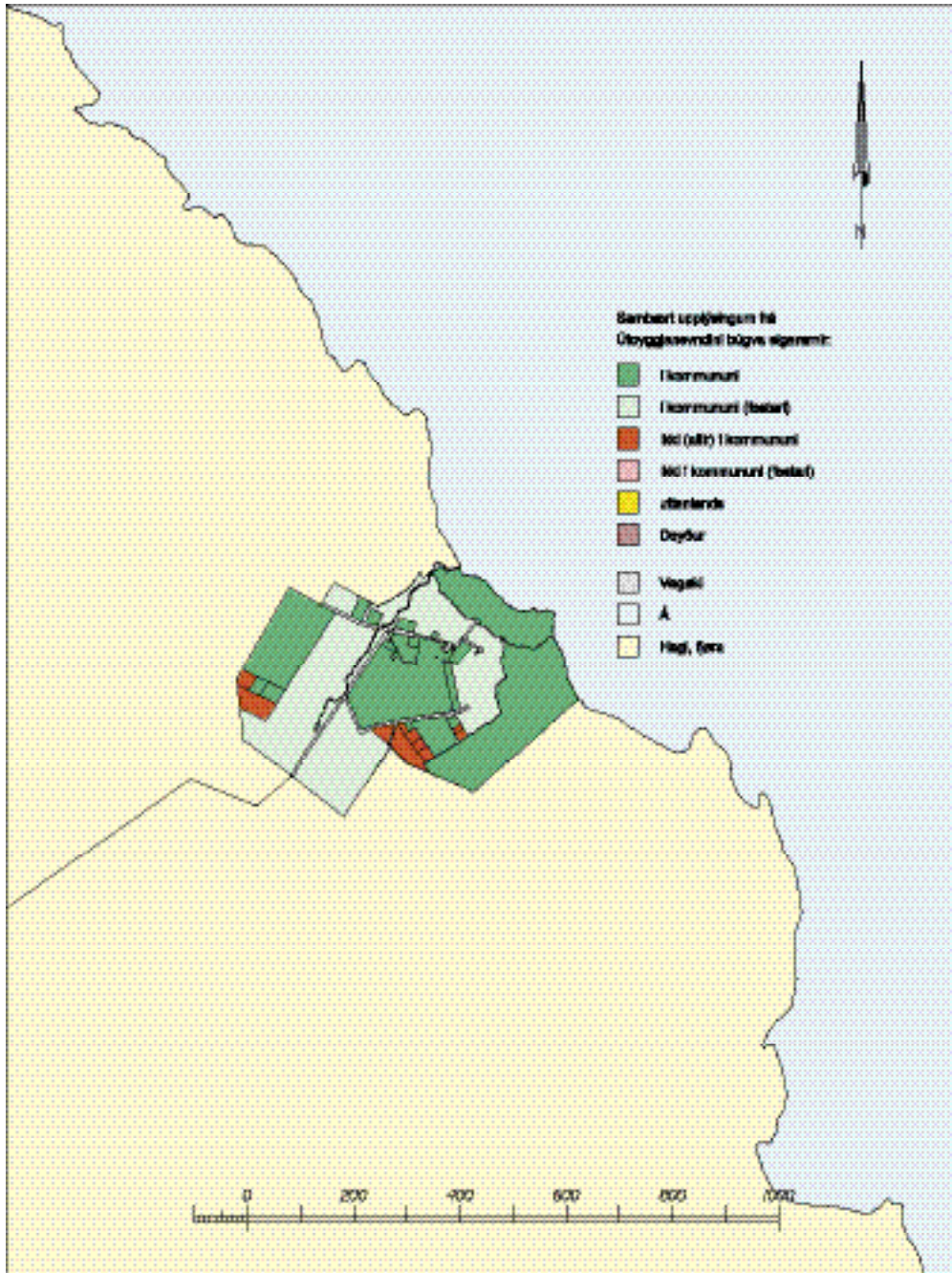
Í Mikladali er nakað av uttanbýggjarjørð, men allur bøurin verður sligin av fólki í bygdini, og tí kennist tað ikki sum ein trupulleiki. Harafturímóti er tað ein trupulleiki, at tey fastbúgvandi í Mikladali ikki hava ráð at keypa jørð, sum verður boðin út. Hon fer til hægstbjóðandi, og tann prísinn hava tey ongan móguleika at bjóða. Vandur er tí fyri, at jørðin í størri mun enn nú gerst uttanbýggjarjørð, um ongar broytingar henda á hesum øki. Viðmerkjast skal, at ein bóndi, sum búði og arbeiddi í Mikladali, tá ið kortið varð gjørt, nú er fluttur til Klaksvíkar, men framhaldandi er skrásettur í oynni.

Húsar og Syðradalur

Á Húsum og á Syðradali er støðan nærum eins. Her sæst millum annað, at tey fastbúgvandi bert hava ræði á einum lítlum parti av jørðini, sum eisini er ógvuliga sundurlutað. Jørðin á Syðradali er ikki útskipt, eins og hon er í restini av oynni.

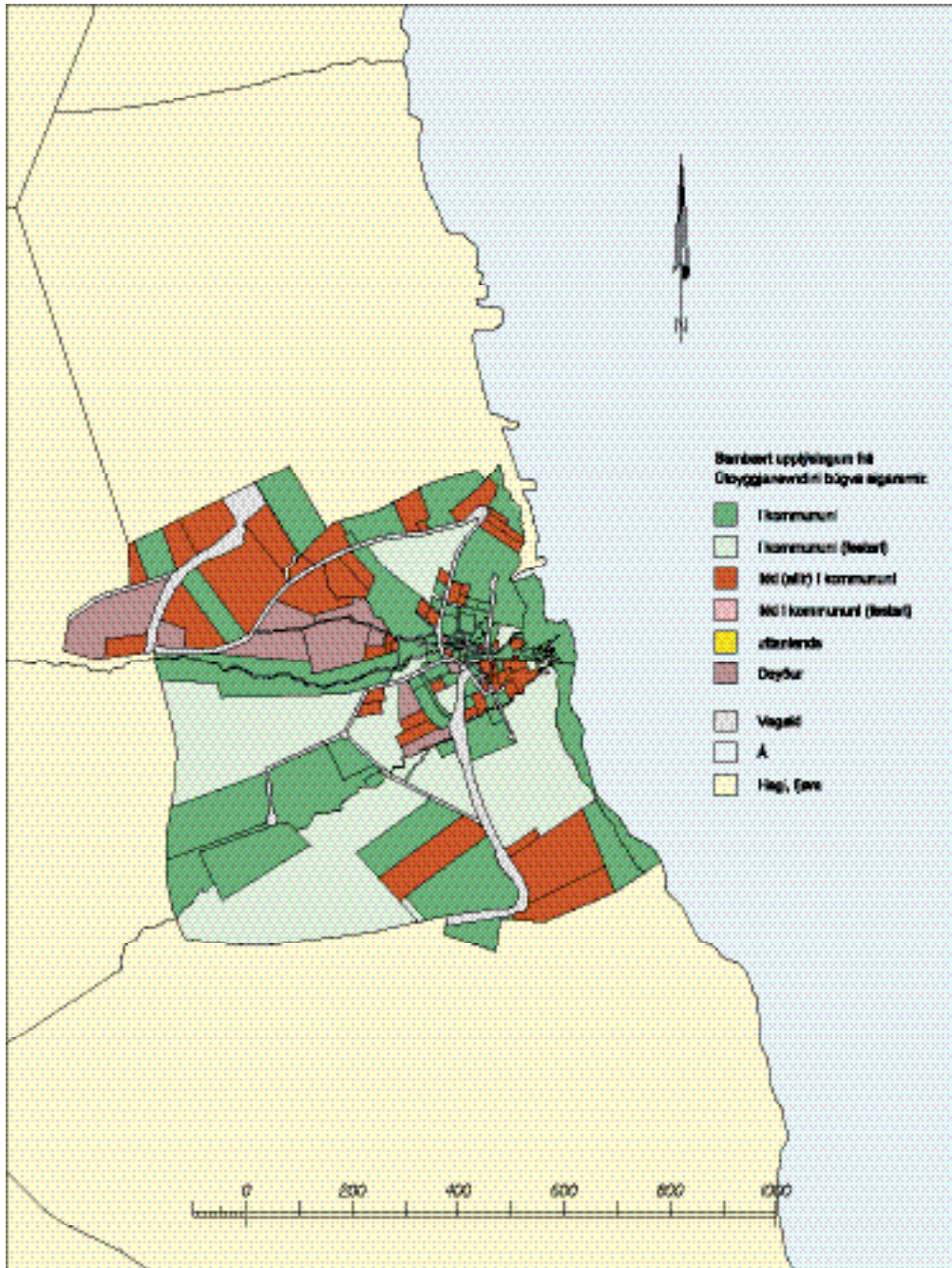
iðmerkjast skal, at á heysti 2000 flutti annar av fesitbóndunum til Húsar við familju síni. Tískil skal tann norðara festijørðin har ikki vera reyð, men grøn. (tvey kongsfesti eru á Húsum)

Trøllanes

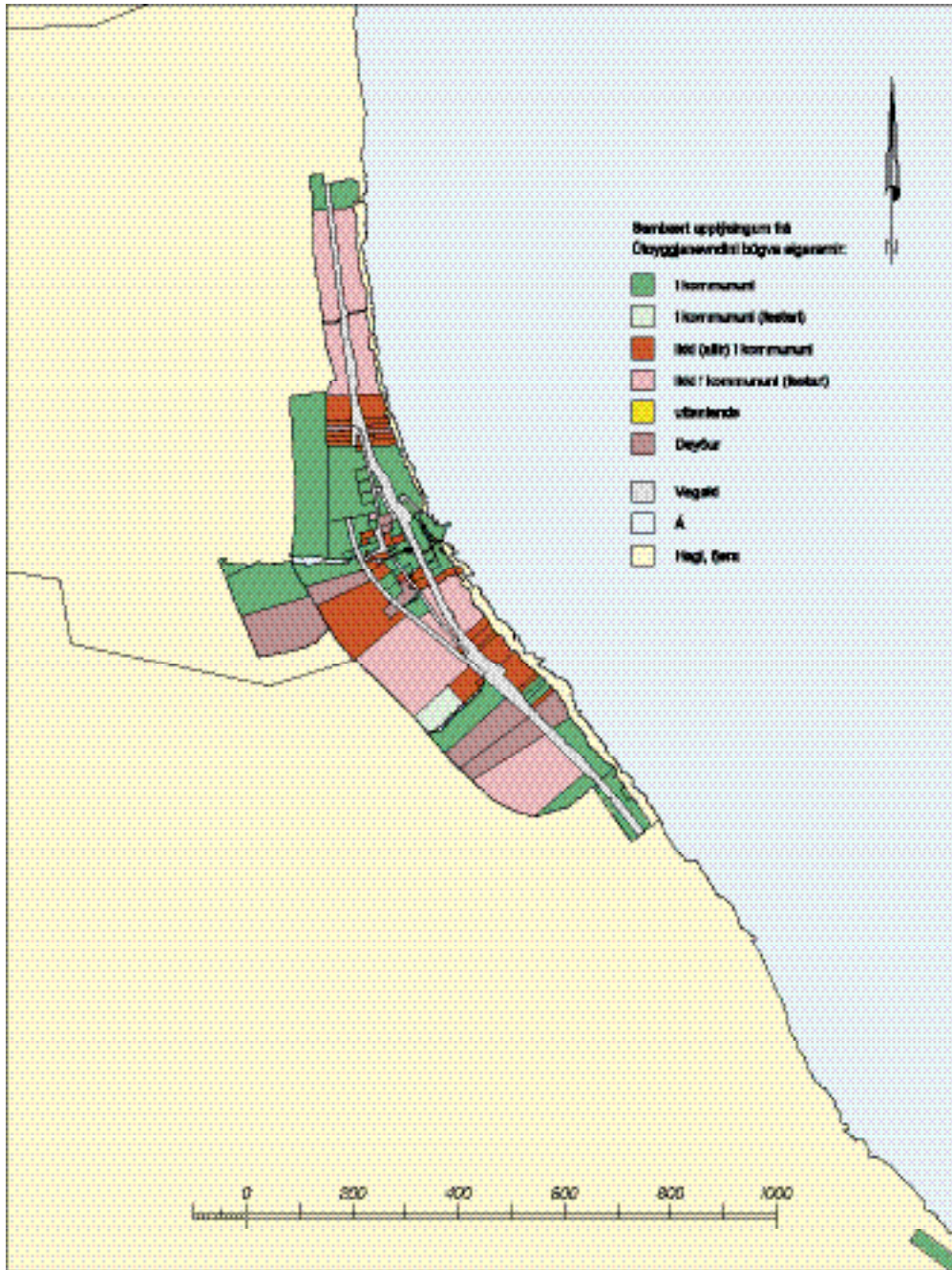
MATRIKULKORT 1 : 10000	
	Skob 0 000
	Kommunur Trøllanes 28.06.2000
Matrikulstofan TF-3823 Fax 38468 www.trollasoy.is	

Mikladalur

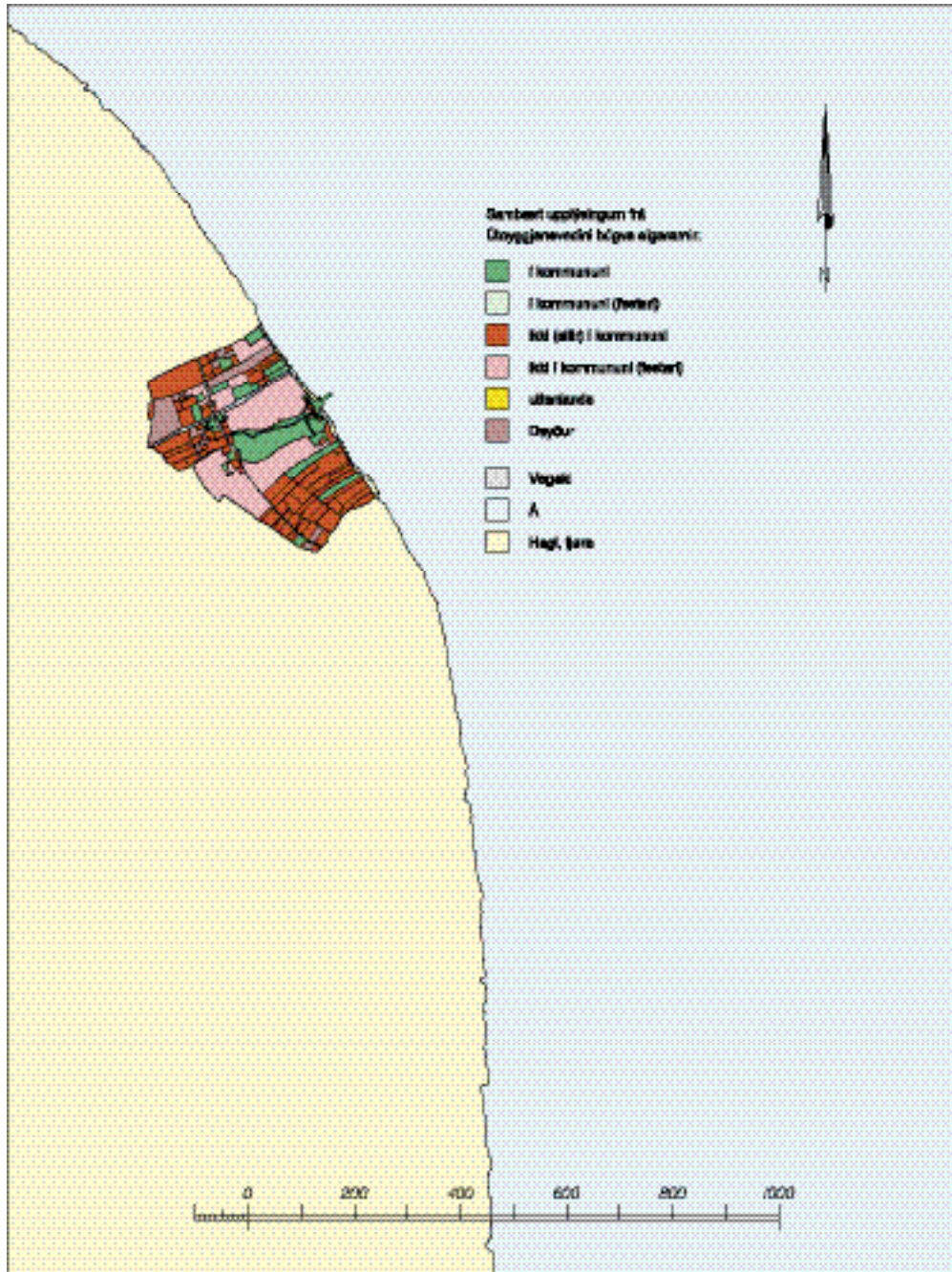
MATRIKULKORT 1 / 1:10000		
	Blátt 0	Staðir Mikladalur
	794	Stærð 66,94.000
Matrikulstofun	794 34632	Fax 39488

Húsar

MATRIKULKORT 1 1:10000	
	Stad 0 Húsar
Skil	Dagur 08.09.2023
Matrikulstofnun	101 04024, Fax 55008, vaxla@mat.is

Syðradalur

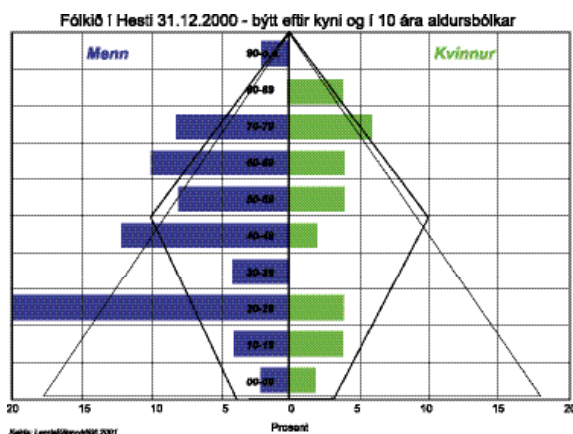
MAJRIKULKORT 1 / 1 : 10000	
	Svæði á <input type="text" value="Syðradalur"/>
	Mál <input type="text" value="20.04.2020"/>
Matiríkulsáttun	Tíli 34633 Fax 56436 www.matrikulo.is

Hestur

Stødd: 6.09 Km²
 Bygdir: Hestur
 Fólkatal: 51

Fólkatalið býtt í kyn og aldursbólkar

Myndin vísir, hvussu fólkatalið í Hesti er býtt eftir kyni og aldursbólkom. Myndin vísir m.a., at allir aldursbólkar eru umboðaðir í Hesti, men tað er yvirvág av mannfólki. Áldursbólkurin 30-39 ár er nærum horvin - arbeiðspláss og kvinnur mugu økjast í tali - skal oyggjin mennast.

Undirstøðukervið

Ferðafólkaflutningur

Tað tekur bert 10-12 min. at sigla millum Gomlurætt og Heyst, og tað er Tróndur, ið røkir farleiðina. Tað tekur bert 20-25 min. at ferðast úr Hesti til Havnar. Hóast tað er stutt inn á meginøkið, so er túratalið ógvuliga lágt. Yrkadagar eru tveir túrar til og frá oynni, eins og ein túrus um morgunin eftir áheitan. Leygardag eru tveir túrar um Skopun, og sunnudag (um veturin) er neyðugt at fara til Skopunar fyri at koma til Havnar. Hetta er ikki nøktandi, verður sagt úr Hesti, serliga tá ið hugsað verður um skúlaungdómar og onnur, sum vilja halda vikuskifti í oynni. Nýtt skip kemur at røkja hesa farleið, og tá verður góðskustøðið hækkað munandi, men túratalið til oynna er ikki nøktandi, serliga tá ið hugsað verður um at økja vinnuliga virksemini, herundir virksemini í samstarvi við Havnina, og um tilflyting. Fjarstøðan er stutt, og umstøðurnar at leggja at í Hesti eru ógvuliga góðar. Sagt verður í Hesti at umstøðurnar har eru m.a. væl betri enn í Skopun.

Fyri at bota munandi um tænaustøðið á farleiðini Hest-Gomlurætt, verður mælt til at Teistin ger fyra beinleiðis túrar hvønn dag.

Farmaflutningur

Ein farmatúrus er út í Hest um vikuna. Farmarutan er ikki skrásett í ferðaætlanini, men eftir tógvið stríð hava hestfólk fingið hesa farmarutu at virka. Av praktiskum forðingum kann sigast, at tað manglar ein truckur á bryggjuni í Hesti. Ein slíkur hevði lætt nógv

um arbeiðið og hevði stýtt um tíðina, ið tað tekur at avgreiða farm til og frá oynni.

Fiskaflutningur, eitt nú frá lívfiskastøðini, verður í lýtuni skipaður soleiðis, at Tróndur førir ein bil at avheinta fiskin og kemur eftir honum aftur ein seinni túr, og hendan skipan virkar væl.

Havnarlagið

Í Hesti er nógv orka lögð í at fáa eitt gott havnarlag og ein góðan bátahyl. Hetta er ein fløga, ið gevur bygðini neyðugu fortreytirnar fyri at seta á stovn vinnuligt virksemi í oynni og ger samferðsluumstøðurnar góðar.

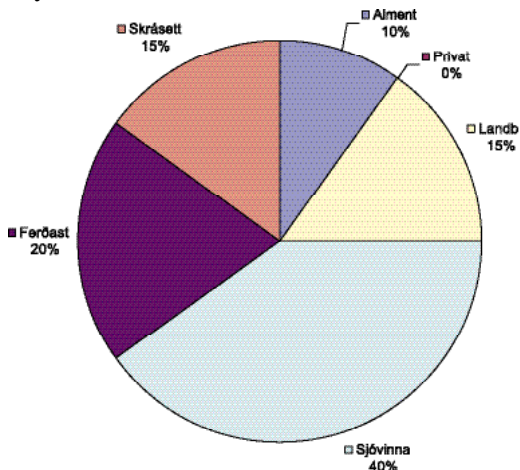
Undirstøðukervið annars

Viðvíkjandi el-orku, so er Hestoy sera væl fyri. Hestoy er íbundin meginøkið við sjókaðali. Spenningsgóðskan er góð, og nýtslan kann fleirfaldast uttan at trupulleikar verða við kapasitetinum. Postflutningurin er eins og á meginøkinum, og posturin verður borin út fimm dagar um vikuna. Oljan kemur til oynna við tangabili, so har er tænanastan eisini á støði við meginøkið.

Vinnulívið

Í Hesti eru tveir garðar, ið hava mjólki- og sláturneyt. 15 húska hava smávegis landbúnað afturat øðrum starvi. Av almennum arbeiðsplássum eru posthús, strandferðslu-avgreiðsla, SEV, vitapassari og fiskaaling. Átta mans á oynni liva av at rógva út. Fýra hava valt at arbeiða á aðrari oyggj og ferðast ímillum hvønn dag, meðan fimm eru skrásett í kommununi, men búgva og arbeiða aðrastaðni og koma til oynna, tá ið tey kunnu.

Myndin vísir, at umroknað til fulltíðarstørv fáa 40% av íbúgvunum, ið eru í starvi, inntøku sína frá starvi innan sjóvinnuna, meðan 35% fáa inntøku sína við at starvast aðrastaðni enn á Hestoyynni og ella búgva aðrastaðni.

Hestbygd liggur bert 20 minuttir frá meginøkinum, og ein skuldi tí trúð, at bygðin í størri mun varð nýtt sum bústaður hjá fólki, ið arbeiða í m.a. Havn. Men so er ikki, tí bert 20 % gera nýtslu av hesum møguleika.

Eitt annað, ið er vert at liggja til merkis, er at afturat útróðrinum og landbúnaðinum, er eingin privat fyrirtøka í oynni. Sostatt er einki arbeiði at fáa í oynni, um onkur kundi havt áhuga í at búsett seg her, uttan so at tey, sum flyta til oynna, koma fyri at seta nýggja vinnu á stovn.

Landbúnaður

Niðanfyrri sæst hvað hestfólk fær burturúr jarðarbrúkinum

Skurður:	460 seyðir
Mjólkarframleiðsla:	80.000 l.
Framleiðsla av neytakjöti:	9 neyt og 11 kálvar
Onnur avgrøði til sølu:	0
Flogfenaður:	0

Sum áður nevnt, so eru bæði Mjólkarframleiðsla og sláturneyt í Hesti. Seyðahaldið byggir á, at seyðurin gongur úti alt árið og fær ikki kraftfóður. Tí eru einastu útreiðslur av seyðahaldinum heilivágur og fjallløn. Gjólingar verða ikki tiknir inn, men ganga úti alt árið ogsleppa inn á bøin um veturin.

Í Hesti verður hildið, at innflutninginum av kraftfóðri átti at verðið tálmaður við at fáa meira hoyggi til høldar; men ikki minst eiga vit at steðga innflutninginum av hoyggi, tí hann kann føra við sær, at vit innflyta sjúkur og smittur. Ein hoyturkari kundi verið í hvørjari bygd, tað hevðið hækkað góðskuna á hoynum og tryggjað at alt hoyggið í oynni kom til høldar. Íløgur til ein hoyturkara hevði umfatað eina bingju og ein blásara.

Úr Hesti er komið eitt uppskot um at lækka prísir á elnýtisluni hjá fjósum og øðrum vinnuligum virkseimi. Tað hevði bøtt um raksturir og gjørt vinnuna meira lønandi.

Í løtuni er støðan tann, at bøndurnir hava so lítlan vinning av landbúnaðinum, at hugsingur ikki er um at gera íløgur í nýggj vinnutól. Samstundis verður hildið, at óroyndir móguleikar eru, hvað landbúnaði viðvíkur. Seyðahald gevur ikki tað stóru inntøkuna, men nýhugsan og alternativar framleiðslur eiga at fáa ein móguleika. Talan er serliga um vistfrøðiliga framleiðslu.

Umstøðurnar fyri einum munagóðum landbúnaði høvdu verið nógv bøttar, um ein vegur bleiv gjørdur úr bygdini út á Hæl. Talan er um ein 2 km langan veg. Á Hæli er eitt serstakliga gott sólarpláss, ímillum trý tey bestu í landinum, og jørðin er fruktagóð. Har er gott dyrkilendi til eplir, røtur, kál og annað grønmeti. Vóru íløgur gjørdar í ein veg, og jarðarviðurskiftini skipað soleiðis at til bar at brúka ein munandi part av jørðini til eitt ávíst skipað endamál, var tað eitt gott vinnuligt tiltak fyri oynna.

Eingin fuglaveiða er á landi í Hesti. Svørðurin er so leysur, at tað kann vera vandamikið at fara til bjarga. Fleiri menn eru omandotnir á fuglaveiðu, og tað er m.a. ein orsök til at menn eru givnir við hesum.

Fiskivinna

Í Hesti hevur fiskivinnan verið grundstuðulin undir vinnulívinum í mong ár, men tá ið nýggjar skipanir vórðu settar í verk innan fiskivinnuna, m.a. fiskidagar og krøv um ísing v.m., gjørdist tað óhøgligari at reka hesa vinnu.

Afturat hesum trupulleikum vóru eisini aðrar forðingar. Vit taka hetta dømi úr Hesti fyri at vísa á, at trupulleikar ofta standast av, at røttu samskiftisleiðirnar ikki vera funnar ella eru torførar at finna:

Fiskurinn úr Hesti var altíð eitt samdægur gamal, tá ið hann kom á fiskamarknaðin. Hetta gjörði, at fiskurinn fall í prísni og gjörði umdømið hjá fiskimonnunum úr Hesti vánaligt. Í uml. tvey ár varð javnan gjørt vart við hesar trupulleikar, men uttan úrslit. Orsøkin til hesi viðurskifti var, at SL ongan trukk hevði á bryggjuni í Hesti, ið kundi seta fiskakassarnar umborð á Trónd fyrsta túrin inn á meginlandið. Hin trupulleikin var, at kassarnir ikki høvdu ís við, men komu tómir aftur í oynna, tí var neyðugt at sigla langt eftir ísi. (úrskrivni úr oynni) Eingin trukkur er komin enn, men fiskur verður nú tikin við tann fyrsta túrin. Hetta er bert eitt av fleiri dømum um, at smáu oyggjarnar hava trupulleikar við at fáa nøktandi samskifti í lag, og at teirra áheitanir ikki vera hoyrdar.

Fiskavirki

Í nøkur ár var fiskavirki í bygdini, ið gav fleiri arbeiðspláss. Men í kreppuárinum 1994 var virkið stongt. Bygningurinn stendur á havnarøkinum og er væl egnaður til vinnulig endamál.

Í Hesti verður sagt, at lönandi fiskatilvirking kundi verið, um tað galt onkra heilt ávísa vøru, og framleiðslan fór fram í tøttum samstarvi við onkra handilsfyritøku, sum seldi vøruna á føroyska marknaðinum.

Fiskaaling

Royndir verða gjørdar innan fiskaaling í Hesti. Tað er p/f Fiskaaling, sum eigur og rekur alistøðina. Hetta gevur arbeiðspláss í bygdini, og vónir eru um, at hetta virksemd kemur at økjast.

Ferðavinna

Eingin skipað ferðavinna er í Hesti. Hestoyggjin hevur tó verið ferðavinnumál í nógv ár, m.a. hevur nógv verið gjørt av at fara túrar undir hestbjørgini. Nøkur ferðafólk koma í oynna, men tey leggja ikki nógv eftir seg, tí har er ikki nakað, ið gjaldast kann fyri. Tað eru góðir móguleikar fyri ferðavinnu, men tað krevur, at Hestsbygd fer virkin inn í hesa vinnu og fyriskipar inntøkugevandi tiltøk. Svímjihylurin í oynni er eitt gott aktiv í ferðavinnuhøpi.

Kommunal viðurskifti

Fíggjarstöðan

Hests kommuna hevði í 1998 eitt yvirskot uppá kr. 308.321, eina skuld uppá kr. 26.270 og eina eginogn uppá kr. 869.752. Í 1998 vóru 48 íbúgvaskrásettir í Hests kommunu, og uml. kr. 11.800 vórðu goldnar í skatti pr. íbúgva. Eginognin var uml. kr. 18.100 pr. íbúgva og skuldin uml. kr. 550 pr. íbúgva í 1998.

Um samanbórið verður við hinar útoyggjarnar, so hevði Hests kommuna eitt yvirskot í 1998, ið lá væl hægri enn miðal. Hinvegin eru skattainntøkurnar undir miðal, og hevur kommunan lægstu eginognina, um samanbórið verður við hinar kommunurnar. Viðmerkjast skal, at á sumri 2000 var øll skuldin hjá Hests kommunu goldin, og er tað

sjálvsagt ein stórir fíggjarligur fyrimunur fyri kommununa, at hon sleppur undan at gjalda rentur og avdráttir.

Mentan og frítíð

Talvan lýsir mentunar- og frítíðartilboð í Hesti:

	Felagsvirkaemi			
	Onki	Á staðnum	Ferðast	Regluligt / óregluligt
Bygðarhús		X		/
Bygðarfelag		X		/
Bíndiklubbar		X		/
Sjónleikur	X			/
Stað til eidi at hittast	X			/
Stað til yngri at hittast	X			/
Sangur og tónleikur	X			/
Kvæðakúll	X			/
Samkomur / hús	X			/
Kirkja		X		/
Ítróttur / slag	X	X		/
Svimjihylur		X		X/

Sum talvan vísir, eru fá tilboð innan mentan og frítíð, samanborið við tað, sum fólk á meginøkinum hava. Men karmar eru tó fyri virkseimi í bygðarhúsinum, og tað verður brúkt bæði til privatar og almennar veitslur og undirhald.

Hestbygd er eitt gott dømi um varveitslu av tí gamla bygðarfelagsskapinum, sum rúmaði bæði handaligt sum andaligt virkseimi.

Um høg tíðir eru felags samkomur og veitslur, og nógv verður gjørt burturúr. Byrjað verður á nýggjárinum, har øll bygðin í felag skipar fyri nýggjarshaldi: bál, kyndlar, árstal við ljósum í haganum og veitslu í bygðarhúsinum. Fastalávint verður hildin við bæði undirhaldi og veitslu. Á páskum er páskahald fyri børnum og foreldrum, har øll í felag rulla egg. Á jólum er jólaveitsla, jólahald o.a. fyri bygðarfólkinum.

Av øðrum felagstiltøkum kunnu nevast ruddingardagur, har øll í felag rudda og fríðka um bygðina, og aftaná er veitsla har tað verður grillað o.a. Øll børnini í bygðini duga at dansa føroyskan og enskan dans - og tað væl. So hóast bygðin gerandis kann tykjast friðarlig og uttan stórvegis frítíðarmøguleikar, er her eitt ríkt frítíðarlív.

Svimjihylur er í Hesti, og hann er ogn hjá bygðarfólkinum. Hetta var ein verkætlan, har bygðarfólkið var drívmeigin, og við hjálp frá Mellemfolkeligt Samvirke bygdu tey svimjihylin í nøkur summur.

Svimjihylurin hevur verið stongdur eina tíð, tí tað var so tungt at fíggja viðlíkahald og rakstur annars, og tað sama var galdandi fyri bygðarhúsið. Men nú virkar alt hetta aftur. Ein maður, ættaður úr Hesti, sum hevur leigað hylin og bygðarhúsið, hevur nú allan raksturin um hendi. Bæði hylur og hús verða leigað út til einstaklingar og feløg, og bygðarfólkið hevur brúksmøguleika ímóti einum lítlum gjaldi.

Í Hesti varð skotið upp at seta í verk eitt tiltak, sum skuldi hava til endamáls at savna bygdina um at fríðka um bygdarumhvørvið og endurskapa ein part av gomlu bygdarmyndini, m.a. at umvæla gomul hús, úthús, hjallar, grótgardar, varðar o.s.fr. Fígging skal fáast til vege frá grunnum o.ø.

Samanhaldið og samljóðið í Hesti er sera gott, og gevur hesum lítla bygdarsamfelagnum styrki. Men samstundis kann hetta vera ein orsök til, at tey eru so fáment. Tann sosiali kapitalurin, ið bygdin rúmar, skapar menniskju við hugflogi og andaligum sum handaligum førningi. Hetta ger, at tey søkja burtur frá bygdini at arbeiða og virka. Men tað kann hugsast, at hesi venda aftur eina ferð seinni í lívinum, og serliga um umstøðurnar fyri at virka í oynni vera bøttar.

Skúlamál

Í løtuni ganga fyra børn í 1.-7. flokki. Tey flestu fara til Havnar at ganga í framhaldsdeild, men tað kemur eisini fyri, at børn fara í aðra bygd í framhaldsdeild. Tað er avgerandi neyðugt, at møguleiki er fyri framhaldsdeild í Hesti, soleiðis at børnin ikki noyðast so ung av oynni. Tað er eisini neyðugt við kvøldskúlaundirvísing, og at hon verður lagað til viðurskiftini í smáu bygdunum, eitt nú viðvíkjandi krøvunum um lutakaratal. Tað kundi m.a. verið undirvíst í ferðavinnu, enskum máli v.m. Somuleiðis eigur frítíðarskúli eisini at vera í oynni.

Heilsumál

Talvanniðanfyri vísir almennu heilsutænasturnar í Hest

	Heilsutænastur			
	Fest skipan	Persónlig áheitan	Brúfangis tørvur	Einki
Jarðamóður			X	
Heilsusystur	X			
Skúlaheilsusystur	X			
Kommunískni		X		
Serlækni		X		
Skúlaískni	X			
Tannlækni				X
Skúlatannlækni	X			

	Eldrarækt			
	Fest skipan	Orkur í bygdini	Bert familja	Send av plássinum
Heimahjálp	X			
Heimasjúkrækt	X			

	Umstøður hjá brekaðum			
	Fest skipan	Viðgerð á staðnum	Ferðast	Flyta á annað stað
Likamliga breka			X	
Andliga breka			X	

Talvan vísir, at umstøðurnar eru betri í Hesti enn í fleiri av hinum smáu oyggjunum. Tann stutta fjarstøðan til meginøkið ger, at tað er lættari at fáa hendur á teimum tænastum, ið verða bodnar út.

Hests kommuna hevur gott samstarv við Havnar kommunu á fleiri økjum. M.a. hava hestfólk frítt læknaval og kunnu fara til Havnar í læknaøringum. Heimarøktin er samskipað við Havnina, eins og eitt ávíst tal av plássum eru á røktar og umlættingarstovnunum. Sum heild eru tey, sum búgva í Hesti nøgd við heilsutænasturnar.

Bústaðarviðurskipti

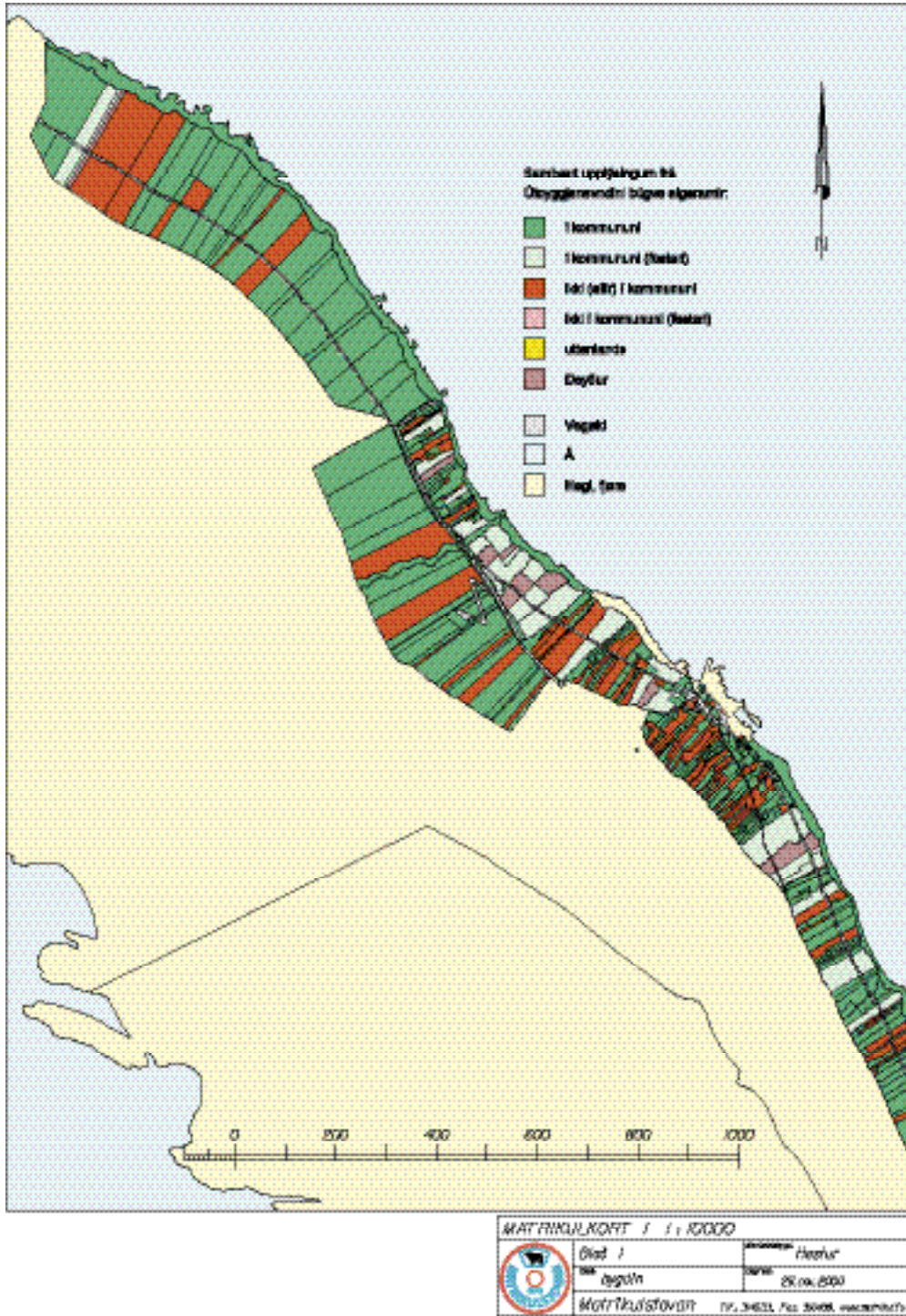
Í Hesti standa fleiri hús tóm. Nøkur verða útleigað, meðan onnur eru frítíðaríbúðir. Tað verður ikki mett sum nakar trupulleiki at fáa íbúð, um onkur ynskir at flyta til oynna, men tað er tó semja um, at tey, sum eiga frítíðaríbúðir, eiga at gjalda eitt ávíst gjald til kommununa fyri tænastur, ið bygdin veitir og móguliga fyri eitt eftirlit við húsunum í vetrarhálvuni.

Jarðarviðurskiptini

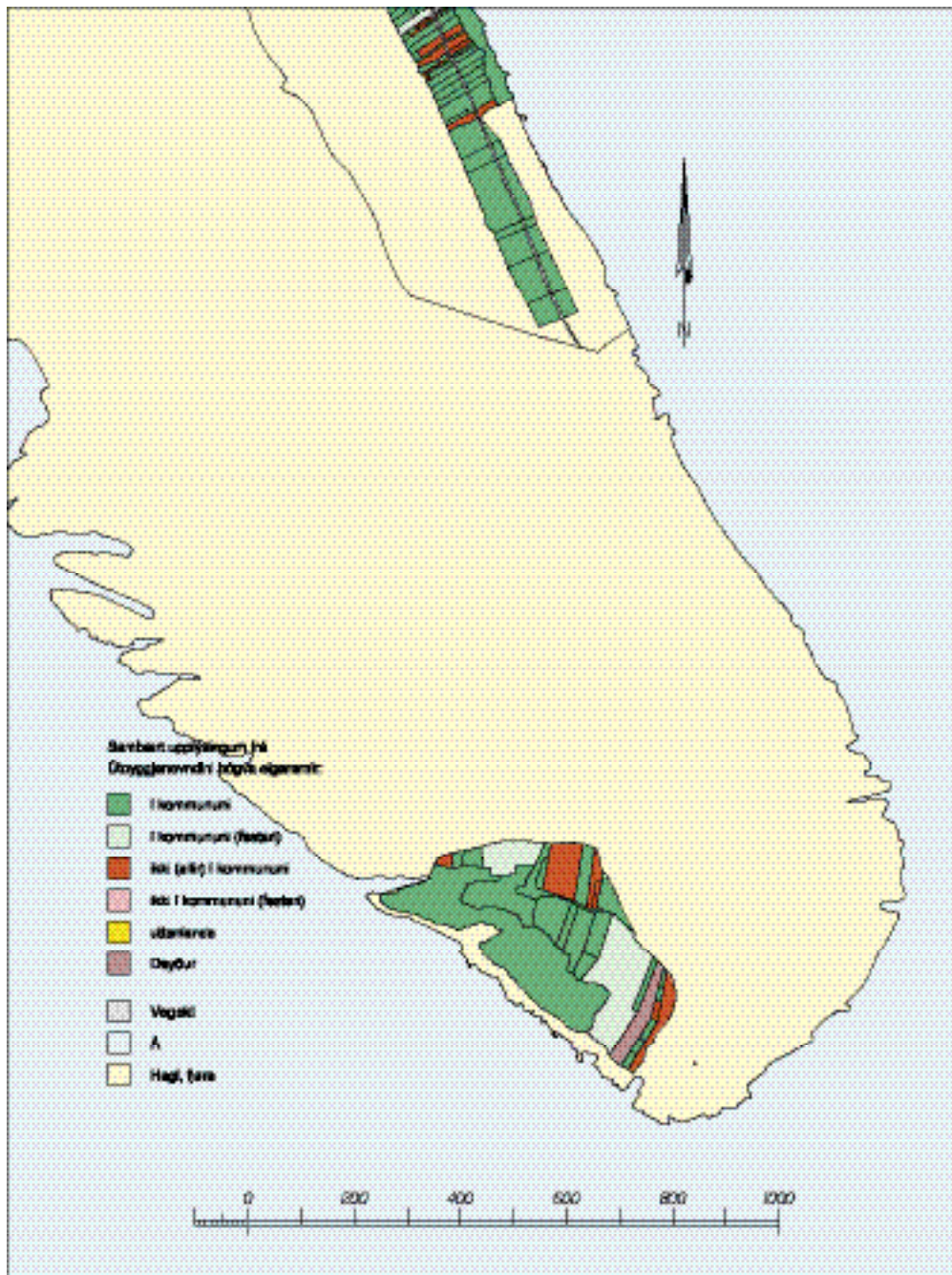
Í Hestoyggi eru tveir hagapartar. Uttara helvt, ið er 9 merkur ogn, og innara helvt, sum er 7 merkur kongsjørð og 2 merkur ogn.

Sum sæst á kortinum, so er jørðin ógvuliga sundurpettað, men hinvegin er ikki so nógv uttanbíggarjærð. Ikki alt grasið verður sligið, m.a. tí tað er so trupult at fáast við tey allar minstu jarðarpettini, og tí fara bøndurnir heldur eftir teimum størri stykkjunum, sum eru arbeiðsligari.

Hestur

Hestur-framhald og Halur

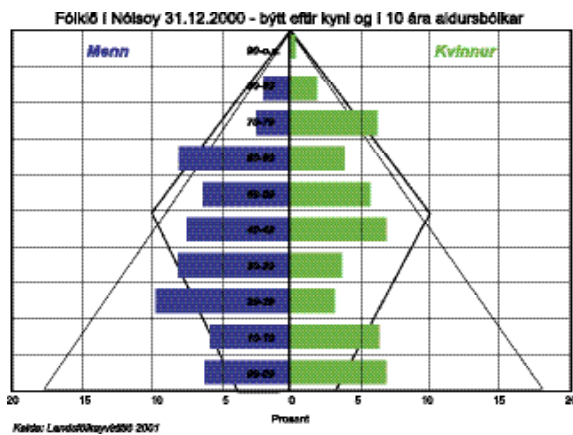
MÁT FRUKULKORT / 1 : 10000					
	<table border="1"> <tr> <td>Blátt 2</td> <td>Heiti: Hestur</td> </tr> <tr> <td>200</td> <td>Ár: 2000</td> </tr> </table>	Blátt 2	Heiti: Hestur	200	Ár: 2000
Blátt 2	Heiti: Hestur				
200	Ár: 2000				
MÁTFRUKULKORT 10 x 10000, frá 2000, útgáfa 2000					

Nólsoy

Stødd: 10.28 Km²
 Bygdir: Nólsoy
 Fólkatal: 262

Fólkatalið býtt á kyn og aldursbólkar

Í mun til aðrar útoyggjar er fólkatalið í Nólsoynni stórt og væl býtt bæði í aldursbólkar og kyn. Í so máta kann Nólsoyggjin als ikki sammetast við hinar útoyggjarnar.

Fleiri ung enn gomul eru búsitandi á oynni, og eru tað hesi ungu, ið eru grundarlagið undir framhaldandi búseting í Nólsoy. Saman um tikið er Nólsoyggjin væl fyri, tá ið tað kemur til búseting. Men hóast hesa positivu støðu, er tað ein tíðilig yvirvág av mannfolki.

Undirstøðukervið

Samferðslan

Ritan er bygd í 1971 og kann taka 75/100 ferðafólk og tveir bilar. Siglingartíðin er 20 min. millum Havnina og Nólsoyar. Í Nólsoy varð sagt, at Ritan er vorðin ótíðarhóskandi, og tørvur er á einum nýggjum skipið men sambært samferðsluætlanini hjá vinnumálastýrinum kann Ritan, eftir at ljósmotorarnir eru skiftir út, og skrokkurin sandblástur, røkja hesa farleið í nógv ár afturat. Ritan lýkur øll verandi trygdarkrøv og er av sjóbestu skipum.

Tey, sum arbeiða í Havn, nýta Rituna dagliga. Av hesum eru tað fleiri, ið kundu hugsað sær, at ferðasambandið var meira tíðum. Sagt verður, at ferðasambandið ikki er lagað til arbeiðstíðirnar hjá fólki, antin er tíðin ov knøpp ella er ov leingi at bíða til báturin fer. Tað er eisini tørvur á, at Ritan siglir ein kvøldartúr; sum nú er, so er seinasti túrur av Havnini kl. 18.

Farmaflutningur

Afturat farmarutuni hjá Rituni, ið er fyra dagar um vikuna kl. 15, siglir Tróndur eykatúr av Gomlurætt til Nólsoyar við farmi, tá ið tørvur er, og veðurlíkindini eru til vildar. Her skal avtala gerast við skiparan á Tróndi í hvørjum einstakum føri.

Tá ið Ritan lossar, fer kranin yvir høvdið á ferðafólkunum, ið stendur á bryggjuni, og hetta er sera ótrygt og eigur at verða broytt sum skjótast, varð borið fram á oyggjafundinum í bygðini.

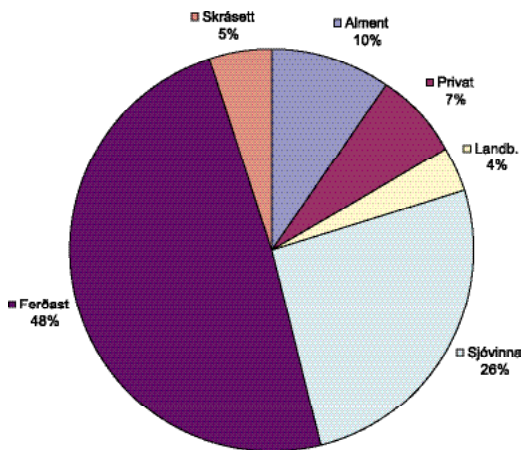
Atløguviðurskifti

Bryggjan í Nólsoy treingir til ábøtur. Fólk verða vát av brimi um veturin. Bygdarráðið hevur seinastu árinum arbeitt við einari ætlan um at byggja eitt grótkast, sum hevðið gjørt atløguviðurskiftini trygg, men hetta er ein íløgá uppá 4 mió.kr. Tað vil siga, at talan er um íløgur í fýra ár, tí íløgukarmurin hjá Nólsoy er um ein mió. kr. um árið.

Undirstøðukervið annars

Nólsoyggjin er bundin í meginøkið við sjókaðali, og tí eru streymviðurskiftini eins góð og inni á meginøkinum. Viðvíkjandi olju eru viðurskiftini eisini góð, tí oljuavgreiðsla er í oynni og oljan verður koyrd út til kundan. Í Nólsoy verður postur borin út fimm dagar um vikuna, eins og á meginøkinum. Fjarskiftið er somuleiðis vælvirkandi.

Vinnulívið

Sum myndin lýsir, eigur privat rikna virkseimið uml. 37 % av samlaða vinnuvirkseminum, harav eigur sjóvinnan størsta partin. Sjóvinnan fevnir í hesum føri um seks sjálvstøðugar útróðrarmenn og 15 fólk, ið starvast í sjóvinnuni annars. Landbúnaðurin er bert smávegis, uml. trý stovr í alt. Afturat hesum er ein smolt- stov, handil, matstova, oljuumsiting og nakað av ferðavinnu.

Tey almennu stovrini fevna um lærarastovr, heimahjál, heimasjúkrasystir, vitapassara, strandferðslu og postútbering. Sum sæst á myndini so fáa 48% sína høvuðsinntøku á meginøkinum og ferðast ímillum.

Vinnuligu umstøðurnar

Tað er partvíst tann stutta farleiðin til Havnar, ið ger, at umstøðurnar eru góðar at arbeiða har, men orsøkin er eisini tað ógvuliga avmarkaða vinnuvirkseimið, sum er í oynni í lötuni.

Hetta er ikki bara gott fyri oynna. Sambært oyggjafundinum í Nólsoy og øðrum frágreiðingum frá bygdarfólki, er tað sera óheppið og oyðileggjandi fyri trivnaðin, at vinnuligu umstøðurnar eru so vánaligar á staðnum, og hetta førir við sær, at bygðin í nógvar mátar er við at verða afturútsigld í mun til aðrar bygðir á somu stovd.

Landbúnaðurin

Niðanfyri sæst hvat nólsoyingar fáa burturúr jarðarbrúkinum.

Skurður:	uml. 550 seyðir
Mjólkarframleiðsla:	uml. 20.000 l um árið
Framleiðsla av neytakjøti:	lítið og einki
Onnur avgrøði til sølu:	Grønmeti í stórframleiðsu (enn á royndarstöði)
Flogfenaður:	bert til húsbúk
Fuglaveiða:	Nógvur lundi og nógvur náti verður veiddur. Virðið er ilt at meta um, men tað er lutfalsliga stórt.

Undan seinasta aldarskiftið hevði landbúnaðurin ein týðandi leiklut saman við fiskivinnu og handverki í Nólsoy.

Handilin við landbúnaðarvørur var týðandi fyri oynna heilt fram til 1960´ini. Talan var bæði um korn, eplir, mjólk, kjøt og ull. Í 1960 vóru uml. 12 størri jarðarognir og nógvar smærri.

Eftir 1960, tá ið inntøkan frá fiskivinnununi var vorðin trygg og munagóð, og peningur, heldur enn vørur frá landbúnaðinum, gjørdist grundarlagið undir húsarhaldinum, minkaði virkseimið innan landbúnaðin nógv. Munurin ímillum inntøkuna av landbúnaði og av fiskivinnu gjørdist eisini alsamt størri, og tað gjørdist torført at fáa arbeidsorku til landbúnaðin. Tað yngra ættarliðið valdi sum frá leið ikki landbúnað sum livibreyð.

Í dag er landbúnaðurin í oynni fyri tað mesta seyðahald, men nakað av mjólkarframleiðslu er eisini. Nevnast skal tó ein áhugaverd roynd at framleiða ”kinakál” í Nólsoy. Ein festari setti 8000 kinakál niður várið 2000, og hetta vísti seg at vaksa ógvuliga væl. Kinakálini vóru stór, fóst og vælsmakkandi, og slapp framleiðarin av við alla framleiðsluna. Sum skilst er ætlanin at økja um framleiðsluna í ár (2001) og móguliga roynd okkurt annað grønmeti eisini. Planturnar til hesa royndina koma úr Íslandi, og nú hevur viðkomandi keypt vakstrarhús, so talan er um spennandi royndir.

Fiskivinnan

Sum nevnt hevur fiskivinna í mong ár verið høvuðsvinnuvirkseimið í Nólsoy. Talan hevur bæði verið um fiskiskap undir Føroyum og á fjarleiðum. Nólsoyggin hevur í mun til fleiri av hinum smáu oyggjunum havt landafrøðiligan fyrimum við tað, at umstøður hava verið fyri havn til útróðrarbátarnar.

Flakavirkið, sum kom í oynna í 70´unum, gjørdist arbeidsplass hjá bæði kvinnum og monnum. Hesir fjølbroyttu vinnuøguleikar høvdu við sær eina støðuga búseting í mong ár. Tá ið fiskavirkið kom í kreppu og varð stongt í miðskeiðis í 1980´unum, minkaði fólkatalið við meira enn 100 fólkom. Hetta vísir tann alstóra týðningin hetta vinnuvirkseimið hevði fyri bygdina.

Eitt tíðarskeið róðu einir 10-12 bátar út úr Nólsoy, men í dag er talið bert fimm. Eitt tíðarskeið var torført at sleppa av við fiskin í Nólsoy, og tí fóru fleiri av útróðrarmonnunum at arbeiða á flakavirkinum, tá ið tað kom. Onkur vil eisini vera við, at tær broyttu fortreytirnar fyri útróðrinum, m.a. fiskidagar og onnur krøv, hava gjørt tað torførari at reka útróður frá smáplássunum.

Fyri kortum var eitt virki stovnað, ið hagreiðir alifisk. Enn er ikki talan um stórt virksemin, men tað hevur stóran týðning fyri oynna, við tað at hetta skapar annað, avleitt virksemin.

Handverk

Í Nólsoy er eitt heimavirkisfelag, ið ger lutir til m.a. ferðavinnuna. Men hetta virksemin hevur tó ikki verið støðugt tey seinna árin.

Ferðavinna

Ein kunningarstøð virkaði í 2-3 ár, men so hendi tað, at húsini, har kunningarstøðin helt til, vóru seld, og hetta hevði við sær, at skipaða ferðavinnuarbeiðið datt niðurfyri. Fitt av ferðafólki kemur tó til oynna um summarið, so her eru góðir møguleikar fyri inntøkugevandi virksemin.

Vinna samanumtikið

Vinumynstrið í Nólsoy er í dag týðiliga merkt av tørvinum á, at hava arbeiði á meginøkinum. Hóast fólkatalið aftur er í vøkstri og fleiri flyta til Nólsoyar, eitt nú undan høgu húsaprísunum í Havn, so er neyðugt at skapa umstøður fyri, at vinnan í oynni aftur kann mennast. Uttan vinnumøguleikar á staðnum er framtíðin ikki trygg; her verður mest hugsað um at ungdómurin hevur okkurt virksemin at koma aftur til eftir lokna útbúgving.

Kommunal viðurskifti

Fíggjarstøða

Eingin roknskapur er tøkur fyri 1998, men tað verður upplýst, at fíggjarstøðan hjá Nólsoyar kommunu er góð. Langtíðarlánini eru komin niður um 300.000 kr. Kommunan eigur um 1,3 mió.kr. á bók. Somuleiðis hevur kommunan eina tilsøgn frá peningastovni um lán til ætlaða grótkastið. Fíggjarætlanin hjá kommununi liggur um 3,8 mió kr. fyri 2001.

Mentan og frítíð

Í mun til hinar smáu oyggjarnar er virksemin nógv og fjøltáttað. Talan er bæði um bygdarhús og bygdarfelag. Frítíðarvirksemin er fyri ung og tilkomin, meðan tiltøk fyri eldri vanta, burtursæð frá ”rekatrænum”, har eldri menn hittast til prátt.

	Felagsvirksemi			
	Orki	Á staðnum	Ferðast	Ofta / sjáðan
Bygdarhúsa		X		/
Bygdarfélag		X		/
Bíndklubb	X			/
Sjónleikur		X		/
Stað til eldri at hittast	X			/
Stað til yngri at hittast	X			/
Sangur og tónleikur		X		/
Kvøldskúli		X		X/
Særkomur / hús		X		X/
Kirkja		X		X/
Ítróttur / slag				/

Talvan lýsir felagsvirksemið í Nólsoy

Virksemið, ið talan er um, er m.a. sjónleikur, orkestur, harmonikulið, sangkór, fólkadansur, dansifelag, fráhaldsfelag, bjargingarfelag, vinarbýarfelag, ítróttarfelag, borðtennis, kappróður, aerobic, telduskeið og onnur kvøldskúlaundirvísing. Somuleiðis er svimjihylur í oynni.

Skúlamál

Skúlin í Nólsoy hevur í fleiri ár verið tiltikin fyri bæði alternativar undirvísingarhættir og slóðbrótandi arbeiði innan skúlagátt. Kommunan hevur stuðlað skúlanum væl, og saman um tikið man hann vera ein av best virkandi skúlum í landinum. Skúlin hevur 8. og 9. flokk.

Barnaansing

Í Nólsoy er ein dagstovnur, ið hevur rúm fyri 15-20 børnum. Hann byrjaði virksemið í 1999. Ansingin byrjaði sum ein roynd, tí fleiri foreldur arbeiðdu í Havn og høvdu ógvuliga trupult við at fáa børnini ansað. Nú er henda ansingin komin í fasta legu.

Heilsumál

Sum talvan vísir, er ein føst skipan, sum tryggjar, at heilsusystir, skúlaheilsusystir og kommunulækni koma til oynna. Skipanin við kommunulæknanum virkar sera illa, serliga um summarið.

Eldrarøktin er í tøttum samstarvi við Tórshavnarøkið. Viðvíkjandi heimsjúkrarøkt er tað ein trupulleiki, at sjúkrasystirin, sum býr í Nólsoy, arbeiðir fyra dagar í Tórshavn og ein í Nólsoy. Av tí at hon er einsamøll sjúkrasystir í oynni, verður arbeiðsbyrðan størri enn tann, hon verður lønt fyri. Vóru tvær, bar til at býta ábyrgdina og at hava eina vaktarskipan.

	Heilsutænastur			
	Fest skipan	Persónlig áheitan	Bráfangis tørvur	Einki
Jarðarmóður				X
Heilsusystur	X			
Skúlahélsusystur	X			
Kommunilæknir	X			
Skúlalæknir				X
Tannlæknir				X
Skúlatannlæknir	X			

	Eldrasækt			
	Fest skipan	Onkur í bygdini	Bort familia	Send av plássinum
Holmahjálpi	X			
Heimasjúkrasækt	X			

	Umstæður hjá brakaðum			
	Fest skipan	Viðgerð á staðnum	Ferðast	Flyta á annað stað
Likamliga breka		X	X	
Andliga breka			X	

Talvan vísir almennar heilsustænastur í Nólsoy

Í sambandi við sjúkraflutning er skipanin tann, at Ritan røkir henda flutning í síni arbeiðstíð, meðan Pressarin røkir skipanina uttan fyri siglingartíð hjá Rituni.

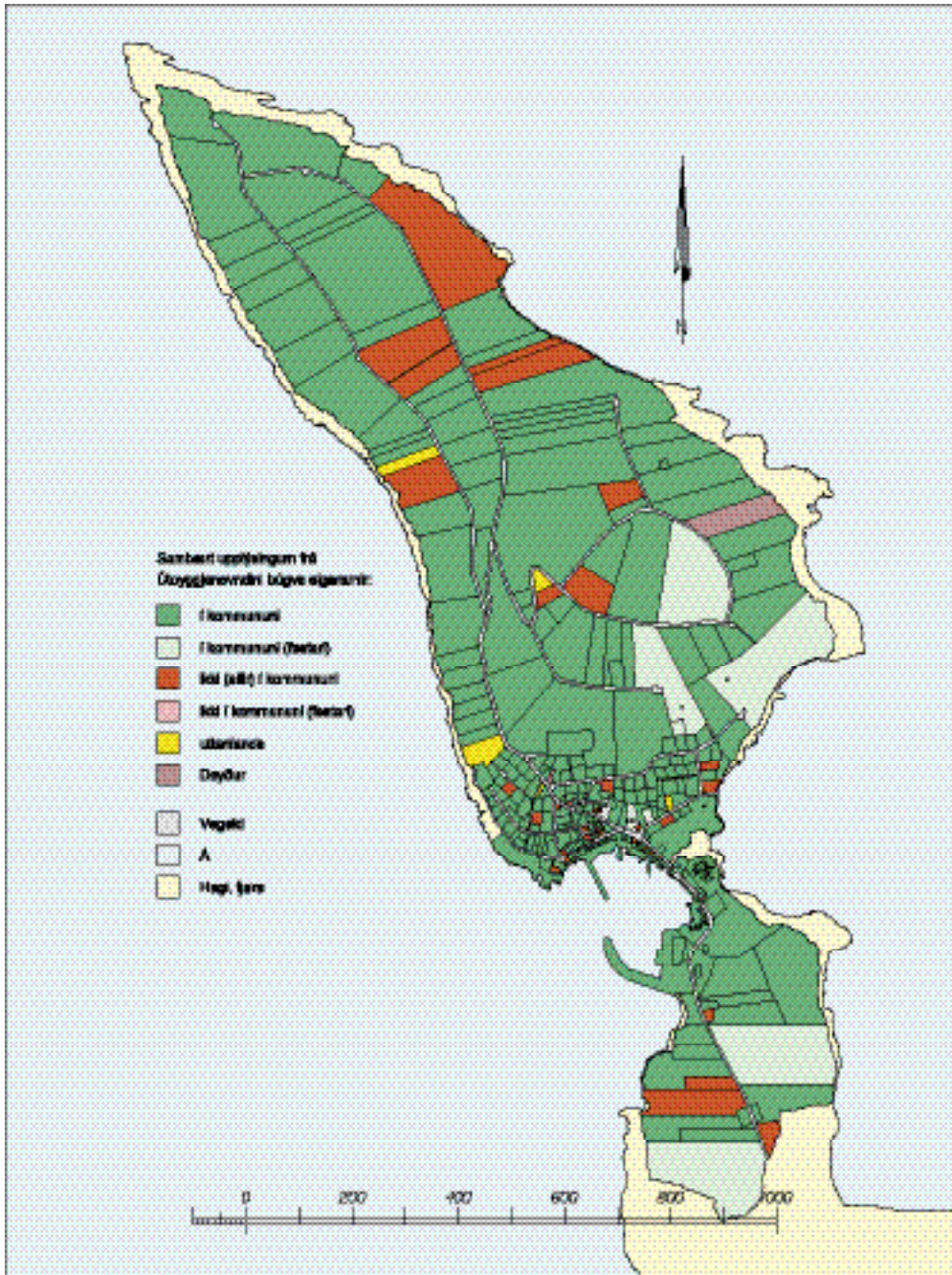
Samanumtikið eru umstøðurnar innan mentan, frítíð, skúla og heilsu betri í Nólsoy samanborið við hinar smáu oyggjarnar. Sum heild er trivnaðurin góður í bygdini, serliga ímillum børnini og tey ungu. Trupulleikin av, at tey ungu heldur fara til Havnar at søkja sær undirhald, er ikki so stórur, sum hugsandi kundi verið við teirri stuttu fjarstøðuni til Havnar.

Sambært bygdarfólkinum hevur Nólsoyggjin ein trivnaðartrupulleika, tá talan er um tey tilkomnu. Hesin trupulleiki kemur til sjóndar í einari ovurnýtslu av alkoholi. Hesin trupulleiki er ikki lættur at koma til lívs, og mett verður at hann hevur grundarlag í vinnubygnaðinum og tí vantandi innihaldinum í gerandisdegnum hjá ørtum av fólkinum. Ein skipaður trivnaðarpolitikkur fyri oynna kundi partvíst bøtt um henda trupulleikan.

Jarðarviðurskiftini

Á kortunum aftanfyrri eru jarðarviðurskiftini í Nólsoy lýst. Kortið vísir, at uttanbíggarjærðin ikki er so nóg, men sum alla aðrastaðni er jærðin smábýtt.

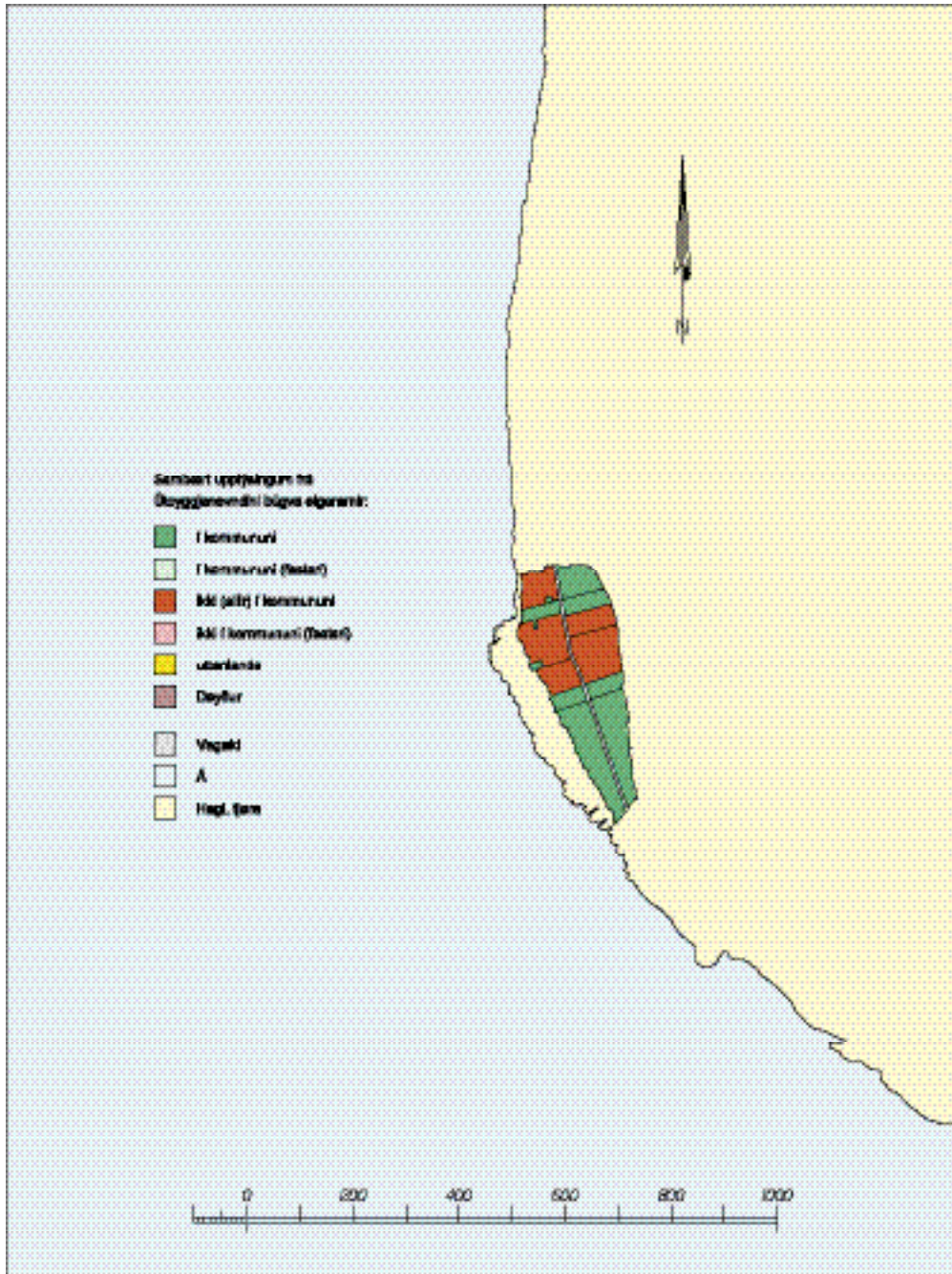
Nólsoy

MATRÍKULKORT / 1 : 10000

	Stadur í	Nólsoy
	Bygdin	28. ok. 1999
	Metríkulstovnur	TF-24637, 710 30000, 8462870220

Nólsoy - Tjørnunes

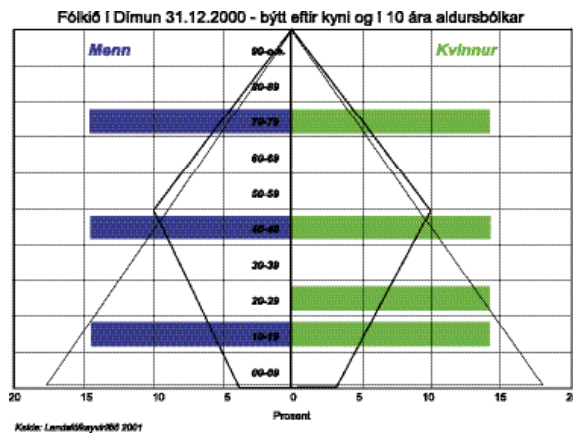
MÁT RYKULKORT 1 1 : 10000	
	Blátt 2
200	Tjørnunes
MAT RYKULKORT	10.10.2018, frá 2018, byggisráðið

Stóra Dímun og Koltur

Stóra Dímun

Stødd: 2.65 Km²
 Bygdir: Dímun
 Fólkatal: 7

Fólkatalið býtt í kyn og aldursbólkar

Myndin vísir, at fólkatalið á Stóru Dímun bert telur 7 íbúgv. Ein familja er búsitandi í oynni, og soleiðis hevur verið í nógv ár.

Undirstøðukervið

Samferðslan

Samferðslan og samskiptið eru lívæðrin hjá oynni, og tískil er tað eins og alla aðrastaðni neyðugt, at hesi viðurskiptini eru í lagi alt árið.

Tyrlan røkir alla samferðslu til oynna, bæði ferðafólka-, sjúkra- og farmaflutning. Hon flýgur trýggjar dagar um vikuna: mikudag, fríggjadag og sunnudag. Av tí at bert ein tyrla er tøk, er einki samband til oynna fleiri vikur um árið, tá ið tyrlan er til eftirlit ella til umvælingar. Hesi slit í sambandinum til meginøkið skapa ikki bert ótryggleika hjá íbúgvunum, men kunnu m.a. um heystið viðføra, at úrdráttir frá slaktinum, kjøt o.a., ikki kann fara av oynni til keypara á meginøkinum.

Fyrr var møguligt at fáa tyrluna hjá sjóverjuni at flúgva, tá ið føroyska tyrlan ikki var tøk, men hesin møguleiki er ikki til staðar longur. Búfólkini hava onga grundgeving fingið fyri hesari broyting.

Sambært krøvum frá loftferðslumyndugleikunum skulu ábøtur gerast á tyrlupallin í Dímun. Vónandi verður farið undir hetta arbeiðið í ár (2001). Tað eru eingi ljós á pallinum, og sambært avvarðandi myndugleikum er tað ikki ætlanin at seta ljós upp. Um veturin, tá ið dagarnir eru stuttir, skapar tað ótryggleika, at eingi ljós eru.

Fjarskipti

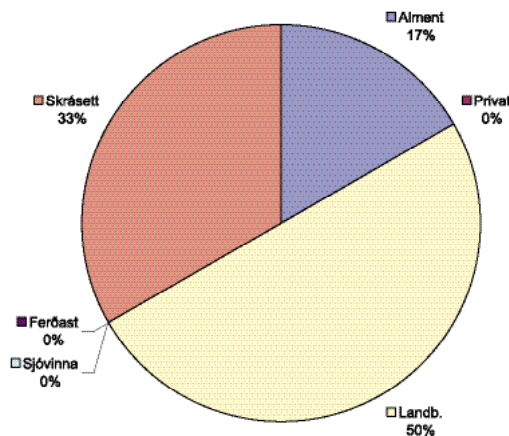
Fjarskiptissambandið við Stóru Dímun er vánaligt. Telefonsambandið er nøkulunda nøktandi, men tað ber ikki til at hava internetsamband við oynna. Hetta er ógvuliga óheppið, og tað er neyðugt at bóta hesi viðurskipti alt fyri eitt.

Undirstøðukervið annars

SEV hevur eitt motororkuverk í oynni, sum bóndin sjálvur ansar eftir. SEV leggur upp til at orkuverkið bert koyrir, tá fólk er í oynni. Hjálpmotorur varð settur upp í heyst, men av tí at hann ikki startar av sær sjálvum, er tað neyðugt, at onkur altíð er á oynni at starta motorin, um hann skuldið steðgað. Frystigoymslan er bundin at streymveitingini, og tí er vandi fyri at matvørunar fara fyri skeytið, um motorurin steðgar. Hetta ger, at tað ongantíð ber til, at øll familjan fer av oynni samstundis, tí ein má altíð vera eftir at ansa motorinum. Oljan kemur til oynna í tunnum einar 2-3 ferðir um árið, og er tað festarin, ið bíleggur oljuna eftir tørvi. Somuleiðis hevur festarin ábyrgdina av, at fáa tómu tunnum av aftur oynni. Eins og allur annar farmur verður oljan flutt við tyrlu.

Vinnulívið

Dímun er eitt festi, ið er fulltíðarstarv hjá festaranum. Seyðurin er høvuðsgrundarlagið afturat einum ískoyti frá fuglaveiðu. Tey partíðarstørv, ið eru í oynni, eru m.a. at passa elverkið hjá SEV og at avgreiða tyrluna.

Tær náttúruskaptu fortreytirnar avmarka vinnumøguleikarnar í Dímun, og tann, sum skal liva í Dímun, skal duga at liva av oynni – burturav!

Oyggin kann upphalda einari familju, tá ið talan er um landbúnað. Men umstøður fyri fjararbeiði eru góðar, treytað av at fjarskiptið fæst at virka á oynni.

Jarðarbrúkið í St. Dímun gevur uml.

Skurður:	350 seyðir
Mjólkarframleiðsla:	0
Framleiðsla av neytakjøti:	0
Onnur avgrøði til sølu:	0
Flogfenaður:	0
Fuglaveiða:	uml. 20 - 50.000 lundar

Nakað av ferðavinnu er í Dímun. M.a. verður skipað fyri útferðum til oynna við Norðlýsinum. Nøkur ferðafólk nýta høvið at vitja oynna, tá ið tyrlan flýgur Tórshavn-Dímun-Froðba, tí tá ber til at steðga í Dímun ein tíma.

Umstøðurnar fyri ferðavinnu við stórum ferðafólkatalið eru ikki góðar. Lendingin er illa farin og er heldur ikki egnað at taka ímóti nógvum fólk. Hartil slítur tað nóg uppá oynna, tá ið nóg fólk kemur í senn. Vandin fyri at gerast veðurfastur er stórur, tá ið mjørki legst um oyggjarnar. Skal verða talan um ferðavinnu, verður bert talan um ferðapakkar, har luttakarnir eru fáir í tali - sokallað “eksklusiv” ferðavinna.

Kommunal viðurskifti

Fíggjarstøðan

Dímun og Skúvoy eru saman í Skúvoyar kommunu og ber tað í sær, at Dímun ikki hevur nakran sjálvstøðugan kommunuroknskap. Møguleiki er tískil ikki fyri at gera eina meting av fíggjarstøðuni hjá oynni. Í Dímun eru tey nøgd við tað samstarv, sum hevur verið og er við Skúvoyar kommunu. Íløgur og ábøtur í Dímun eru bundnar av fíggjarstøðuni hjá Skúvoyar kommunu, og kann tað til tíðir vera avmarkað við fíggjarorkuni.

Mentan og frítíð

Fyri 30-40 árum síðan búðu eini 10 fólk á oynni. Tá var bæði lærari og arbeiðsgenta afturat húsfólkinum. Trivnaðurin var góður á staðnum.

Tíðirnar eru broyttar, og tað krevst nóg meira í dag enn fyrr. Tað krevur bæði vilja og áhuga at bógva á einari so avbyrgdari oyggj. Gerandisdagurin og liviumstøðurnar er so nógv øðrvísi enn á størri oyggjunum.

Útoyggjanevndin metir, at tað hevur stóran týðning fyri Føroyar, at Dímun, eins og hinar smáu oyggjarnar, framhaldandi verður búsettar, og tí skulu viðurskifti, ið kunnu tryggja trivnað og góðar umstøður raðfestast høgt. Eisini tiltøk innan mentan og frítíð skulu mennast.

	Felagsvirksami			
	Onki	Á staðnum	Ferðast	Ofta / Sjálvdan
Bygdarhús	X			/
Bygdarfelag	X			/
Blindklubb	X			/
Sjónlekur	X			/
Stað til eiddi at hittast	X			/
Stað til yngri at hittast	X			/
Sangur og lónlekur	X			/
Kvældakúll	X			/
Samkomur / hús	X			/
Kirkja	X			/
Ítróttur / slag	X			/

Skúlamál

Í løtuni ganga tvey børn úr Stóru Dímun í framhaldsdeild í Havn. Børnini úr Dímun hava gingið í barnaskúla í oynni, og eru farin av oynni í framhaldsdeild.

Heilsumál

At búgva á smáoyggj krevur góða heilsu, og Dímun er ikki nakað undantak. Ferðasambandið er eisini einasta trygd fyri, at fólkíð kann gera nýtslu av heilsutænastunum á meginøkinum, og somuleiðis er trygðin fyri skjótari hjálp bundin at tyrluflutningi. Ein heilivágsgoymsla er í oynni, men eingin frálæra er í nýtslu av hesum heilivági, heldur ikki er nøkur skipað frálæra í 1. hjálp.

	Heilsutænastur			
	Fest skipan	Persónlig áheitan	Bráfangis tørvur	Einki
Jarðarmóður				X
Heilsusystur				X
Skúlaheilsusystur				X
Kommunilæknir				X
Skúlaeikni				X
Tannlækni				X
Skúlotannlækni				X

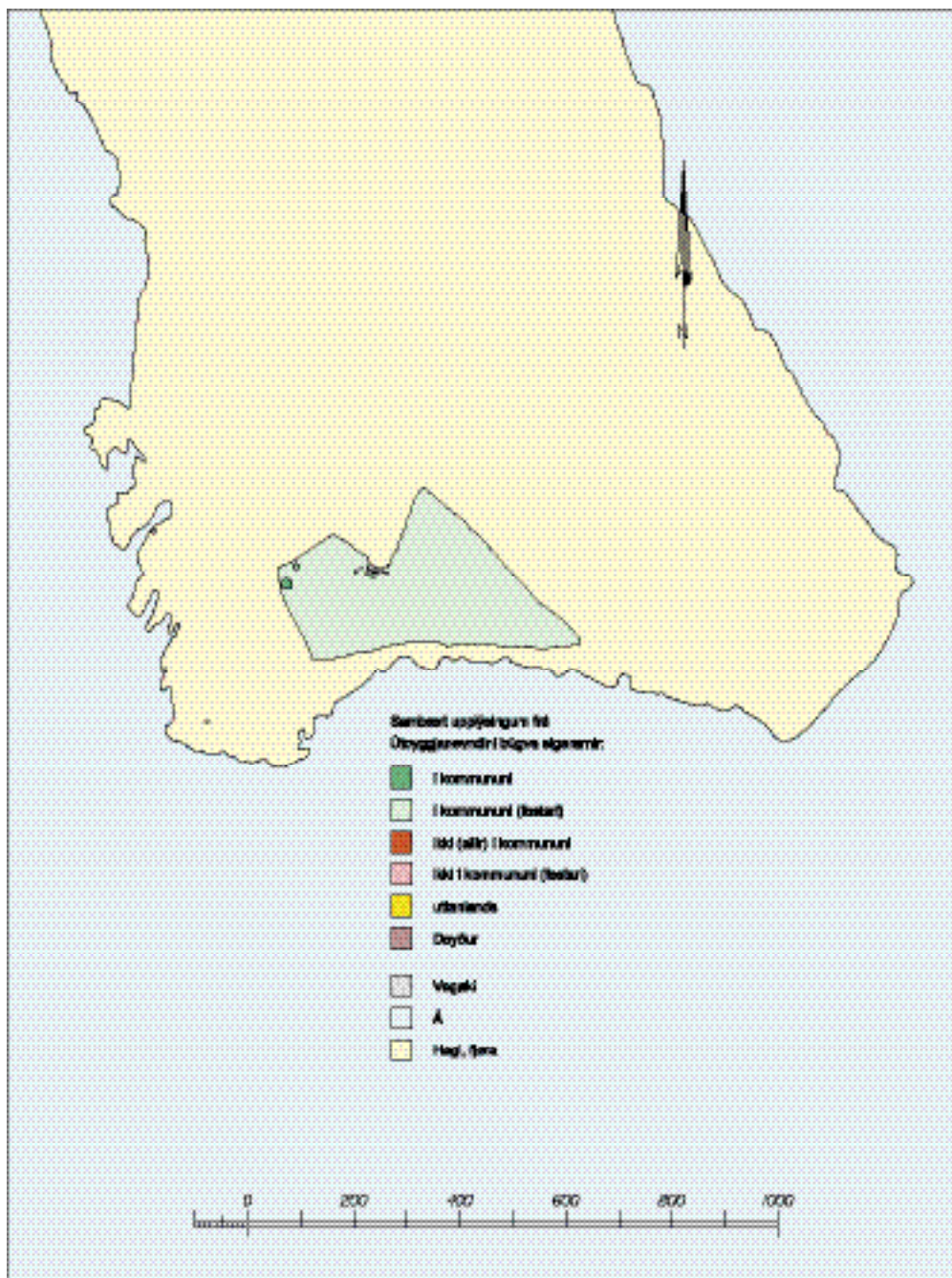
	Eldrarækt			
	Fest skipan	Onkur í bygdini	Bort familia	Send av pláseinum
Helmhjálp			X	
Helmasúkrarsíki			X	

	Umstæður hjá brekaðum			
	Fest skipan	Viðgerð á staðnum	Ferðast	Flyta á annað stað
Likamliga breka				X
Andliga breka				X

Jarðarviðurskiftini

Niðanfyrri eru jarðarviðurskiftini í Stóru Dímun lýst. Grøni liturin ber boð um, at bóndin í Dímun ikki noyðist at skipa sítt virksema við atliti til ein hóp av øðrum eigarum.

St. Dímun

MATRÍKULKORT 1 : 10000	
	Blad 0
	Staðir St. Dímun
Skala	1 : 10000
Matríkulstofnun TF, 3403, Fax 3966, vaxandi@stjofnun.is	

Koltur

Stødd:	2.45 Km ²
Bygdir:	Koltur
Fólkatal:	2

Undirstøðukervið

Undirstøðukevið í Kolti kann greinast í fimm: 1. Atløgubryggja við bátahyli og drátti. 2: Bygdarvegur. 3. Tyrlupallur. 4. Byggibúning við tilknýti til bygdarvegin. 5. Telesamskifti.

Tað ber ikki til at hava bát, sum umstøðurnar eru. Atkomuplássið er ikki forsvarligt hjá ferðafólki, og øll vøra, sum kemur sjóvegis, má berast niðan á bakkan. Verður hylurin reinsaður, kann bátur liggja har undir vanligum umstøðum. Ábøtur mugu gerast á dráttin, og vegur gerast, ið knýtir landingina til bygdarvegin. Uppskot um alt hetta er at finna í ”Koltursvisiónini”, sum er eitt álit, gjørt av Kunstakademiets Arkitektskole 1996, samstundis sum tað eisini er grundarlagið undir menning av vinnuni í oynni.

Bygdarvegurin er illa nýtiligur og má setast í stand. Eingin tyrlupallur er gjørdur í Koltri. Tyrlan lendir, sum nú er, á slættanum á Brunanum, har eitt øki er avmerkt, ein trygdarkassi er uppsettur og nú eisini ein vindposi. Einku vegasamband er til landingarstaðið. Hendan skipan er bert fyríbils góðkend. Sambært varðveitingarskipan fyri Koltur kann tyrlupallur ikki gerast á hesum staði, men í Koltursvisiónini er víst til hóskað loysn. Bygdin hevur átrokandi tørv á hølum, m.a. til útgerð. Vegna tær serstøku umstøður, ið eru av teimum antikvarisku virðunum í Koltri, eigur ikki at verða bygt innangarðs. Í ”Koltursvisiónini” er víst á nýtt øki, sum má gerast byggibúgvíð og knýttast í bygðavegin.

Telesambandið til oynna er als ikki nøktandi. Sambandið er loftvegis, og hetta ger tað sera avmarkað. Nú GSM-samband er komið til Føroya eigur tað at verða útbyggt soleiðis, at tær smáu oyggjarnar, ið ikki hava fastnet, kunnu nýta hetta samband við fullari styrki. Hóast avmarkingar er GSM ein loysn, ið kann nýtast til telduflutning (internet). Besta loysnin til internet fyri Koltur er sama loysn, sum Svínøyr hevur, í teirra føri ein tráðleysar ISDN-skipan ímillum Velbastað og Koltur.

Elverkið hjá SEV nýtir dieselolju sum orku. Ein avtala er við Shell og Tyrludeildina um at fáa oljuna í tunnum sum ”sling” uml. fyra ferðir árliga. Húsarhaldið, sum í løtuni er í oynni, hevur loyvi at keypa olju til privatnýtslu frá SEV. Tær tómu tunnurnar verða sendar retur, samstundis sum nýggjar koma. Shell tekur sær av burturbeiningini av tunnum. Oljutangin hjá SEV tekur 4000 litrar.

Almenna flutningssambandið er tyrlan. Tyrlan flýgur mikudag og fríggjadag, og tá kemur posturin við. Somuleiðis flýgur hon sunnudag, um fólk er. Tyrlan er góð og lagalig, siga tey á oynni, men hóast hetta er ferðasambandið ikki nøktandi. Tey kunnu ikki ferðast til Havnar og heimaftur sama dag. Tað hevði bøtt nógv um støðuna, um tyrlan kundi flogið oftari, serstakliga á sumri.

Búfólkini hava gjørt avtalu við Strandferðsluna um, at Ritan siglir við vøru og

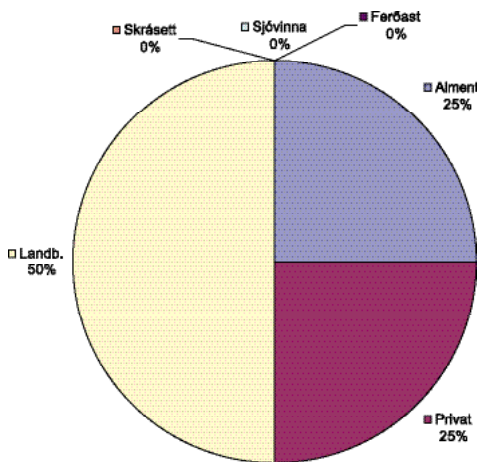
ferðafólki eftir avtalu. Somuleiðis er samband við Kirkjubø og Hest, har siglt verður av og á við vøru og ferðafólki.

Vinnulívið

Jørðin í Koltri er landsjörð. Øll oyggin varð í áttatiárunum lögð saman til ein festigarð, ið er 17 merkur. Oyggin ber 160 áseyðir umframt nøkur neyt. Garðurin er illa fyri við bygningum.

Undirstøðukervið á oynni er í ringum standi og als ikki nøktandi. Hjúnini, ið reka garðin, arbeiða bæði á garðinum, men av tí at garðurin í lötuni ikki gevur nøktandi inntøku, selja tey nakað av kunningartøkni ímeðan garðurin er undir uppbygging. Hetta krevur nakað av ferðing aftur og fram til fastlandið.

Á oynni eru eisini tvey parttíðarstørv. At røkja elverkið og taka ímóti tyrluni, tá ið lent verður mikudag, fríggjadag og sunnudag, og at taka ímóti ”sling”.

Vinnuliga útgangsstøðið er ein trýstreingjað vinna. Verandi seyðahald og betring av tí; ein formur fyri neytahaldi (beiti og bønýtla); og ferðavinna (serstøk ætlan) og annað smávegis lønt arbeiði. Dentur varð lagdur á at reka hesar vinnugreinar í samljóði við umhvørvið og við hvørja aðra á ein hátt, ið ger Koltur til eitt áhugavert pláss at koma hjá ferðafólki.

Virksemið í landbúnaðinum er í lötuni seyðahald og sláturneytahald, men tað tekur tíð at menna hesa vinnu, og enn vanta tær neyðugu umstøðurnar.

Jarðarbrúkið gevur uml:

Skurður: uml. 120

Mjólkarframleiðsla:

Framleiðsla av neytakjøti: Eingin

Onnur avgrøði til sølu: Útineyt undir uppbygging. Fyrsta slakt væntandi ár 2002

Flogfenaður:

Fuglaveiða: Sum er, bert smávegis til privata nýtla.

Ferðavinnan virkar ikki eftir ætlan, serstakliga tí neyðugu fortreytirnar ikki eru til staðar enn.

Kolturs-fólkini eru fult greið yvir, at ein grundleggjandi uppbygging tekur tíð, men tey hava enn góðar vónir um at røkka á mál. Við tí ágrýtni, ið búfólkini sýna, eigur at

bera til at fáa lívsgrundarlag fyri nøkrum fólki í Kolturi, um so verður, at politiski setningurin um økis- og útjaðaramenning verður náddur.

Koltursvisiónin

Hetta er ein sera umfatandi, nágreinilig og ítøkilig ætlan um eina endurreisn av oynni. Til tess at føra hesa ætlan út í lívið, krevst samstarv og nýhugsan eins og álit millum myndugleikar og íbúgvagnar. Tað er ein sannroynd og eisini ført fram á flestu oyggjafundunum á vári 2000, at tað tykist vera langt ímillum tað, sum íbúgvarnir meta tørvur er á og teirra ætlanir um loysnir og so tað, ið almennu stovnarnir á meginøkinum meta um hesi somu viðurskifti. Hetta merkja tey, ið búgva í Kolturi, eisini. Í staðin fyri at fara inn í eitt opið og gevandi samstarv leggja stovnarnir fleiri bond á herðarnar á teimum búsettu. "Koltursvisiónin" er eitt tiltak til frama fyri alt landið og ikki minst fyri komandi ættarlið. Tí er tað ein skylda hjá okkum ikki at lata hesa ætlan doyggja undir bygnaðum og óumhugsaðum skrivstovuveldi, stirvnum skipanum og reglugerðum og vantandi samstarvi ímillum ymiskar stovnar.

Kommunal viðurskifti

Fíggjarstøðan

Koltur hoyrir til Hests kommunu, og tí er tískil er eingin serstakur roknskapur fyri Koltur. Møguleiki er tískil ikki at lýsa fíggjarstøðuna hjá Koltri.

Mentan og frítíð

Av tí at oyggjin er so fáment, er ikki talan um mentanar- og frítíðarvirksemi í sama mun sum á størri oyggjum, men tað eigur at takast hædd fyri hesum umstøðunum eisini her.

	Felagsvirksemi			
	Onki	Á staðnum	Ferðast	Ofta / Sjáldan
Bygdarhús	X			/
Bygdarfelag	X			/
Blíndilubbar	X			/
Sjónleikur	X			/
Stað til eiddi at hittast	X			/
Stað til yngri at hittast	X			/
Sangur og tónleikur	X			/
Kvæðskúli	X			/
Samkomur / hús	X			/
Kirkja	X	Berghús í gerð		/
Ítróttur / slag	X			/

Skúlamál

Eingi skúlabørn eru í lötuni í Koltri.

Heilsumál

Talvan lýsir tær heilsutænastur sum virka í økinum:

	Heilsutænastur			
	Føst skipan	Persónlig áhættan	Bráfangis tørvur	Einid
Jarðarmóður		X		
Heilsusystur	X			
Skúlaheilsusystur	X			
Kommunilækni			X	
Skúlaheilsulækni				X
Tannlækni				X
Skúlatannlækni				X

	Eldrækt			
	Føst skipan	Onkur í bygdini	Bert familia	Send av pláseinum
Helmahjálpi	X			
Heimasjúkrarækt	X			

	Umstøður hjá brekaðum			
	Føst skipan	Víðgerð á staðnum	Ferðast	Flyta á annað stað
Likamliga breka				X
Andliga breka				X

Tryggleikin í Koltri er bundin at sjálvhjálpi og einum góðum flutningssambandi. Í oynni er ein heilivágsgoymsla til dýr og menniskju, men eingin børa er til fólkaflutning. Eingin vegur er til tyllopallin og eingi ljós eru við pallin.

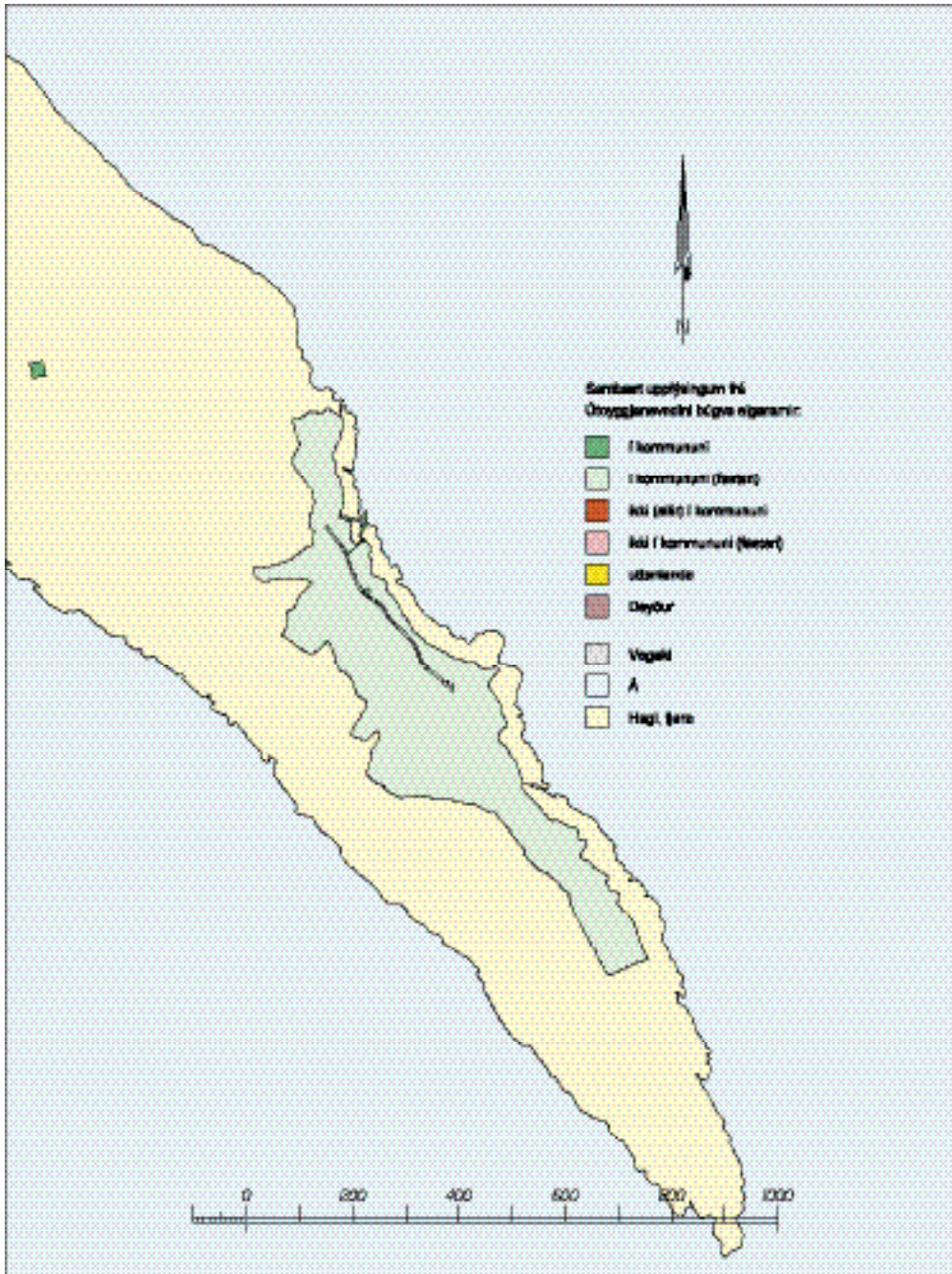
Tað er eingin frálæra í fyrstuhjálpi fyri teimum sum búgva á staðnum, heldur ikki frálæra í, hvussu heilivágurin skal brúkast o.tíl.

Tey, sum búgva á staðnum, noyðast at duga fyrstuhjálpi, at finna rætta heilivágin í heilivágsgoymsluni, geva sproytu, leggja fólk forsvarliga á børu, sum skal heysast upp í tylpallina. Tað er eingin trygd fyri, at fólk, ið býr á staðnum, verðuliga dugir alt hetta. Tað eru eingi skeið ella hjálparroyndir fyri fólk, ið býr á teimum smáu oyggjunum.

Jarðarviðurskiftini

Á kortunum niðanfyrri eru jarðarviðurskiftini í Koltri lýst. Í Koltri er sum kortið vísir eingin uttanbúggjarjörð.

Koltur

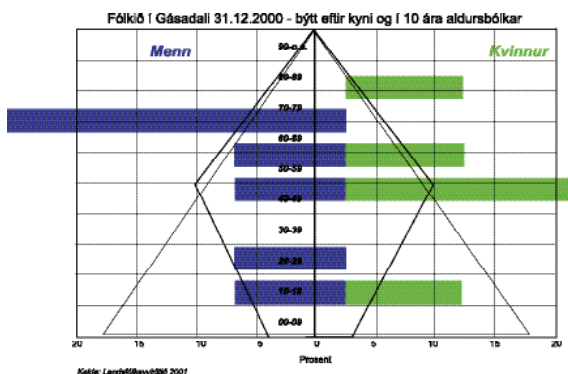
MÁT RYKULKORT 1 / 1: 10000									
	<table border="1"> <tr> <td>Eind</td> <td>0</td> <td>Ársmótun</td> <td>Koltur</td> </tr> <tr> <td>Ár</td> <td>2022</td> <td>Ársmótun</td> <td>20. Júní 2022</td> </tr> </table>	Eind	0	Ársmótun	Koltur	Ár	2022	Ársmótun	20. Júní 2022
Eind	0	Ársmótun	Koltur						
Ár	2022	Ársmótun	20. Júní 2022						
MÁT RÍKULAGAVOTT									

Gásadalur

Stødd:
Bygdir: Gásadalur
Fólkatal: 12

Fólkatalið býtt í kyn og aldursbólkar

Myndin vísir, at íbúgvarnir nú eru so fáir í tali, at trupult verður at endurnýggja búsetingina. Eisini er bæði kyns- og aldursbýtið sera skeivt. Nógvtann størsti parturin av íbúgvunum eru mannfólk, eins og størsti parturin eru tilkomin og eldri. Neyðugt verður við tilflyting, um bygðin ikki skal avtoftast. Um veturin eru bert 6-8 fólk í bygðini.

Undirstøðukervið

Ferðasambandið

Tað er bert komandi við tyrlu ella til gongu til Gásadals. Tyrlan flýgur trýggjar dagar um vikuna: mikudag, fríggjadag og sunnudag. Tá ber til at koma aftur og fram sama dag. Tyrlan førir bæði ferðafólk og farm. Tyrlan er ógvuliga hent, og tyrlumanningin fær rós fyri sítt arbeiði, men fólkini kundu hugsað sær, at tey finga ført síni sjónarmið fram, tá ferðaætlanin verður lögð. Farmaflutningur fer sum nevnt fram við tyrluni, men SL kann eisini veita flutningstænastu tvær ferðir um árið við skipi, skuldi tað verið neyðugt at ført stóran farm. Men Gásadalsfólk hava ført farm til bygðina við at leiga bát úr Sørvági til Gásadals, tá veðurlíkindi hava verið til tað, og SL hevur í ávísam føri játtað at goldið leiguna fyri bátin.

Atløgumøguleikarnar eru vánaligir, og í lötuni er lendingin undir Reyða stíggi illa farin av brimi og av gróti, ið er rapað undan berginum. Av tí at grót m.a. er rapað niður har fólkíð skal ganga, er neyðugt at ganga upp um stóra urð, um komast skal oman til atløgubryggjuna. Tað er eisini vandamikið at ganga upp á bakkan, tí veggurin har trappan er, er skrædnaður.

Tað hevur ongantíð verið almennur flutningur sjóvegis til Gásadals, og tí stóð Gásadalur ikki í ferðaætlanini hjá SL, fyrr enn tyrlan fór at flúgvast royndarflúgvung í 1981.

At eingin sjóvegis samferðsla hevur verið, hevur m.a. borið í sær, at kostnaðurin fyri at koma aftur og fram til Gásadals við Tyrluni hevur verið 290 kr. og fyri tey fastbúgvandi 160 kr., meðan tað aðrastaðni hevur kostað 30 kr., t.d. millum Kalsoy og Klaksvík við

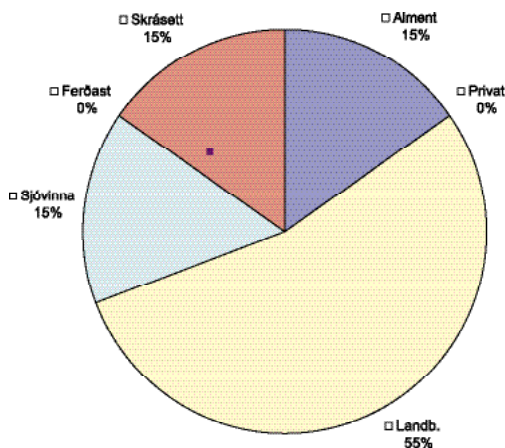
báti. Møguleiki er at ganga millum bygda, men tað eru ikki øll, ið kunnu tað; og bygdagøtan hevur heldur ikki verið røkt, og er tí ikki løtt at ganga á. Tað er eingin ivi um, at henda isolatiónin av Gásadali hevur verið atvoldin til, at so fá bógva har í dag. Nú tunnilarbeiðið er byrjað og tunnilin, sum bíðað hevur verið eftir í 30 ár, gerst veruleiki, er tað sannlíkt, at fólkatálið fer at økjast aftur.

Undirstøðukervið annars

Postur kemur til Gásadals trýggjar ferðir um vikuna. Sjóntvarp og útvarp komu til Gásadals í 1999 á Ólavsøku. Í byrjanini hoyrdist illa, men nú riggar væl. Nógv stríð hevur verið av at fáa hesi viðurskifti í lag.

Ein telefonkaðal er lagdur um fjallið, og telefonin riggar, men tað ber ikki til at brúka fartelesfon enn. Gásadalur er íbundin meginøkið við vanligari háspenningslinju. Oljan kemur í tunnum við tyrluni.

Vinnulívið

Í Gásadali eru trý fólk, sum arbeiða við landbúnaði burturav, meðan tvey hava landbúnað sum parttíðarstarv, tí tey ikki bógva á staðnum. Tey almennu arbeiðsplássini eru innan postverk og tyrlutænastu.

Niðanfyrri sæst hvat gásadalsfólk fáa burturúr jarðarbrúkinum.

Skurður:	262
Mjólkarframleiðsla:	bert til húsbrúk
Framleiðsla av neytakjøti:	10 slakt
Onnur avgrøði til sølu:	0
Flogfenaður:	0
Fuglaveiða:	0

Tað eru uml. 10 oksar í Víkum til sláturs, men seyðahald er høvuðsvirksemið í landbúnaðinum. Tað er ógjøriligt at røkja hagan og fjallgongu uttan hjálp aðrastaðni frá, og tí er eitt gott ferðasamband avgerandi fyri, at bygdini verður lív lagað. Lendið og

umhvørvið annars er upplagt til nýhugsan og menning innan landbúnað. Av øðrum vinnuvirksemi í Gásadali er ein smoltstøð í gerð, men tað arbeiðið er steðgað fyribils. Tað verður eisini møguligt at arbeiða í hinum byggunum í oynni og framvegis bígva í Gásadali, tá tunnilin kemur.

Kommunal viðurskipti

Fíggjarstøðan

Gásadalur hoyrir til Bíggjar kommunu og tískil finst eingin serstøk fíggjarstøða fyri Gásadal.

Mentan og frítíð

Mentan- og frítíðartilboð í Gásadali:

	Felagsvirkssemi			
	Onki	Á staðnum	Ferðast	Ofna / Sjáldan
Bygdarhús	X			/
Bygdarfélag	X			/
Blíndklúbbar	X			/
Sjónleikur	X			/
Stað til eiddi at hittast	X			/
Stað til yngri at hittast	X			/
Sangur og tónleikur	X			/
Kvæðakúll	X			/
Samkomur / hús	X			/
Kirkja	X	Takúlanum		/
Ítróttur / slag	X			/

Sum talvan vísir, eru eingi skipað tiltøk innan mentan og undirhald. Úr Gásadali verður m.a. sagt:

”Vit vitja hvør annan, hjálpa hvørjum øðrum, samstarva væl, eru tó ikki altíð samd, men vit halda væl saman hóast alt”.

Hetta vísir at tað sosiala lívið er grundað á tað, ið bygdarfólkið hevur skapt í gerandisdegi og halgu í bygdini. Tá ið tunnilin kemur, fáa Gásadalsfólk ágóða av teimum mentanar- og frítíðartilboðum, sum eru í oynni annars.

Heilsumál

Niðanfyrri er ein talva, ið lýsir tey almennu heilsutilboð, ið røkka til Gásadals:

	Heilsutænastur			
	Føst skipan	Persónlig áheitan	Bráfangla tørvur	Einið
Jarðamóður				x
Heilsusystur				x
Skúlaheilsusystur				x
Kommuniækni				x
Skúlaækni				x
Tannlækni				x
Skúlotannlækni				x

	Eldrarækt			
	Føst skipan	Onkur í bygdini	Bert familia	Send av plássinum
Helmahjálpi			x	
Helmasjúkrarækt			x	

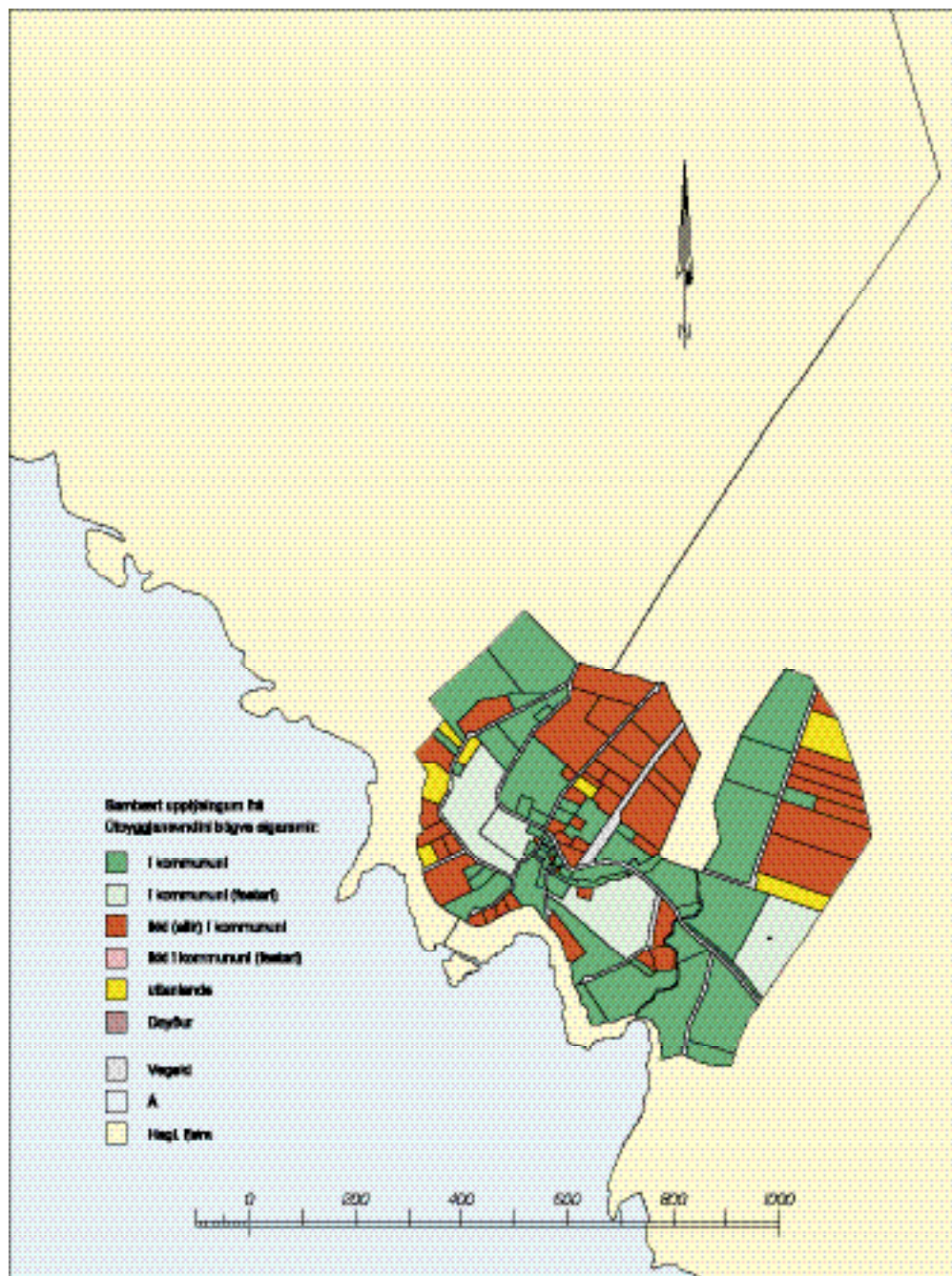
	Umstøður hjá brekaðum			
	Føst skipan	Viðgerð á staðnum	Ferðast	Flyta á annað stað
Likamliga breka				x
Ándliga breka				x

Myndin vísir, at tey, sum búgva í Gásadali, einans hava havt høvi at brúka tær heilsutænastur, sum eru í oynni við sjálvi at ganga um fjallið ella fara við tyrluni mikudag ella fríggjadag. Hesar umstøður fara at broytast munandi, tá koyrandi verður millum Gásadal og Bø.

Jarðarviðurskiftini

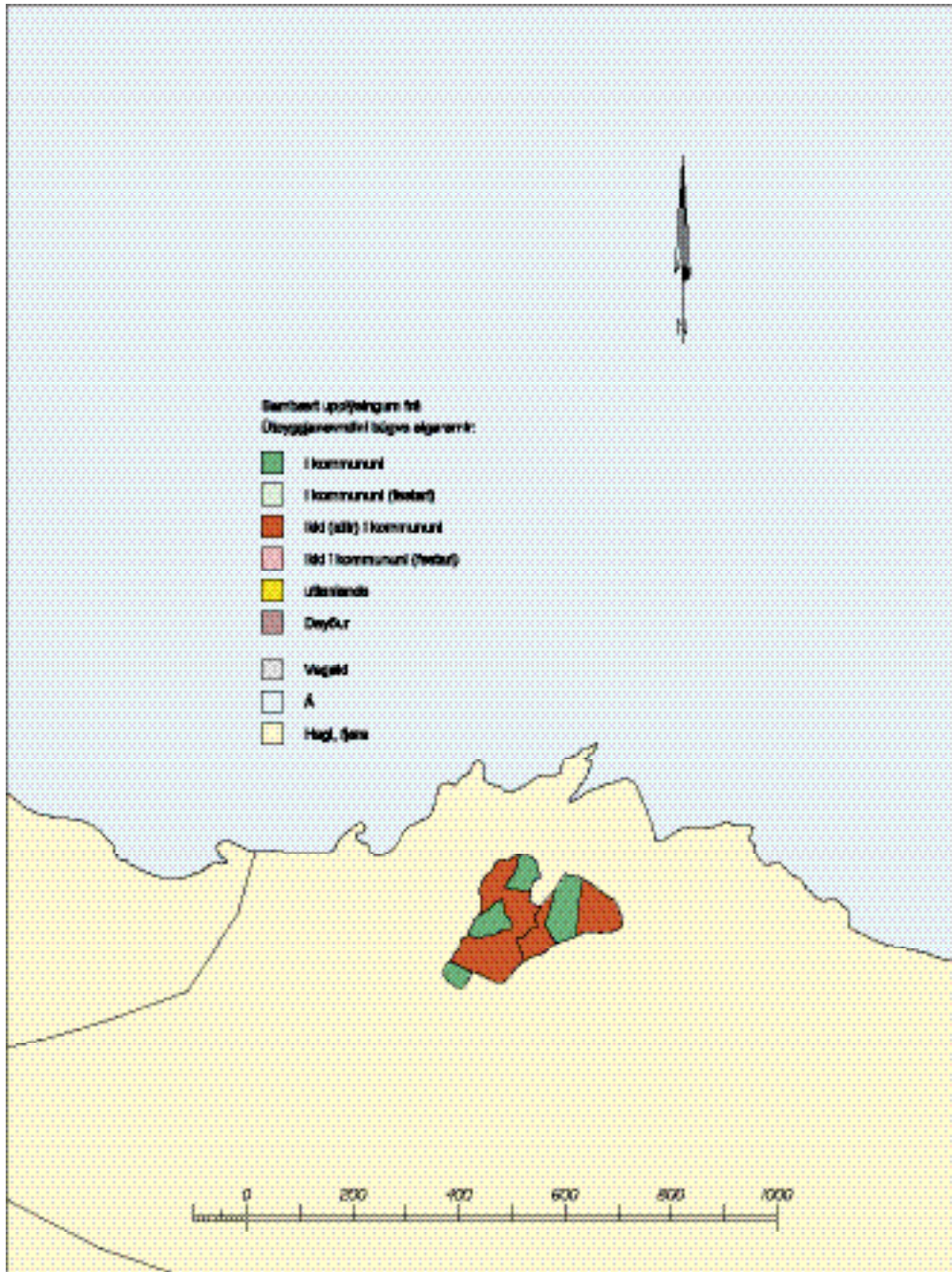
Á kortunum, á teimum næstu síðunum, eru jarðarviðurskiftini í Gásadali lýst. Sum sæst er jørðin sundurstykkjað og nógv er uttanbíggað. Tá útskift varð fyri nøkrum árum síðani, varð dentur lagdur á at leggja uttanbíggarjorðina saman.

Gásadalur

MAT RYKULKORT 1 1 : 10000	
	Eign 1 2008 Útbyggisráðgjafi
	Gásadalur 2008 Útbyggisráðgjafi
MAT RYKULKORT 1 1 : 10000	

Gásadalur - Víkar

MATRÍKULÖGRT 1 / 1, 10000	
	Blnd 2
Metríkulög	Eðsastór
Metríkulög	28.06.2000
Metríkulög	TTF 24631, PÓ 20968, VSK24631/20

3. Partur

Tænastuveitingar og vinna

Við stöði í arbeidssetninginum hjá Útöggjanevndinni fara vit í hesum parti at greina tey felagsmál, sum mynda viðurskiftini á smáu oyggjunum í dag. Víst verður á ítøkiligar loysnir á fleiri viðurskiftum, ið nomið varð við í 2. parti, eins og uppskot vera sett fram um tiltøk, ið kunnu setast í verk. Lagt verður upp til eina viðgerð, ið byggir á trý sjónarhorn, býtt upp á henda hátt:

- 4.1 Búskaparlíga sjónarhornið
- 4.2 Mentanarlíga sjónarhornið
- 4.3 Sosiala sjónarhornið

Hesi trý sjónarhornini, eru óloysiliga knýtt at hvørjum ørðum. Tað er ikki nøkur gongd leið at taka eitt øki burturúr og menna tað fram um nakað annað. Hetta var júst tað, sum hendi við m.ø. bygdamenningarpolitikkinum, ið miðvíst virkaði fyri at útbyggja undirstøðukervið, samstundis sum vantandi politikkur innan m.a. jarðarviðurskiftini, skúlaviðurskiftini, vinnulívsviðurskifti o.l. hevði við sær, at fólkið flutti av oyggjunum. Tað er neyðugt at fara til verka á øllum økjum og skipa ein arbeiðshátt, sum megnar at taka fevna um øll trý sjónarhornini; hettar eisini tað, sum útöggjanevndin m.a. hevur lagt upp til við verkætlanini *Byggin*.

Grundgevingar og uppskot byggja í stóran mun á viðurskiftini, ið lýst vórðu í 2. parti, afturat kunning og viðmerkingum frá stovnum, ið umsita hvørt einstakt øki.

Búskaparlíga sjónarhornið

Evni í hesum parti eru:

- Undirstøðukervið
- Vinnulívið
- Aðrar vinnulígar fortreytir

Undirstøðukervið

Undirstøðukevið, t.e. eitt væl virkandi samferðslu- og samskiftiskervi, er ein av fortreytunum fyri vinnuligum og harvið búskaparlígum vøkstri. Flutningur av orku, vøru, fólki, teksti, myndum, kunning o.s.fr. er alneyðugt amboð í samvinnuni millum einstaklingar, virki, stovnar, øki og lond. Eitt tíðarhóskandi samskiftis- og samferðslukervið skal tryggja smáu oyggjunum og útjaðararnum samvinnu og harvið vakstrar- møguleikar.

Í lottuni lýkur undirstøðukervið á smáu oyggjunum ikki samtíðarkrøvini, og - sum lýst í 2. parti - so er stórus ójavni í viðurskiftunum millum tey ymisku økini og oyggjarnar í Føroyum,. Hetta skapar ójavnar fortreytir og móguleikar fyri menning. Endamálið við viðgerðini av undirstøðukervinum er at vísa á teir veikleikar, sum gera seg galdandi, og hvussu móguligar loysnir kunnu fremjast.

Sjóvegis ferðafólka- og farmaflutningur

Í hesi viðgerð verður dentur lagdur á hesi viðurskifti:

- Verandi støða
- Leiklutin hjá Strandferðsluni
- Farmaflutningin
- Tyrlutænastuna
- Framtíðarútlit

Verandi støða

Ferðafólka- og farmaflutningurin til tær smáu oyggjarnar eru, sum dømini vísa í 3. parti, ikki nøktandi. Síggja vit burtur frá Teistanum, sum kemur at røkja farleiðina út í Hest, eru tey flestu skipini ótíðarhóskandi. Kundatænastan er ikki góð á farleiðunum, ið verða røktar av gomlum skipum, og m.a. er tað kalt, vát og í aðrar mátara ikki ferðafólkavinarligt. Títtleikin á tyrluflúgvungini er ov lágur og avloysingarskipan væntar til tyrluna, tá ið hon av onkrari orsök ikki er tøk. Títtleikin á ferðafólka- og farmaflutningi er sum heild ikki nøktandi. Sum dømi hava ávísar farleiðir bert ferðasamband triggjar ferðir um vikuna, og á onkrari farleið ber ikki til at ferðast aftur og fram sama dag uttan við onkrum undantaki um summarið.

Fyri vinnuliga virksema merkir lága tænaustøðið, at flutningur av vørum, maskinum, ekspertisu og útgerð er bæði óstøðugur og tíðarkrevjandi, og kostnaðurin er lutfalsliga høgur. Tað er eisini kostnaðarmikið hjá fyrirkum og stovnum at senda fólk á staðið, tí tey mugu rokna við, at tað fer ein heilur arbeiðsdagur, sjálvst um tað bert er smávegis, sum skal gerast. Skulu útoyggjafólk inn á meginøkið í ørindum, so noyðast tey í fleiri førum at seta fleiri dagar av. Tænastan eigur at vera til frama fyri kundan, og tí er tað ein stórus veikleiki í fyriskipanini av samferðsluni, at kundin ikki í størri mun fær høvi at ávirka ferðaætlanina, m.a. við hoyringum úti á smáplássunum. Teir trupulleikar, ið sipað verður til í hesum føri, er, at ferðaætlanin ikki er nóg væl skipað, t.d. at farleiðir ikki eru samskipaðar og at tíðirnar fyri fráfarir og komu ikki hóska til ferðamynstri hjá m.a. skúlaungdómi. Strandferðslan ger tó vart við, at viðskiftafólk hava móguleika fyri at gera vart við ónøgd og ynsktar broytingar, við at fara á heimasíðu felagsins www.ssl.fo

Leikluturin hjá Strandferðsluni

Strandfaraskipum Landsins (SL) er álagt at røkja ferðafólkaflutningin til tær smáu oyggjarnar. Hetta er tó ikki ein skylda, sum við lóg er álagd SL, men heldur ein skylda,

sum hongur uppivið hesum, at peningur verður veittur SL á lögtingsfíggarlógini á hvørjum. Tað er eingin beinleiðis orðaður samferðslupolitikkur, og SL hefur heldur ikki frá politisku myndugleikunum fingið álagt at halda eitt ávíst tænaustøði mótvegis teimum smáu oyggjunum.

SL hefur tað stevnumið, at fyrirøkan skal arbeiða fram í móti at veita eins tænaustøði til flest øll fastbúgvandi og ferðandi í útjaðaranum, á útoyggjum, økjum og bygðum, at veita flutningstænaustu til vinnuna, at veita ymiskar sertænaustur, at tryggja skjóta, regluliga og rætta tænaustu (flutningsgóðsku) o.s.fr. Hesi mál eru torfør at røkka. Sambært SL er tað at kalla ógjørligt at seta í verk eitt málrættað arbeiði fyri at menna tænausturnar, tí arbeiðið er grundað á játtanir fyri eitt ár í senn. Harafrat kemur, at SL væntar greiðar formligar karmar at virka innanfyri. Henda støða er m.a. nágreiniliga lýst í álitinum *Karmar fyri framtíðar virkseminum*, ið SL handaði Vinnumálastýrinum í februar 2000.

Í nevnda álitum hjá SL eru fleiri uppskot og tilmæli um loysnir á samferðslutrupul-leikunum. Hetta eru uppskot, sum skulu gera tað gjørligt hjá SL at arbeiða eftir tí málsetningi, ið stovnurin hefur, m.a. at bøta munandi um samferðslu umstøðurnar til tær smáu oyggjarnar. Útoyggjanevndin hefur valt, at endurtaka nevndu tilmæli hjá SL og leggja tey afturat teimum uppskotum, sum nevndini hefur á samferðsluøkinum í 5. parti.

Farmaflutningur

Niðanfyri veður víst á viðurskifti innan farmaflutningin, sum ikki eru nøktandi, somuleiðis við støði í frágreiðingini í 3.parti.

- Flutningstíðin er ov long.
- Tað eru ov nógvir fløskuhálsar á leiðini, m.a. at vøran verður flokkað og send í smáum eindum, at hon liggur ov leingi á avgreiðsluni.
- Manglandi flutningamboð, m.a. trukkar.
- Væntandi samskifti millum brúkarar og veitara.
- Útjaðarastuðulin virkar ikki heilt sum ætlað, kunningin hefur verið ov lítil og ymiskir týðandi vørubólkar hava ikki verið fevndir av skipanini.

Tað eru Farmaleiðir hjá SL, ið skipa fyri farmaflutninginum til tær smáu oyggjarnar. Tí eru Farmaleiðir undirlagdar somu forðingar sum ferðafólkaflutningurin, t.d. at skipini eru ótíðarhóskandi, og at tað vænta karmar at virka innanfyri. Sambært SL er stórt rakstrarhall á farmahandfaring í útjaðaranum. Tænaustan er dýr at umsita, og tað er torført at náa eitt nøktandi tænaustøði. Farmurin skal handfarast ofta, og umstøðurnar at skipa upp og umborð á fleiri av skipunum eru bæði arbeiðs- og tíðarkrevjandi. Flutningurin fevnir eisini um nógvar vørubólkar, og tað setur stór krøv til hóskandi flutningsútbúnað.

Tá ið talan er um stóran farm, sum ikki kann førast við rutubátinum, er skipanin við farmarutum ein nøktandi loysn, m.a. farmarutan til Skúvoyar, Nólsoyar og út í Hest. Men tá ið tað kemur til hinar smáu oyggjarnar, so er stórir tørvur á einari liðiligari

farmaflutningsskipan. Við atliti til vinnuvirksemi í útoyggunum, er tað av sera stórum týðningi at fáa gjørt nakað, til tess at bøta um farmaflutningin.

Tað hevur, sum fyrr víst á, stóran týðning fyri búsitandi og vinnulívið, at Farmaleiðir skjótt kunnu vísa á ítøkiligar ábøtur á flutningskervið. Tað ber ikki til at tosa um menning og framleiðslu á útoyggjum undir verandi umstøðum. Hava Farmaleiðir ikki umstøður til slíkar ábøtur, er tað neyðugt, at politiski myndugleikin alt fyri eitt tryggjar fortreytirnar fyri ábótum. Tað er neyðugt við einum greitt orðaðum politikki og fíggarligum játtanum samsvarandi tí málsetningi, ið verður settur fyri farmaflutning.

Útreiðslur til strandferðsluna

SL hevur gjørt eitt yvirlit yvir allar tær útreiðslur, sum antin beinleiðis ella óbeinleiðis vísa til útoyggjarnar. Avgreiðslurnar eru bjóðaðar út við privatum sáttmálum. Niðanfyri er eitt yvirlit yvir útreiðslur í útoyggunum 1999, býtt á økir (1000 kr.)

Navn	Skíp	Avgreiðsla
Fugloy / Svinoy	1.135	324
Kalsoy	484	281
Mykines	557	78
St. Dímun	0	0
Hestur	750	129
Koltur	0	0
Skúvoy	913	81
Nóisoy	2017	145
Gásadalur	0	0
Tilssams	5.856	1.036

Viðmerking: Útreiðslurnar til smáavgreiðslurnar eru mettar til 1,4 mió.kr. í 2000. Hetta kemst av, at tá fáa allir sáttmálarnir fullan virkning.

Talvan vísir, at samlaðu útreiðslurnar, sum í lötuni fara til at reka strandfaraskip og farmaavgreiðslu til útoyggjarnar, eru á 7 mió.kr.

Flutningsstuðulin

Sambært løgtingslóg nr. 86 frá 14. desember 1998 er heimild fyri at javna ein part av meirkostnaðinum av at flyta olju og farm til fastbúgvandi á útoyggunum og í Gásadali. Tey fastbúgvandi taka væl undir við hesi skipan. Hon bótir um tann ójavnað, ið er millum útreiðslurnar hjá teimum, sum er búgva á útoyggj, og teimum, sum búgva í meginøkinum.

Sambært Vinnumálastýrinum, so skal stuðulin halda fram í minsta lagi til og við ár 2002. Hóast skipanin er ein ábót, eru ávísir veikleikar. Brúkarin heitir tí á Vinnumálastýrið, um at gera eina eftirmeting, ið gevur teimum búsettu høvið at siga sína hugsan. Vinnumálastýrið kann hereftir gera rættingar og broytingar, so skipanin er í samsvari við tørvin.

Tyrlutænastan

Fyri oyggjarnar Fugloy, Svínø og Skúvø hefur tyrluflúgvingin alt avgerandi týðning, og hesin valmøguleikin er tískil alneyðugur afturat sjóvvegis farleiðini. Hjá Dímun, Koltri og Gásadali er tyrluflúgvingin einasta almenna tilboðið, tá ið tað kemur til ferðasamband, og sama er galdandi fyri Mykines um veturin. Tyrlan flýgur fasta rutu eftir ferðaætlan hvønn mikudag, fríggjadag og sunnudag. Tað er lætt og skjótt at ferðast við tyrluni, men títtleikin er alt ov lágur sæð úr menningarsjónarhorni. Tað verður neyðugt at økja flúgvina úr trimum til sjeý dagar um vikuna, og tveir túrar um dagin til tær oyggjar, ið ikki hava sjóvvegis ferðasamband. Túrarnir skulu vera staðfestir í einari ferðaætlan, og vera skipaðir sum tilkalling. Ein tilkallingarskipan kann hava útgangsstøðið í bygdini, soleiðis at bygdarfólki samskipar sína ferðing

Tað hefur verið borið uppá mál, at økja kapasitetin við einari størri tyrlu. Men hetta er ikki ein gongd leið, heldur skal títtleikin økjast, soleiðis at flogið verður hvønn dag. Ein stórur trupuleiki á teimum oyggjum, sum eru bundnar at tyrluflúgvingini, er, at tyrlan fer til eftirlit, uttan at onnur tyrla verður sett inn í rutuna ístaðin. Tað er lívsneyðugt, at avloysari verður funnin til tyrluna, tá ið hon ikki er tøk. Tað er óforsvarligt og kann ikki góðtakast, at oyggjar sum Dímun, Koltur og Mykines verða avskornar frá umheiminum í dagar og vikur.

Kundatænastan

Tey, sum hava eitt gott tyrlusamband fyri neyðini, eru væl nøgd við ta tænastu, sum verður boðin teimum, og serliga væl dámar teimum, at manningin er fyrimyndarlig. Tey vísa samstundis á, at stórur tørvur er á einum størri títtleika, og einari tænastu, sum er betur fyriskipað, tá ið tað kemur til tað umsitingarliga, eitt nú skipanina við bílegging og avbestilling av ferðaseðlum.

Afturat vanligu rutuflúgvingini er tænastan hjá tyrluni skipað soleiðis, at um tað ikki viðrar ein rutudag, so verður flogið dagin eftir til tær oyggjar og bygdir, sum ikki hava samband við skipi. Somuleiðis flýgur tyrlan eykatúr eftir tørv, tá ið brim er á útoyggjum og skip ikki sleppur at. Viðvíkjandi ferðaætlanin er hon ikki altíð í samsvar við tann tørv, sum er, tí vildi tað verið eitt stórt framstig, um ferðaætlanin bleiv lögð í samstarvi við brúkaran

Ferðafólkatal

Tyrludeildin hefur leysliga met, at tyrlan nøktar allan ferðafólka- og farmaflutningstørvin í vetrarhálvuni, t.v.s. frá november til apríl, meðan tyrlan - somuleiðis leysliga met, nøktar umleið 30% av ferðafólkaflutningstørvinum í summerhálvuni. Bert sera lættur farmur verður fluttur við tyrlu í summerhálvuni, og einans tá ið pláss er.

Talið á teimum, sum brúka tyrluna er økt tey seinnu árin. Nevnast kann, at í ár 2000 flugu 5.834 fólk við tyrluni ímóti 4.935 í 1999, ein øking uppá 900 fólk. Tað skal gerast vart við, at ferðandi verða bert tald við eina ferð, og tað er tá tann ferðandi stígur umborð. Áðrenn 1996 vóru hagtølini skipað soleiðis, at tann ferðandi bleiv taldur við hvørja ferð tyrlan lætti. Tí ber ikki til at gera eina samanbering við tøl áðrenn 1996.

Kostnaðarstöðið

Ein góð, víðkað tyrlutænasta má metast at hava økta nýtslu við sær. Hinvegin er ikki sannlíkt, at ferðafólkaflúgvingin fer at geva avkast nú ella í nærmastu framtíð. Tó styrkir tyrluflúgvingin búsetingina og búskapin á smáu oyggjunum, tí umstøðurnar fyri vinnuligum virksemi batna munandi. Á henda hátt skapar tyrluflúgvingin eitt búskaparligt íkast til samfelagið.

Atlantsflog fær 5 mió. kr. játtaðar á lögtingsins fíggarlóg at reka tyrluna fyri. Tá er talan um 375 tímar í luftini (airborne) árliga. Ferðaseðlakostnaðurin er ikki broyttur tey seinastu 10 árin, og hesin prísur liggur væl undir tí, sum tað veruliga kostar at ferðast við tyrluni. Atlantsflog hevur ongur ætlanir um at broyta henda ferðaseðlaprísir. Fyri brúkararan er ferðaseðlaprísurin ov høgur. Tað skal viðmerkjast, at á summum farleiðum kunnu brúkararnir ikki velja nakran bíligari flutningshátt. Ein einvegis ferðaseðil kostar millum 80 og 145 kr. Børn frá 0-6 ár ferðast ókeypis, meðan børn 7-13 ár rinda hálvan prís. Men tá prísurin í uppruna er t.d. 290 kr. aftur og fram, so er hálvur prísur framvegis nógv hjá barnafamiljum at gjalda.

Hetta er heilt klárt nakað, ið eigur at verða broytt í framtíðini. Tað eigur ikki vera dýrari at ferðast við tyrluni, enn tað er at ferðast á farleiðunum hjá SL kring landið, og lesandi og pensjónistar eiga at fáa sama avsláttur, sum tey fáa við SL.

Vegakervið, lendingar og tunlar

Góð atløguvíðurskifti og eitt gott vegakervi í einari bygd er ein týðningarmikil partur í eini væl virkandi samferðslu, tí eru hesi víðurskifti treytað av hvørjum øðrum.

Gøtur og vegir eru gjørdar av mannahondum í flestu bygdum í Føroyum. Men tá flutningstólini gjørdist størri og tyngri, var tørvur á betri vegum. Tað sama var galdandi viðvíkjandi lendingum og havnum. Í 70´unum, tá ið tosið um bygdamenning tók seg upp, varð farið undir at gera vegir og lendingar ella ábøtur á tað, sum var frammanundan. Landsverkfrøðingurin (LV) kom at standa fyri fyri hesum arbeiðum, á smáu oyggjunum, og hevur latið amboð og serkunnleika. LV hevur lagt dent á at nýta lokala arbeiðsmegi og havt arbeiðsformenn á staðnum. Hetta hevur verið eitt kærkomið ískoyti til búskapin á teimum smáu oyggjunum. LV fekk frá byrjan góða móttøku, og arbeiðið hevur í stóran mun bygt á álit partanna millum.

Studningsvegir og lendingar

Á nærum øllum oyggjum eru vegir og lendingar partvís bygdar við studingi frá landskassanum. Fyri tær smáu kommunurnar við lítlari fíggarorku var tað eisini ein kærkomin móguleiki, at ein studningsskipan kom at virka við endamálið at byggja undirstøðukervið út. Í dag hevur hvør einstøk kommunan ábyrgdina av at viðlíkahalda og gera ábøtur á tað, ið var gjørt við studningi í sínari tíð, m.a., sum í Mykinesi, har kommunan hevur ábyrgdina av at viðlíkahalda lendingina og vegin frá lendingini. Fyri nøkrum árum síðan fall henda studningsskipan burtur.

Tær kommunur, ið ikki hava ráð at viðlíkahalda tílfakar studningsvegir áttu, tá ið

serstakar umstøður gjørdur seg galdandi, at havt móguleika fyri at søkja um studning til viðlíkahald til tess at forða fyri vanlukkum v.m.

Fíggingarháttur og arbeiðspláss

Tann máttin, ið verkætlanin hjá LV hava verið fíggaðar á, hevur viðført, at LV í fleiri ár hevur tryggjað arbeiðspláss, á nøkrum av teimum smáu oyggjunum. Peningur er játtaður á fíggarlógini frá ár til ár, upphæddirnar hava verið skiftandi, og onkur ár er onki avsett, men útlitið til arbeiðið hevur verið til staðar. Sum greitt frá á oyggjafundunum kring landið, so var tað ein kærkomin móguleiki hjá monnum á smáu oyggjunum at forvinna sær nakrar krónur t.d. vóru tað fleiri, sum søgdu neytini av og ella fóru úr fiskivinnu fyri at arbeiða hjá LV. Vega- og viðlíkahaldsarbeiði hevur framvegis stóran týðning fyri fleiri av teimum, sum hava fingist við hetta í fleiri ár.

Úrslitið av hesum fíggingarhátti hevur verið, at verkætlanir hava drigið út. Dømi: Gásadalstunnilin - 30 ár, Kalsoyggjin - 28 ár, Fugloyggjin - 25 ár, og sokallaða langtíðarvegagerðin er somuleiðis eitt úrslit av hesum.

Tað tykist, sum at fyrilitið fyri at hava arbeiði á staðnum hevur vigað tyngri, enn at gera arbeiðið skjótt og væl. Hinvegin hava teir framhaldandi ólidnu vegir, tunnlar og lendingar nervað tey, sum dagliga skulu brúka farleiðina. Størsti vansin við hesum má metast av vera, at hetta forðar øðrum virkseminum at mennast.

Hetta vísir hvussu umráandi tað er, at gera árinmetingar tá farið verður undir størri tíðaravmarkaði almen arbeiði, á smáplássunum, og at tað verður førdur ein greiður útoyggjapolitikkur, ið megnar at taka hædd fyri ávirkanina á økisbúskapin, tryvnað og siðvenju.

Arbeiðsøkið hjá LV í dag

Arbeiðsøkið fevnir um ymiskar uppgávur:

- Vanligt viðlíkahald av landsvegum og størri ábøtur
- Vetrarhald (kavarudding)
- Asfaltering
- Lendingararbeiði
- Tyrlupallar
- Byggiloyvi, planlegging og ráðgeving.

LV hevur í løtuni arbeiðstól til alt vanligt arbeiði á staðnum. Tá ið størri arbeiði skulu gerast, verða maskinur tiknar út í oyggjarnar. Í Fugloynni, Svínoynni og Kalsoynni hevur LV vegamann/kontaktpersón, sum tekur sær av øllum tí vanliga í sambandi við landsvegin.

Framhaldandi arbeiði

Í dag eru fleiri av størri arbeiðunum hjá LV um at verða liðug, Kalsoyggjin tó undantikin, tí har er enn stórarbeiði fyri framman.

Tær útbyggingar sum eru framdar, hava viðført, at tað nógvastaðni eru góðir vegir í og ímillum bygdir í dag. Men enn er langt á mál. Skal vegakervið, lendingar og tunlar kunna nøkta tørvin á øktum, útbygdum og nýmótansgjørdum ferðasambandi, er neyðugt at styrkja henda partin av undirstøðukervinum samsvarandi.

Tað eru nógvar óloystar uppgávur á teimum smáu oyggjunum, sum neyðugt verður at fara undir. Trupulleikin er, at kommunurnar hava ikki neyðugu fíggarorkuna, og tí liggur nógv á láni. Væntandi samstarv millum tey, sum búgva á staðnum, og LV, hevir í seinastuni elvt til stóra ónøgd í Kalsoynni. Her er talan um umrødda vegin niðan til Syðradals. Hetta er ein sera óheppin støða, av tí at arbeiðið hjá LV í stóran mun byggir á lokalt samstarv.

Fyri at taka samanum og vísa á gongdar leiðir, mælir útoyggjanevndin til, at ein miðvís ætlan verður lögð, ið leggur dent á, at vegakervið lýkur hóskaði samtíðarkrøv, at raðfestingar verða gjørdar og arbeiðið lagt til rættis við eyga fyri best hóskaði loysnum fyri lokalsamfelagið.

Orka

El-veitingar

Tær smáu oyggjarnar finga el-orku (ravmagnsorku) nakað væl seinni enn tær størri oyggjarnar. Ikki fyrr enn í 70' unum var møguleiki at fáa gagn av hesum hentleika á øllum plássum. Allar kommunur í Føroyum eru limir í interkommunala lutafelagnum SEV og hava á tann hátt tryggjað sær at fáa tað el-orku, sum teimum tørvar. Hóast tað er munandi meira kostnaðarmikið at framleiða og selja el-orku á útoyggjunum, verður el-orkan seld har til sama prís sum í meginøkinum.

El-veitingarkerv og spenningsgóðskan

Nólsoy og Hestur liggja høgliga fyri. Tær eru bundnar í meginøkið við sjókaðalum og eru sostatt bundnar í einum samanhangandi linjukervið hjá SEV, ið umfatar 89 % av íbúgvunum í Føroyum. Kalsoy og Svínoy hava luftspenni um firðirnar. Tær oyggjar, sum hava eina fjarstøðu, ið er ov lang til at spenna luftleidningar yvir firðirnar, hava motorverk í oynni. Gásadalur er bundin í vanliga háspenningslinju. Av trygdarávum er motorverk í Svínoy, Nólsoy og Hestoy. Hesi eru til taks, um kaðal-/linjusambandið slitnar. Sambært SEV er veitanarorkan góð á øllum støðum, meðan spenningsgóðskan er betri á teimum oyggjum, sum eru bundnar í meginøkið. SEV hevir í løtuni ikki teir stóru trupulleikarnar av at reka el-verkini á útoyggjunum.

Framtíðin

Higartil hevir tað hepnast at hava fólk við røttu førleikunum at taka sær av elverkunum á øllum oyggjum. Men um verandi gongd við fólkatali og samanseting heldur fram, kann tað gerast ein trupulleiki við hesum. Í dag er vanligt aðrastaði við ómannaðum verkum, sum bara verða eftirhugd av og á. Hetta kundi verið ein loysn, sum SEV átti at kanna nærri.

Oljuflutningur

Tá oljuflutningsbáturin ”Stathav” sakk kom eingin oljubátur í staðin, og tá tóku trupulleikar seg upp við at fáa olju upp á land í Fugloy og í Mykinesi. Tann útgerð, sum er í Føroyum í dag, er ikki nóg góð, soleiðis sum landingarviðurskiftini eru á nevndu støðum. SEV nýtir árliga uml. 80.000 litrar av olju í Fugloy og uml. 40.000 litrar í Mykinesi árliga fyri at hava verkini í gongd.

Øking av el-orkuni

El-veitingarorka er ikki til hindurs fyri øktum virkseimi á útoyggj. Frá SEV verður upplýst, at tey støð, sum eru bundin í meginøkið, kunnu fleirfalda nýtsluna uttan trupulleikar við kapasiteti á linjum og sjókaðalum. Sum dømi verður nevnt, at ongin trupulleiki var at veita el til Nólsoyar, tá ið flakavirkið har var í rakstri. Sama var galdandi í Hesti.

Verður virkseimið økt á teimum støðum, sum nú hava sjálvstøðug motorverk, so verður neyðugt hjá SEV at byggja út, tí støddin á verandi motorum er lagað til tað virkseimi, sum nú er. Skulu slíkar útbyggingarætlanir fremjast, sum økja munandi um el-nýtsluna, so eigur SEV at fáa boð um hetta í góðari tíð, so teir kunnu tillaga framleiðsluorkuna við at skifta motorar út og/ella byggja út. Sjókaðalsamband kann møguliga eisini koma upp á tal, um nýtslan verður nóg stór til, at hetta kann løna seg.

Tá ið talan er um ídnaðarframleiðslu, eru útreiðslurnar til el-veitingina ofta høgar, tí fjós og framleiðsluhús, sum bæði skulu frysta og køla o.s.fr., nýta nógvan streym. Skal talan verða um at skapa fyrimunir fyri vinnulívið, soleiðis at tað gerst meira attraktivt at skapa ella flyta framleiðsluvirkseimið á útoyggj, er ein lægri el-kostnaður eitt gott amboð.

Vindorka

Eitt uppskot er komið útoyggjanevndini í hendi um vindorku. Eisini varð tað skotið upp at kanna møguleikan á oyggjafundinum í Fugloy.

Uppskotið verður í stuttum borið fram her, sum tað er sent okkum

Føroyar eru eitt land, ið skuldi verið vælegnað til varandi orkumøguleikar, bæði vindorku og sólarorku. Talan er um orku, sum ikki dálkar. Hetta er lykilin til framburð á útoyggj. Í Fugloy skulu tríggar stórar vindmylnur setast upp. Hesar skulu lata el-orku inn á eitt net, sum veitir orku til eitt nú Klaksvíkar. Endamálið við hesum er, at Fugloyggjin skal selja el-orku til eitt felagsnet. Tá el-orkan nú er á útoyggj, ber til hjá fólki, sum har býr at fáa ókeypis orku. Hetta kann vekja áhugan hjá fólki at búseta seg í oynni, og vinnulívinum at flyta virkseimi í oynna. Orkan, sum verður framleidd, kann so eisini nýtast á útoyggj til at fáa áhugaverdar og tíðarsvarandi vinnur á føtur. Eitt nú: At turka fisk, at turka vistfrøðilig tøð, at turka tara. Eisini krevst orka til at seta upp smærri vakstrarhús, so at føroyingar kunnu hava sítt egna grønmeti (og hvør veit) at flyta út, tá ið heimamarknaðurin er mettaður. Orkan kann eisini nýtast til eina klekingarstøð, ið framleiðir høsn og dunnur helst av føroyskum slag. Uppskotið er í fyrsta umfari at gera eina

royndarverkætlan, og sum vilja vit við hesum vísa á, at Fugloyggjin er eitt gott stað at byrja. Gevur hetta góð úrslit, kunnu aðrar smáar oyggjar taka hugskotið til sín. Við tíðini kunnu fleiri oyggjar bindast í eitt felags orku og samskiptiskervi. Tað eru longu nú oyggjar, sum ganga hesa leið. Eitt nú Samsø, í Danmark, hevur sum fastan politikk at gerast umhvørvisvinarlig oyggj ella vistfrøðilig, um ein vil. Hetta er eisini í samsvari við altjóða avtalur, sum Føroyar eisini verða noyddar at halda seg til. Tað ræður um at fáa gongd á eina tílíka ætlan og ikki ganga í ov smáum skóm.

Viðmerking

Útoyggjanevndin hevur valt at lata uppskotið standa í sínum upprunalíki, so onnur hava høvið at taka støðu til tað.

Nevndin hevur spurt seg fyri viðvíkjandi uppskotunum um vindorku. Okkum er upplýst fylgjandi:

- Tað er avmarkað, hvussu stórir partur av tí samlaðu el-framleiðsluni kann vera vindorka, fyri ikki at órógva veitingina annars. (Her er talan um el-netið hjá SEV)
- Vit hava so skiftandi og krevjandi veðurlag, at tað er lutfalsliga dýrt at gera tær neyðugu íløgurnar. Vindmyllurnar eru eisini dýrar at reka, tí nyttuprosentið verður so lágt og rakstartíðin ov stutt.
- Eftir fyrispurningi hjá Energistyrelsen í DK varð okkum upplýst, at vindorka er lutfalsliga dýr, og tøkniliga er hon ikki vorðin nøktandi enn. Bert við nógvum statsstuðli lønar tað seg at framleiða el við vindmyllum.
- Eftir fyrispurningi til SEV varð greitt okkum frá, at SEV fylgir væl við á hesum øki, men metir ikki, at vindmylluloynsnin enn er nøktandi.

Oljuveitingar

Tað er P/F Føroya Shell ið hevur givið útoyggjanevndini frágreiðing um teirra virksemi á útoyggjunum, og tað er henda frágreiðing, sum liggur til grund fyri tí partinum, sum lýsir virksemið hjá oljufeløgnum.

Tær oyggjar, sum ikki hava umstøður til, at oljubilur kann koma í oynna, mugu nýta oljutunnur. Loysnin við oljutunnum er bæði óhøglig og kostnaðarmikil.

Strandferðslan flytir oljutunnurnar út á oyggjarnar. Til Koltur og Dímun er tað tyrlan, ið flytur tunnum út. Fraktina skal brúkarin gjalda, men sum er fær hann hana afturgoldna gjøgnum studning frá landinum. Brúkarin fær fría returfrakt, og í hesum føri syrgir Føroya Shell fyri burturbeining. Hvør tunna tekur uml. 200 litrar.

Á teimum oyggjum, har Strandferðslan hevur avgreiðslu, verða tunnum koyrdar til kundan. Men aðrastaðni er neyðugt, at kundin sjálvur avheintar tunnuma niðri á landingini, t.d. í Fugloy.

Tá ið talan er um hitatænastu, er eitt árligt eftirlit, sum verður gjørt samstundis á allari oynni. Møguleiki er ikki fyri at hava vakt á smáplássunum. Árligt eftirlit er tó ikki

í Mykinesi, á Stóru Dímun, í Skúvoy og í Gásadali.

Føroya Shell vísir á, at tá hugsað verður um framtíðarvirksemið mótvegis útoyggjunum, so kundi ein loysn viðv. veitingartrygd verið, at ein størri felags tangi var í bygdini, sum øll kundu nýtt av. Hettar hevði verið tryggari, tí torført kann vera at fáa olju til smáplássini, um veðrið ikki er til vildar. Hettar hevði eisini verið betri fyri umhvørvið, tá hugsað verður um burturbeining av tunnunum. Somuleiðis eru tær mongu tunnurnar, ið mangan sløðast í bygdunum, onki prýði. Tøkniliga er ongin forðing fyri at tangar verða settir upp á staðnum, men oljufeløgini meta, at fløgan er ov stór hjá teimum at bera einsamøll. Tey vildu gingið við til eina loysn, um stuðul var givin til fløguna.

Oljutangar

Arbeitt hevur verið við einari loysn í Mykinesi, har kommunan hevur tikið stig til at fáa ein oljutanga. Av fíggarligum orsøkum er henda ætlan ongantíð komin at virka. At oljufeløgini ikki sjálvi skipaðu fyri hesi loysn, kemst av, at hetta lønar seg ikki hjá teimum.

Verður ein loysn verður funnin á fløguspurninginum, so hevur Fugloyar kommuna fingið at vita, at oljufeløgini vilja lata olju í tangan. Tað er tó ein treyt, at tað er kommunan, ið skal eiga goymsluna. Hetta ber m.a. í sær, at kommunan skal leggja út fyri oljuna til øll húsarhaldini í oynni og síðani krevja gjaldið inn. Av tí at kommunurnar eru ógvuliga veikar fíggarliga, er ein uppædd á 300.000 nógv at leggja út. (talan er tá um ein tanga á 50.000 l litrar).

Samanumtikið um tænastruna við oljuveiting

Tað er breið semja millum tey, sum búgva á smáu oyggjunum, at oljuveitingin eigur at verða eins ómakaleys og í meginøkinum. Tær skipanir, sum eru galdandi í lötuni, við oljutunnum til flestu oyggjar, hoyrir ikki heima í einum nútíðarsamfelagi. Sum víst á, eru oljutunnurnar ikki bert truplar at fáast við, tær dálka eisini umhvørvið og misprýða bygdin.

Á útoyggjunum er ongin ivi um, at tað eru oljufeløgini, sum eiga at veita somu tænastru til allar borgarar í landinum. Kommunurnar eru sinnaðar at lata økið til oljutanga/r og at vera við til at fáa tað interna at virka. Men sagt verður, at oljufeløgini skulu eiga tangarnar og innihaldið, og selja tað til kundan undir somu skipan, sum nýtt verður til onnur í landinum og til sama prís. Samstundis er tað eisini ein almenn uppgáva at veita borgarunum í landinum trygd fyri, at slík viðurskipti eru í lagi.

Renovatióin

Limir í IRF

L/F Interkommunali Renovatióinssfelagsskapurin (IRF) tekur sær eisini av burturkasti á smáu oyggjunum, men tó ikki øllum. Hestur og Koltur hava onki samband við IRF. Fugloy og Svínøys hava eina avtalu, ið virkar soleiðis, at kommunan stendur fyri innsavning av burturkasti og IRF tekur sær av flutningi og viðgerð av burturkastinum.

Kostnaðurin hjá hesum kommununum svarar til tað, ið virki gjalda fyri burturbeining. Tær oyggjar, sum eru limir í IRF eru Kalsoy, Mykines, Skúvoy (Dímun) og Gásadalur (Bíggja kommuna). Hesar kommunur gjalda 1090 kr. fyri hvønn íbúgva fyri burturkast, og 130 kr. fyri hvønn íbúgva fyri árliga tøming av rottanga.

Tænastan, sum IRF veitir hesum kommunum, er at savna inn og beina burtur burturkastið á sama hátt sum á meginøkinum. Bingjur eru til størri burturkast. IRF hevur fólk á staðnum, ið starvast partíð við innsavning og avskiping.

Endurnýtsla

Av tí at flutningurin av burturkasti er kostnaðarmikil og trupul, arbeiðir IRF við at minka um nøgdarnar, sum skulu flytast av oyggjunum. Í 1997 varð ein skipan sett í verk í Skúvoy, har lívrunnið burturkast verður komposterað og blikk og glas verða tikin frá til endurnýtslu. Restin av húsarhaldsruskinum verður pressað, so tað fyllir so lítið sum gjørligt og flutt av oynni. Í løtuni verður arbeitt við at gera eina líknandi skipan í Kalsoy.

Trupulleikar

Eitt sera dýrkandi lið í tænastrævingunum til smáu oyggjarnar er flutningur av bingjum, sum eru størri enn 1 m³. Her er serliga talan um flutning av bingjum við burturkasti og útgerð til rottangatøming í Nólsoy og Skúvoy. Higartil hevur tað latið seg gjørt at leiga Trónd og Rituna til endamálið, men tað er sera dýrt. Í Mykinesi kann burturkast bert flytast av oynni, so leingi Súlan siglir í summerhálvuni. Um veturin verður rusk og burturkast savnað í bingjur. Eingin tænastræva verður veitt Gásadali og Stóru Dímun.

Samanumtikið um renovatióinina

Tað má vera aðalmálið, at IRF tekur sær av renovatióinini á øllum oyggjum og at endurnýtsluskipanir verað gjørdar á hesum plássum. Serliga er tað átrokandi, at renovatióin er í lagi, tá ið farið verður undir framleiðslu og ídnað av ymiskum slag. Tí eigur tað at vera aðalmálið hjá øllum teimum smáu kommununum at gerast limir í IRF. Sum skilst av tí, ið her er greitt frá, so er tað ein trupulleiki hjá IRF, at flutningsviðurskiftini ikki eru nøktandi til allar oyggjarnar.

Samskipti og kunning

Fjarskiptið

Eitt gott fjarskiptissamband er ein umráðandi fortreyt fyri framtíðar vinnulívi og framburði á smáu oyggjunum. Gott fjarskiptissamband í hesum føri merkir eitt, ið er eins væl útbyggt, sum tað á meginøkinum, og nøktar tann tørvin, sum samtíðin krevur. Í flestu av smáu oyggjunum er fjarskiptið nøktandi til tann tørvin, sum er í lýtuni, men skjótt verður tørvin á nýggjum og meira framkomnum útbúnaði, eins og á meginøkinum. Í Koltri og Dímun eru fjarskiptisviðurskiptini út av lagi vánalig og tey tørva bráðfangis ábøtur.

Fjarskiptisveitarin

Tað er Føroya Tele (FT), sum hevur loyvi at reka fjarskipti í Føroyum. Í hesum loyvi eru ásett rættindi og skyldur, ið stovnurin hevur á fjarskiptisøkinum. Loyvið hjá FT fevnir um tænar, ið røkka frá vanligum telefonlinjum til fylgisveinatænar, útvarp og sjónvarp, NMT, GSM, ISDN, sjómobilar tænar v.m.

Veitanarskyldan hjá FT fevnir um eitt slag av lámarkstæna. Henda tæna skal veitast, uttan mun til hvar felagin er búsitandi og í móti einum rímuligum gjaldi. Tænan inniheldur í stuttum, at felagin hevur rætt til eina telefonlinju við tilhoyrandi tæna. At hann kann móttaka og senda fax og hava uppringt internetsamband. Møguleiki verður eisini at biðja um ISDN tæna, men tó bert, um í minsta lagi 10 hava biðið um tæna í ávísari bygd innan fyri seks mánaðir.

Framtíðar krøv

Tey krøv, ið verða sett til tænar í framtíðini, eru m.a. at allar oyggjar, eisini tær smáu, hava góða og skjóta tøkni (t.d. ljósleiðarakaðal), so tær kunnu javnsetast við meginøkið, og at tær kunnu nýta GSM fjarskiptistæna o.l. Fyri at náa hesum støði er neyðugt, at íløgur verða gjørdar í útgerð til so at siga allar tær smáu oyggjar. Tøkniliga eru ongar forðingar, men kostnaðurin er lutfalsliga høgur í mun til fólkatalið.

Kultúr og Dímun

Støðan hjá Koltri og Dímun er ikki nøktandi. Telefonsambandið er ikki gott, og internetið virkar illa. Skulu hesi viðurskipti fáast í rætt lag, verður talan um íløgur á 300-600 túsund kr.

Kappingin á marknaðinum.

Tøkniliga menningin á fjarskiptisøkinum er skjót og broytist alla tíðina, hvat viðvíkir góðsku og útgerð. Tað er tískil sera kostnaðarmikið at vera við í hesari kapping. Tað er frí kapping á fjarskiptisøkinum, og í lýtuni eru tvær fyrirtekur umframt FT, ið bjóða fjarskiptistæna út. Kappingin kann bera í sær, at tey fólkariku økini Tórshavn, Runavík og Klaksvík eru mest áhugaverd sum kundagrundarlag og fáa í boðið bæði bíligari og betri tæna enn restin av landinum.

Veitanarskyldan hjá FT ger, at teir sita eftir við kundunum í útjaðaranum og smáu oyggjunum, ið eru nógv færri, og har landafrøðiligu umstøðurnar gera tað meira kostnaðarmikið at servisera. Samstundis, sum FT noyðist at halda prísinum niðri fyri at vera kappingarført, er neyðugt, at prísurin eru eins fyri alt landið, soleiðis sum veitanarskyldan krevur. Henda støða kann innibera, at áhugin hjá FT at gera neyðugar fløgur ikki er so stórir, tí tørvur er á at taka fyrilit fyri, at fyrirøkan ber seg fíggjarliga.

Tykissamfelagið Svínoy

Tiltakið Tykissamfelagið Svínoy, er ein pilot-verkætlan, sum Vinnumálastýrið hevur sett í verk saman við Svínoyarkommunu; síðani er eisini Fugloyar kommuna komin uppí. Longu nú er áhugin sera stórir hjá hinum smáu oyggjunum at gerast partur av hesum tiltaki. Hetta krevur góðar tekniligar umstøður, m.a. at allir íbúgvarnir eru bundnir saman í einum tráðleysum innanhýsis netverki, og at rættiliga stórir kapasitetur er av oynni út í heim.

Postflutningur

Mong minnst enn, hvussu tað var, tá Postbáturin kom til oynna. Tá fór hvørt mansbarn oman á støðna at taka ímóti. Tað var dagur í viku! Tíðirnar eru nógv broyttar, serliga tá hugsað verður um skjótleikan í tíðindaflutninginum. KT-tøknin ger, at brøv, bløð og onnur kunning, flytur millum sendara og mótakara uppá fá sekund. Men hetta merkir ikki, at tann vanligi postflutningurin hevur mist sín týdning.

At fáa postin bornan til dyrnar ella lagdan í postkassan hvønn yrkadag, eru tey flestu í Føroyum von við. Fyri fáum árum síðani var eisini vanligt at fáa postin leygardag. Men flest merkir ikki øll. Á teimum smáu oyggjunum verður postur bert borin út 2–5 ferðir um vikuna, alt eftir hvør oyggin er.

Tá veðurlíkindi forða strandfarskipunum at sigla, kunnu tað ganga upp til 14 dagar við ongum posti, hóast tyrlan flýgur til nakrar av oyggjunum í hesum tíðarskeiði. Tey, sum búgva í oyggjum, har postur bert verður borin út fáar dagar um vikuna, fáa líflan og ongan ágóða av tíðindaflutningi í dagbløðunum. Bløðini eru sum oftast gomul og óaktuell, og tað sama er við fundarinnkallingum og øðrum, ið innihalda tíðarfreistir. Útberingin av bløðum leygardag, sum privat feløg hava staðið fyri, er nú niðurløgd í teimum smáu oyggjunum. Grundgevingin er, at kostnaðurin er ov høgur í mun til haldaratalið.

Postverk Føroya

Postverk Føroya (PF) tekur sær av almennu postútberinginini. Tænastan er skipað við lógum og reglum fyri tænastrivirksemi, og stovninum eru álagdar ávísar skyldutænastr. PF hevur einkarætt at savna, flyta og bera út afturlatnar sendingar og kort, ið kunnu sendast sum postur v.m. Aðrar skyldutænastr eru avgreiðsla av pakkum, bløðum, tíðarritum og giro. Sambært millumlanda sáttmálum skal Postverk Føroya átaka sær avgreiðslu av brøvum í fyrsta vektarflokki (upp til 20 g) um alt landið til ávís einsháttad gjøld.

Í samstarvsavtalu við Post Danmark hefur PF bundið seg til at bera postin út innan eitt ávíst tíðarbil, frá tí at brævið er postað. Men avtalan fevnir ikki um tær smáu oyggjarnar í Føroyum (Hestur og Nólsoy undantiknar). Sum útgangsstøði hava tær smáu oyggjarnar krav uppá postligar tænastr við somu dygd og prís sum sum á meginøkinum. Men kravið umfatar ikki, hvussu ofta og nær postur verður útborin. Skyldutænastr hjá PF, viðvíkjandi útbering av pakkum til smáu oyggjarnar er eisini avmarkað til eina mest loyvda vekt uppá 30 kg.

Støði á tænastruni

Postflutningurin hjá PF fer fram við bátum hjá SL ella við tyrluni; í einum føri verður gingið millum bygdur (Bøur-Gásadalur). Tað er ongin avtala millum SL og Tyrludeildina um, at tyrlan flytur postin, tá ið SL berst frá vegna veður. Títteleikin á postútberingini er nær tengdur at samferðsluni. Í fleiri førum passar ferðaætlanin hjá SL ikki við arbeiðsgongdina hjá PF. Sum dømi kann nevnastr postflutningurin til Kalsoynna. Tann fyrsti túrurin er úr Klaksvíkini kl. 6.15, men tá er posturin ikki komin til høldar á posthúsinum í Klaksvík. Posturin fer tí ikki til Kalsoynna fyrrenn kl. 12.50. Men hesin túrurin verður ikki sigldur mánadag og mikudag, og tí ber ikki til at fáa post hesar dagar.

PF metir ikki at tænastrustøðið er nøktandi á smáu oyggjunum. Talan er ikki bert um títteleikan av postútberingini; útgerðin hjá postverkinum er eisini avmarkað og ikki tíðarhóskandi. M.a mangla teldur á ”posthúsunum”, ið halda til í leigaðum hølum hjá privatum fólki. Í Kalsoynni verður posturin fluttur við leigaðum bili, ið ikki er besta loysnin fyri starvsfólkið. PF sigur, at smábygdurnar hava verið við skerðan lut í nógv ár, tá ið talan er um tænastrustøði, tí fíggjarkarmarnir hava verið ov trongir, og raðfestingin av íløgum hefur raðfest meginøkið framum. Postverkið hefur rakstrarútreiðslur uppá uml. 1.millión krónur árliga til posttænastruna á útoyggjunum.

Hugsjónir og ætlanir hjá PF

PF hefur sum aðalmál at nókta samfelagsliga tørvin á landsumfatandi samskiptis-, flutnings- og peningatænastrum. Somuleiðis er aðalmálið at veita tænastr á einum høgum tænastr- og góðskustøði, ið er lagað til veitingarkostnaðin. Men samstundis, sum PF skal tryggja, at stovnurin verður rikin á jøvnum føti við privat virki, skal hann eisini røkja tær samfelagsskyldur, ið eru álagdar honum, m.a at hava virkin posthús, skipað við økisposthúsum og tilhoyrandi smærri posthúsum, sum kunnu verða rikin av postverkinum ella saman við øðrum virksemi.

Verður postverkið gjørt til alment partafelag, verður neyðugt hjá PF at vinna pening inn aðrastaðni í landinum fyri tað hall, ið raksturin fer at geva á teimum smærri plássunum. Fyri at tær smáu oyggjarnar ikki enn einaferð skulu verða við skerðan lut, tá ið broytingar verða framdar, er tað ógvuliga umráðandi, at landsins myndugleikar seta greiðar málsetningar fyri tænastrustøðið í útjaðaranum.

Karmar og nýggir móguleikar

Sum umtøðurnar eru í lýtuni, metir PF, at teir ikki hava teir neyðugu karmarnar at virka undir, og tað er orsök til, at tænaustøðið ikki er nøktandi á smáu oyggjunum. Talan er bæði um fysiskar og fíggarligar karmar. Fyri at bøta um hesi viðurskipti skjýtur PF m.a. upp, at teir fysisku karmarnar kunnu skipast saman við øðrum almennum stovnum á hvørjari av smáu oyggjunum, soleiðis at PF eins og aðrir við tørvi á umsiting og goymslu av amboðum kundu leiga seg inn. Hetta hugskotið tekur útoyggjanevndin undir við, og vísir í hesum sambandi til verkætlanina *Heildarsamfelagið Byggin*. PF metir, at tá ið karmarnir gerast betri, verður móguligt at hækka tænaustøðið munandi, uttan at lønarútreiðslurnar hækka tilsvarandi nógv. Hetta kann m.a. gerast við at umskipa og rationalisera virkseimið. Málið skal vera, at øll fáa postin, dagbløð o.a. 5-6 dagar um vikuna.

Tað skal ikki vera útihýst, at lokalsamfelagið sjálvst kann skipa fyri, at allur postur, bløð og annað verður borið út dagliga, antin í tøttum samstarvi við postverkið ella á annan skipaðan hátt (dømi um tílíkar skipanir eru í Noreg).

Útbering av dagbløðum

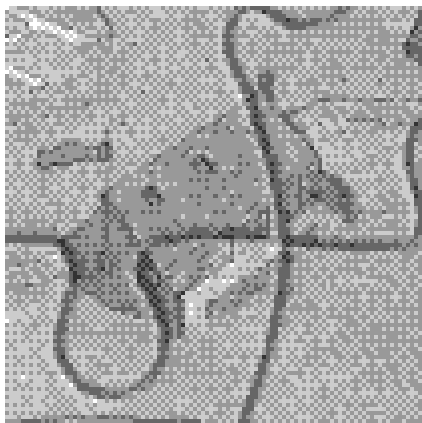
PF hevur fingið kapping frá privatum útberarum, ið bera dagbløð, reklamur o.a. út. Grundgevingin fyri alternativu útberingini er, at PF ikki kann bjóða kappingarførar prísir og ikki kann bera út leygardag. M.a. hava Dimmalætting og Sosialurin tikið seg saman um blaðútbering við p/f Prentmiðstøðina. Prentmiðstøðin hevur nýliga kunn-gjørt, at hon ikki kann bera bløðini út á smáu oyggjunum longur, og grundgevingin er, at tað loysir seg ikki fíggarliga. Prentmiðstøðin er eitt privat ríkið virkið, og hevur tí ikki skyldu at bera bløðini út til tey sokallaðu ”dýru” støðini. Tað sama er galdandi fyri onnur, ið velja at lata onnur enn PF bera tíðindi, reklamur o.a. út fyri seg. Í hesum eins og øðrum førum eru tað tey, sum búgva í útjaðaranum, ið verða við skerdan lut. Hetta eru viðurskipti, sum nógv hevur verið kjakast um á smáu oyggjunum eins og almenna leiklutin í hesum.

Politiski leikluturin í sambandi við tíðindaflutningin eigur at byggja á støðutakan til týdningin av tíðindaflutningi til øll í landinum. Verður tað m.a. ein politisk avgerð at fara inn at stuðla útbering av dagbløðum, er grundgevingin uttan iva tann, at dagbløðini hava ein kunnandi-, kjakandi- og kannandi leiklut í samfelagnum. Men hetta treytar, at talan er um sama móguleika fyri øll bløð at verða útborðin, og at bløðini verða borðin út í øllum landinum, eisini í teimum smáu oyggjunum, fyri sama kostnað.

Útvarp og Sjónvarp

Tað er ein partur av framtíðarmenningini, at kunning og tíðindaflutningur í nógv størri mun enn í dag viðvíkir tí, sum fer fram í teimum smáu samfeløgnum kring landið. Tað er borið fram í kjakinum um framtíðarmenning, at kunning frá smáu oyggjunum til meginøkið er eins týðandi og kunningin til smáu oyggjarnar. Hetta kann m.a. gerast við, at øki ella oyggjar eiga fastan tätt í almennu fjølmiðlunum, tvs. at nakrar minuttir um dagin/vikuna eru settir av til tíðindi o.a.

Gongdin á fjølmiðlaðkinum er hon, at útvarpsstøðir og møguligar sjónvarpsstøðir fara at vaksa í tali. Tí er tað avgerðandi neyðugt, at politisk støða verður tikin støða til, í hvønn mun loyvi til tílíkar støðir skulu innihalda krøv um, at m.a. útjaðarin og smáu oyggjarnar eisini skulu fáa ágóða av hesum tiltøkum.

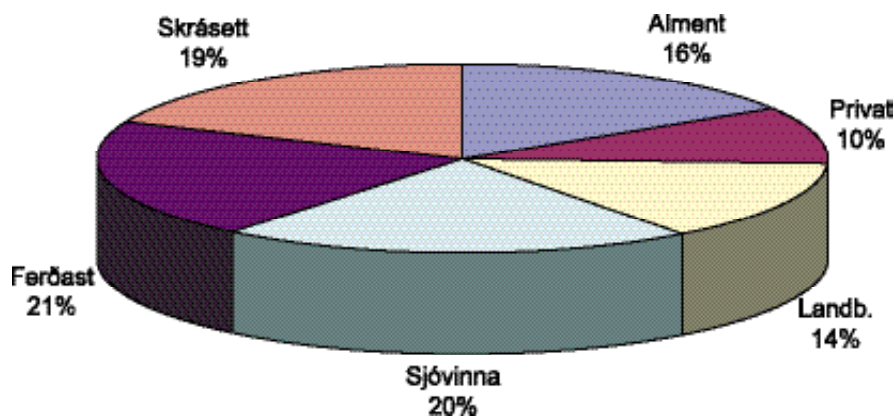
Ein tæna­studepil kann gerast karmur um virkse­mi hjá fleiri almennum stovnum

Vinna

Á oyggjafundunum kring landið var burðardygg vinna eitt av evnunum, ið tey flestu umrøddu, og stórir dentur varð lagdur á at skapa arbeiðspláss, ið geva meingingsfult arbeiði og eina inntøku, ið tað ber til at liva av, eisini hjá teimum, sum hava áhuga í at flyta til hesar oyggjar at búseta seg. Nakrar av treytunum fyri yvirhøvur at hugsa um eina berandi vinnu, eru longu nevndar undir viðgerðini av undirstøðukervinum, men ein burðardygg vinna krevur arbeiðsorku, fólk í arbeiðsørum aldri við rættari útbúgving og førleika, fígging v.m. Øll vinnulig uppskot eru savnað og talmerkt í 5. parti.

Vinnumynstur

Vinnumynstrið á oyggjunum og í Gásadali varð umrøtt í 2. parti. Á myndini niðanfyri er starvsmynstrið fyri allar smáoyggjarnar samlað í eina lýsing.

Skrásett og búsett

Á myndini síggja vit, at 40% av arbeiðsmegini fær sína inntøku uttanfyri oynda. Uml. 19% ferðast hvønn dag til arbeiðis aðrastaðni, meðan 21% hava valt at búgva, har tey arbeiða, og koma bert til sín skrásetta bústað, tá ið høvið býðst. Í Nólsoynni, Hesti og Kalsoynni eru umstøðurnar at ferðast dagliga hjá arbeiðsmegini bestar. Hinar smáu oyggjarnar hava ikki henda móguleika. Hjá skúvoyingum er móguleikin til staðar, men veðurlíkindini gera tað trupult um veturin Fleiri av teimum, sum eru ”skrásett”, kundu heldur hugsað sær at verið ”búsett”, men kunnu ikki, tí lønandi arbeiði vantar. Fleiri av teimum, sum ferðast dagliga, kundu somuleiðis hugsað sær at fingið arbeiði á staðnum. Tað, sum eyðkennir hesar báðar bólkar, er, at fleiri av fólkunum hava útbúgving og arbeiða innan fak sítt í meginøkinum. Serliga eru tað mammur við børnum, ið siga, at tað er óheppið, at tær noyðast av oyndi hvønn dag til arbeiðis.

Vinnugreinar

Sjóvinnan

Ein fittur partur av vinnuføru monnunum hava sítt yrki á sjónum. Nólsoy, Hestur og Skúvoy eiga munin í hesu vinnugrein, tó at fiskivinnan er í afturgongd á øllum hesum støðum í mun til tað, hon var fyrri nøkrum árum síðani. Teir trupulleikar, ið verða nevndir í sambandi við fiskivinnuna, eru m.a. tengdir at nýggju skipanini við fiskidøgum, ið er ein forðing fyrri m.a. skúvoyingar. Fiskimálastýrið eigur alt fyrri eitt at gera eina gjøllari kanning av, hvat skal gerast fyrri at skapa umstøður fyrri útróðri úr smáu oyggjunum, og um tað er møguligt at gera alternativar skipanir fyrri hesar oyggjar.

Landbúnaðurin

Vit síggja á myndini, at einans 14 % av vinnuliga virkseminum er tengt at landbúnaðinum. Eisini er tað sera avmarkað, hvussu stórir partur av tilfeinginum fer til matvøruídnað. Talan er um familjufyrirøkur, oftast hjún, ið fáast við landbúnaðin. Tey flestu hava okkurt arbeiði afturat fyrri at fáa endarnar at røkka saman. Hóast landbúnaður ikki er ein munandi vinnugrein, fyllir jarðarbrúkið nógv í gerandislívinum á útoyggj. Alt hetta verður viðgjørt nærri í brotinum “Landbúnaður” seinni í hesum parti.

Almenna virkseimið

Vavið av almennum virkseimi er nærur eins á øllum plássum. Talan er um tær funktiónir, ið skulu vera til staðar í einum nútíðar samfelag. Nøkur fá av hesum størvum eru fulla tíð, nøkur eru hálva tíð, men tey flestu geva einans nakrar fáar tímar um vikuna. Tað er tí ikki óvanligt, at sami persónur hevur fleiri almen störv afturat einum sindri av landbúnaði. Tá ið talan er um arbeiði hjá Landsverkfrøðinginum, er tað mesta árstíðarbundið arbeiði, og sum fyrr víst á, hevur arbeiðið eisini verið bundið at játtanum á lögtingsfíggarlógini frá ári til árs. Sum frá líður áttu fleiri almenn arbeiðspláss at komið út á smáu oyggjarnar. Her verður serliga hugsað um störv innan almanna- og heilsuverkið, tí tað er avgerandi fyrri trivnaðin og harvið menningina, at fleiri störv vera til kvinnur.

Árstíðarbundið arbeiði

Árstíðarbundið arbeiði skal kunna samantvinnast við annað arbeiði á staðnum, tí tað er neyðugt at hava arbeiði alt árið. Umstøðurnar eru soleiðis, at um árstíðararbeiðið svíkir, m.a. tá ið ein vegagerð er liðug e.l., er arbeiðsloysið á gáttini. Arbeiðsloysisstuðul er tó ikki ein gongd leið hjá smáu oyggjunum. Lógirnar fyrri ALS siga, at ein skal vera tøkur á føroyska arbeiðsmarknaðinum, og tí er neyðugt at flyta hagar arbeiðið er – bert í fáum føri ber til at ferðast ímillum dagliga! Tey flestu eiga, nakað av jørð og hava tí eina B-inntøku. Neyðugt er at selja jørðina, áðrenn stuðul kann veitast sambært lógunum um arbeiðsloysisstuðul, og tað er ikki heppið, tí jørðin gevur eitt gott ískoyti til dagliga húsarhaldið við eplum, rótum og kjøti v.m.

Onnur vinnulig tiltøk

Tað er ógvuliga avmarkað, hvat er av øðrum vinnuligum virkseimi. Virkini á smærru oyggjunum kunnu nærum teljast á aðrari hondini: Smoltstøðirnar í Svínoy og Kalsoy, alivirkid í Nólsoy og fiskaalingin í Hesti, gistingarhúsið í Mykinesi og matstovan í Nólsoy umframt skómakaran í Skúvoy. At enda skal nevast, at handil er í nøkrum bygðum. Tær oyggjar, ið hava eitt virki, vísa á tann avgjørda fyrimunin við at kunna hava eina burðardyggja vinnu í oynni, og at fleiri kunnu hava sína úrtøku av hesum. Tá spurningurin, hví ikki meiri var gjørt við ferðavinnuna var uppi á oyggjafundunum, vóru øll á einum máli um, at tey ikki høvdu tíð til at taka sær av ferðafólki. Tað er tíðarkrevjandi og kastar einki av sær.

Nakrar fáar royndir eru gjørdar at framleiða vøru á útoyggjum. Í Svínoy var eitt tíðarskeið framleiðsla av brúks- og prýðislutum úr horni, og í flestu bygðum hava tey eisini havt nakað av heimavirkseimi. Tað mesta av hesum hevur verið sambært avtalu við heimavirkini ella ferðavinnutiltøk inni á meginøkinum.

Á Húsum eru fleiri royndir gjørdar fyri at fáa virki í bygðina. Nógvur peningur var settur í hesar royndir, sum allar fóru fyri skeyti. Nú er so smoltstøðin sett á stovn, og hon ber seg. Í Fugloyggi og aðrastaðni eru somuleiðis gjørdar royndir at seta á stovn vinnulig tiltøk, tó uttan úrslit.

Fiskaídnaður hevur verið har, ið náttúruumstøðurnar hava verið lagaligar, m.a. í Nólsoy og Hesti. Men heldur ikki hetta virkseimið hevur megnað at ment seg. Sambært vinnukønnum fólki er tað torført at seta á stovn ídnað og aðra vinnu á hesum smáu plássum. Tað eru ov nógv dyrkandi lið á vegnum. Flutningurin av rávøru og lidnaðari vøru er ikki bara kostnaðarmikil, men í flestu førum eisini sera trupul. Vánaliga ferðasambandið er ein forðing fyri flutningi av tænastrum, eykalutum v.m. Av øðrum forðingum er m.a. væntandi vinnulig og fíggarlig ráðgeving, fígging og tilgongd av arbeiðsorku við neyðugum fakligum førleika. Til seinast og ikki minst er tað tann sálarliga forðingin, sum m.a. kemur til sjóndar við, at tey búsettu ikki orka og tora at fara undir verkætlanir, tí tey frammanundan stúra fyri øllum forðingunum.

Hvat kann gerast

Betur gagnnýðsla

Bera vit okkum skilagott at og gagnnýta tað tilfeingið, sum liggur í okkara náttúru og umhvørvi, og eru vit í forhond, tá ið ræður um at kenna tann tørv, ið vitanarsamfelagið kemur at hava, so eru nógvir ótroyttir búskaparligir fyrimunir á smáu oyggjunum.

Møguleikar eru m.a. fyri at gagnnýta og menna jarðartilfeingið á útoyggjunum í nógv størri mun enn í dag. Somuleiðis er móguleiki fyri at gagnnýta áir, vøtn og firðir til eitt nú alivirkseimi. Serstøku umstøðurnar hjá útoyggjunum skapa móguleikar fyri nýhugsan innan gagnnýðslu av tilfeingi. At nýta útoyggjarnar til royndarverkætlanir, granskingarumhvørvi o.a. er tískil eisini ein upplagdur móguleiki.

Menning av ferðavinnuni

Møguleikar fyri at skapa størri inntøkur til landið og útoyggjarnar við menning av ferðing, gisting, matsølu, souvenirsølu v.m. eru góðir. Sum alt annað, krevur hetta góðar fyriskipanir við samstarvi millum íbúgvar og kommunu og ferðavinnuna í meginøkinum. Her kann eitt útoyggjafelag koma at hava serliga stóran týdning. Eitt samstarv millum tær smáu oyggjarnar kann m.a. skipast soleiðis, at tær allar hava somu hentleikar at bjóða ferðafólki. Tað kann gerast við, at tær samskipa marknaðarføringina, og ikki minst, at tær smáu oyggjarnar føra ein felags ferðavinnupolitik í mun til tær stóru ferðavinnufyrirøkurnar í meginøkinum. Vit kunnu her vísa á eitt dømi úr Hesti, sum lýsir hetta. Í mong ár eru útferðir gjørdar undir Hestbjørgini, og talan hevur í seinastuni verið um at víðka hesi tiltøk, m.a. við spennandi verkætlanum. Men Hestbygd fær ongan ágóða av “rávøruni”, sum Hestbjørgini eru. Í staðin fer ágóðin til fyrirøkur í meginøkinum. Kommunan í Hesti átti í staðin at kunna bjóða Hestbjørgini út fyri eitt ávíst gjald. Skal talan vera um eina lönandi ferðavinnu, er tað fyrst og fremst neyðugt, at tað eru møguleikar at gista, at fáa eina máltíð, men ikki minst, at tiltøk verða fyriskipað, ið geva inntøku.

Menning av fjararbeiði

Tey, ið búgva á útoyggj, kunnu t.d. royna at skunda undir, at at arbeiðspláss í meginøkinum flyta partar av virkseminum út á útoyggj sum fjararbeiði. Hetta kann m.a. gerast sum royndarverkætlanir at byrja við. Her kann tað hugsast, at tað almenna gongur á odda. Arbeiðspláss kunnu flyta partar av arbeiðinum út á smáplássini soleiðis, at starvsfólkið triggjar dagar um vikuna starvast við telduna heima við hús, og tveir dagar um vikuna eru á virkinum í meginøkinum. Royndir í útlondunum hava víst, at hetta skapar eina betri nøgda og meira effektiva arbeiðsmegi. Í Føroyum kann tað somuleiðis skapa útoyggjamenning, og búskaparlíga førir hetta m.a. við sær, at arbeiðsúrtøkan hjá arbeiðsgevarnum og samfelagnum sum heild kann gerast størri.

Handil í hvørja bygd

Handil skal vera í hvørjari bygd/oyggj. Tá talan er um handilsvirksemi, skal tað sjálvandi vera á vinnuligum støði, men ein handil hevur stóran týdning fyri trivnaðin og umstøðurnar at búleikast í oyggjunum. Sum viðurskiftini eru í lötuni, er torført at fáa handilsvirksemi at bera seg, tí flutningskostnaðurin er stórur og útvalið av vørum lítið. Tað verður tí neyðugt hjá teimum smáu oyggjunum í felag, og í samstarvi við størri fyrirøku í meginøkinum, at fáa í lag eina handilsavtalu. Tað kann hugsast, at ein handil kann samskipast við eina bíleggingarskipan. Aðalmálið skal vera, at útoyggjarnar fáa eitt størri vøruúrval fyri somu prísir sum á meginøkinum.

Góðsking og merking av vørðu

Krøvini til matvøkur og matvøruframleiðslu, matarstøð o.l. til ídnað og ferðavinnu eru og verða alsamt strangari. Tað hevur m.a. verið ein trupulleiki at fáa matarstøð á útoyggj góðkend til ferðafólk, tí matarstøðini, sum oftast, eru vanlig heim. Hesi viðurskifti hevur

HS tikið til eftirtektar, og krøvini eru nú lagað til tey serligu viðurskiftini. HS vísir á, at tey eru fús at veita vegleiðing og ráðgeving, tá ið farið verður undir tiltøk, vinnu og ídnað, og hava bjóðað seg fram at leggja til rættis eitt evt. framleiðsluhús, soleiðis at tað í allar mátar lýkur heilsufrøðilig krøv.

Tað er ein upplagdur móguleiki fyri smáu oyggjarnar, at tær í felag fara undir at framleiða og menna eitt breitt vøruútboð av góðum og góðskaðum vørum. Í hesum sambandi er tað eyðsæð, at skipað verður ein vørumerking, har vøran verður góðskumett og merkt, sum góðkend og góð vøra frá útoyggjum. Tað arbeiðið kundi Heilsufrøðiliga Starvstovan ella líknandi stovnur á tíkið sær. Í hesum tíðum, tá ið nógvar innfluttar matvørur eru dálkaðar av alskins útílatangarevnum, kundi tað verið kærkomið hjá føroyska matvørumarknaðinum at fingið eitt útboð av vørum úr reinari rávøru merkt: “framleitt á útoyggj”.

Landbúnaður

Sum greitt er frá frammanundan, er landbúnaðurin ikki ein vinnugrein, ið gevur nakra munagóða úrtøku á útoyggjum. Hóast tað, so eru tey flestu á ein ella annan hátt knýtt at landbúnaðinum.

Aðalmálið við hesi viðgerð er at lýsa orsökirnar til, at úrtøkan frá landbúnaði er so lítil, og at vísa, at landbúnaður kann gerast ein burðardygg vinna, sum fleiri kunnu fáa lut í. Fyri at hetta skal gerast veruleiki, er fyrsta fortreytin broytingar á øllum økjum, ið hava við hesi viðurskifti at gera. Tað verður neyðugt við einari jarðarlóggávu, ið fevnir um alla jørð, og einari landbúnaðarlóggávu ið kann gera tað móguligt at føra ein skilagóðan landbúnaðarpolitikk.

Viðgerin av landbúnaðinum er fyriskipað soleiðis:

- Verandi støða
- Vinnuligar fortreytir
- Framtíðar landbúnaður

Verandi støða

Bert 14 % av vinnuføru fólkunum á útoyggj eina inntøku frá landbúnaðinum. Av hesum eru fá, kanska eingin, ið hava alla sína inntøku frá hesi vinnu. Ein góð mjólkarkvota er besta boð uppá eina rímuliga inntøku. Niðanfyrir er ein mynd av tí, sum fæst burturúr landbúnaðinum í lötuni. Tølini eru fingin til vega frá fólki í hvørjari einstakari bygd. Tølini eru partvíst nágreinilig og partvíst metingar, m.a. er vinningurin av fuglaveiðuni torførur at gera upp, tí meginparturin fer uttanbígga. Prísurin er grundaður á eitt miðal virði í 2000. Tølini skulu tí takast við einum ávísnum fyrivarni. Myndin er ætlað at geva eina ábending um, hvønn búskaparlígan leiklut landbúnaðurin hevur fyri tær smáu oyggjarnar í dag.

Landbúnaður í smáu oyggjunum er býttur sundur soleiðis:

Skurður:	uml. 5.845 seyðir (mett virði: 4.676.000 kr.)
Mjólkarframleiðsla:	252.600 litrar (á 5.90 kr.pr.l. – virði: 1.490.340 kr.)
Kjötframleiðsla:	91 kálvar, neyt og oksar (uml: 450.000 kr.)
Onnur avgrøði:	bert smávegis er við sølu fyri eyga (uml: 20.000 kr.)
Flogfenaður:	uml. 50 gæs og dunnur (uml: 10.000 kr.)
Fuglaveiða:	uml. 65.000 stk. – Lundar, havestár/náti og súlur. (uml: 1.900.000 kr.)

Mjólka- og kjötframleiðslan er inntøka hjá teimum fastbúgvandi, meðan úrtøkan av seyði og fugli skal býttast millum fastbúgvandi og uttanbýggjafólk. Lutfallið verður alt eftir, hvussu stórir partur av jørðini er uttanbýggjajørð.

Samlaða virðið av verandi tilfeingi er uml. 8.546.340 kr. Av hesum má metast, at uml. ein helvt liggur eftir á smáu oyggjunum. Her verður ikki komið inn á framleiðslukostnað og studning, men útreiðslurnar til innflutning av kraftfóðri bæði til neyt og seyð og innflutningur av hoyggi, bygging av seyðahúsum v.m. eru vaksandi.

Gagnnýtslan av jørðini

Sambært tølunum omanfyri, er størsta framleiðslan seyða- og neytakjöt og bert smávegis er onnur avgrøði. Framleiðsla av aðrari avgrøði og flogfenaði er nær um ongín. Landbúnaðurin er ógvuliga traditiósbundin, og bert fáar royndir vera gjørdar at ganga nýggjar leiðir í hesari vinnu. Millum tey fáu dømini um royndir við nýggjum framleiðslum eru útineytini í Koltri og kinakálið í Nólsoy.

Samanborið víddina av teirri jørð, sum er/kann veltast, so má metast, at talan bert er um eina ógvuliga lítla gagnnýtslu av tilfeinginum. Tað er ein sannroynd, at góðskan av jørðini og veðurlagið spæla ein stóran leiklut viðvíkjandi framleiðslumøguleikum. Kortini eru ongar kapasitetskanningar gjørdar, ella kanningar av hvat jørðin á hvørjari einstakari oyggj kann bera.

Avmarkað úrtøka

Vanliga hugsanin millum manna er, at landbúnaður ikki kann gerast lønandi vinna. Hesin hugburður stavar uttan iva frá teimum skerdu móguleikum, ið tann sundurbýtta jørðin og uttanbýggja jørðini skapar.

Fleiri vilja vera við, at almennu stovnarnir, ið virka innan landbúnað, ikki í nóg stóran mun virka fyri menning, og at ráðgevingin er alt ov lítil. Fíggjarligar umstøður spæla eisini ein stóra leiklut, tí peningur ikki er til endurnýggjan og rationaliseringar. Teir skerdu móguleikarnir fyri flutningi og samstarvi við meginøkkið, tá ið talan er um umvælingar, avsetning av vørum o.s.fr., eru eisini ein forðing.

Vinnuligar fortreytir og skipanir

Kongsjørðin

Hyggja vit fyrst at umstøðunum hjá festibóndunum eru hesar fortreytir galdandi:

- Støddin av festinum er fastløgð fyri langari tíð síðani, og harvið fastlagdir karmar at virka innanfyri, t.v.s. eitt fastlagt markatal og givnar lendisumstøður.
- Festibóndin skal framleiða mest møguligt, sæð í mun til marknaðarviðurskiftini
- Festarin hevur skyldu at bógva har, ið festið er.

Her er tó ikki staðfest, hvat fíggarligt grundarlag talan er um. Kann festið t.d. breyðføða eini familju, ella er úrtøkan er so lítil, at tað er neyðugt við aðrari inntøku afturat? Hetta er nakað, ið festarin sjálvur má avgera ella fáa staðfest við royndum.

Hóast tað er ein treyt at framleiða mest møguligt sæð í mun til marknaðarviðurskiftini, er ongastaðni staðfest, hvat “mest møguligt” merkir, og heldur ikki hvat liggur í “marknaðarviðurskiftum”, sum skifta frá tíð til aðra alt eftir tørvi, marknaðarføring o.ø. Veikleikin í festiskipanini er, at teir bóndur, sum veruliga vilja menna sítt virksema og økja kapasitetin, vera forðaðir av m.ø. einum fastløgðum markatali, meðan aðrir, sum ikki hava áhuga í at hava stórvegis framleiðslu, kunnu lata stórar jarðarteigar liggja óbrúktir.

Óðalsjørðin

Viðvíkjandi óðalsjørðini, sum er uml. helvtin av jørðini í Føroyum, eru heilt onnur viðurskifti galdandi. Óðalsjørðin er privat ogn, og ongar skyldur eru knýttar at hesari jørð hvørki bústaðar- ella framleiðsluskylda. Tey, sum eiga óðalsjørð, hava tó rættindi til hagapartar og lunnindi eftir ásettari skipan. Í summum bygdum er øll jørðin óðalsjørð, meðan í øðrum bygdum er meginparturin kongsjørð. Sostatt eru umstøðurnar fyri landbúnaði sera ymiskar frá bygd til bygd. Óðalsjørðin kann ikki roknast sum sjálvsagt tilfeingi, tí jørðin er heilt og fult í ræði hjá eiganum, og eiganin avgerð sjálvur, hvat jørðin skal brúkast til. Ognarjørð kann arvast og seljast, og tað ber í sær, at hon er og verður framhaldandi sundurbýtt. Hetta viðførir, at góð landbúnaðarjørð verður arvað og seld av smáu oyggjunum.

Tað er sjáldan, at tey fastbúgvandi á smáplássunum hava ráð at keypa jørð, um hon verður boðin til sølu. Býarfólk, sum bjóða ímóti, skruva prísinn upp um tað, ið bygdafólkið er fært fyri at gjalda. Prískappingin er ójovn, av tí at tann fastbúgvandi skal gjalda kostnaðin við tí, ið jørðin kastar av sær, meðan býarbúgvinn keypir fyri uppsparing av einari góðari, fastari lön á meginøkinum

Hettar at tey fastbúgvandi ikki hava ráð at keypa jørðina er ein trupulleiki, ið neyðugt er at gera nakað við, skal aðalmálið vera, at jørðin skal aftur í oynna, ikki minst um áhugin fyri at eiga jørð fellur og fleiri uttanbýggjafólk fara at selja samstundis. Tí verður tað neyðugt við einari skipan, sum kann lofta hesari jørðini. Møguliga kundi

landið keypt upp jørðina og so selt hana víðari til teirra, sum vilja gera jarðarbrúk til eitt livibreyð.

Føroya Jarðarráð

Fyri festubóndur er Føroya Jarðarráð (FJ) stovnurin, ið umsitur tær lógir og tær láns- og stuðulsskipanir, ið eru knýttar at festijørðini. Óðalsbóndurnir hava har aftur ímóti ikki sama tilknýtið til Jarðarráðið, tá ið sæð verður burtur frá teimum fíggjarligu bindingunum, ið hava við lán og studningi at gera. Tað eru bóndur (jfr. 2. part), ið vilja vera við, at FJ ikki í nóg stóran mun tekur hædd fyri, at umstøðurnar hjá bóndum á útoyggj eru ørvísi enn í meginøkinum, og tí ikki hevur stuðlað undir vøkstri í framleiðsluni, t.d. hevur FJ givið noktandi svar uppá umsóknir um stuðul til út og umbyggingar, uppdyrkingarveg o.l. FJ gevur bóndunum partvíst rætt í hesum, men leggur tó dent á, at tað ofta botnar í, at tað í alt ov lítlan mun hevur verið vegleitt og kunnað í tílíkum spurningum.

FJ sigur, at teir eru samdir í sjónarmiðunum hjá Útoyggjanevndini um, at tað er neyðugt við víttfevnandi broytingum á fleiri økjum og serstakliga innan jarðarviður-skiftini, skal framgongd verða í landbúnaðinum á smáu oyggjunum. Í 1999 vóru stórar broytingar framdar í bygnaðinum á FJ, og lunnar vóru lagdir undir einari nýggjari skipan, har størri dentur verður lagdur á fakliga førleikan hjá stovninum. Á smáu oyggjunum verður roknað við, at FJ fer at taka tey uppá ráð, tá ið broytingar og nýskipanir verða framdar á landbúnaðarøkinum. Sum viðurskiftini hava verið, meta tey búsitandi á smáu oyggjunum, at teirra sjónarmið als ikki eru hoyrd.

Meginfelag Búnaðarmanna

Meginfelag Búnaðarmanna (MB) er ikki svartskygt viðvíkjandi framtíðar landbúnaðinum í Føroyum, heldur ikki tá ið talan er um landbúnaðin á teimum smáu oyggjunum. Fáa vit ein greiðan landbúnaðarpolitik, ið leggur upp til, at vit skulu vera sjálvbjargin við landbúnaðarvørnum. MBM metir, at tað er mest sannlíkt, at smáu oyggjarnar fáa fyrsta rætt til kjøt, egg og eplaframleiðslu, meðan mjólkjarframleiðsla bert verður í bygnum, har mjólkjarbilur kann koma til fjósið. Hetta kemst av framtíðar krøvunum til góðskuna á mjólkini.

Sambært MBM hevur framleiðslustýring ein avgerandi leiklut í framtíðar landbúnaði. Hetta krevur samstundis eina umfordeiling í landbúnaðarstudninginum, men fyrst og fremst krevur tað politiskan vilja. Afturat hesum krevur ein nýggj skipan innan landbúnaðin, at oyggjarnar skipa seg innanhýsis og samstarva sínamillum, um hvat og hvussu nógv skal framleiðast á hvørjum stað. Samstarv innan landbúnaðin kann fevna heilt frá maskin- og útgerðarsamstarvi til samstarv í sølu og marknaðarføring. Tað verður seinni komið inn á eitt uppskot um framleiðsluhús í hvørjari oyggj, ið kann gerast karmurin um eitt slíkt samstarv. Framleiðslur, sum talan kann vera um er: seyða-, oksa- og grísakjøt, ymisk sløg av grønmeti, flogfenaður sum dunnur og gæs, kalkunir o.a.

Tíðarinnar rák

Tá tað kemur til fígging og stuðul, er stuðul til íverkseting, nýggj vinnutól, gósking o.l. í grundini betur enn m.a. kilostudningur.

Tiltøk og broytingar, sum eru nevnd omanfyri, krevja, at granskingarstovnurin innan landbúnað í Føroyum, Búnaðardepilin, í størri mun kemur inn í myndina. Neyðugt verður at tilluta honum størri orku til endamálið, eitt nú til at góðskumeta og kanna jørðina á øllum oyggjunum, gera royndir og ikki minst at veita kunning og ráðgeving til landbúnaðin kring landið.

Framtíðar landbúnaður

Málið, ið skal røkkast, er at hava ein burðardyggan landbúnað í Føroyum. Útgangsstøðið fyri málsetninginum er, at einki er til hindurs fyri, at vit í Føroyum kunnu framleiða alla okkara landbúnaðarvørur sjálvi. Hetta eiga tær smáu oyggjarnar at taka til eftirtektar og leggja seg eftir at eiga ein góðan part av hesari framleiðslu. Tá hugsað verður um verandi viðurskifti í landbúnaðinum, kann hetta mál tykjast langt burtur, men við at rætta upp teir skeivleikar, sum í lýtuni skerja móguleikarnar fyri vøkstri og nýhugsan, fer grundarlagið at gerast munandi betri.

Vinumálastýrið kom í apríl 2000 við eini frágreiðing um framtíðar landbúnað. Har verður m.a. greitt frá, at tað er ilt at meta um góðskuna av jarðarfyrisingini, tí lítið og onki er av kanninum og taltifari um landbúnaðin í Føroyum. Eftir ætlan Vinnumálastýrisins skal byggjast upp ein fyrising, sum umframt at vera væl samskipað, skal gera greiðar og væl lýstar mannagongdir, og skal virka á høgum tænastu- og veitingarstöði. Hetta merkir, at tað í fyrstu atløgu ikki er ætlanin at broyta verandi lógarkarmar. Hinvegin verður sagt, at hetta bert er galdandi til annað verður sett í staðin, t.v.s. tá ítøkiligi landbúnaðarpolitikkurin - við harvið fylgjandi uppskoti til broytingar í galdandi lóggávu - er orðaður.

Tað er óvguliga avgerandi, at ætlaninar hjá Vinnumálastýrinum verða gjøgnumfördar, og at ein ítøkiligur landbúnaðarpolitikkur verður orðaður ein aðaltátturin í einum komandi landbúnaðarpolitikki má verða ein broyting av jarðarviðurskiftunum, tí tey eru meginorsøkin til, at tað ikki er gjørligt at skapa ein burðardyggan landbúnað á smáu oyggjunum.

Jarðarviðurskiftini

Jarðarviðurskifti er eitt “eymt” ella “heitt” evni at viðgera. Tað vekir øsing, og tað vekir sterkar kenslur, tá borið verður uppá mál at gera broytingar. Tær royndir, ið gjørdar eru at reisa málið á tingi, hava ongantíð fingið nakra undirtøku. Tey áhugamál, sum eru tengd at jørðini, hava nógvar streingir at spæla á. Talan er um elligamlar, siðabundnar skipanir og mentan, men ikki minst kenslur, ið knýttar eru til fortíð og familjubond.

So mikið má kortini vera púra greitt: megna vit ikki at broyta hesi viðurskifti, standa fleiri av smáu oyggjum okkara á einum vegamóti, soleiðis at fortíðin kann koma at forða fyri, at hesar oyggjar eiga eina framtíð. Hesi ríku náttúrupláss verða niðursjóvað

til frama fyri áhugamál, ið ikki eru til staðar í gerandisdegnum, men í staðin gerast frítíðarítriv hjá fólki, sum hevur sítt livibreyð í meginøkinum.

Mótstøðan móti at gera broytingar í jarðarviðurskiftunum er í høvuðsheitinum frá teimum, sum eiga jørð aðrastaðni, enn har tey búgva. Hetta er jørð, ið antin er arvað ella keypt. At tað er kærkomið at eiga nakrar gyllin av jørð er sjálvsagt orsakað av teimum rættindum, ið fylgja við hesum ognarrætti. Og tey eru, rætturin at hava seyð í haganum og lunnindi, sum geva ánanarum rætt at veiða fugl. Men uttan um alt hetta er mentanin. Tann gamla bóndamentanin, sum í Føroyum er væl varðveitt – ein mentan, ið fiskivinnan ikki hevur megnað at broytt.

Tað er ein sannroyd, at tað eru nógvar traditióinir knýttar at seyðahaldi. Og tað er ein “lívsstíllur” og eitt “sunt frítíðarítriv” at eiga jørð á útoyggj ella øðrum smáplássi. Og slík frammi hjá rættindum letur ein ikki sjálvkravdur av hondum. Søguliga liggur ein av orsökunum til verandi støðu áðurnevnda jarðarfelagsskapinum. Fyri at greina hetta nærri, verður víst á eitt lítið søguligt brot:

Í mong hundrad ár, var jarðarbrúkið lagað til umstøðurnar og móguleikarnar í gamla bóndasamfelagnum. Endamálið við teimum skipanum, sum við tíðini vóru evnaðar til, var:

- at kunna breyðfóða tær fáu familjurnar í oynni, av tí ið oyggin kundi bera.
 - at tryggja, at abeidsorka var til tær neyðugu uppgávarnar í bjørgum og haga og
 - at laga arbeiði til tær avmarkingar, ið tær ymisku árstíðirnar bóru við sær.
- Søgunar gongd skapti skylnaðin, ið vit í dag kenna, millum kongs- og óðalsjørðina. Men jarðarfelagsskapurin sameinti tó hesar báðar ognarformar við rættindum í haga og í lunnindum. Alt gjørt fyri til fulnar at kunna gagnnýta avmarkaðar móguleikar í einum avmarkaðum heimi.
- Men afturat neyvri skipan av jarðar- og bygðafelagsskapinum, var eisini neyðugt at leggja bond á fólkið m.a. við bátsbandi, forðing fyri giftarmáli, avmarkingum í barnatali og inngiftum. Hetta fyri at tryggja abeidsorkuna og at forða fyri, at jørðin bleiv ov nógv sundurlutað.

Sum søgan vísir, so varð jarðarfelagsskapurin skipaður við tí endamáli at gera tað móguligt at lívbjarga teimum, sum búðu í oynni* (at hann eisini var við til at tryggja eina maktskipan, er ein onnur søga). Men broytingin til fiskivinnusamfelagið hevði við sær, at jarðarfelagsskapurin misti sítt upprunaliga endamál, og fór frá at tryggja teimum fastbúgvandi livibreyð, til at tryggja teimum fráfluttu framhaldandi móguleika at gangnýta tilfeingið í oynni. Øll tey bond, ið lógu á bygðafelagsskapinum, sum skuldu tryggja, at jørðin ikki bleiv ov nógv sundurlutað, hvurvu, og tá fráflytingin tók dik á seg, bleiv jørðin ikki bert framhaldandi sundurlutað, hon fór av oyggjunum saman við teimum, sum fluttu. Forfedrarnir hava ikki verið so framskygdir, at teir lögdu treytir við jarðarfelagsskapin, m.a. at hann bert var ætlaður teimum, sum vóru fastbúgvandi í oynni.

Fyri at lýsa tvístøðuna og tær fatanir, ið uttanbýggjajørð førir við sær, verða hesar tríggjar smáu søgurnar, sum sagdar eru útoyggjanevndini, endurgivnar:

Søga 1.

”Tað lítla livigrundarlagið, sum hefur verið í bygdini, er orsök til, at tað er so nógv uttanbýggjarjörð. Vit høvdu ikki ráð at keypa jörðina, tá ið hon varð boðin til sølu. Í staðin keyptu múgvandi menn í størru bygðunum jörðina. Tað var kærkomið hjá okkum at sleppa at vera uppisitarar fyri hesar uttanbýggjarmenn, og á tann hátt fáa tað neyðuga stráfóðurið til neytini og okkurt lambið afturat. Um heystið skipaðu vit fyri, at seyðurin kom í kjallararnar hjá teimum, sum áttu. Soleiðis hava vit verið bílig arbeiðskraft hjá uttanbýggjarmonnum í mong ár, alt meðan okkara egna livigrundarlag hvarv, og bygðin er um at doyggja út!”

Søga 2.

”Tað er ein tung lagna at hugsa sær, at onnur skulu velja og hoyggja stykkið hjá pápa. Hann velti upp úr nýggjum og legði nógv arbeiði í jörðina. Hann er nú undir grønutorvu og mamma við. Eftir sita vit systkini við jörðini har úti. Vit hava ikki tíð ella hug at gera nakað stórvegis við hana, men tað er ógvuliga svárt at vita sær, at onnur skulu fara at gera nýtslu av henni. Hvat um onkur av okkum ein dag fær hug at velja nakrar røtur ella eplir á einum av jarðarteigunum? Tað kunnu vit ikki, um jörðin skal leigast út, ella verður uppisitin av øðrum!”

Søga 3.

”Vit, sum búgva her úti og dagliga taka okkum av at røkta bø og haga, halda tað vera bæði órættvíst og strævið eisini at skula ansa seyðin hjá øðrum. Tað er júst tað, vit gera fyri uttanbýggjarmenninar: ’hefur ærin lemt?’, ’hefur tú sæð svørtu?’, ’hygg mær eftir veðrinum’ o.s.fr. Og so eru stikini, bøurin o.a. nógv betur hildið hjá uttanbýggjarmonnum enn hjá okkum. Teir hava ráð at passa og pleyga, og at bøta um, meðan vit, sum búgva her, skulu taka tað tunga lessið, uttan at hava so frægt av úrtøku, at vit hava ráð til íløgur. Tá farast skal á fjall, so skal ringjast runt. Onkur kann ikki koma tann dagin, og so vit at fáa onkran fyri hann. Og tá ið teir koma, eru tað teir, sum seta dagsskránna, tá skal alt gerast beinanvegin, tí teir skulu av aftur oynni. Tað kann kann øsa okkum, og vit tosa um tað her, men vit siga einki við teir”.

Hesar smáu søgurnar, eru bert trýggjar av mongum. Tað er ymiskt frá bygd til bygd, hvussu stórir trupulleikin er. Felags fyri allar bygdin er, at tað verður lítið tosað um hetta evnið, meðan uttanbýggjafólki er til staðar. Partvíst kemst tað av teimum familjubondum, ið gera seg galdandi, men eisini tí at bygdini tørvar arbeiðsorkuna hjá uttanbýggjafólki.

Hvat kann gerast

Útoyggjanevndin mælir til, at tað alt fyri eitt vera gjørd munagóð tiltøk fyri at bøta um verandi jarðarviðurskifti, bæði at savna allar jarðarteigar í størri eindir, at skipa alla landbúnaðarjörð, óansæð um tað er óðals ella kongs, undir somu landbúnaðarlóggávu, og at gera broytingar í viðurskiftunum við uttanbýggjarjörðini. Hvussu hesi tiltøk kunnu fremjast, verður latið til serkøn at greina, men endamálið má vera, at øll jörðin á útoyggj

verður gagnnýtt av teimum, sum bógva á staðnum, og framleiðsluskylda verður lögð á alla jørð, ið er egnað til landbúnað. Víst verður til tey tilmæli, útoyggjanevndin hevur hesum viðvíkjandi í 5. parti.

Viðvíkjandi lunnindum er skipanin, at tey sum eiga jørðina, eisini hava rættin til lunnindi, og harvið rættin at veiða fugl í oynni. Fyri at lýsa, hvat henda skipan kann elva til, verður ein frágreiðing úr Mykinesi endurgivin her:

”Lundaveiðan er væl fyriskipað. Og nógv eru tey avbygdarfólk, ið koma í oynna at fleyga lunda. Veiðutíðin byrjar 2. juli. Tað fyrstu vikuna bert í seks tímar, frá kl. 6 á morgni til á middegi. Tær komandi vikurnar verður tíðin longd, og tær seinastu vikurnar er loyvi er at fleyga frá kl. 9 á morgni til kl. 9 á kvøldi. Hetta er gjørt fyri at tryggja, at bjørgini ikki verða ruddað fyri lunda. Avbygdarfólkið tekur akkurát so nógv sum tey vilja av fugli. Tað, sum tey taka við sær av oynni, er ikki bert til sín sjálvan og familjuna, men ríkiligt til at selja eisini. Skal metast um mongdina fara einir 6000 lundar til bygdina, meðan 20.000 fara av oynni”

Ein máti til at broyta hesi viðurskipti er, at loysa lunnindini frá jarðarskipanini, og lata hesi rættindi til tey fastbúgvandi. Fyri at varðveita gamlar fuglaveiðu- og røktingarhættir, og fyri at tað skal vera gjørligt, at bera henda lærdóm víðari til yngra ættarliðið, verður neyðugt at gera broytingar í galdandi fuglaveiðulóggávu. Útoyggjanevndin leggur dent á, at hetta hevur stóran týðning fyri tær smáu oyggjarnar, serliga teimum, har fuglaveiða hevur verið ein týðandi tástur í bygdarlívinum. Útoyggjanevndin mælir tí til, at rætturin at fara í bjørgini at veiða og røkta, eins og rætturin at taka hellufugl, verður givin bygdini eftir ásettari skipan. Í løtuni skal søkjast um loyvi í hvørjum einstøkum føri. Fyri at verja fuglastovnar, átti eitt ásett økið runt hvørja oyggj verið friðað fyri fuglaveiðu frá báti. Í løtuni er tað soleiðis, at skjóttgangandi bátar koma heilt inn undir bjørgini at veiða fuglin, sum bygdarfólkið ikki hevur rætt at taka. Har arbeidsorka ikki er í oynni til at fara í bjørgini, kann hugsast at avbygdarfólk bjóða seg fram at luttaka í bjargaferðum. Eina slíka avbjóðing eru tað ivaleyst fleiri, ið vilja gjalda fyri. Í sambandi við landbúnaðin eru fleiri áhugaverd uppskot, m.a. er eitt væl útgreinað uppskot um at seta á stovn eitt framleiðsluhús í hvørjari oyggj. Húsið skal vera útgjørt at kunna framleiða, pakka, merkja, køla og frysta alla rávøru, sum fæst í oyggjunum, harumframt eru fleiri uppskot um framleiðslur.

Eitt framleiðsluhús kann gerast karmur um matvøru-ídnað á útoyggjunum.

Aðrar vinnuligar fortreytir

Fígging

Dentur skal leggjast á, at øll vinna er burðardygg, t.e., at hon er kappingarfør og lívfør uttan stuðul. Men tað er tørvur á, at tað í landinum finnast fíggingarstovnar, ið vilja fígga virksemlu úti í smáu oyggjunum. Í lötuni eru tað peningastovnar, ið veita neyðugu fíggingina, alt eftir hvat uppleggið og persónarnir eru aftanfyrir tiltakið. Tað er ymiskt hvørja vælvild tey, sum eru búsett á útoyggj fáa, tá ið tað kemur til fígging, men longu í útgangsstøðuni stendur umsøkjari sera veikur. Tað er lítið "kreditt"-virði í einum, sum ikki býr og arbeiðir í meginøkinum, og krøvini til eginpening eru strong. Tað vánaliga undirstøðukervið hevur verið og ein av grundgevingunum fyri, at tað ikki loysir seg at fara undir vinnulig tiltøk. Tað lítla vinnuliga virksemlu á hesum oyggjum talar eisini fyri seg.

Tað eru eingir fíggingarstovnar ella grunnar, ið hava sum endamál at stuðla undir virksemlu í útjaðaranum. Tað eru heldur ikki aðrar vinnufremjandi skipanir, ið stuðla undir, at virksemlu kemur í gongd, og at ískoytið verður veitt til m.a. vinnutól, soleiðis at raksturin ikki verður tyngdur av nógv av láns- og rentubyrðum. Innan landbúnaðin eru tó fíggingarmøguleikar, sum Føroya Jarðarráð umsitir. Í Føroyum eru grunnar til vinnufremjandi endamál, men hesir leggja seg í høvuðsheitinum eftir at stuðla útflutningsrættaðum vinnuvirksemlu og tað skerst ikki burtur, at talan bert er um vinnufyrirøkur í meginøkinum.

Tey, sum fáast við fíggingarvirksemlu, siga, at tað sjáldan koma áheitanir frá smáu oyggjunum um fígging til vinnurtiltøk. Tað, at slíkar umsóknir sjáldan fáa játtandi svar, kann í sjálvum sær at hava við sær, at fólk heldur seg aftur frá at royna.

Tað eru tey, sum hava sett fitt av peningi í vinnuligt virksemlu (og summi hava mist alt). Sum heild eru útoyggjafólk ikki múgvandi, og tað er ein sjálvsøgd orsök til, at umstøðurnar til íverkseting eru avmarkaðar. Vandin í kapitalfátækum virksemlu er, at peningastovnar krevja størri trygd og persónliga borgin fyri lánveiting. Virkisfærið og møguleikin fyri at seta sær høg mál verða skerd. Endin er altíð tann, at fyrirøkurnar vera stýrðar av tryggileika heldur enn vøksstri og avkasti, ella at virksemlu ongantíð kemur í gongd, tí fólk heldur seg aftur frá váganum.

Hesi viðurskifti vísa greitt, at tørvur er á einum stovni, ið kann veita fígging eftir øðrum reglum enn verandi peningastovnar. Tí verður lagt upp til at seta á stovn ein grunn, sum m.a. hevur sum høvuðsuppgávu at veita ráðgeving, stuðul og lán v.m. til vinnuvirksemlu í útjaðaranum. Møguliga kann ein tílíkur stovnur eisini átaka sær at skipa fíggingina av smáu kommununum, sambært hugskotunum um fyriskipan kommununar (lýst nærri seinni)

Ráðgeving og kunning

Ráðgeving og kunning eru ein týðandi tátur, tá ið talan er um at seta á stovn vinnuligt virksemlu á útoyggj. Tað eiga at vera stovnar og fyrirøkur, sum uttan kostnað veita ráðgeving og kunning til teirra, sum hava hugskot og ætlanir um vinnulig tiltøk. Frá

almennari síðu eigur at verða skipað fyri, at ráðgeving verður veitt úti í økinum. Innan landbúnaðin er somuleiðis stórir tørvur á hollari ráðgeving og kunning um viðurskifti, ið kunnu føra til økta úrtøku og betur skipaða framleiðslu. Her eigur Búnaðardepilin ein stóran leiklut saman við teimum stovnum, sum hava landbúnaðin um hendi. Skeið og frálæruvirksemi skal veitast áhugaðum úti í oyggjunum. Høvuðsendamálið við allari ráðgeving og kunning er at gera tað stytri frá hugskoti til veruleika.

Skattaviðurskifti

Tað er borið fram aðrastaðni í álitinum, at tey, sum búgva á smáu oyggjunum ikki eru áhugaði í, at serligar skattligar skipanir verða settar í verk til tess at fáa tey at støðast í oyggjunum. Tað er tó ein sannroynd, at skattur kann vera eitt amboð, ið er vælegnað at stýra við. Av tí at umstøðurnar á smáu oyggjunum fyri vinnuligum virksemi og ídnaði annars hava verið serstakliga vánaligar øll tey árinum, onnur øki í Føroyum hava blómað, er tað vert at umhugsa skattafyrimunir, sum eitt stýringsamboð í hesum føri fyri at fáa vinnuligt virksemi at mennast í oyggjunum. Útoyggjanevndin leggur upp til, at skattligir fyrimunir kundu gjørt tað møguligt hjá lokalum vinnulívi og ídnaði at fingið fótin fyri seg, og ikki minst gjørt tað áhugavert hjá fyrirøkum í meginøkinum at lagt vinnuna ella partar av vinnuni út á oyggjarnar. Tílíkar royndir eru gjørdar aðrastaðni, m.a. í Noregi og Írlandi. Meginreglan við hesum tiltøkum er, at skipaninar skulu vera tíðaravmarkaðar og so einfaldar sum gjørligt.

Eitt annað øki, har skattur eisini kann nýtast sum amboð, er viðvíkjari teimum tómu húsunum, ið standa í øllum bygdunum. Tað eru komin fleiri uppskot um, at tey, sum eiga slík hús, skulu fáa álagt ein ”summarhússkatt”. Hetta er peningur, sum kommunurnar skulu hava ágóðan av, m.a. til at gjalda tær tænar, ið verða veittar øllum borgarum, ið hava hús í bygdini. Fyrimunurin við einari tílíkari skipan hevði fyrst og fremst verið fyri tey, sum eiga hesi húsini. Tey høvdu kent seg meira sum part av bygdasamfelagnum, av tí at tey veittu eitt ískoyti til bygdina.

Útbúgving og Gransking

Menning er ikki minst tengd at vitan og kunning, sum verður savnað úti í heimi og her hjá okkum. Slík vitan kann geva fyrimunir og skapa nýggjar hugsunarháttir og nýggjar møguleikar. Gransking, sum grundarlag undir vitan, kann elva til, at fokus verður sett á vanahugsan og viðurskifti, sum altíð hava verið galdandi, men sum ikki júst eru til gagns fyri nútíðarvirksemið. Tíðirnar og grundarlagið undir vinnulívinum broytast skjótt, og tí er brúk fyri at ganga nýggjar leiðir og vera opin fyri broytingum.

Vinnan í dag gerst alt meira vitanarkrevjandi, og hon krevur útbúgving og specialisering. Ein stórir bági er, at vitanin er spjødd á ymiskum stovnum og hjá ymiskum persónum, og ógvuliga sjáldan verður hon borin út um meginøkið. Her er neyðugt at leggja á annan bógv og í nógv størri mun draga tey, sum eru búsett á smáu oyggjunum við í eitt kunnleikaumhvørvi, ið kann fáa innivist í bygdaskúlanum og lokala umhvørvinum. Tað verður neyðugt at brúka nógv størri orku enn higartil at granska,

kunna og útbúgva. Førleiki innan kunningartøkni og annað vinnuligt virkseml, men eisini førleiki innan skapandi og handaligum virkseml, eru partar í einum ríkum umhvørvi við góðum trivnaði.

Entreprenørskapur

Í okkara grannalondum verður sokallaður entreprenørskapur alt meiri ein táttur í økis-menningararbeiði. *Entreprenørskapur* sipar í hesum samabandi til hettar ‘at síggja møguleikar, at taka stig til og duga at samskipa’, men av tí at einki beinrakið føroyskt orð er tøkt, velja vit at brúka útlenska orðið. Útoyggjanevndin heldur, at tað kundir verið vert at umhuga eina slíka strategi, tá ið málrættað menning av økjum og oyggjum í Føroyum verður sett á dagsskránnu. Víst verður á, at verkætlanin *Byggin* lutvíst er í trá við nevndu entreprenørskaps-hugsanina. Niðanfryi er ein stutt lýsing, av hvat enterprenørskapur er: “At skapa vinnuliga menning við at byggja upp nýggjar samstarvs- og virkisháttir”. Hetta kann m.a. gerast á 5 ymiskar háttir:

1. menna nýggjar vørur, ella geva vøru nýggja góðsku.
2. menna nýggjar framleiðsluháttir
3. fara inn á nýggjar marknaðir
4. gagnnýta nýggjar rávørur ella hávframleiðslur/halvvirkað
5. umskipa framleiðslur

Entreprenørskapur kann eisini tulkast sum at gera nakað nýtt, ella at gera nakað, sum hevur verið vanligt, øðrvísi. Entreprenørskapur merkir í grundini menning av nýggjum virkseml. Entreprenørur: *er ein persónur, ið setur í verk nýggjar ætlanir*. Krøvini til ein góðan entreprenør eru, at hann evnar at gróðurseta virkseml í bygðarfelagsskapinum og skapa positiv sambond millum bygðafólki og virkseml.

Entreprenørskapur skal síggjast úr einum mennandi sjónarhorni og í tí sannroynd, at vinnulívið ikki er støðugt, men broytist alla tíðina. Vinna verður skapt, ikki samtykt. Uttan initiativ frá einstaklingum ella fólki í felag, ið taka seg saman og seta vinnu ella ídnað í verk, hendir einki. Í entreprenørskapi vera verkætlanir mettar við støði í fleiri ymiskum viðurskiftum. Endamálið er at seta verkætlanina inn í fleiri ymiskar samanhagir, og tað er júst henda mannagongdini, ið ger, at entreprenørskapur er ein góð strategi. Henda strategi miðar móti at finna ta mest sentralu drívmeina í búskaparligu menningini og stevnir móti úrslitum við støði í hesum. At verkætlanir og tiltøk verða burðardygg er framvegis aðalmálið við tilrættaleggingini.

Tá hugt verður at tí lokala tilfeinginum á smáu oyggjunum er hetta ógvulig avmarkað, men tað er júst her í entreprenørskapurin kann gera tann stóra munin. Tí hugsjónin er nevnliga, at tað ikki er neyðugt, at tilfeingið er á staðnum, men at tilfeingið er at finna í øllum økinum ella landinum sum heild. At arbeiðast skal tvørtur um bygða og økismørk.

Tað er sjónarmiðið, at vinnan í botn og grund kann vera ”markleys”. KT-tøknin ger tað gjørligt at samskifta um firðir, sund og tvørtur um landafrøðilig mørk.

Netverksskipanir og tilrættalegging av virkseml er alt avgerandi í framtíðarinnar vinnulívi. Men at vera "markleys" merkir ikki, at tað skal vera leyst frá lokalum umhvørvi. Tann samvera, sum er millum menniskju, er framhaldandi ein ógvuliga týðandi partur av einum mennandi umhvørvi. Menniskju ávirkast, evnast og leika í lokala umhvørvinum, og entreprenørskapur virkar best í einum slíkum livandi umhvørvi.

Her koma vit aftur inn á tørvin á karmunum í lokala umhvørvinum, bæði viðvíkjandi undirstøðukervinum, men eisini í sosiala og mentanarliga umhvørvinum, ið er avgerandi fyri trivnaðin í økinum. Afturat viðurskiftunum í lokala umhvørvinum, er menningin ikki minni tengd at gransking – og kunnleika umhvørvinum og fíggjarligum skipanum, ið fakliga og hugsjónarliga tora at fara inn í nýggjar ætlanir, har eitt trygdarnet ikki altíð er til staðar.

Mentanarliga sjónarhornið

Mentan og frítíð

Skal mentan mátast við talinum av mentanarligum tiltøkum og tali av móguleikum fyri at íðka ítrótt, ganga til konsertir, listaframsýningar, sjónleik, fyrilestrar o.l., so vil onkur siga, at mentanarlívið á smáu oyggjunum er steindeytt. Men heilt so einfalt er tað ikki. Mentan kann í stuttum greinast, at vera sambond menniskjunar við náttúru og umhvørvi annars, og tað samspæl, ið einstaklingurin hevur við tey, hann livir saman við í familjuni og í bygdini. Í hesum parti verður í stuttum nomið við nøkur viðurskifti, sum kunnu undirbyggja tey uppskot og tilmæli, sum útoyggjanevndin ber fram.

Bygdarmentan/stórbýarmentan

Tey, sum eru uppvaksin og/ella altíð hava búð á útoyggj ella á smáplássi, hava mentanarliga og sosialt tikið við tí mentan, ið er borin teimum frá ættarliðunum undan teimum. Hjá teimum er ein javnvág millum tað, tey gera í gerandisdegnum, og tað teirra hugur stendur til í frítíðini. Nøgdsemið verður mált í mun til tryggileikan og tilknýtið til staðið. Samstundis eru tey tilvitað um, at teirra gerandisdagur og frítíð als ikki kunnu samanberast vit tað, ið tey búsettu í meginøkinum meta sum eitt gott lív. Tá tosað verður um ungdómin og framtíðina hjá teimum í oynni, er vert at leggja til merkis, at tá er mátið fyri ”tí góða lívinum” nógv meira í samsvari við máttini í meginøkinum. Hesi brotini úr samrøðum á smáu oyggjunum lýsa hesa støðuna sera væl:

” Her keðir ein seg ongantíð. Tað er altíð okkurt at tríva í, og samanhaldið í bygdini er gott”, ”Her er gott at vera, tað er ongantíð keðiligt, vit hava altíð okkurt at tríva í” (onnur á fundinum tóku undir við hesum, nikkaðu ella søgdu seg at vera samd)

”Hvussu skulu vit fáa tey ungu at ”tíma” at koma aftur higar. Her er onki at bjóða teimum”, ”Skulu vit rokna vit, at tey ungu tíma at koma aftur eftir lokna útbúgving, er neyðugt at gera okkurt, soleiðis at tey trívast”, ”Tey ungu ríma, her er onki at vera til, her hendir ov lítið”.

Sum seinna frásøgnin vísir, eru tey eldru greið yvir, at tað skal meira til enn tað, tey sjálvi eru nøgd við, fyri at tey ungu skulu tíma at vera í bygdini at at koma aftur til hana. Hetta vísir, at eitt størri útboð av mentannartilboðum og móguleikum fyri at skapa undirhald og avbjóðingar eru umráðandi tættir í einum útoyggjapolitikki.

Ítróttur

Ein høll, ið kann húsa m.ø. flogbólti, kurvabólti og líknandi ítróttum er ein sera góð ílga á útoyggjunum. Tað er ikki at undirmeta, at hon umframt at vera nýtt til skúlabrúks og vitjandi um summarið, eisini kann nýtast til mong onnur tiltøk. Talan kann bæði vera

um tiltøk, sum oyggin sjálv skipar fyri, men eisini slíkt, ið Norðurlandahúsið og onnur senda kring landið.

Taka vit svimjihøllina í Hesti sum dømi, vóru tey mong, ið hildu, at hetta var eitt ov stórt tiltak hjá einari so lítlari bygd. Men svimjihylurin hevur verið eitt sera gott tiltak, ikki bert fyri einstaklingin, men eisini fyri samanhaldið og menninga av bygdini yvirhøvir. Tað eru mong, sum í gjøgnum árin hava leitað sær út í Hest og notið gott av hylinum, bæði skúlabørn og ferðafólk. Sostatt kunnu vit staðfesta, at sjálvt ein lítil høll kann gerast karmur um eitt meira fjøltáttað mentanar- og frítíðarlív á útoyggj.

Ein lítil høll í hvørjari oyggj - er ein íløga í framtíðina.

Veristøð

Í bygdum, ið hava bygdarhús, eru nógv fleiri felagstiltøk, enn í teimum bygdum har ongin veristøð eru. Í Hesti, Mikladali, á Húsum og í Nólsoy eru bygdahús, og eru tey karmur um ymisk tiltøk, frá veitslum og fyrilestrum til veristøð hjá ungdomi við dansi, bingo v.m. Í Mikladali verður m.a. sagt, at var onki bygdarhús, var samanhaldið og virkseimið als ikki á tí støði, tað er á í dag. Eins og í Hesti hevur bygdarhúsið eisini havt við sær, at talið av vitjandi er stórt, og tað skapar lív og íblástur til gerandisdagin í bygdini. Tí er tað umráðandi, at eitt bygdarhús verður sett á listan yvir tiltøk, ið skulu fremjast fyri at skapa framgongd og øktan trivnað. Møguleiki er at samskipa eitt bygdarhús við eina lítla ítróttarhøll.

Barna og ungdomsarbeiði

Í smáu bygdunum, har bert fá børn eru, kann vera trupult at ímynda sær barna- og ungdomsarbeiði, ið er skipað eins og í býarumhvørvi. Í fleiri oyggjum er tó m.a. sundagsskúli, og í Kalsoynni er skipað skótavirksemi. Tað kundi hugsast, at hetta og annað barna- og ungdomsvirksemi varð skipað í øllum oyggjunum í samstarvi við feløg inni á meginøkinum og/ella í samstarvi millum børn og ung, ið bógva í teimum smáu oyggjunum í landinum.

Í Norðanlondum er ein felagsskapur nevndur “4 H”. Hetta er ein barna- og ungdomsfelagsskapur, ið er ætlaður teimum, sum bógva í útjaðaranum og smápláss-

unum í Noreg, Svøríki, Finnlandi og í Danmark. Aðalmálið við felagsskapinum er at styrkja tilknýtið við náttúru og bygdina, ein veksur upp í, og við støði í hesum fáa íblástur, kunnleika og royndir frá øðrum børnum og ungum, sum liva undir somu umstøðum í landinum og uttanlands. Náttúran er grundarlagið undir virkseminum, og ungdómarnir læra at liva av tí, ið náttúran kann bjóða, við at læra um náttúruna, velting, matgerð, djórahald, veiðu o.sfr. Tað tykist upplagt at seta hetta ungdómsarbeiði á stovn á smáu oyggjunum í Føroyum. Men sjálvsagt kann eitt slíkt tiltak bert setast í verk av áhuga hjá íbúgvunum og teimum ungu sjálvum.

Siðsøga

Tað er umráðandi at varðveita lærdóm og vitan, sum forfedrarnir við drúgvum royndum hava borið komandi ættarliðum, serliga innan hagreiðing og varðveitslu av tí tilfeingi, sum er í okkara smáu oyggjum. Tað varð nevnt á oyggjafundunum m.a. í Skúgví og Fugloy, at fuglaveiðulóggávan, sum er sett í verk fyri at varðveita fuglastovnar, samsundis elvir til, at siðvenja og lærdómur viðvíkjandi røkt av bjørgunum ikki verður borin víðari til komandi ættarlið. Ein tók soleiðis til í Skúgví at: “Tey ungu vita ikki ein gang, hvat ein hellufuglur er fyri nakað!”

Tað er av alstórum týðningi, at fólk á Føroya Náttúrugripasavni og umboð úr smáu oyggjunum koma á samt um haldgóðar loysnir, ið kunnu tryggja, at mentan og siðsøga ikki fara fyri bakka. Avvarðandi myndugleikar eiga at virka fyri, at fuglaveiða kann fara fram í smáu oyggjunum undir skipaðum viðurskiftum. Tað er í tøkum tíma, tá ið hugsað verður um ta stóru óskipaðu ránsveiðuna eftir fugli, sum fer fram við skjóttgangandi bátum frá meginøkinum heilt inn á klettarnar í smáu oyggjunum, meðan teir, sum búgva í oynni ikki kunnu røkja oynna eftir góðum og royndum skipanum.

Í fleiri oyggjum var stórur áhugi fyri at fáa gamalt handverk og framleiðsluhættir fram aftur í ljósið. M.a. var uppskot úr Hesti og Fugloy um at skipa fyri upplæring av ungum innan tilvirkan av lutum úr træi, eins og føroyskt bátasmíð átti at verið skipað sum vinna og frálæra. Grótladning er somuleiðis eitt gamalt handverk, sum miðvístátti at verið tikið upp aftur. Slíkt arbeiði kann lærast við at arbeiða við upprunatilfarinum við at seta bygningar í stand, bæði teir, sum hava søguligt virði og aðrar í gagnshøpi, t.d. at laða gomul gróthús og úthús upp aftur. Við tiltøkum sum hesum verður umhvørvið vakrari á útoyggjunum. Útoyggjanevndin hevur tikið henda áhuga til viðgerðar, og hevur við støði í hesum sett uppskot fram um ein skúla fyri mentan- og handverk, ið bæði skal rúma frálæru og endurreising fornmínum í tí gamla bygdaumhvørvinum á smáu oyggjunum (sí uppskot undir evninum Skúlin)

Mentan og siðarvur

Á hvørjari av útoyggjunum verður eitt umboð valt at standa fyri einari verkætlan, sum fyrst skrásetur, hvat oyggin hevur havt av serligum eyðkennum innan handverk, framleiðslu og hagreiðing av matvørum. Síðani skulu karmar byggjast upp um hetta. Teir kunnu vera t.d. bygðasavn, framsýningar og bøkur við skrásettu framleiðsluháttunum og tilfari. Men hugskotið umfatir eisini eitt livandi savn, har framleiðsla og handverk

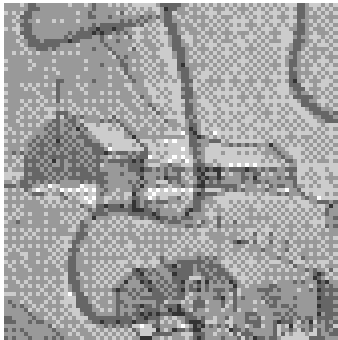
verða brúkt sum undirvísing og framsýning. Hetta kann savna bygdarfólkið um eitt felagstiltak, har mentan og søga teirra verða tikin fram og sett í ein nútíðar høpi til almenna kunning og uppliving. Peningur til hesa verkætlan kann fáast frá føroyskum stovnum og føroyskum/norðurlenskum grunnum, og oljuvinnan kann móguliga eisini koma uppá tal sum fíggjarligur stuðul. (Uppskotið er undir Skúlin)

Stuðulsmøguleikar til barna- og ungdómsarbeiði

Mentamálastýrið kann umvegis sp/f Ítróttarvædding veita stuðul til tiltøk, sum eru til gagns fyri børn og ung. Mentamálastýrið kannar um hesar møguleikar og sendir umsóknarbløð til tey áhugaðu. Søkjast kann um stuðul til hesar verkætlanir:

- a) listarligt virkseimi, t.d. innan myndlist, sang, tónleik, sjónleik, skaldskap og bókmentir, filmslist, videolist
- b) søgulig og siðsøgulig tiltøk, umframt tiltøk, ið sum heild økja um kunnleikan hjá børnum og ungum til landið og fólkið, nærumhvørvið og lokalsamfelagið sum heild
- c) virkseimi, ið stimbrar og mennir listarlig, skapandi, mennandi og útinnandi evni hjá børnum og ungum, eisini innan KT-økið
- d) ráðstevnur, skeið og seminar
- e) samstarv millum skúlar og ungdómsfelagsskapir o.l.

Hettar er bert nakrir fáir av teimum móguleikunum, sum eru fyri stuðli, so móguleikarnir eru til staðar at fáa gongd á virkseimið. Tá ið tað kemur til stuðul frá Mentamálastýrinum til hallir, vøllir o.l., er tað ein sannroynd, at nærum allur peningurin, sum verður játtaður á fíggjarlógini fer til íløgur á meginøkinum. Tí er tað neyðugt, at ein partur av hesum peningi verður oyramerkur til útjaðaran. Tað er sera umráðandi, at Mentamálastýrið og bygdarráðini kunna um, hvørjir móguleikar eru og á tann hátt eggjar útoyggjafólki at fara undir mentannartiltøk. "Eldsálir" finnast eisini í smáu oyggjunum, og tí er hetta eins nógv ein áheitan til teirra um at fara til verka.

Í bygdum, ið hava bygdarhús, eru nógv fleiri felagstiltøk, enn í teimum bygdunum har eingi veriðstøð eru.

Skúlin

Í triðja parti varð í stuttum nomið við tey lokalu skúlaviðurskiftini. Her verður tikið saman um og lagt upp til loynir í framtíðarhøpi. Viðgerðin er grundað á tað kjak, ið hevur verið um hetta evnið á smáu oyggjunum, og á áheitanir frá bygdafólki. Tørvurin á skúlatiltøkum er í løtuni ógvuliga ymiskur, t.d. hava summar bygdir als eingi skúlabørn. Á vaksnamannaøkinum eru nøkur fá skúlatilboð, men av tí at henda verkætlan leggur upp til menning av einum framkomnum vinnulívið, eigur Mentamálastýrið at fyrireika seg til ein øktan tørv á útbúgvingarøkinum.

Fleiri útlenskar kanningar hava staðfest, at skúlin hevur alstóran týdning fyri trivnaðin og menningarmøguleikarnar í einum lokaløki. Her skal í stuttum verða grundgivið fyri tørvinum á einum greiðum skúlapolitikki, ið raðfestir bygdaskúlan høgt. Her er talan um skúlan fyri lívið, t.v.s. ein skúla, ið er tilgagns fyri bæði børn og bygd.

Frágreiðingin hevur hettar innihald:

- Fólkkaskúlin
- Samstarv millum skúlar
- Kvøld- og Frítíðarskúlin
- Eftirskúli
- Skúli fyri mentan og hondverk
- Samandráttur

Fólkkaskúlin

Á vári 2000, tá ið útoyggjanevndin leitaði út á smáu bygdin til oyggjafundirnar, varð hon nógvastaðni bjóðað inn í bygdarskúlan at viðgera framtíðarstøðuna hjá oynni. Skúlarin vóru allir smáir. Fleiri høvdu innbúgv frá teirri tíð, tá ið ”blekkdósin” varð feld niður í borðið. Í teimum skúlanum, har daglig skúlagongd er, vóru harafturímóti nýggjari innbúgv og teldur.

Viðgerðin av skúlamálum bar dóm av nøgdsemi viðvíkjandi teimum smáu flokkunum. Víst varð á, at tað í onkrum føri er trupult at fáa lærara at støðast á oyggjunum, sum eru óhøgligast, um teir ikki hava okkurt tilknýti til staðið. Tað var mett sum neyðugt, at lærarar á útoyggjum skulu vera fastlønntir fyri fult tímatal og hava góðar umstøður at arbeiða undir. Sambært semju millum Føroya Landsstýrið og Føroya Lærarafelag er ásett, at serlig tænastráttur verða skipað í útoyggjum. Avtalan fatar um Fugloy, Svínø, Hest, Dímun, Mykines og Gásadal. Lærarar kunnu setast í fast starv, hóast næmingagrundarlagið er skiftandi, fyri at tryggja, at tað ber til at fáa lærara. Skúli, ið hevur ímillum 1 og 14 næmingar, hevur vanliga ein lærara, men fer næmingatalið upp um hetta, skal trygd veitast fyri, at ein lærari verður settur afturat. Tað er ikki nøktandi, hvørki fyri børn ella lærara, at hann er einsamallur, tá ið næmingatalið er hægri enn 14.

Viðvíkjandi framhaldsdeildini vóru ikki øll á einum máli. Øðrumegin bar orðaskiftið brá av ivanum um fakligu góðskuna við bert einum lærara, og hinumegin av

ótryggleikanum við at senda börnini av oynni. Semja var kortini um, at tað skal standa øllum í boði at fáa 8. og 9. floks skúlagongd í oynni, og at fakliga breiddin skal tryggjast við m.ø. nýggjari tøkni og nýggjum undirvísingarhátum. Eisini var semja um, at tað skal vera tryggari at senda börnini av oynni í skúla í meginøkinum. Fyri at greina nærri, hvat kjakið um skúlan bygdi á vera evnini flokka í trý:

- trygd fyri 8. og 9. skúlaári í øllum oyggjum.
- trygd fyri fakligari breidd
- trygd hjá teimum, sum velja at fara í framhaldsdeild í aðrari kommunu.

8. og 9. skúlaár í oynni

Fyri at lýsa verandi karmar fyri møguleikanum at hava framhaldsdeild í skúlanum, verður víst á fólkaskúlalógina, sum m.a. sigur:

Bort úr Fólkskúlalógini § 26, stk 1:Skúlamyndugleikin á staðnum hevur somuleiðis skyldu at skipa so fyri, at børnum og ungfólki undir 18 ár, sum búgva í øki skúlamyndugleikans, verður tryggjaður undirvísingarmøguleikar í 8., 9. og 10. flokki..

Stk 3: Avgerð um undirvísing av næmingum í 8.,9. og 10. skúlaári tekur landsstýrismaðurin í hvørjum einstøkum føri.

§ 27, stk.5: Bert í serstøkum føri kann verða víst børnum í undirvísingarskyldugum aldri, sum búgva á plássum, har skúli er, tá ið henda lóg kemur í gildi, á undirvísing í øðrum skúlaumdømi, um tað ber við sær, at tey verða noydd at flyta heimanífrá.

Fólkaskúlalógin leggur skúlagongd sum heild í fasta karmar, eisini á smáu oyggjunum, tó er møguleikin fyri framhaldsdeild undantikin hesum, tí har skal landstýrismaðurin í undirvísingarmálum játta í hvørjum einstøkum føri. Næmingar kunnu í ”serstøkum” føri vísast til annan skúla. Fyri tær smáu oyggjarnar er tað ein veikleiki, at rætturin til framhaldsdeild ikki er betri tryggjaður í lógini. Í prinsippinum er tað støðan hjá tí (til einhvørja tíð) sitandi landsstýrismanninum í mentamálum, ið avgerð lagnuna hjá børnunum á smáu oyggjunum eftir 7. skúlaár. Hóast börnini bert í serstøkum førum kunnu vera víst á undirvísing í øðrum skúladømi, so kann tað serstaka vera sum í hesum døminum úr Kalsoynni, at Barsskor siglir til Klaksvíkar bæði á morgni og kvøldi, og tískil kann 8. flokkur ikki vera í Kalsoynni.

Foreldrini flyta við

Ein av stóru trupulleikunum, ið standast av at börnini noyðast av oynni í skúla á so ungum árum, er, at foreldrini flyta við. Í nógvum førum kenna foreldrini seg noydd til flyta inn til stórplássið, har börnini skulu ganga í framhaldsdeild. Millum grundgevingarnar eru, at ættarbondini í meginøkinum ikki eru so tøtt, at börnini kunnu búgva hjá familju, og at foreldrini ikki meta tað vera rætt at lata börnini til onnur at hava ábyrgdina av. Fleiri kenna seg eisini ótrygg við at lata börnini fara einsamøll í meginøkið at búgva.

Børnini eru júst í byrjanini av kynsbúningaraldrinum og hava tí serligan tørv á góðum stuðli.

Børn, sum skulu ferðast við báti millum skúla og heim, vera eisini sett í eina ringa støðu. T.d. skal eitt barn úr Mikladali við rutuni uml. kl. 6.30 um morgunin, og kemur ikki aftur fyrr enn kl.18, t.e. næstan 12 tímar seinni! Hetta eru sera vánaligar umstøður at bjóða børnum og foreldrum teirra, hóast onkur av teimum hava næstringar at dúva uppá í Klaksvík. Hesi viðurskifti elva eisini í mongum førum til, at foreldur kenna seg noydd at flyta av oynni.

Tilknýtið til bygdina

Foreldur og ungfólk á bygd vístu útoyggjanevndini á, hvørja ávirkan tað hefur fyri tilknýtið til bygdina, at børnini flyta í so ungum aldri. Tey eru júst vorin so gomul, at tey kunnu taka lut sum tilkomin í arbeiðinum, og tann lærdómur, ið liggur í at taka lut er ómetaligur, tí kunnleiki og hegni eru neyðugar barlastir, skal oyggin røkjast til fulnar. Tað tilknýtið, sum tey ungu fáa av einari longdari skúlagongd, kann virka til, at tey hava lættari við at venda aftur til heimstaðið sum tilkomin. Tað er umráðandi, at politiski myndugleikin tekur hesi viðurskifti við í tilrættalegging av framtíðar skúlaskapi.

Trygd fyri fakligari breidd

Tað vandamálið, ið stendst av at kenna seg avskornan frá umheiminum, kann skapa ótryggleika og geva eina kenslu av, at ”alt er annaleiðis aðrastaðni”. Men við at eftirkanna fakliga førleikan hjá børnunum, sum koma av bygd, eru flest allar lærarar samdir um, at tey er væl fyri.

Tá ið tað kemur til undirvísing í framhaldsdeild, kann tað vera ein vansi, um skúlin bert hefur ein lærara. Valfakini gerast náttúrliga avmarkað, eins og førleiki lærarans at undirvísa í øllum fakum kann vera skerdur, hetta tí at læraraútbúgvingin byggir á linjugreinar, sum eru triggjar í tali. Sostatt kann ein lærari ikki hava sama førleika í øllum lærugreinunum. Lærarar hava tó høvi til at nema sær eftirútbúgving á nógvum økjum. Fyri at styrkja móguleikan at fáa góðar lærarakreftir út á smáplássini, kundi tað verið ein loysn at givið læraraskúlanæmingum høvið at søkt um legat ella stuðul, til at útbúgva seg til at undirvísa á útoyggjaskúla. Henda útbúgving kundi so verið eitt sindur breiðari og móguliga eitt sindur øðrvísi samansett enn vanliga læraraútbúgvingin. Treytin fyri einum tílkum legati kundi verið, at lærarin bant seg í eitt ávíst áramál at undirvísa á útoyggj.

Í nútíðar tykissamfelagnum skulu hesi viðurskifti ikki longur kunna skerja móguleikan fyri einari fjøltáttaðari og góðari undirvísing. Tilrættalegging og samskipan í og millum skúlar er nýggjasta loysnin, ið bygdaskúlarnir í alt størri mun gerast partar av. Tykissamfelagið Svínøi-Fugloy er dømi um nýggja samskiftishættin millum skúlar á útoyggj og meginøkið.

Samfelagsfrøingurin Gestur Hovgaard greiðir í greinini *At lesa seg av bygdini* (s.262) frá leiklutinum hjá skúlanum í nútíðarsamfelagnum. Í greinini vísir hann eisini á tann stóra týðning bygdaskúlin hefur fyri økismenningina. Hann skrivar m.a.:

Formliga vitanin hefur sjálvsagt enn stóran týðning, men samstundis sum at samfelagið alla tíðina broytist, so broytist eisini alla tíðina tann máttin, vit skilja veruleikan. Tí verða krøvini eisini alt meiri rættað inn ímóti at læra næmingin sjálfvan at hugsa um veruleikan og at samskifta. Tað er m.a. í hesum atliti, vit skulu síggja eina vending móti t.d. arbeiði við verkætlanum. Hetta merkir samstundis, at skúlin ikki bara endurgevur mentan, men skapar eina mentan. Millum mangar aðrar so fær skúlin eisini ein týðning, sum ger tað møguligt at knýta saman formligan lærdóm við tann lærdómin, sum liggur í økissamfelagnum. Skúlin kann meiri enn nakrantíð sameina fortíð, nútíð og økissamfelag, eins og økissamfelag og umheimin.

Við hesum verður sagt, at skúlin er meira enn bert ein stovnur, har einans faklig innlæring fer fram, men heldur er hann staðið, ið mennir ungdómin til at liva og klára seg í nútíðarsamfelagnum. Tilknytið til staðið og økið, har skúlalívið er, gerst partur í tilvitanini og menningini. Skúlans leiklutur sum fakligur pallur og sambindingarlið millum tað unga og eldra ættaliðið er eisini ein av teimum faktorum, sum skulu víga nógv, tá ið talan er um at styrkja bygdarskúlan. Talan kann m.a. vera um frítíðarundirvísing, kvøldskúla, skeiðsvirksemi o.l., har tey yngru kunnu læra tey eldri og øvugt (G.H. s. 265)

“Leiklutur skúlans skal samanumtikið síggjast sum sameinandi og týðandi partur av einum fjøltáttaðum bygdarsamfelagi, ið ætlar at fáa ungfólk – børn og foreldur teirra – at trívast”

Á meginøkið í framhaldsdeild

Summi av foreldrunum á útoygg mettu, at hóast møguleikin og tilboðið um at hava framhaldsdeild í hvørjari oyggj skuldi raðfestast fremst, var tað í ávísium føri neyðugt at senda børn inn á meginøkið í skúla. Talan var um umstøður, har kanska bara eitt barn er í skúlanum; ella har sernámsfrøðilig undirvísing er neyðug, ella at onnur viðurskifti tala fyri tí. Fyri at skapa tryggjar karmar um skúlagongdina hjá hesum børnum, soleiðis at foreldur teirra ikki kenna seg noyddan at flyta við inn á meginøkið, skal tað standa hesum børnum í boði at koma á skúla við skúlaheimi. Hetta skal vera eitt heim, har tilkomin fólk veita neyðugu umsorganina og stuðulin til børnini í góðum samstarvi við foreldrini.

Samstarv millum skúlar

Skipanin av framtíðar skúlanum eigur í stóran mun at byggja á samstarv millum skúlar. Fyri skúlan á smáu oyggjunum merkir hetta, at tað verður latið upp fyri felags undirvísing við flokkar á størri skúlum. Dentur skal leggjast bæði á tað fakliga og tað sosiala samstarvið. Talan kundi verið um fastar samstarvsavtalur millum ávísar skúlar, á sama hátt sum eitt nú ”vinarbýarsamstarv” er skipað.

Á fakliga økinum kunnu felags verkætlanir fyriskipast, eitt nú í samfelags- og náttúrukunnleika, eins og í tøkniligum verkætlanum, har tørvur er á serútbúnaði og

royndarstovu. Endamálið við hesum undirvísingaráttum er, at børn frá ymiskum økjum í Føroyum, ið hava ymiskar fortreytir at liva undir í gerandisdegnum, fáa kunnleika til livihátt, mentan og umhvørvi hjá hvør øðrum. Ikki bert í samstarvi á teldu og interneti, men eisini við at vitja hvønn annan. Tær smáu oyggjarnar gerast á henda hátt ein meiri samfelldur partur av føroyska samfelagnum, og fjarstøðan millum økini hevði helst eisini minkað í hugaheiminum hjá tí yngra ættarliðinum.

Kvøld- og frítíðarskúli

Tað eru bý- og bygdaráðini, ið hava heimild at seta á stovn almenna frítíðarundirvísing. Bygdarráðið metir eisini um, hvat er hóskandi eftir viðurskiftunum í kommununi. Frítíðarundirvísing skal tryggja íbúgvunum eitt fjølbroytt undirvísingartilboð, bæði handaliga og fakliga. Mentamálastýrið veitir kommununum studning til frítíðarundirvísing eftir ásettum reglum og í mun til íbúgvartalið.

Játtanin til frítíðarundirvísing lækkaði niður í eina helvt í kreppuárunum, so studulsmøguleikarnir eru munandi skerdir. einki er til hindurs fyri, at skipa fyri øðrum undirvísingartilboðum enn teimum, sum stuðul verður veittur til, men tað verður sjáldan gjørt. Kvøld- og frítíðarundirvísingin fer oftast fram í skúlunum og bygDAHÚSUNUM kring á smáu oyggjunum. Tað kann, sambært reglugerð um kvøldskúlaundirvísing, víkjast frá kravinum um ávíst luttakaratal, men trupulleikin er ofta, at tað er torført at fáa fólk, t.d. læraran, at undirvísa á hesum skeiðum. Mentamálastýrið hevur seinni árinum skumpað undir at fáa útoyggjar og útjaraðarøkini at fara í holt við frítíðarundirvísing, og hevur veitt studning til tess at fáa hetta í lag. Men sum nevnt er trot á undirvísarum. Ein orsök til, at tað er torført at fáa lærara, er m.a. at lønin er ov lítil og ikki minst tað ovurhonds stóra og fløkjasliga pappírsveldið, sum er bygt uttanum tann fyriskipanarliga partin av hesi undirvísing.

Mentamálastýrið vísir á, at fjarundirvísing á internetinum kundi bøtt um støðuna við skikkaðum lærarum. Hetta kundi verið samskipað soleiðis, at lærari partvíst undirvísti á staðnum, meðan restin varð vegleitt á netinum. Skeið á henda hátt eru hent amboð at veita fólk íblástur, kunning og vegleiðing, tá ið farið verður undir vinnulig tiltøk. Allar tílíkar skipanir krevja, at fólk fær umstøður at leggja arbeiði til rættis. Í hesum samanhangi, skal Tykissamfelagstiltakið í Svínøi og Fugloy nevast. Vónandi verður tað sett á stovn í øllum teimum smáu oyggjunum. Við hesum vera dyrnar latnar upp fyri higartil ókendum móguleikum. Heildarsamfelagið Bygdin skal ætlandi hava undirvísing og kunning sum eitt av tiltøkunum til m.a. at fremja menning av vinnulívinum.

Eftirskúli

Tað hevur í mong ár verið tosa um at seta eftirskúla á stovn í Føroyum. Skotið er upp, at hesin ella ein av hesum skal vera á útoyggj. Ein eftirskúli á útoyggj kann vera eitt alternativ til tey skúlatroyttu ella tey, sum tørva aðrar avbjóðingar. Í okkara grannalondum eru eftirskúlar við alskyns innihaldi og endamálum. Hesin skúlaháttur gevur næmingum í 8., 9. og 10. skúlaárið móguleika at nema sær kunnleika á ein annan hátt enn tann, ið fólkaskúlin bjóðar. Móguleikarnir eru nógvir, her eru bert nøkur dømi: handverk, t.d.

bátasmíð, náttúrukunnleiki, landbúnaður, og avbjóðingar skipaðar í verkætlanir við evnum.

Eftirskúli og onnur slík skúlatiltøk kunnu virka fyri at latið verður upp fyri sambandinum millum tær smáu oyggjarnar, umframt at oyggjarnar og meginøkið nærkaðust eisni fingi meiri samband.

Skúli fyri mentan og hondverk

Í samband við menningartiltøk og skipanini av Heildarsamfelagnum Bygdin verður nomið við hugtakið Mentan og handverk. Hetta er eitt hugskot, ið byggir á eina sameining av farnari og nýggjari tíð, har roynt verður endurreisa gamlar hondverkstradisjónir innan træ, jarn, grót og ull v.m. Talan er bæði um búnyttir og brúkslist, framleiðslu av amboðum og øðrum handverki, m.a. í samband við húsabygging, bátabygging v.m.

Tann endurreisn, sum liggur í hesum er ikki heilt einføld. Nógvir av hesum arbeiðs- og framleiðsluháttum eru bert kendir úr bókmentum og frásøgnum frá eldri fólki, ella frá gomlum lutum á fornminnasøvnnum og leivdum í bygdaløgunum. Tað er her, ið skúli- og undirvísing koma inn. Verður farið undir verkætlanir við omanfyri nevnda endamálið, kunnu tær byggjast upp sum eitt slag av skúla. Lærarar vera søgufrøðingar, fornfrøðingar, fólkalívsfrøðingar og jarn- og træsmiðjulærarar, arkitektar, bátabyggjarar, gróthøggjarar o.s.fr.

Næmingarnir kunnu vera lærlingar innan handverkaravinnuna í Føroyum, næmingar frá teknisku skúlunum, frá framhaldsdeild fólkaskúlans, frítíðarskúlanum og øll tey, ið hava áhuga í at nema sær innlit í fornt føroyskt handverk. Skúlaumhvørvíð er arbeiðsplássið, og alt eftir, hvat evnið er, so kann talan verða um náttúruna, í smiðjuna, neystið o.l. Kommunan vísir á høli, ið kunnu nýtast til fyrilestrar o.l., sum hóskaandi kundi verið skúlin, bygdarhúsið o.l.

Hvør einstøk bygd/oyggj skipar fyri, at teir praktisku karmarnir eru í lagi, og fólk úr oynni verða sett at samskipa og standa fyri tí praktiska. Ein tílík alternativ mentanar- og handverksætlan kann vera slóðbrótandi fyri at fáa endurreist nakað av Føroya søgu, sum liggur um alt landið og ongan góðan hefur. Tað kann skapa sambinding millum gamalt handverk og nýggja tøkni, og ikki minst kann tað gerast ein góð søluvøra hjá ferðavinnuni á smáu oyggjunum.

Nógv av tí føroyska handverkinum, hefur sín uppruna í handverki í Norðurlondum. Tí er tað eisni eyðsæð, at hesi londini verða partur av hesi verkætlanini, bæði hvat lærarum, tøkni og pengum viðvíkur. Framtíðarútlitini við hesari ætlan kunnu vera, at nøkur av tiltøkunum gerast varandi, og framhaldandi kunnu brúkast til undirvísing og kunning, og verða eitt slag av livandi søvnnum. Onnur gerast ferðavinnu tiltøk burturav, meðan uppafstur onnur gerast fornminnir, sum koma at standa sum varðar í bygdarløgunum.

Sosiala sjónarhornið

Ein av hornarsteinunum í velferðarsamfelagnum og mátistokkurin fyri eitt “gott lív” er sosialur tryggileiki. Her er talan um tryggileika á heilsuøkinum og tryggileika fyri sosialum samskipti við onnur. Flestu menniskju hava sosiala samveru fyri neyðini, tað veri seg í familjuni, saman við vinum, í arbeiðsfelagsskapi ella í frítíðarfelagsskapi, har ein hittir fólk við somu áhugamállum, sum ein sjálvur, bæði andaliga og handaliga. Ein av orsökunum til støðugu fráflytingina frá smáu oyggjunum hevur verið og er, at umstøðurnar og tryggileikin er so nógv betur í meginøkinum. Børn og barnakonur, sum gerast sjúkar, kunnu fáa viðgerð alt fyri eitt, og eldri fólk, sum gerast óhjálpin, fáa heimarøkt. Sum víst á í frágreiðingini undir hvørjari einstakari oyggj, verður fleiri ferðir borið uppá mál, at ein skal hava “góða heilsu” fyri at búgva uttanfyri tað sosiala trygdarnetið í Føroyum, og ”vit á útoyggjunum eru uttan fyri sivilisatiónina”, tá ið sosial trygd verður umrødd. Tað er altíð neyðugt hjá útoyggjafólki at leita inn á meginøkið til samrøður, kanningar og viðgerð. Tað er bert í fáum førum, og bara tá okkurt álvarsamt er á vási, at lækni kemur til sjúklingin á útoyggj. Tað er grundleggjandi tørvur á at fáa fastar skipanir at virka á heilsuøkinum, sum eru lagaligar fyri tey útoyggjafók, m.a. at pinkubørn og gomul kunnu vaksinerast í oynni, at heilsusystur og lækni koma til oynna eftir einari fastari skipan, og at skipanir vera gjørdar fyri skúlalækna og tannlækna á sama hátt.

Støðan sær frá Almanna- og Heilsumálastýrinum

Almanna- og Heilsumálastýrið hevur eftir umbøn frá útoyggjanevndini lýst viðurskiptini frá sínum sjónarhorni:

“Generelt kunnu vit siga, at tænaustøðið er lægri á útoyggjunum enn aðra staðni í landinum, og kemst hetta av, at torført er í mongum førum at koma til tær smáu oyggjarnar, og fólk við útbúgving, sum í flestu førum er neyðugt innanfyri okkara økið, støðast ikki á hesum plássum. Skal tænaustøðið vera á somu hædd, sum í teimum stóru oyggjunum, er neyðugt við fleiri ressoursum á flestu økjum. Verður hugsað um heimarøktina, sigur Heimarøktin, at tørvur er á einari skipan á teimum ymisku tænaustunum til útoyggjarnar, og ætlanin er at hetta arbeiðið skal fara í gongd, so at vit tryggja javnt og gott tænaustøði, bæði hvat viðvíkir heimarøkt og tænaustu frá heilsusustraskipanini. Viðvíkjandi kommunulæknaskipanum og viðtaluvirkseminum á útoyggjum skal vera sagt frá, at hesin spurningur hevur verið viðgjørdur í nógv ár, men tað hevur verið torført at fáa kommunulæknar út til smáu oyggjarnar Grundgevingin hevur verið, at teir ikki hava havt hóskandi viðtaluhøli at koma í, og tí hava mett at tænaustan hevur verið á einum nógv lægri støði, enn tá sjúklingur kom inn til tær stóru oyggjarnar, har kommunulæknarir halda til í dagligdegnum.. Viðvíkjandi sjúkraflutninginum, sum Landssjúkrahúsið og Klaksvíkar Sjúkrahús í flestu førum taka sær av, sær tað út til, at tær skipanir, sum eru í dag, eru á einum nøkunlunda støði” (úr skrivi frá AHS 29.09.2000)

Skrivið frá AHS vísir, at tey ikki meta, at tænaustøðið er nøktandi, og at stýrið er sinnað at fara undir broytingar á økinum, men sum víst verður á, so er talan um vantandi ressourcir. Tað kemur tí at vera ein politiskur spurningur at fáa rættað teir skeivleikar, sum eru á økinum. Í framhaldandi viðgerini fara vit at lýsa hvørt økið innan heilsu og trivnað neyvari, og vísa á loysnir, sum eru til frama fyri tey, sum eru búsett og fyri framhaldandi og øktari búseting.

Heilsutænastur og trygd

Kommunulæknaskipanin

Tey, sum bógva á smáu oyggjunum, halda tað vera ein sjálvsagdan lut, at lækni kemur til oynna at hava viðtalu eftir einari fastari skipan. Tað er nógv lættari at flyta ein frískan lækna úr á oyggjarnar enn at flyta fleiri sjúk fólk inn á meginøkið.

Sjúklingar himprast við at venda sær til lækna, um tað nú skuldi hent, at tað ikki hevði nakað uppá seg, ella liggja leingi sjúk og vóna, at tað ikki verður neyðugt at vera fluttur inn á meginøkið. Tí verður bíðað sum longst við at gera vart við, at tey eru sjúk, við tí úrsliti, at sjúkraleган gerst longri og verri enn neyðugt. Afturat tí beinleiðis tørvinum á sjúkuviðgerð og sjúkustaðfesting kemur so tørvurin hjá teimum, sum eiga smá børn, hjá barnakendum og hjá gomlum fyri kanningum og vaksinatiónum. Har tað skal vera ein sjálvsagdur lutur, at tænaстан er á staðnum, tá ið fast vegasamband ikki er til kommunulæknaviðtaluna.

Ráðið fyri kommunulæknaskipanina (Rfk), er ikki av somu fatan. Ráðið sigur stutt og greitt:

”Sagt skal vera frá, at viðtaluhøli framvegis er á onkrari útoyggj, men at gongdin er tann, at farið verður meira og meira frá viðtaluvirksemi í útoyggjunum og yvir til sjúkravitjanir. Tí kann ikki væntast, at fleiri av hesum viðtaluhølum verða sett á stovn, heldur tvørturímóti. Tað er hinvegin altavgerandi fyri at røkja kommunulæknavirksemi mótvegis útoyggjunum, at ferðasambandið er gott, bæði tá ræður um sjúkravitjanir eins og sjúkraflutning. Í hesum sambandi er tað serliga tyrlutænaстан, sum hevur alstóran týdning” (úr skrivi frá ráðnum fyri kommunulæknaskipanina 1.09.00)

Útoyggjanevndin er samd við Rfk., at ábøtur á ferðasambandið eru avgerðandi neyðugar, skal trygdin økjast. Hinvegin eru vit ikki samd við Rfk., at eitt bøtt ferðasamband fer at loysa allar trupulleikarnar. Tað er framvegis stóru tørvur á, at heilsutænaстан røkkur út á staðið, og ikki bert tá ið støðan er so akutt, at neyðugt er við sjúkravitjan. Heilsurøktin í Føroyum byggir í stóran mun á aðalmálið “fyrirbyrging”, og hetta aðalmálið má vera galdandi á smáu oyggjunum eins væl og á teimum størru.

Útoyggjanevndin metir, at í stóran mun er hettar ein spurningur um hugburð, og at tað er neyðugt við nýhugsan. Útgangsstøðið eigur at vera, at allir borgarar í landinum fáa somu tænaстан. Eitt læknaviðtaluhøli í hvørjari oyggj skal vera karmur um eina góða

tænastu. Viðtaluhælið skal vera væl útgjört, og rúma öllum neyðugum tænastrvirksemi hjá heilsuverkinum. Møguleiki skal eisini vera fyrri tannlæknaviðgerð og øðrum serviðgerðum, sum til dømis fysioterapi o.l., skúlatannlækna- og barnakanning.

Fyri ikki at tyngja eina kommunulækna skipan, ið frammanundan hevur stórar arbeiðsbyrðar í meginøkinum, leggur útoyggjanevndin upp til, at settur verður ein økislækni fyrri tær smáu oyggjarnar. Hesin lækni hevur einans eina uppgávu, og tað er at ferðast eftir fastari skipan út til oyggjarnar. Kommunulækna skipanin kann tá framhaldandi hava bráfangis tænastruna um hendi.

Økissjúkrasystir

Fyri at hava eina vælvirkandi heilsuskipan er neyðugt við einum viðtaluhæli til lækna og annað heilsuvirksemi, men ikki minst er tað avgerandi, at eitt fólk verður sett burtur av í hvørjari oyggj at umsita heilsuøkið. Eitt slíkt virksemi kann sameinast í einum sokallaðum heilsudepli.

Ein økissjúkrasystur verður sett at umsita heilsudepilin, helst saman við einum hjálparfólki, tó velst tað um fólkatalið í oynni. Uppgávan hjá økissjúkrasysturini kann m.a. vera at røkja heimasjúkrarøkt, vanliga sjúkrarøkt og ráðgeving innan heilsu og almannamál. Mest upplagt hevði verið, at ein slík sjúkrasystur verður serútbúgvín, soleiðis at hon fær heimild at taka sjúkuavgerð (diagnosera). Hetta uppskotið (ið annars hevur djúpar, aldagamlar røtur í føroysku heilsuskipanini) byggir á royndir, sum eru gjørdar í Nova Scotia í Kanada. Tá okkurt er áfatt, skal fyrsta áheitanin vera til sjúkrasysturina, sum síðani setur seg í samband við læknan á meginlandinum. Ein tílík manngongd skapar fyrst og fremst tann tryggleika, at tann sjúki kemur undir kønar hendur alt fyrri eitt, og at lækni á meginlandinum fær betur grundarlag fyrri at gera av, hvørja viðgerð sjúklingurin skal hava, hvussu evt. sjúkraflutningur skal fara fram, ella um hann má koma á staðið alt fyrri eitt.

Sum eitt eyka amboð, og sum partur av útgerðini á einum heilsudepli, skal vera teldusamband beinleiðis inn á meginlæknaøkið, soleiðis at m.a. journalisering kann fara fram via internetið. Eisini gerst tað møguligt at nýta telemedisin sum eitt amboð. Málsetningurin við einari slíkari skipan er at økja tryggleikan og trivnaðin í oynni, og samstundis verður skapt eitt ella fleiri dygdargóð og áhugaverd arbeiðspláss, mest sannlíkt til til kvinnur.

Heimarøktin

Trupulleikin hjá heimarøktini er, sum tey sjálvi greiða frá, ikki so stórir millum útoyggjar og meginøkið, tá onkur er í oynni at átaka sær hesa uppgávu; í bygdum har fólkatalið er lítið og fá eru í arbeiðsførum aldri, kann tað tó vera trupult. Viðvíkjandi heimasjúkrarøktini kann vera uppافتur verri at fáa skipanina at virka:

”Tá uppgávan er at veita heimasjúkrarøkt er týðuligur munur á tænastruni. Oftast er tað soleiðis, at heimasjúkrasysturini hevur fastar vitjunardagar á útoyggjum, og um tað er møguligt verða heimahjálparar upplærdir til sjúkrarøktaruppgávur,

ið krevja dagliga røkt. Brúkarar av heimskjúkrarøkt á útoyggjum hava ikki sama móguleika fyri vitjan eftir tørvi og mugu í størri mun flyta heimanífrá at fáa tað neyðugu tænastruna.

Heimarøktin metir, at tørvur er á einari samskipan av teimum ymisku tænastrunum, ti útoyggjar fyri at tryggja eitt javnt og gott tænastrustøði, og vil feign vera við í einum tílíkum arbeiði” (úr skrivi frá Heimarøktini 21.09.00)

Hetta vísir tørvin á einari skipan, har heimarøktin saman við øðrum heilsutænastrum kann skipa seg við góðum arbeiðsumstøðum í hvørjari oyggj. Hetta fer óivað at føra við sær, at lættari verður at fáa kvalifiseraða arbeiðsorku út á oyggjarnar. Ferðasambandið hevur verið og er ein stór forðing fyri, at heimarøktin kann fáa sjúkrasystur at ferðast frá meginøkinum út til smáu oyggjarnar. Verður ein føst skipan á staðnum, kann eitt gott ferðasamband í staðin tryggja eina góða avloysaraskipan.

Heilsusysturarnar eru skipaðar undir heimarøktarskipanini. Tí liggur nær at halda, at heimavitjanir og tær tænastrur, sum heilsusysturin veitir, eisini áttu at verið uppgávur hjá einari sjúkrasystur í økinum.

Bráðfeingis sjúkraviðgerð og flutningur

Sjúkraflutningur

Sum lýst í 2. parti vóru viðurskiftini viðvíkjandi sjúkraflutningi sera ymisk. Tað valdast, hvat flutningstól verður nýtt til sjúkraflutning. Skal ein bora við Barsskor, Másanum ella upp í tyrluna hjá Atlantsflog, kann tað vera trupult og als ikki sjúklingavinarligt. Frá Landssjúkrahúsinum, sum hevur um hendi sjúkraflutning av oyggjunum sunnanfyri, og frá Klaksvíkar sjúkrahúsi, sum hava Norðoya økið um hendi, verður sagt, at sjúkraflutningur frá smáu oyggjunum ikki verður settur sum nakar trupulleiki. Móguleikar eru at nýta verandi skip, leiga privatar bátar ella at nýta tyrlurnar hjá antin Atlantsflogi ella Sjóverjuni. Av Klaksvíkar sjúkrahúsi verður sagt, at viðurskiftini ikki eru so góð, sum ein kundi hugsað sær, serliga tí at Barsskor og Másin eru ótíðarhóskandi, men ikki minst tí at sjúkrahúsið í hvørjum einstøkum føri skal útvega sær skip og manning, tá ið Strandfaraskipini ikki sigla. Tað er ongin føst avtala við nakran ávísan um at flyta sjúklingar, men tað hevur kortini ongantíð verið nakar trupulleiki at fáa bát til endamálið.

Um veturin, tá ið dagarnir eru stuttir, og tað er uppgangur, soleiðis at bátur ikki kann koma til oynna, er tað í lýtuni ongin hjálp at heinta, uttan danska sjóverjan, um hon skuldi verið í nánd júst tá. Tyrlan hjá Atlantsflog kann ikki flúgva, tá ið tað er vorðið myrkt. Men um so er at sjóverjutyrlan skuldi komið, so eru ongi ljós á tyrlupallinum. Tað er komið fyri, at tyrlan er komin í myrkri eftir sjúklingi, og tá var neyðugt at nýta lummalyktir og líknandi fyri at vísa tyrluni, hvar hon skuldi seta seg.

Útoyggjanevndin vantar, at nú nýggj tyrla kemur at røkja bjarging og eftirlit, fer hon eisini at røkja sjúkraflutning til tær smáu oyggjarnar og Gásadal um náttina. Viðvíkjandi ljósunum er okkum upplýst, at samferðslustýrið ikki metir tað vera neyðugt at seta slík ljós upp.

Bráðfeingis sjúkraviðgerð

Sum áður nevnt, so er ongin skipan við útbúgving ella upplæring í fyrstuhjálpi á smáu oyggjunum. Her verður hugsað um tær smáu oyggjarnar, ið tað er óhøgligt at koma til, og har eingin sjúkrasystur er á staðnum: Mykines, Dímun, Koltur, Skúvoy, Svínøi og Gásadal. Nógv ferðafólk vitja hesi støð, og skjótt er, at óhapp kunnu henda.

Heilivágsgoymslur eru á øllum hesum støðum, men tað er lítil hjálpi at heinta, um ongin dugur at geva henda heilivágin, geva sproytu, ella at leggja eitt fólk forsvarliga á eina børu, sum skal heysast umborð á t.d. tyrluna á náttartíð.

Fyri at bota um hesi viðurskipti eigur Heilsumálastýrið við ávísing millumbilum at skipa fyri intensivum skeið fyri teimum smæstu oyggjunum í fyrstuhjálpi (møguliga útbyggt við lækna- og brunaráðgeving). Hesi skeið eiga at verða fyriskipað, hóast skipanin við sjúkrasystur verður á hvørjari oyggj. Skjót hjálpi er góð hjálpi, og tá ið sjúkrabilur ikki kann koma á staðið alt fyri eitt, er tað hent, at tey búsettu kunnu bera seg rætt at, meðan bíðað verður eftir flutningi.

Dagtilhald og eldrasambýli

Hóast ein býr í einari lítlari bygd, kann einsemi gott gerast ein trupulleiki hjá eldri fólki. Tey klára kanska so dánt at húsast einsamøll, men dagurin fellur teimum langur. At hava eitt tilhald, har hesi eldri kunnu vera saman um dagin, fáa eina máltíð og sita og gera handarbeiði og líknandi, var borið upp á mál í nærum øllum bygdunum. Hetta er nakað, ið neyðturviliga ikki krevur stórar íløgur og eigur at vera sett á stovn í hvørjari oyggj. Aðalmálið er at skapa trivnað og trygd hjá teimum gomlu og ikki minst trivnað hjá teimum ungu, sum trygt kunnu taka sær av øðrum arbeiði, uttan at hava ampa av teimum, sum sita einsamøll.

Í løtuni fara tey flestu gomlu av oynni, tá ið tey gerast so óhjálpin, at teirra nærmastu ikki megna at taka sær av teimum longur. Tey gomlu, sum vóru møtt á oyggjafundunum, søgdu, at teirra størsta ynski var at vera sum longst í oynni. Tær flestu av smáu oyggjunum hava samstarvsavtalu við røkterheim og ellisheim á størru oyggjunum og í meginøkinum. Tey hava eitt ávíst tal av plássum til fólk úr oynni. Plássrot viðførir, at tað ofta er bíðitíð til eitt tílíkt pláss. Hóast hetta, so var semja var um, at skipanin við slíkum samstarvi sum heild var gott.

Í Svínøi eru tey farin undir at fyrireika bygging av einum røktar- og eldrasambýli. Hetta er ein ætlan, sum er komin væl áleiðis. Ætlanin er at samskipa onnur tiltøk, ið eru egnaði til at vera undir sama taki, við heimið. Ætlanin er góð fyri Svínøynna, tí hon skapar arbeiðspláss fyri kvinnur, og ger, at útbúgvandi fólk innan heilsutænastuna kemur í oynna. Í Kalsoynni varð eisini borið upp á mál at seta á stovn eitt eldrasambýlið, sum møguliga kundi samstarva við Røktarheimið í Klaksvík. Eitt slíkt sundurbýti av uppgávum innan heilsuverkið er ikki bert gagnligt fyri tey gomlu, sum kunnu njóta gott av tænanunum, men hevur eisini við sær, at serliga kvinnur við fakligari útbúgving kunnu starvast í oynni.

Fyrimunir í útbúgving

Heilsuverkið vísir á, at tað kann vera trupult at fáa fólk við útbúgving at søkja størvini á smáu oyggjunum. Í Noregi og í Svøríki eru m.a. skipanir, sum geva teimum, ið søkja slík størv, nakrar fyrimunir. Antin kunnu hesir fyrimunir skipast longu í sambandi við útbúgvingina, so at ein fær ein fíggjarligan fyrimun undir lestrinum, við teirri treyt at arbeiða nøkur ár innan heilsuverkið á smáu oyggjunum. Ella at ein, sum átekur sær eitt starv innan heilsurøkt á smáu oyggjunum, fær frí við løn t.d. 5. hvørt ár. Ella at fyrimunir verða veittir á annan hátt. Hetta kann vera gongda leiðin at vekja áhugan hjá útbúnum fólkum innan heilsuverkið at flyta út á smáu oyggjarnar við familju.

Ein heilsudepil í oynni kann sameina allar tænastr innan heilsuverkið

4. Partur

Kommunal viðurskipti

Útoyggjakommunurnar hava - sum staðfest í 3. parti – ein veikan og viðbreknan búskap. Skattainntøkurnar er lágur og eginognin er lítil. Harafturímóti er skuldin hjá flestu útoyggjakommununum lítil og eingin. Tann veiki búskapurin hjá útoyggjakommununum ger, at peningur ikki er til stórvegis íløgur. Eginognini er so lítil, at hon lættliga hevði verið brúkt, um okkurt óhapp skuldi verið bygdini fyri, og ábøtur gerast. Tí verður neyðugt, at fáa til vega pening aðrastaðni til íløgur í m.a. útbygging av undirstøðukervi, og til at skapa vinnu- og trivnaðarfortreytir í útoyggjunum.

Í Framtíðini verður eisini neyðugt við samstarvi á fleiri økjum, bæði innanhýsis, millum borgarar og bygdarráð, millum bygdarráð og aðrar kommunur, almen stýrið og stovnarar v.fl. Niðanfyri verða nevnd nøkur neyðug samstarvsøkið.

Útoyggjafelag

Skipa útoyggjarnar seg í eitt felag, kann tað fáa avgerandi týðning fyri tann framburð, ið hetta álitid leggur upp til. Tað standa nógvar og stórar avbjóðingar fyri framman.

Aðalmálið við einum útoyggjafelag verður, at styrkja sambandið í millum tær smáu oyggjarnar og styrkja teirra støðu í krøvunum um bøtt viðurskipti. At samstarva við feløg og stovnar á meginøkinum, m.a. innan ferðavinnu, samferðslu, mentanartiltøk, vinnutiltøk, handil og útbreiðslu av vørum o.ø. Og ikki minst, at skipa eina áhaldandi kunning, ið kann skapa positiván áhuga fyri útoyggjunum og eggja til tilflyting. Somuleiðis skal felagið ígjøgnum útoyggjaumboðið, sum er lýst niðanfyri, gera sína ávirkan galdandi móttvegis politisku mynduleikunum, fyri at tryggja at menningin av småplássunum ikki dettur niðurfyri.

Útoyggjaskrivstova og umboð.

Ein útoyggjaskrivstova eigur at verða sett á stovn, av útoyggjafelagnum og landsmyndugleikunum í felag, og eitt fólk setast í starv sum útoyggjaumboð. Útoyggjaumboðið skal verða leiðari av Útoyggjaskrivstovuni og umboða útoyggjarnar og samskipa tiltøk, ið stuðla undir útoyggjamenning, vinnuliga, mentanarliga og sosialt. Eisini skal umboðið virka fyri, at politiskir málsetningar til frama fyri menning av smáu oyggjunum verða útintir í verki. Útoyggjaumboðið skal eisini hava sum uppgávu, at eggja íbúgvunum til at taka egin initiativ, og koma við nýggjum hugskotum, eins og tryggja at kunnandi tiltøk og vitan røkkur út til allar tær smáu oyggjanar. Eitt útoyggjaumboð kann sostatt gerast sambindingarlið ímillum útoyggjarnar og almennar og privatar stovnar, og til feløg á meginøkinum, í samstarvi við nevndina í Útoyggjafelagnum, ið nevnt er omanfyri.

Felagsskrivari

Nakrar av útoyggjakommununum hava víst á, at hóast tær eru smáar, so drukna tær í pappírsarbeiði. Hvørja ferð val hevur verið, og nýggj fólk eru vald inn í bygdarráði, skal byrðjast á berum botni:

“tað nýggja bygdarráði fær eina pappdós við ringbindum og pappírum, og so er ikki annað til at taka, enn at seta seg inn í alt hetta pappírsarbeiði, lítil tíð er til at gera veruligt bygdarráðsarbeiði” (brot út samrøðu við bygdarráð í útoyggj)

Av tí at bygdarráðini ikki hava skrivara, ið er í føstum starvi, gerst pappírsarbeiðið ein byrða. Uppskot verður tí sett fram um, at útoyggjakommununar í felag (ella Kommunusamskipan Føroya) seta ein skrivara/roknskaparkønan at taka sær av samskiftinum, roknskapunum og at ráðgeva bygdarráðini. Sum støðan er, halda fólk seg aftur at bjóða seg fram til. Útoyggjaskrivstovan kundi verið karmurin um eitt slíkt samstarv.

Íbúðarviðurskifti

Fyri at skapa tilflyting til útoyggjakommununar, eru nógv viðurskifti, ið skulu vera í lagi í kommununi. Eitt av teimum er móguleikin at fáa ein bústað. Hóast eina mongd av tómmum húsum í hvørjari bygd, er trupult at fáa innivist. Bæði hjá teimum, sum ætla at búseta seg í longri tíð, og hjá teimum, sum skulu arbeiða ella vera í oygni eitt avmarkað tíðarskeið. Tað er ikki so lætt at fáa hús til leigu, tí tey tómu húsini virka sum feruíbúðir hjá eigarunum. Ein móguleiki er, at tilflytarar byggja sær hús, men hetta er kostnaðarmikið og í ávísu føri ein ótrygg loysn. Hesi viðurskifti viðføra, at kommunurnar noyðast at fáa til vega leiguíbúðir, antin við at byggja ella at keypa upp gomul hús, og leiga tey út, skulu fólk kunna flyta til bygdina.

Kommununar hava móguleika at fara undir íbúðarbygging við stuðuli frá Íbúðargrunninum. Endamálið hjá Íbúðargrunninum er at stuðla undir alternativa sethúsabygging. Skipanin við Íbúðargrunninum er tann, at hon saman við kommunum/felagsskapum kann fígga sethúsabygging, partvíst fígga av Húsálansgrunninum, Íbúðargrunninum og einum felag, sum verður stovnst í hvørjum einstøkum føri at umsita íbúðirnar. Felagið skal síðani umsita og viðlíkahalda íbúðirnar og tryggja, at leigumálini gjalda rentur, avdráttir og neyðugar felagsútreiðslur. (Íbúðirnar kunnu skipast sum leiguíbúðir ella parteigaraíbúðir). Íbúðargrunnurin stuðlar eisini undir, at kommunan fer inn og keypir gomul hús í bygdini saman við íbúðargrunninum, og einum felag stovnað til endamálið. Húsini verða sett í stand og leiga út á sama hátt, sum við íbúðarbyggingini nevnt er um frammanundan.

Summarhús

Sum nevnt standa nógv tómm hús í hvørji bygd. Tey eru ogn hjá uttanbýggjarfólki. Fleiri vera nýtt sum summarhús hjá eigarunum, ella vera leigað út til ferðafólk. Í 2. parti var víst á, hvussu tær ymisku bygdirnar uppliva hesi viðurskifti. Har fá tómm hús eru, er ikki

nakar trupuleiki, men har fráflytingin hevur verið stór, er tað bæði ein fíggjarlig og praktisk byrða fyri kommununa.

Í flestu bygðum var semja um, at okkurt skuldi gerast við húsaviðurskiptini. M.a. eigur ein summarhússkattur at vera lagdur á húsini, ið kann geva kommununi inntøku fyri tær tænar, ið kommunan veitur summarhúsaeigarunum. Hesar eru m.a. at viðlíkahalda vegir og lendingar, vatnveiting, kloak, renovatióin og annað, sum húsaeigarnir njóta gott av í bygðini, og sum tey fastbúgvandi gjalda yvir skattin. Nógv av teimum, sum eiga hús á bygð, hava gjørt vart við, at tey fegin vilja gjalda fyri nevndu tænar. Oftast er grundgeving, at “tey høvdu følt seg betur”.

Ein slík skipan við summarhússkatti hevði hugsandi gjørt huglagið ímillum uttanbúggjarfólk og bygdarfólkið nógv betur.

”Vit vildu fegin goldið fyri summarhúsið fyri at onkur í bygðini hugdi okkum eftir húsini um veturin”

Hetta sigur ein familja, sum eigur hús í Svínøi. Tað kundi verið ein hjáinntøka hjá einum í bygðini at havt eftirlit við øllum teim tómu húsunum um veturin.

Hetta við tómunum húsunum og uttanbúggjarfólki er meira og annað enn bert eini tómi hús, tí týdningurin av at uttanbúggjarfólkið og ferðafólk koma til oynna um summarið, og møguliga aðrar tíðir av árinum, hevur alstóran týdning fyri trivnaðin í bygðini. Niðanfyrir verður nakað av hesum spurninginum nærri greinað.

Í rørlu lív - í stilli deyði

Sum víst á, er fjølbroytni ein styrki í samfelagnum. Fyri at hetta fjølbroytni skal koma til sín rætt, er neyðugt við rørlu í samfelagnum. Rørla er í roynd og veru lívæðrin í okkara lítla oyggjasamfelag. Tað hevur altíð havt týdning, at fólk hevur ferðast millum oyggjarnar, t.d. vóru fyrr í tíðini skipaðar ferðir ávísar tíðir av árinum til onnur øki, m.a. fyri at dansa og stuttleika sær, ella fyri at taka hond í við arbeiði. Í dag skapar tað rørlu, at familja og kenningar koma til oynna, tí tey eiga jørð ella hús har. Fólk kemur á fjall, at viðlíkahalda ognir, at fleyga fugl o.sfr. Tað kemur lív í tær annars fámentu bygðirnar á sumri og tá ið heystfjöllini verða gingin. Eitt dømi um, at útoyggjafólk viðurkenna tørvin á hesari rørlu í teirra nærumhvørvi, er, at fólk á smá oyggjunum eru misnøgd við, at gjaldið fyri ferðaseðlar hjá vitjandi eru hægri enn hjá teimum fastbúgvandi:

”Familjan er stór - fyrr komu tey at ferðast við børnum - nú hava tey ikki ráð at koma”. Ein ferðaseðil, til eitt nú Gásadals, kostar 80 kr. fyri fastbúgvandi og 145 kr. fyri onnur. (*frá oyggjafundi í Gásadali*).

Har dyr vera latnar aftur

Eitt annað dømi um, at útoyggjafólk halda tað vera ynskiligt við rørlu, er, at fólk á smáoyggjunum eru bangin fyri at skapa ósemju og ófrið við m.a. at stuðla broytingum í jarðarviðurskiptunum, eins og hetta dømi vísir:

”Famíljubondini eru sterk, og tað eru ættfólk og kenningar, sum eiga jørðina og húsini í bygdini. Taka vit hetta frá teimum verður tómligt í bygdini, og vit vilja fyri alt í verðini ikki skapa klandur við familjuna, so tey ikki koma aftur her.” (*frá oyggjafundi*).

Fleiri ferðir sagt, at tey vóru bangin fyri at broytingar í jarðarviðurskiptunum fóru at viðføra ”isolatióin”. Her mæta vit andsøgnini ímillum at verða bangin fyri ”isolatióin” og tørvinum á at kunna gagnnýta tilfeingið á oynni. Tey, ið búgva í meginøkinum, hava eisini tørv á, at koma út á smáu oyggjarnar. Hetta kann m.a. manningin á Másanum, sum siglir millum Hvannasund, Svínøi og Fugloy, vátta, tí meginparturin av teim ferðandi, ið teir fóru seinasta summar, vóru føyroyingar, sum fóru at ferðast:

“Og møtir man einum fugloyingi í Klaksvík, ja, so verður onki annað prátt enn um bygdina hann er úr” (*Frá útoyggjafundi í Hattarvík*)

Havast skal í huga, at har sum dyr verða lætnar aftur, skulu aðrar latast upp. Familja og kenningar skulu ikki skerjast frá móguleikanum at koma til oynna at ferðast, tá ið broytingar verða framdar. Meginøkið fær eisini ágóða av, at fólk ið, ið har býr, kann leita sær út á smáoyggjarnar av og á, og er hetta ein av grundgevingunum fyri at styrkja smáoyggjasamfelagið. Tí skulu tað skipast tiltøk, ið fremja ferðing millum oyggjarnar.

Ferðavinnudepil

Fyri at ganga tørvinum á rørlu í møti og skapa góðar umstøður hjá øllum teimum, sum hava áhuga í at leita sær til tær smáu oyggjarnar, setir útoyggjanevndin hugskotið um ein ferðavinnudepil í hvørjari oyggjsett fram til umhugsunnar. Ein ferðavinnudepil er settur saman av nýbygdum smáttum ella íbúðum og einum felagshúsi, ið hevur teir hentleikar, ið ferðandi hava tørv á (matarstað, bókasavn, AV-rúm, vaksirúm, o.sfr.); er bygdarhús frammanundan, kann tað vera (partur av) felaghúsinum, ið tann mun tað hevur hentleikar til tess.

Umframt ferðandi í vanligar merking, so verður eisini móguligt hjá stovnum, feløgum, skúllum o.ø. at gera nýtslu av ferðavinnudeplinum. Bygdin kann fáa stóran ágóða av einum slíkum tiltakið, og ikki minst av teimum hentleikum, sum vera gjørdir til endamálið. Tær inntøkur, sum hetta virksema kann bera í sær, kann eisini vera eitt gott ískoyti til búskapin í bygdini.

Ein ferðavinnudepil gevur teimum sum hava hug at leita sær til tær smáu oyggjarnar, góðar umstøður

Onnur tiltøk til frama fyri búseting og trivnað

Traðarskipan

Tá nýggj jarðarlóggáva er komin í gildi, verður tað óiva soleiðis, at landbúnaðarjörð verður skipað til framleiðslu hjá nøkrum bóndum í bygdini. Á útoyggj verður tað mett at hava búskaparligan og trivnaðarligan týðning at hava móguleika at hava so frægt av jörð, at tilfeingi er til húsbrúk. Tí skjýtur útoyggjanevndin upp, at tey, har hvørt húski í bygdini skal hava rætt til eitt ávíst stykki av frugtagóðari jörð, so tey (framhaldandi) kunna hava hønir, velta eplir og o.l. Støddin og staðseting verður ein uppgáva hjá land og kommunu at greina nærri.

At seta í gongd

Tað er umráðandi, at tey tiltøk, sum verða framd, hava støði í viljanum og áhuganum hjá teimum fastbúgvandi á útoyggjum. Tað gevur onga meining, at fyriskipa tiltøk á meginøkinum og síðani ”servera” tey til tey, sum búgva í oynni. Fyrsta stigið má takast á útoyggj, og uttan eitt gott samstarvi ímillum tey búsettu, og við góðari undirtøku á staðnum, verður einki burturúr nakrari útoyggjamening.

Tað hava verið og eru fleiri ”eldsálir” á útoyggj, men tær eru við at møðast, tí so fá ítøkilig úrslit eru at hóma og røddir teirra vera ikki hoyrdar. Bygdar’felagsskapurin’ sjálvur kann eisini hava við sær, at tað er torført, at seta nakað nýtt í verk, eitt nú kann hugburður sum t.d. ”soleiðis hava vit altíð gjørt” vera ein forðing, ella at tey sum royna at seta okkurt nýtt í verk fáa ikki undirtøku og tí noyðast at gevast (’jantelógin’).

Fyri at styrkja bygdafelagsskapin og skapa áhuga fyri at seta tiltøk í verk, leggur útoyggjanevndin upp til, at tiltøk verða fyriskipaði við hesum endamálum:

- at styrkja bygdafelagsskapin og fáa øll í bygdini at gerast virkin í menning av økinum
- at geva øllum móguleika eftir egnum áhuga og á egnan hátt at luttaka í menningarverkætlanum.

Útoyggjanevndin mælir til, at hetta verður ein av fyrstu uppgávanum hjá einum settum Útoyggjasamskipara/umboðsmanni eins og eitt útoyggjafelag náttúrliga fær ein týðandi leiklut í eini slíkari ætlan.

Tær fyrstu uppgávarnar hjá einum slíkum ”ígongdsetaratiltaki” verður at styrkja kunnleikaumhvørvið og at veita vegleiðing um, hvussu tiltøk kunnu setast í gongd, stutt sagt, frá hugskot til veruleika.

Samanumtikið

Ein stór uppgáva hjá útoyggjakommununum er at skapa karmar fyri tey børn og ungu, sum vaksa upp í kommununi, og á tann hátt skapa gróðrarbotn fyri, at tey móguliga leita aftur til heimstaðið eftir lokna útbúgving. Tað áliggur ikki minni kommununum at vera virknar, tá ræður um karmar til borgarnar sum heild, so “staðið” gerst áhugavert

sum bústaður. Tað er umráðandi, at at kommunurnar arbeiða miðvíst til frama fyri at fáa kvinnur at búseta seg í bygdini. Hetta gerst best við at hava áhugaverd arbeiðspláss til teirra. Men størsta avbjóðingin hjá útoyggjakommununum er at tora at ganga nýggjar leiðir, at vera opnar fyri nýhugsan og ótraditionellum loysnum, og at geva rúm fyri einum neyvum samstarvi við og ímillum tey búsettu.

5. Partur

Uppskot til útoyggjapolitikk

Á fólkafundinum, úti í Fugloy 17.juli 1999, ið var startskotið til útoyggjaverkætlanina, segði Jenny Lydersen í fyrilestri sínum millum annað:

“Neyðugt er, at vit taka støðu til útoyggjarspurningin sum fólk ella tjóð, tí tað fer at kosta at væla um, byggja upp og seta í gongd, um nakað ítøkilig skal spyrjast burturúr, og spurningurin er, um føroyingar eru sinnaðir at gjalda kostnaðin fyri at fáa útoyggjarnar á føtur aftur og í hvørjum líki hetta skal fremjast. Eitt hugskot her, og eitt annað har er lítil dugur í uttan at fortreytirnar eru fyri at tiltakið kann bera seg. Tað skal ein gjøllig ætlan leggjast, hvussu farið verður til verka, og hvørji mál vit hava fyri stavn”

Nú ein nærri greining av viðurskiftunum hjá smáu oyggjunum verður løgd fram, er sum nevnt omanfyri, eftir at taka støðu til hvat ið gerast skal. Eru vit sinnaði at fáa tær smáu oyggjarnar á føtur aftur? Eru vit sinnaði at gjalda fyri eina menning? Hava vit ráð at lata vera?

Framhaldandi búseting er fyrst og fremst treytað av, at vit viðurkenna, at smáoyggjarnar eru ein ómissandi partur av føroysku tjóðini: búskaparliga, mentunnarliga og sosialt. Hetta krevur ein virknan økispolitikk, sum megnar at sambinda øll neyðug lið í føroyska samfelagnum, og harafturat hevur serlig atlit til smáu oyggjarnar og fortreytir teirra. Hesin parturin av álitinum er av somu orsök býttur í tvey: 1) Fyrst ein partur, har vit kaga runt sjónarringin og hyggja eftir økispolitikki og tí neyðuga í einum virknum økispolitikki, m.a. við hugsjónum og dómum frá okkara grannalondum. 2) Síðani verður eitt ítøkilig uppskot um ein føroyskan út-/smáoyggjapolitikk lagt fram, ið kann virka sum grundarlag fyri einum áhaldandi átaki, ið hevur sum endamál at fáa útoyggjarnar aftur á føtur.

Økispolitikkur í okkara grannalondum

Økispolitikkur hevur gjøgnum mong ár verið eitt væl kent fyrbrigdi í okkara grannalondum. Hesin politikkur hevur verið nær tengdur at teimum grundleggjandi meginreglunum í Norðurlendsku vælferðarskipanini. Hendan skipan hevur bygt á eina meginreglu um javnbjóðis rættindi og javnbjóðis skyldur, uttan mun til sosialan og geografiskan status. Tann geografiska (territoriella) meginreglan byggir á grundleggjandi viðurkenningina av, at allir landslutir hava verið við til at leggja lunnar undir framgongdina í samfelagnum yvirhøvur, og tí eisini eiga javnbjóðis lut í ágóðunum. Hetta grundsjónarmið hevur altíð verið galdandi, men miðlarnir at røkka endamálinum hava verið skiftandi, og eisini hevur hepnast misjavn.

Økispólitikkur varð fyrstu eftirkrígsárini einamest rættaður móti útbyggingini av sokallaða "harða" undirstøðukervinum: vegum, havnum, tunnlum, kraftverkum o.t. Hildið varð, at ójavna menningin av serliga útjaðaranum varð grundað á mismunir í móguleikum, og tí vóru útbyggingar av undirstøðukervi oftast fylgdar upp við serligum tiltøkum móttvegis útjaðaranum til at skapa javnbjóðis viðurskifti í útjaðaranum og harvið tryggja honum framhaldandi búseting og búskaparliga menning. Tey serligu tiltøkini vóru ofta vend móti ídnaðarmenningini av primeru vinnunum (fiskur og landbúnaður).

Økispólitikkur var í 1960'unum at meta sum búskaparligur vakstrarpolitikkur, har ongin andsógn var millum politisku hugsjónirnar um útjavning og búskaparligan vøkstur. Frá seinast í 60'unum og serliga í byrjanini av 1970'unum broyttist økispólitikkurin, m.a. tí at tað ikki hevði eydnast at steðga fráflytingin frá útjaðaranum, heldur tvørturímóti. Eisini kom ein mótrórsla móti tí strangt ervastýrda politikkinum, sum økismenningarpólitikkurin var.

Ein avgerandi liður í hesum mótráki var framvøksturin av einum sterkum økissamleika, ið kom til sjóndar sum krøv um eitt nú lokala ávirkan, sjálvsavgerðarrætt og ábyrgd fyri náttúruni. Í hesum breiða økismenningarpólitikki var varðveiting av búsetingarmynstrinum avgerandi lyklorðið. Vøksturin í almenna tænastrøkinum (skúla-, heilsu- og sosialøkið) var ein týðningarmikil liður í hesum breiða økispólitikki, og munirnir millum sentrum og útjaðara var útjavnaður gjøgnum 70'ini.

Men í 1970'unum hendu eisini tær samfelagligu broytingarnar, sum komu at gera økispólitikkinn nógv truplari í 1980'unum og 1990'unum. Oljukreppan í 1973 var byrjanin til eitt langt búskaparligt bakkast, har stórar strukturbroytingar hendu innan ídnaðarframleiðslu. Búskaparvøksturin, sum vesturheimurin tók nærsum sum gívan, steðgaði bráðliga upp, og av somu orsök bleiv tað almenna alt meiri tyngt. Stór spartiltøk máttu setast í verk, samstundis sum nýggjar leiðir til búskaparliga menning máttu finnast.

Fyritreytirnar fyri økismenning blíva tí aftur nakrar heilt aðrar, og samstundis vóru tað ikki longur bara "útjaðaraøkini", sum ikki kláraðu at fylgja við. Heldur vóru tað bygdur og økir við einvísari ídnaðarframleiðslu, ið blíva hart raktar. Enntá stórbýarøki, sum t.d. Keypmannahavnarøkið, hava havt ringt við at fóta sær undir tí nýggja veruleikanum, sum hesar samfelagsligu broytingar førdu við sær.

Í 1980'unum vendi økispólitikkurin sær aftur móti at stímbra búskaparligum vøkstri, hetta við at stuðla undir strukturellar broytingar í búskapinum. Ístaðin fyri at stuðla tí harða undirstøðukervin (bygningar v.m.), so verður heldur dentur lagdur á sonevndar "menningarpakkar", har ein fleirfaldað íløgga verður lögð til grund fyri, at skapa nýggja menning. Hetta kunnu eitt nú vera serlig arbeiðsmarknaðarpólitisk átøk, granskingarverkætlanir, stuðul til at stovna nýtt virkseimi, v.m.

Tað mest nýkenda við økispólitikkinum í 1980'unum, og sum serliga hevur sligið ígjøgnum í níti-árunum, er teknologiska menningin, smávinnur, skúlaskapur og gransking. Førleikamenning tykist tí vera vorið nýggja lyklorðið í miðvísari økismenning. Ein týðningarmikil liður í hesi førleikamenning eru tey viðurskiftini í økissamfelagnum sjálvum, og tí hevur mentan á staðnum og aðrar lokalar fyritreytir fingið alt størri týðning. Tann miðspjalding av almenna økinum, sum byrjaði í 1970'unum, hevur hildið fram og harvið broytt viðurskiftini millum stat og kommunur almikið.

Nýggjari broytingarnar í økismenningarpolitikkinum hava í høvuðsheitinum við sær, at staturin, sum fyrr hevur verið beinleiðis virkin í menningini, nú leggur størri dent á at vera "tilrættaleggjari", t.d. við at bjóða út "menningarpakkar". Í øðrum lagi hava lokal serviðurskifti (kommunan, netverk v.m.) og "bleyti" virðini (mentan) fingið alt størri týðning fyri økismenningina. Og í triðja lagi ber til at siga, at kapping er vordi ein triði avgerandi partur, ið hevur samband við altjóða liberaliseringini.

Hesi trý 'nýggju' grundviðurskifti fyri økismenning hava fyrimunir eins og vansar við sær, sum vit ikki skulu greina nærri her. Avgerandi spurningurin er, hvønn týðning tey hava fyri føroyska veruleikan, og í serligan mun, hvat hetta hevur at týða fyri útoyggjarnar.

Bygdamenningarpolitikkurin

Økismenningarpolitikkurin, ið vit kenna her á landi, er bygdamenningarpolitikkurin. Hugtakið bygdamenning vinnur frama í 1970'unum, har ein stóðug fráflyting av bygd gjørdist alt meira sjónlig. Áðrenn hetta var dentur lagdur á útbygging av undirstøðukervinum, og harvið var ein breiðari arbeiðsmarknaður skaptur, serliga innan tað almenna. Men arbeiði við vegum, havnum og byrgingum var heldur ikki nóg mikið til tess at byrgja upp fyri eini fráflyting av bygd. Hetta var samstundis ein arbeiðsmarknaður mest fyri mannfolk, og tí vóru tað serliga kvinnurnar, ið fluttu. Ikki fyrenn flakavirkini komu í 1970'unum - og um sama mundið útbyggingin av tænastrøkinum (bankum, skúlum v.m.) kring landi - fæst ein breiðari arbeiðsmarknaður, eisini fyri kvinnurnar. Í 1970'unum og 1980'unum vóru tað ikki bert Havnin og størri fiskivinnubygdin, sum vuku, men eisini nógvar smærri bygdur upplivdu vøkstur í fólkatálinum. Øll øki í Føroyum finga gagn av meginregluni um, at útbyggingar skuldu fremjast allastaðni. At hava skúla í nærum hvørjari bygd er fasthildið, sosiala trygdarnetið úbygt, umframt nýmótans hentleikar sum el- og telefon røkkur um alt landið.

Metingin av virðinum í bygdamenningarpolitikkinum er misjovn, og tað er heldur ikki partur av setninginum hjá nevndini at gera eina slíka. Varðveiting av einum spjaddum búsetingarmynstri var tó greitt ein týðningarmikil liður í føroyskum økispolitikki í tíðarskeiðnum frá mitt í sjeiti-árunum og fram til byrjanina af níti-árunum. Eins greitt er tað kortini, sum ávíst í 2. parti, at bygdamenningarpolitikkurin ikki í sama mun rakk út til smáoyggjarnar og smápláss sum Gásadal. Orsøkin til hettar er, at búskaparliga grundarlagið undir hesum politikki, nevnliga flakavirkini og trolarar, kravdu aðrar sosialar og fysiskar strukturar enn teir sum smáoyggjarnar kundu bjóða. Tað skerst tó ikki burtur, at ein onnur orsök var, at bygdamenningarpolitikkurin ongantíð var grundaður á greiðar politiskar málsetningar, og tí oftast varð útintur sum "sak-til-sak"-avgerðir, har útoyggjarnar duttu burturímillum. Til dømis er ein orsök til munin á tænastrøkinum á meginøkjum og útoyggj, at tað hevur verið upp til hvønn einstakan stovn at avgera hetta út frá teimum fígjarkarmum, ið teir hava havt at virka undir.

Eisini kann sigast, at smáoyggjarnar longu frá 1950'unum hava upplivað tað, sum er vordi ein grundleggjandi fyrirtreyt fyri øllum samfelagslívi í dag, nevnliga, at uppvøksurin hjá tí einstaka ikki longur er tengdur at tí staðnum, ein er uppvaksin, men í langt størri mun at ávirkanum og móguleikum, sum liggja uttanfyri heimstaðin.

Tørvurin á økisrættaðum politikki

Ásannanin av týdninginum av eini virknari økismenning er alsamt vaksandi í londunum rundanum okkum, og hettar sæst aftur í tí týdningi, sum bæði gransking og politiskar fyriskipanir hava fingið. Tað vísir seg at vera ein fyrimunur fyri búskapin og virkisføri í landinum, at gagnnýta teir ymisku móguleikarnar, ið liggja í teim ymisku økjunum. Miðsavnanin av sterkum búskaparligum økjum er ikki samfelagsliga gagnligt, og tí verður m.a. í ES løgd stór orka og nógvur peningur í, at varðveita eina spjadda búseting og spjatt búskaparligt virkseimi. (smb. Powerty 3 programmið hjá ES).

Ein "góð" økismenning leggur dent á spjaðing og viðurkenning av ymiskleikan í økjunum, soleiðis at landið fær eina ymiska menning, tó uttan at hon gerst ójovn. Í hesum liggur eisini tørvurin á, at økismenning verður fata sum ein heild.

Í løtuni arbeiðir norska stjórnin við einum uppleggi til økispolitikk, ið skal til politiska viðgerð á vári 2001. Kommunal- og økisráðharrin Sylvia Brustad hevur ferðast í útjaðaraøkjunum og tosað við fólki á staðnum um framtíðina, um móguleikar og menning. Víst verður serliga á tørvin fyri at fáa kvinnur at seta búgv í útjaðaranum, harnæst at fáa ungdómin at "tíma" at koma aftur eftir lokna útbúgving. Tann traditionsbundna vinnan ber seg ikki, og tí er neyðugt, at framtíðar vinna verður grundað á eina samanrenning av tilfeingi í økinum og landafrøðiligiligar fyrimunir ørumegin, og nýhugsan, nýggja vitan og nýggja tøkni hinumegin. Dentur skal leggjast á kunningartøkni og samskifti. Økini skulu á ongan hátt kennast avbyrgd. Stórir dentur skal leggjast á tann innara bygnaðin í lokalsamfelagnum, samstundis sum dyrnar verða latnar upp til útheimin.

Aðalmálið við útoyggjapolitikkinum

Høvuðsmálið við einum útoyggja- og økispolitikki eigur at verða at varðveita megin-táttin í búsetingarmynstrinum í Føroyum, og at skapa sterkar búskaparligar- og ment-anarligar eindir kring alt landið. Ein útoyggjapolitikkur skal staðfesta týðningin av at hava búsettar útoyggjar, og skal tískil eisini staðfesta tað neyðuga í at skapa teir nøkt-andi karmar, so at oyggjarnar ikki bert eru búsettar, men eisini hava sama tæna-støðið sum landið annars og hartil hava vakstrarmøguleikar.

Fyri at røkka høvuðsmálinum er neyðugt at bera so í bandi, at venda gongdini á teimum smáu oyggjunum og økja fólkatálið. Útoyggjapolitikkurin skal tí virka fyri at minka um ójavnan í vinnu- og búskaparligu móguleikunum hjá teimum ymisku oyggjunum í Føroyum, og at skapa karmar fyri einari miðvísari menning, ið viðurkennir og gagnnýtir ymiskleikan í hvørjum øki. Neyðugt verður

- at skapa karmar fyri øktum og fjølbroyttum vinnuvirksemi
- at samtykkja lóggávu, ið tryggjar teimum, sum búgva á smáplássunum, rætt til at gagnnýta jarðar- og náttúrutilfeingið á staðnum.
- at styrkja undirstøðuskipanina.
- at hækka almenna tæna-støðið soleiðis, at tey búsettu fáa atgongd til somu tæna-stur, ið bjóða verður borgarunum í restina av landinum, so sosialu og mentanarligu umstøðurnar á smáplássunum verða styrktar.

Hvussu kunnu hesi mál røkkast

Hesi mál verða ikki rokkin eftir einum degi, tífleiri aðalstýri, stovnar og feløg skulu samvirka. Okkurt krevur nýtt lógarsmið, annað lógarbroytingar, broytingar av manna-gongdum og líknandi. Útoyggjanevndin hevur valt at sett uppskotini fram við grundgevingum, soleiðis sum tey eru innkomin, uttan í øllum føri, at taka støðu til ella ávísa hvør myndugleiki skal seta uppskotið í verk.

Uppskot og tilmæli

1 Fyriskipan

Útoyggjanevndin mælir til, at settar verða í verk fyriskipanir, ið tryggja at útoyggja-menning framhaldandi verður á dagsskránni:

- 1.1. Løgmaður ella ein av landsstýrismonnunum samskipar útoyggja- og økismenning og situr fyri hesum málsøki.
- 1.2.. Sett verður á stovn eitt starv sum útoyggjaumboð. Uppgávan hjá umboðnum verður at virka fyri, at politiskir málsetningar um útoyggjamenning verða útintir í verki.

- 1.3. Umsitingini eigur at eygleiða og meta um árin og ávirkan, ið nýggjar ella broyttar lógir kunnu hava á menningina av útoyggjunum.

1.4. Uppskot um útoyggjaskrivstovu

Ein Útoyggjaskrivstova verður sett á stovn, og settur verður eitt útoyggjaumboð, hvørs uppgáva verður at virka fyri, at politisku málsetningarnir um útoyggjamenning verða úttintir í verki. Útoyggjaskrivstovan skal virka eftir eini reglugerð, sum hevur áleið hesi endamál:

- Virka sum millumgongupersónur og hjálpa við praktiskum fyrireikingum til tiltøk, sum stuðla undir útoyggjamenningina, vinnuliga, mentunnarliga og sosialt.
- Eggja íbúgvunum at taka egin initiativ og koma við nýggjum hugskotum.
- Skipa fyri kunnandi tiltøkum og leggja fram upplýsandi tilfar um viðurskipti av týðningi fyri útoyggjamenningina.
- Virka fyri øktum sambandi millum útoyggjarnar, umframt millum útoyggjarnar og aðrar partar av føroyska samfelagnum.
- Samvirka við ein samskipanarbólk (nevndin í Útoyggjafelagnum) við umboðum vald av útoyggjunum, sum virkar sum eitt slag av stýri fyri Útoyggjastovuna.

1.5. Fíggjarligt ískoyti til kommunurnar

Fíggjarligu karmarnir hjá smáu kommununum eru sera trongir, og loyva bert fáum íløgum. Samstundis er tørvur á nógvum og fjøltáttaðum tiltøkum, skal økið gerast áhugavert sum bústaður og sum vinnuøki. Mælt verður tí til, at landið fíggjar størsta partin av teimum átøkum, ið skulu tryggja, at tær mest grundleggjandi fortreytirnar fyri eini menning eru til staðar (undirstøðukervi og almennar tænastr).

1.6. Ígongdsetaratiltak

Fyri at styrkja bygdafelagsskapin og at skapa áhuga fyri ítøkiligum átøkum, leggur útoyggjanevndin upp til, at tiltøk verða fyriskipaði, sum hava hesi endamál:

- at styrkja bygdafelagsskapin og fáa øll í bygdini at gerast virkin í menning av økinum
- at geva øllum móguleika eftir eignum áhuga og á egnan hátt at taka lut í menningarverkætlanum.
- Veita trygd fyri, at tiltøk ikki vera sett í verk ímóti viljanum hjá bygdarfólkunum.

Hetta kann gerast við stuðuli m.a. frá einum útoyggjafelag, útoyggjasamskipara/umboðsmanni ella aðrari íverksetaraskipan. Dentur skal leggjast á, at bygdafelagsskapurin, t.e. eru øll fastbúgvandi í bygdini, verða kunnað um teir móguleikar, sum eru, og eisini fáa høvi til at gera sína hugsan galdandi.

2. Samferðsla

Útoyggjanevndin skal gera vart við, at hon tekur fult undir við teimum tilmælum, ið SL hevur viðvíkjandi ferðafólka- og farmaflutningi í álitinum “Karmar fyrri framtíðarvirkseminum” frá sept. 2000 og í skrivi til útoyggjanevndina. Uppskotini, ið SL hevur borið fram, eru merkt við (SL)

- Gerast má eitt lógarfyrireikandi arbeiði innan samferðsluøkið, herundir definerast ein samferðslupolitikkur. Tað hevði eisini verið eitt málrættað arbeiði at sett upp ein útjaðarapolitik (SL)
- Eitt minstamark fyrri tænaustøðið á ferðafólka- og farmaflutningi eigur at verða staðfestast við lóg.
- Øll tey gomlu og ótíðarhóskandi strandfaraskipini eiga skjótast gjørligt at skiftast úr (SL)
- Havnaanleggini eiga eisini á ávísu farleiðum at tillagast og útbyggjast, soleiðis at strandfaraskipini kunnu hækka tænaustuna (SL)

Omanfyristandandi tiltøk eru neyðugir karmar fyrri uppá longri sigt at menna tænausturnar til útjaðaran og samferðsluna annars.

- Skipað verður eitt óheft fakligt ráð innan samferðslu, við umboðum frá teimum størri samferðslustovnunum í Føroyum og eisini teimum, sum brúka samferðsluna til dagligt (ella umboða brúkaran). Ráðið kundi havt sum høvuðsleiklut at ráðgivið politisku myndugleikunum. Hetta hugskot er sera nærliggjandi tá hugsað verður um, hvussu sera stóran týðning samferðsla júst hevur fyrri Føroyar sum eitt oyggjasamfelag. (SL)
- Politisku myndugleikarnir gera nakrar greiðar karmar fyrri avvarandi stovnar at virka innanfyri á samferðsluøkinum. Á hendan hátt kann gerast eitt málrættað arbeiði at menna tænausturnar. Í lótu verður samferðsluøkið eina mest viðgjørt umvegis fíggjarlógina einaferð um árið (SL)
- Tað er neyðugt at partarnir sum varða av ymsu økjum samstarva meira við hvønn annan (SL)
- Dentur skal leggjast á at ganga nýggjar leiðir innan ferðafólkaflutning. Nýggj tøkni og nýggj vitan eigur at hava høgan prioritet, tá útskiptingar verða framdar av skipunum á farleiðunum til útoyggjarnar.
- Á ferðafólkaøkinum skal dentur leggjast á skjótleika, títleika eins og góða ferðafólkatænaustu.

2.1. Farmaflutningur

Útoyggjanevndin mælir til, at grundleggjandi broytingar verða framdar á farmaflutningsøkinum.

- Umstøðurnar at flyta farm eiga at vera nútíðargjørdir. Flutningurin skal ikki verða skerdur av ótíðarhóskandi flutningstólum. Allur farmur skal kunna koma

til útoyggjarnar hvørja viku.

- Fíggjarkarmarnir eiga at vera samsvarandi krøvunum um tænaustøðið.
- Kundar, sum hava serligan tørv, skulu kunna fáa hann nøktaðan skjótt, væl og bíligt.

2.2. Uppskot um eina alternativa loysn á farmaflutninginum:

Tað verður bygt/keypt eitt farmaskip, sum er serliga væl útgjørt, og eignað at sigla millum oyggjarnar. Farmaskipið skal sigla til allar tær smáu oyggjarnar, í minsta lagi tvær ferðir um vikuna. Skipið skal ferma í Suðuroy, Tórshavn, Runavík, Klaksvík og sigla í fastlagdari rutu.

Henda skipan loysir farmaflutning frá ferðafólkaflutninginum. Tað økir um møguleikan at gera skræddaraseymaðar loysnir á báðum økjum. Tað verður minni slit og lægri viðlíkahaldskostnaður á ferðafólkaflutninginum.

Íløgutørvurin til slíkt farmaskip er uml. 10 mió og raksturinn vil kosta uml. 6 mió. um ári. Farmaflutningurin til útoyggjarnar, í dag, svarar til 1 mió. um ári, men skipið kan loysa nógvar aðrar uppgávur so raksturinn javnvigar betri.

2.3. Lokalar loysnir

- Ferjulega og ferja til Svínoynna skal raðfestast høgt.
- Fugloyarleiðin skal umleggjast, soleiðis at siglt verður eftir sjóvarfalli, tá tað er neyðugt, uttan at vera skerd av einari ferðaætlan.
- Kalsoyggjin eigur skjótast gjørligt at fáa kunning um hvørja loysnir liggja fyri framman viðvíkjandi Kalsoyarleiðini. Sjøtul skal setast á, alt fyri eitt, um loysnin verður nýggj ferja.
- Nýtt skip skal setast inn á Mykinesleiðini. Ferðafólkahentleikin skal raðfestast høgt.
- Skipa ferðafólkasigling skal vera til Koltur í summarhálvuni.

2.4. Tyrluflúgvung

- Títtleikin á tyrluflúgvungini skal økjast, úr trimum døgum um vikuna til 7 dagar um vikuna. Túrnarnir skulu vera staðfestir í einari ferðaætlan, og skal verða skipað sum tilkalling.
- Mælt verður ikki til at økja kapasitetin við eini størri tyrlu, men at økja títtleikan, soleiðis at flogið verður hvønn dag.
- Skipast skal so fyri, at avloysari verður til tyrluna, tá hon ikki er tøk. Tað skal ikki góðtakast, at oyggjar sum Dímun, Koltur og Mykines verða avskornar frá umheiminum.
- Ferðaseðlakostnaðurin skal lækkast munandi. Tað skal ikki vera dýrari at ferðast við tyrluni, enn á farleiðunum hjá SL kring landið.
- Lesandi og pensjónistar eiga at fáa sama avsláttur, sum SL veitir kundunum.
- Ferðaætlanin skal leggjast í samstarvi við brúkaran

Tey sum búgva á smáu oyggjunum vilja fegin gera vart við, at tey ikki krevja, at skip og tyrlur ferðast aftur og fram uttan ferðafólk fleiri ferðir um dagin. Flutningurin skal hinvegin lagast til tørvin, og fyriskipast við smidleika.

3. Vegakerwi, lendingar og tunlar

Mælt verður til, at ábøtur verða framdar á undirstøðukervið, í hesum føri, vegakerwið, tunlar og lendingarviðurskipti. Somuleiðis verður mælt til, at:

- Vinnumálastýrið skipar so fyri, at LV samsvarandi sínum tekniska førleika og lokálvitan fær litið upp í hendur at leggja til rættis eina útbygging av undirstøðukervinum á smáu oyggjunum í neyvum samstarvi við hvørja einstaka kommunu.
- Ein skráseting verður framd, ið kann skapa eina heildarmynd av umstøðunum, eins og ein kostnaðarættan verður gjørd. Talan er m.a. um vegir, gøtur, bygningar/ábøtur, vatnveiting, brandpostar, bygdaskipanir og byggisamtyktir, atløgumstøður, friðkan v.m.
- Mælt verður til, at tað arbeiðið, sum er sett í gongd, verður gjørt liðugt innan ásettan tíðarkarm. Tey lokáløkið, ið hetta fevnir um, eiga at fáa nágreiniliga kunning um, nær tiltøkini kunnu væntast at vera liðug.

3.1. Lokalar loysnir

- Arbeiðið uppá vegin millum Syðradal og Knúksdal verður steðgað alt fyri eitt. Í staðin verður vegur gjørdur frá lendingini í Syðradali niðan í bygdini, sum ættanin hevur verið í mong ár.
- Kommunan í Mykinesi fær fíggarliga hjálp til at umvæla vegin niðan frá lendingini.
- Peningur verður játtaður til at reinsa hylin í Koltri, gera ábøtur á dráttin og gera vegin, sum er knýttur til lendingina til bygdavegin, so tað gerst atkomuligt frá sjónum; hettar arbeiði er í tráð við "Koltursvisiónina".
- Fyrirreikingar verða gjørdar til at fara undir tunnilsgerð og ferjulegu í Svínoynni.
- Skundað verður undir ferjuleguarbeiðið á Syðradali.
- Trygd verður veitt fyri at tunnilarbeiðið til Gásadal ikki steðgar upp aftur.

4. Uppskot og tilmæli á el-veitingarøkinum

- Skipan verður sett í verk, har el-prísurin verður lægri til fjós og annað framleiðsluvirksemi.
- SEV og Vinnumálastýri eiga at hava eitt vakið eyga við alternativum orkumøguleikum, at nýta á smáu oyggjunum. Talan kann vera um royndarverkætlanir, í fyrstu syfti í samband við vinnuligt virksemi, m.a. turking av rávøru.

5. Oljuveitingarøki

Útoyggjanevndin mælir til, at landsmynugleikarnir taka stig til at finna eina loysn á oljuspurninginum. Aðalmálið má vera, at húsarhaldini og vinnan á smáu oyggjunum fáa neyðugu nøgdirnar av olju úr stórum, føstumtangum, ella úr størri flytbarum tangum; kommunurnar skulu ikki eiga innihaldið í tangunum.

6. Renovatión

Útoyggjanevndin vísir á, at renovatiónsviðurskiftini eiga at hava eina høga raðfesting. Skipanir við endurnýtslu, eins og hon í Skúvoy, eiga at vera settar í verk á øllum teim smáu oyggjunum. Hetta kann vera ein stórur fyrimunur, tá ið nøgdirnar frá lívrunnum tilfarið økjast, m.a. í samband við økta framleiðslu og góðsking av vøru. Tað er neyðugt at skapa betri umstøður fyri flutningi av bingjum og aðrari útgerð, við m.a. tíðarhóskandi flutningssambandi.

7. Samskifti og kunning

7.1. Fjarskifti

Hugsjónin aftanfyri tilmælini er, at øll í Føroyum, uttan mun til hvar ein býr, skulu hava somu møguleikar til ásettar samfelagsveittar tænastr.

- Útoyggjanevndin mælir til, at Vinnumálastýrið ger greiðari ásetingar um, at eins tænastrstöði innan fjarskiftisøkið skal bjóðast smáu oyggjunum sum teimum størri.
- Somuleiðis verður mælt til, at alt telefonkervið, og alt tað sum har til hoyrir, t.v.s. sendarar, káplar, radiostøðir v.m., verður umsitið av einum almennum partafelag. Hetta felag umsitir og útbyggir í tráð við menningina á fjarskiftisøkinum. Tænastr skulu síðani kunna keypast til marknaðarprís, t.v.s., at hægsbjóðandi feløgini fáa loyvi at nýta kervið, og harvið eisini rættin at bjóða tænastr til kundar. Á henda hátt verður tryggjað, at brúkarin fær ein bíligan prís, samstundis sum tryggjað verður, at netið verður útbygt javnbjóðis til allar borgarar í landinum. Dentur verður lagdur á, at almenna felagið, ið umstítur kervið, fylgir altjóða gongdini á økinum og útbyggir kervið samsvarandi. Í samband við útbygging av einum kervi verður mælt til, at tílíkt arbeiði verður boðið út alment.
- Mælt verður til, at tiltakið tykissamfelagið verður víðkað til at umfata allar tær smáu oyggjarnar.

7.2. Tilmæli innan postflutning og almenna kunning

- Allir stovnar og allar fyrítøkur, har tað almenna áleggur veitanarskyldur og/ella rindar, skal tænastr vera eins fyri alt landið.
- Er tað eitt ynki frá politiska myndugleikanum, at bløð, lýsingar o.a. verður borið út, aðrar dagar enn tað, sum er álagt postverkinum, skal høvi verða hjá

øllum at senda tilfar út og taka ímóti útborna postinum, hesar tíðir, uttan mun til hvar ein býr í landinum, og fyri sama prís. Arbeiði eigur at verða boðið út í fríari kapping, (PF fær við hesum høvi at bjóða blað og postútbering leygardag)

- Lagt verður upp til, at útvarp og sjónvarp bjóða smáu oyggjunum senditíð til lokalt tilfar eftir nærri avtalu við avvarðandi stovnar.

8. Vinnuøkið

Partur av framtíðar vinnupolitikk eigur at leggja dent á at menna kappingarførar vinnur á útoygjgunum, partvís við at styrkja og menna tað virksemini, sum er í lýtuni, og partvís við at birta undir stovnan av nýggjum vinnugreinum. Eisini eiga skipanir at vera gjørdar, sum eggja etableraðum vinnufyrirkum at flyta partar av virkseminum í útoyggj.

Talan kann vera um tiltøk innan hesar vinnugreinar:

- Alment virksemini
- Ídnaður av ymiskum slag
- Alivinna
- KT-vinna
- Ferðavinna
- Landbúnaður

Í álitinum, "Vinnupolitikkur – Uppskot", sum Vinnumálastýrið lat úr hondum í 1999, verður víst á leiklutin hjá tí almenna, karmar, netverk og hagtalsgreiningar. Málsetningurin er sambært Vinnumálastýrinum at fáa gongd á eina fjóltáttan av føroysku vinnuni við at menna verandi vinnur, og eggja til nýtt virksemini. Útoyggjanevndin tekur undir við tilmælanum í nevnda álitum, men leggur dent á, at tað eigur at vera gjørd ein serstøk menningarætlan fyri smáu oyggjarnar orsakað av teimum serligu umstøðunum, ið gera seg galdandi. Útoyggjanevndin heitir tí á Vinnumálastýrið at taka til eftirtektar tey uppskot, sum verða nevnd í hesum álitum.

8.1. Fíggjargrunnur

Tað er neyðugt, at tað alt fyri eitt verður farið undir at fyrireika eitt forum, ið fíggjarliga kann stuðla undir, at vinnuligt virksemini verður sett á stovn á smáu oyggjunum. Tað verður ikki farið niður í smálutir her, men í stuttum lýst, hvat endamálið við einum slíkum grunni skal verða.

- Settur verður á stovn ein grunnur, ið hevur sum endamál at stuðla undir og fíggja vinnuligt virksemini í útjaðaranum, herundir útoygjgunum.
- Endamálið skal verða at stuðla eitt virkis- og samfelagsbúskaparligt lönandi vinnulív í smáu oyggjunum.
- Grunnurin skal virka fyri, at útbyggja, nýmótansgera og skapa eitt vinnulív úti í smáu oyggjunum, sum ber í sær eitt varandi og lönandi vinnulív.

- Grunnurinn skal kunna veita stuðul, lán, og keypa partabrøv í virkseminni (ískoyti til eginpening).
- Grunnurinn skal leggja dent á at stuðla nýskapan og kreativum ætlanum.
- Grunnurinn skal veita kunning og professionella ráðgeving til øll, sum hava hugskot og ætlanir.
- Grunnurinn skal skipa sítt virkseminni á tann hátt, at fólk kemur út til oyggjanar at veita ráðgeving.

Grunnurinn skal spesialisera seg í at meta um og vegleiða í virkseminni, sum er egnað til smáu oyggjanar og útjaðaran; Ein slíkur grunnur skal ikki gerast ein fíggjarstovnur, ið loftar vánaligum verkætlanum úr fíggjarheiminum annars. Grunnurinn skal bert fíggja vinnulig tiltøk, ið mugu væntast at verða burðardygg. Avgerandi er, at hann er skipaður so, at hann kann taka uppá seg tann váðan, ið fíggingarstovnarnir ikki taka uppá seg orsakað av ov lágari fastognartrygd.

8.2. Skattaviðurskifti

Eitt av amboðunum, ið útoygjanevndin metur verða væl egnað til at skunda undir vinnu í smáu oyggjunum, er at skapa nakrar fyrimunir, ið kunnu stimbra vinnuligum virkseminni á útoyggi:

- at hægri avskrivingsarsatsir verða fyrir rakstraramboð og bygningar, ið slík virkir hava
- at reglur verða settar í verk, ið geva slíkum virkjum víðari rætt til at draga rakstraramboð (smáamboð) beinleiðis frá, enn loyvt er eftir verandi reglum. Hetta í eitt ásett áramál.
- karmarnir fyrir frádráttir eftir § 32 í skattalógini verða víðkaðir, soleiðis at tað gerst ein veruligur fyrimunur at seta á stovn vinnu í útoyggi.
- Fyrirtekur, sum flyta partar av virkseminni út á smáu oyggjanar, og harvið hava ein part av sínum virkseminni sum fjararbeiði, skulu eftir nærri reglum njóta partvíst skattafrælsi í eitt ásett áramál.
- Lagt verður upp til, at summarhús vera skattaði, og at inntøkan fellur til kommununa.

8.3. Útbúgving og gransking

Útoygjanevndin mælir til, at tað almenna birtir undir hugskotsmenning, gransking og útbúgving til frama fyrir tey búsettu á útoyggi.

- Skal tørvinum á nýhugsan og alternativum virkseminni kunna fylgjast upp, er neyðugt við gransking og einum hægri vitanarstöði.
- Samspælið ímillum vinnu og gransking skal styrkjast.
- Tað er neyðugt, at økisgransking og kunnleiki um vinnu og umhvørvið kemur

út í økini, heilt út á tær smæstu oyggjarnar, heldur enn at verða goymt á stovnum á meginøkinum.

8.4. Uppskot um gransking og ráðgeving innan landbúnaðin

Tað skal miðast ímóti, at tey sum hava landbúna sum vinnuveg, fáa holla ráðgeving og kunning um viðurskifti, ið kunnu føra til økta úrtøku og betur skipaða framleiðslu.

- Búnaðardepulín eigur at seta sær sum mál, at hann innan eitt ávíst áramál skal hava gjørt kapasitetskanninagar og góðskumetingar av jørðini í øllum teimum smáu oyggjunum.
- Búnaðardepulín eigur miðvíst at fara undir at gera vakstraroyndir og aðrar royndir úti í oyggjunum, sum kunnu styrkja grundarlagið undir einari burðardyggari framleiðslu.
- Búnaðardepulín eigur at fáa litið upp í hendi at veita kunning til tey, sum hava landbúnað ella jarðarbrúk sum vinnuveg. Skeið og frálæruvirksemi skal veitast áhugaðum úti í oyggjunum. Serstakar royndir og kunnleiki um jarðarbrúk eiga at vera savnað, soleiðis at henda vitan kann koma fleiri til góða.

Ein góð kunning kann geva størri trygd fyri, at tær røttu avgerðirnar verða tiknar, enn tá hvør í sínum lagið noyðist at læra av egnum royndum.

8.5. Entreprenørskapur

Útoyggjanevndin tilmælir, at tiltøk sum m.a. entreprenørskap, verða kannaði nærri, og tikin við, sum ein møguleiki í tilrættalegging av vinnumenning í smáu oyggjunum

9. Landbúnaður

9.1. Nýggj jarðarlóggáva

Mælt verður til, at nýggj jarðar- og landbúnaðarlóggáva verður gjørd. Henda lóggáva skal leggja dent á:

- At øll jørð (kongs og óðalsjørð) verður mett og flokkað.
- Øll jørð sum verður flokkað sum landbúnaðarjørð fær álagt treytir.
- Øll sum umsita landbúnaðarjørð, skulu vera fastbúgvandi, har ið jørðin er.
- Øll sum umsita landbúnaðarjørð, hava skyldu at framleiða eftir ásettari skipan.

Málsetningurin er, at tey sum hava áhuga fyri jarðarbrúki, fáa umstøður at gagnnýta tað tilfeingi, sum er á staðnum, so landbúnaðurin kann gerast meira fjøltáttaður og nýggjar framleiðslur og framleiðsluháttir kunnu fremjast øllum samfelagnum at frama.

9.2. Lunnindi

Mælt verður til, at skipanin við lunnindum verður lögð um, so hon virkar sum upprunaligt, t.v.s. gevir eitt livigrundarlag og eitt ískoyti til húsarhaldið hjá teimum, sum eru fastbúgvandi á smáplássunum. Eftir hesum skulu tey, sum eiga jørð, men ikki búgva á staðnum har jørðin er, lata rættin til lunnindi til tey fastbúgvandi.

9.3. Traðir

Mælt verður til, at ein nýggj traðarskipan verður sett í verk á útoygjum. Fyri at styrkja húsarhaldi og gera tað hugaligt at búgva á hesum smáplássum, hóast ein ikki er bóndi, eigur hvørt húski at fáa nýtslurætt til ein gróðrargóðan jarðarteig at velta eplir, røtur o.l. á (traðarhugsjónin).

9.4. Framleiðslustøddir

Mælt verður til, at staðfest verður hvussu garðarnir/framleiðslustøddirnar skulu verða., og at hetta verður gjørt út frá neyvum metingum og kanningum av lendi framleiðslugóðsku. Ein móguleiki er at brúka ein “mynsturgarð” sum mátistokk fyri hóskaði garðarstødd og framleiðslu. Dentur skal leggjast á, at talan er um ein mynsturgarð á útoyggi. Ein mynsturgarður kann gerast metingargrundarlag fyri framleiðsluna á øðrum gørðum. Hetta kann gera, at tey sum fáast við landbúnað hava trygd fyri, at tey kunnu liva av garðinum, heilt ella partvíst, og talið av gørðum í oynni kann lagast eftir hesum metingum.

9.5. Uppskot um sølu av jørð (uppskot sent nevndini)

Miðað verður eftir at geva teimum, sum eiga jørð á øðrum stað, enn har tey hava bústað, eitt skotbrá at selja jørðina.

- Jørð, sum verður mett sum landbúnaðarjørð og verður seld, kann bert seljast til keypara, sum er fastbúgvandi, har jørðin er.
- Um ongin keypari er til jørð, ið verður lýst til sølu, keypir tað almenna jørðina fyri eina frammanundan givna upphædd fyri hvørja gyllin.
- Um ognari innan eitt ávíst áramál, t.d., 5 ár ikki hevur selt jørðina og ikki býr á staðnum har jørðin er, ognartekur tað almenna jørðina eftir galdandi reglum

Málsetningurin er at tryggja, at øll jørð kemur aftur til oynna/bygdina eftir eitt ásett áramál, soleiðis at tað skal bera til at fara undir fyrireikingar til framtíðar landbúnað á staðnum.

9.6. Uppskot um uppistitaraskipan (uppskot sent nevndini)

Miðað verður eftir, at jørð, sum ikki er ogn hjá fastbúgvandi, verður latin fastbúgvandi at uppisita eftir fastari skipan. Treytir, ið kunnu liggja í einari tílkari skipan, kunnu síggja soleiðis út:

- Ognarum, sum ikki hava fastan bústað í oynni/bygdini, skal áleggjast at hava uppsitara við føstum bústaði á oynni.
- Ein uppsitari skal ikki hava meira enn 5 merkur í hondum tilsamans, tá egin og annara jørð er tald við.
- Sáttmáli verður gjørdur millum eigara og uppsitara, og leigumálið skal hava eina longd uppá (minst 12 ár). Kostnaður fyri leigu pr. gyllin verður ásett árliga ella fimta hvørt ár.(dømi 315,-kr pr.ár) Gjaldast kann eisini við tilsvarandi í kjøti, ella á annan hátt, sum eigari og uppsitari semjast um
- Uppsitarin átekur sær allar skyldur eigarans, so sum røkt av bø, haga, bjørgum, fugli, og fær ágóðan av tí hetta gevur
- Framleiðslukylda verður áløgd uppsitarum, sum t.d. ikki skal verða minni enn 1 lamb pr. gyllin, (um ikki felli er av einum ella øðrum slag), og 7 neyt til sláturs pr. ár. Hertil kemur so onnur avgrøði og fuglur eftir umstøðunum.
- Jarðarskattur verður álagdur øllum ognarum við áseting hvørt ella fimta hvørt ár.(dømi) Hesin peningur árliga, verður settur í ein grunn, sum er ”oyramerktur” til oynna. Peningur úr hesum grunni skal bert brúkast sum studningur til vinnufremjandi tiltøk og eftir umsókn frá íbúgvum í oynni.

Endamálið við uppskotinum er, at tey sum eiga jørðá útoyggj, skulu hava eitt alternativ til at selja jørðina, tá lógin um bústaðar- og framleiðslukyldu kemur at galda fyri alla landbúndarjørð. (innkomið uppskot)

9.7. Felagsfjós (uppskot sent nevdini)

Uppskot er innkomið um, at bóndir í eini oyggj byggja eitt felags fjós við køsti, súrhyggjabrunnum o.s.v., sum kann rúma minst 60 neytum til sláturs árliga. Uppskotið byggir á, at tað almenna ger íløguna til fjósið og at bóndirnir síðani leiga tað frá landinum.

Somuleiðis verður eitt sláturhús til seyð bygt. Hettar sláturhús kundi so verið nýtt til onnur endamál ta tíðina, húsið ikki verður brúkt til sláturs, so sum tilvirking av fuglaúrdrátti, ferðavinnuendamálar o.s.v.

9.8. Felags innkeyp av maskinum og útbúnaði

Uppskot er um at bóndur í felag keypa inn nýmótans útgerð til jarðarbrúk, og eftir fastari skipan gera nýtslu av hesum.

9.10. Framleiðsluhús

Útoyggjnevndin mælir til, at Heisluførðiliga Starvstovan saman við Vinnumálastýrinum átekur sær ein fyriskipandi leiklut í stovnstetanini av framleiðsluhúsi í hvørjari av teimum smáu oyggjunum, treytað av, at slíkt ynski verður sett fram av bygdarfelagsskapinum. Íløgurnar eiga at vera fíggaðar av landi og kommunu, meðan raksturinn av húsinum verður fíggaður av brúkarunum

av húsinum. Dentur skal leggjast á, at talan er um burðardyggja vinnu. Framleiðslan fevnir um alla rávøru, ið er tøk á útoyggj.

9.11. Greina uppskot um framleiðsluhús

Fyritreytir

Vinnurekandi fólk á smáu oyggjunum liva fyri ein stóran part av árstíðarávirkaðum framleiðslum. Tann vinnurekandi er oftast einsamallur saman við hjúnarfelaga umt alla framleiðsluna. Ávísar árstíðir eru harafturat fólk við tilknýti til húskið og hjálpa til. Ofta eru fleiri slíkar familjufyritøkur á somu oyggj. Vanliga eru tær ikki kapitalsterkar, og tær hava torført við at fáa arbeiðsmegi, uttan tá ið frítíðin er ella í vikuskiftunum. Flutningurin til marknaðin er ofta trupul við báti ella tyrlu.

Støðan í dag

Í løtuni eru eingi krøv til umstøður, t.d. har flett verður, men hetta bert spurningur um tíð, nær tað verður. Oftast verður selt beinleiðis til brúkaran, og í heilum eindum, t.d. krov. Tí er trupulleikin ikki so sjónligur enn. Eftirspurningurin eftir óviðgjørdum avroðum o.t.l. er nógv minkaður, og nógv av avroðunum fer tískil burtur. Tað sum verður selt, verður oftast selt beinleiðis og óviðgjørt, tí sjáldan móguleiki at goyma til víðari viðgerð.

Drápsneyt kunnu í flestu førum flytast til sláturvirkid hjá MBM, men uttan iva hevði verið skilabetri at kunna avlívað og grovparterað neytini á útoyggjunum, haðani ringt er at flyta tey livandi. Við seyðinum er støðan øðrvísi, tí sláturvirkid er ikki útgjørt til at taka nevnivert av seyði. Tá ið tosað verður um seyð, so er neyvan nakar ivi um, at besta loysnin var, at hvør útoyggj hevði góðkend høllir at fletta í.

Nógv meir kann fáast burtur úr avroðum og kjøtinum, um umstøður vóru at goymt rávøruna til stundir vórðu at taka tey upp til víðari viðgerðar. Tað snýr seg bæði um avroð av neyti og seyði, og uttan iva kundi somuleiðis meir fingist burtur úr t.d. seyðinum, um flett var fyrr á árinum at viðgerða og selja sum feskt kjøt.

Tørvur

Uppskotið við einum framleiðslu- og viðgerðarhúsi á hvørjari útoyggj er m.a. grundað á tey krøv, sum matvørulógin fer at seta øllum, ið framleiða matvørur. Tað verða fá á útoyggj, ið fíggjarliga og verkliga fara at klára at lúka hesi krøv, og tá kemur spurningurin, um ikki betri er at flyta fyrítøkuna nærri meginøkinum! Um so er, at myndugleikin vil gera nakað fyri at halda framleiðslu á útoyggjum og gera tað liviligari, er eitt hugskot at hjálpa til at fáa eina skipan, sum á ein hvønn hátt ger tað móguligt at byggja eitt slíkt framleiðsluhús á hvørjari útoyggj.

Tørvurin á køling, frysting og útgerð er ymiskur, alt eftir hvussu nógv vinnurekandi eru og hvørjar nøgdur og framleiðslur talan er um. Eitt slíkt hús eigur sjálvsagt at hava móguleikar at byggja út eftir tørvum og má kunna økja og minka um køli- og frystikapasitetin. Móguleiki var at samskipa endurnýtsluskipan (renovatióin) saman við slíkum húsi. Hetta er IRF eisini til reiðar at fara undir, tá ið tørvur er á tí.

Uppskot til skipan

Tað er greitt, at ein føst skipan má fylgja við, har fleiri skulu virka, og har matvøruframleiðsla skal fara fram. Sjálvsogunarstovnur ella lutafelag høvdu helst verið hóskaði felagsformar, hvørs leiðsla ásetti fíggarligu og verkligu treytirnar fyri nýtslu av húsinum.

Eitt slíkt hús skal hvíla í sær sjálvum fíggarliga, men almennur stuðul kundi verið latin til byggingina. Eitt framleiðsluhús skal verða bygt til endamálið og lúka øll heilsufrøðilig krøv, og hendan nýskaparin átti at verið bjóðað út sum hugskotskapping millum avvarðandi fakbólkar.

Dømir um framleiðslur

HEIMAÚTRÓÐUR:

- Framleiðsluhættir, ræst og feskt
- Viðgerð av feskum fiski
- Viðgerð av røstum fiski
- Pakking og merking
- Egning

Vanliga avreiða bátar til flakavirkir, og er hetta uttan iva besta loysnin, sjálvt um tað kanska mangan er langt frá heimbygdini. Hinvegin kundu t.d. ræstur fiskur, knettir, frikadellir o.tl. verið viðgjørt og pakka á útoyggj.

FUGLAVEIÐA OG FLOGFENAÐUR:

Framleiðsluhættir fekst

- Royting
- Skálding
- Kvisting, reinsing og reingerð
- Pakking og merking
- Frysting

Innsent uppskot úr Mykinesi: Úr havhesti kunnu gerast 4 rættir - havhestafrikadellur, knettir, skrædlaður havhestur og royttur havhestur. Afturat havestinum er súla og lundi, egg v.m.

Fuglaveiðan er gott íkast til útoyggjabúskapin. Ein trupulleiki er at arbeiða undan, tí veiðitíðin er stutt og skal arbeiðsmegi keypast til at taka undan, verður avlopið hareftir. Kølimøguleikar høvdu gjørt tað møguligt at lagt arbeiði betri til rættis, spart nýtsluna av fremmandari arbeiðsmegi og givið betri avkast. Roknast kann við, at slík vøra - viðgjørð undir góðkendum umstøðum, grýtuklár og pakkað og merkt eftir matvørlógini, - fer at geva betri prís enn í dag.

SEYÐAHALD:

- Fletting
- Skinn
- Ull
- Reingerðing av avroðum
- Framleiðsluhættir, feskt og ræst
- Feskt kjöt, skering og pakking
- Ræst og turt kjöt, skering og pakking
- Tilgjørt kjöt og pylsur, skering marmorering og pakking

Matvørulógin er lýst og ásetur, at kjöt sum verður selt, skal verða flett undir góðkendum umstøðum. Fyrrverðandi stjórin á HS segði, at tað fer neyvan at lata seg gera, at gera stórvegis við seyðahaldið, uttan at góðkenna støðini, har flett verður. Hetta fer helst at verða sera torfør uppgáva hjá myndugleikanun, og tað fer helst at verða sera kostnaðarmikið, skal hvør einasti, sum flettir, útvega sær góðkend høllir.

Umframt hetta, er tað ein trupulleiki, at tey sum fletta, sjáldan hava kølimøguleikar. Um so var, hevði tað skapt móguleika at goymt avroð og útdráttir soleiðis, at hetta kundi verið virkað, tá ið flettingin var fingin frá hondini. Eftirspurningurin eftir avroðum er so at siga eingin, men kundu avroðini verið tilgjörd og pakkaði í grýtuklárar pakkar við merking eftir matvørulógini, kundu tey helst verðið seld fyri ein sámilligan prís.

NEYTAHALD:

- Móttøka
- Drápsrúm við talju
- Flettingarrúm við skinnarum
- Húðir
- Reingerðing avroð
- Framleiðsluhættir, feskt
- Feskt kjöt hanga í kølirúmi
- Feskt, skering og pakking
- Tilgjørt kjöt og pylsur, skering, marmorering og pakking

MBM-Kjöt tekur móti neytum, og siga seg bert fáa helvtina av neytunum til sláturs, so eingin trupulleiki er hjá teimum at taka øll neytini í Føroyum. Men á útoyggjunum er trupult at flyta neytini livandi sum er, tó at tað ber til í summum støðum. Landsdjóralæknin og umboð fyri MBM hava víst á móguleikan at avlíva neytini á staðnum og grovparterað tey har, áðrenn tey verða flutt til sláturvirkid. Slík skipan er ikki gjörd enn, og hetta er avgjört ein táttur, sum eigur at takast upp í hesum sambandi.

Tað eru viðurskiftir, sum tala fyri, at skilagott hevði verið, at havt køli- og pakkingarmøguleikar til neyt, tí MBM-Kjöt hevur sagt, at teir neyvan kunnu veita ein munandi meirprís fyri sláturneyt, enn tann hægra prísir teir veita fyri drápsneyt frá mjólkjarframleiðsluni. Hetta hevði borið í sær, at framleiðarin sjálvur kundi selt kjötið

beinleiðis til brúkaran, um t.d. ein slaktari frá MBM hevði verið á staðnum og dripið, skorið og pakkað saman við eigaranum.

AÐRAR FRAMLEIÐSLUR:

- Skinn
- Ull
- Pakking og merking av smáídnaðarvørum

HÚSATØRVUR:

- Móttøkuhøllir til seyð og neyt
- Framleiðsluhøllir (fletting, dráp, framleiðsla og pakking)
- Goymslu og reingerðarhøllir
- Køllirúm
- Frystirúm (ísur)
- Køstur (endurnýtsluskipan fyri bygdina)
- Góðkend vektar og merkiskipan
- Vakumpakkari
- Roytimaskina

Helst kann eitt slíkt hús samskipast við mong onnur áhugamál í oynni (bygdini), og helst finnast hús, sum kunnu brúkast til endamálið, og bert bíða eftir rakstrarskipan.

Summar kommunur hava boðað frá, at tær ikki vilja luttaka í ídnaðarvirksemi, men eitt slíkt "hús" hevði bert verið karmurin til at skapa móguleikar fyri smáídnað.

Slíkur smáídnaður hevði í fleiri førum gjørt tað móguligt hjá fólki á staðnum at fingið tað eyka inntøku, sum skal til fyri at klára seg, og uttan iva hevði eitt slíkt hús gjørt tað móguligt at farið í gongd við ymiskum smáídnaði.

9.12. Grísahald (uppskot sent nevndini)

MBM metir, at grísahald kann gerast uttan stórvegis kostnað. grísahald sum stórdrift er helst ikki aktuelt, men "frílandsrøkt" av grísum til uppfiting er ein hugsandi móguleiki, sum hevði hóskað á útoyggj. Tað eru nógv seyðahús, sum standa tóm part av árinum, hesi kunnu brúkast til nakrar grísar, sum høvdu givið nakað av eykainntøku. Við tí ráki, sum er millum brúkarar, skuldu móguleikar verið fyri vistfrøðiligum svínahaldi.

9.13. Grísahald og onnur uppskot úr Mykinesi (uppskot sent nevndini)

Úr Mykinesi er eitt ítøkiligt uppskot til 2 ársverk, um Føroya Jarðarráð og Vinnumálastýrið eru positivt innstillað. Her hava tveir ungir menn tikið stig til at fara undir framleiðslu av grísakjøti og hava, við hjálp frá Royndarmiðstöðini, sent umsókn inn, við yviliti um rakstur og kostnað. Hesin rakstur verður tó ikki burðardyggur uttan stuðul.

9.14. Aling av kálvum (uppskot sent nevdini)

Í Føroyum eru umleið 1100 mjólkneyt. Hesi neyt kálva áleið ein kálv um árið hvørt, og áleið annar hvør er tarvkálvur. Kvígukálvarnir verða settir við, meðan stórus partur av tarvkálvunum verða fyribeindir, beint eftir kálvingina.

Tilfeingið

Íalt verða sostatt umleið 600 tarvkálvar kálvaðir um árið. Siga vit, at 25% ella 150 verða settir við til slakt; tá vera 450 sum ikki koma til sættis. Eru vit varin, kunnu vit siga, at talið er 400 tarvkálvar um árið, sum vit kunnu rokna við.

Nøkur hagtøl	Íalt kr.	Íalt kg.
Virðið á kálvunum sum verða fyribeindir 400*300	120.000	
Virðið tá kálvarnir eru slaktiklárir (slaktivekt 200 kg.)	2.000.000	80.000
Um útoygjastudningur verður goldin	2.000.000	
Samlað søluvirðið íroknað studning	4.000.000	
MBM-Kjót tekur í dag ímóti ca. 300 neytum til slakt		80.000
Øking í móttøku hjá MBM-Kjót 100%		
Vit innflyta árliga av neytakjöti	850.000	

Orsøkin til at hesir tarvkálvar ikki verða settir við og koma til slakt, er at tað ikki loysur seg fíggjarliga at gera íløgur í slaktneytafjós. Útrokningar vísa, at tað bara stendur upp og niður fíggjarliga, tá ein slíkur kálvur er slaktiklárur eftir marknaðarprísinum. Ein kundi sagt at, so leingi at tað gevur positivt skiftisavlop, átti tað at verði gjørt. Men tá mjólkjarframleiðararnir oftast hava trongligt við plássi og ikki meir enn nóg mikið av stráfóðuri enn til mjólkneytini, er skilligt at tarvkálvarnir ikki koma til høldar sum móguleiki annars hevði verið til.

Møguleiki

Ein afturvendandi trupulleiki hjá smáoyggjunum er flutningurin. Tí verður ikki talan um framleiðslur á útoyggi, ið seta stór krøv til títtleikan av flutninginum til marknaðin, sum eitt nú mjólk. Vit vita eisini at flestu smáoyggjar okkara eru sera gróðrarríkar, og nógva staðni liggur partur av bønnum ónýttur. Skal tað fíggjarliga bera til við oksahaldi, er ein fortreyt at ríkiligt av egnum grovfóðuri er til taks. Møguleikin fyri oksahaldi er, men tann fíggjarligi váðin í sambandi við íløgur í fjós er ov stórus.

Tørvur

Útoygjarnar høvdu verið væl egnaðar til oksahald og ein upplagdur móguleiki at skapt nøkur arbeiðspláss.

Fyritreytirnar fyri oksahaldi eru:

- atgongd til ríkiligt av stráfóðuri

- trygd fyri minstaprísi
- fløgustuðul
- ein flutningsskipan (flutningur av kálvum/kjøti og fóðuri)

Fyrimunir

Fingu vit sett nøkur slík fjós á stovn á smáoyggjunum, hevði tað givið nøkrum familjum livigrundarlag. Vit høvdu kunnað fingið virðisøking úr einum tilfeingi, sum í dag verður burturbeint. Størri partur av stráfóðurtilfeinginum hevði komið til høldar. Vit høvdu spart innflutning av neytakjøti, sum aftur hevði bøtt um landsbúskapin. Eisini hevði hetta skapt meir aktivitet á flutningsøkinum, eins og tað hevði givið MBM-Kjót betri rakstrargrundarlag, og at enda brúkaranum í størri mun, móguleika at fáa til keyps føroyskt kjót.

Líknandi oksahald er í Skúgví, og hetta eigur sjálvsagt at fáa tilboðið somu sømdir.

Bóndafelagið vil fegin eftir førimuni veita eina hjálpanði hond til teirra, sum vilja viðgera hetta meira nágreiniliga.

10. Onnur innkomin vinnuuppskot (uppskot send nevdini)

- Balla gras at selja
- Turka hoyggj at selja
- Dyrka kál og annað grønmeti
- Turka tara
- Turka tød
- Ala flogfenað, gæs, dunnur, hønur, kalkunir o.a.
- Vistfrøðilig framleiðsla
- Framleiða stearinljós
- Smáídnaður, serføroyskt handverk og prýðislutir
- Framleiða og góðska matvørur (sí uppskot um framleiðsluhús).
- Ein oyggj kann taka ímóti øllum rabarbum, og hava eitt lítið virkið til tað.
Ein onnur kann hava alla ullina, og tann ídnað, ið tað gevur (eigur at verða lógarfest, at ongin ull skal burturbeinast).
Ein kann hava hønur – egg og nøkta tøvvin á eggum og høsnaarungum.
Ein kann framleiða allar tær kakur, sum vit nú innflyta.
Ein kann framleiða eplir og røtur, og hava tann ídnaðin, ið stendst av hesum.
Men – leggið eina við, bert ein oyggj skal hava eitt av hesum.

10.1. Uppskot um garvarí (uppskot sent nevdini)

Vinumøguleikar eru fyri einum tílíkum virki her á landi. Framleiðslan er væl egnað til at liggja á einum av smáoyggjunum, og serliga har onki fiskaarbeiði er. Arbeiðast kann við skinnnum um veturin og út á várið. Ársframleiðslan hevur okkurt árið verið umleið 8000 skinn. Um framleiðslukostnaðurin verður settur til 150,- kr/stk., vildi hettar givið eitt gott íkast til útoyggjarnar. Arbeiðið er egnað til upplagstar sjómenn, sum við síðuna

av kundu røkt jørðina, og útróður um summarið og heystið. Á smáplássunum eru konurnar ofta dugnaligar til hendurnar, hesar hendur kundu seymað ymiskt burtur úr einum parti av hesum skinum. Teir seymaðu lutirnir eru væl dámdir, bæði av føroyingum og ferðafólki. Tað hevur altíð verið mangul uppá seymaðir lutir til heysti, út móti jólum og um summarið. Maskinurnar kundu staðið heima hjá fólki, so hettar fall lættari í bygdalívunum.

10.2. Handil í hvørja oyggj

Handil skal vera í hvørjari oyggj, og samstarv skipast millum handilsfyrirøku á meginøkinum og allar bygdin. Vøran skal hava sama prís, og vøruúrvalið vera gott og fjølbroytt, samskipað við bíleggingarskipan.

11. Mentan og frítíð

Aðalmálið við uppskotum og tilmælum innan mentana og frítíð er at skapa eitt áhugavert og virkið mentan- og frítíðarlív á smáu oyggjunum. Tað er ein sannroynd, at trivnaður og áhugin fyri at flyta til smáu oyggjarnar í stóran mun er tengt at hesum partinum av tilveruni.

- Stuðla eigur at verða undir, at skapa karmar fyri mentan- og frítíðarvirksemi í hvørjari av smáu oyggjunum, , m.a. bygdarhús og lítla ítróttarhøll o.l.
- Tað eigur miðvíst at verða arbeitt fram ímóti einari endurreisn av gomlum síðaarvi, framleiðsluháttum, handverki og varðveiting av gomlum bygningum.
- Undantøk eiga at verða gjørd í friðingarlógini, soleiðis, at útoyggjamenn kunnu røkja bjørgini og varveita ta síðvenju og teir arbeiðsháttir, ið eru mentir á hesum øki í gjøgnum fleiri ættarlið.

11.1. Skúlin

- Mælt verður til, at útoyggjaskúlunum verður tryggjað bestu karmar. Fjarundirvísing og samstarv við megin-skúla skal standa øllum útoyggjaskúlum í boði.
- Fólkskúlalógin eigur at tryggja næmingum í smáu oyggjunum, ið ynskja at ganga í 8.,9. og 10 flokk í oynni, rætt til hetta. Sjálvt um tað dagliga er sjóvegis flutningssamband millum oynna og meginøkið, so skal tað ikki verða grundarlag fyri at nokta framhaldsdeild í oynni.
- Mentamálastýrið skal saman við skúlamyndugleikunum í smáu oyggjunum og útvaldum skúlum á meginøkinum leggja til rættis eina skipan um samstarv millum skúlarnar. Talan kann vera um samstarv úr 5. til 10. flokk. Mentamálastýrið tryggjar, at neyðugi útbúnaðurin, m.a. teldur, eru tøkar til endamálið, og peningur verður játtaður til tær meirútreiðslur, ið standast av einum slíkum samstarvið.
- Kvøld- og frítíðarskúlin á smáu oyggjunum skal styrkjast munandi, og peningur játtast til endamálið. Mentamálastýrið skal skapa móguleikar fyri, at

fjarundirvísing kann fara fram ímillum smáu oyggjarnar og undirvísara á meginøkinum. Her er talan um undirvísing fyri tilkomin.

- Útoyggjanevndin mælir til, at farið verður undir miðvísa fyrireiking av at seta á stovn eftirskúla fyri 14-17 ára gomul. Somuleiðis verður mælt til, at skipað verður fyri einari alternativari undirvísingar- og arbeiðsverkætlan, hvørs endamál er at endurreisa søguligar handverks- og framleiðsluháttir í Føroyum. Verkætlanin skal byggja á tað serstaka og søguliga í hvørjari oyggj. Peningur skal fáast til vega frá landinum og úr føroyskum og útlenskum grunnum.

12. Sosiala økið

Sosial trygd og trivnaður eru nær tengd at bústaðarhuganum hjá fólki. Skulu tær smáu oyggjarnar mennast, er tað ein fyritreyt, at ein væl virkandi heilsuskipan er í økinum. Tí mælir útoyggjanevndin til m.a. hesi tiltøk:

- Ein heilsudepil verður skipað í hvørjari oyggj. Læknaviðtaluhølið skal vera væl útgjørt, og og depilin skal rúma øllum neyðugum tænavirksemi hjá heilsuverkinum, m.a. tannlækna- og skúlabarnatannviðgerð, fysioterapi, barnakanning, barnakonukanning o.s fr. Heilsudepulin skal hava telduútgærd, sum ger tað møguligt at samskifta við læknar á meginøkinum, journalisera og veita telemedicin um neyðugt.
- Økislækni eigur at verða settur at røkja læknaviðtalu á smáu oyggjunum í fastari skipan. Kommunulæknar røkja framhaldandi bráðfeingis læknaviðgerð.
- Sjúkrasystir verður sett í hvørjari oyggj. Hon skal hava serútbúgvinn í sjúkuavgerð. Sjúkrasysturin átekur sær uppgávur sum heilsusystur til børnini og heimasjúkrarøkt.
- Smáu oyggjunum verður veitt betri trygd fyri sjúkraflutningi, og síggjast skal til, at nýggja tyrlan, sum skal røkja bjarging og eftirlit, eisini verður tøk til sjúkraflutning av smáu oyggjunum.
- Dagtilhald eigur at vera sett á stovn í hvørjari oyggj, har tey gomlu kunnu hittast til ítriv og undirhald.
- Tað almenna eigur at kanna møguleikan fyri, at leggja ein umsorganarstovnur fyri børn og ung t.d. í Mykinesi ella aðrari útoyggj. Somuleiðis eigur møguleikin fyri at leggja eitt heim fyri fólk, ið skulu koma fyri seg eftir sjúku, misnýtslu o.l. á útoyggj.
- Heilsuverkið skal fyriskipa fyrstahjálparskeið fyri teimum búsettu á smáu oyggjunum, eins og frálæra í heilivágnýtslu.

12.1. Eftirviðgerarstovnur (uppskot sent nevndini)

Tað verður nógvur peningur brúktur til viðgerð móti rúsdrekka og annars rúsmisnýtslu. Um landið vildi goldið fyri eina eftirviðgerð, so er eitt stað sum Mykinesi væl hóskaði í tíðarskeiðinum september til maj, tá ongi ferðafólk

eru. Í eftirviðgerðini kunnu viðskiftafólki hjálpa til við at laða garðar, hjallar, og onnur fornminnir upp. Grivið veitir, so tað hevði blivi meira hugnaligt hjá teimum fáu har búgva.

Kommunuhúsini standa tóm, Símunsa hús við, ímillum liggur so Kristianshús, sum væl kundi matgjørt. Har kundi tvey fólk arbeitt, kommunan hevði fingið húsaleigu fyri kommunuhúsið.

Loyvi mær at halda, at náttúran hevði hjálpt slíkum fólki í eftirviðgerðini at komið fyri seg, sjálvandi um tey røttu viðgerðarstarvsfólkini eru við har úti.

Tað vera nógvar krónur brúktar til slíkt arbeiði, so um útoyggjarnar kunnu fáa nyttu av slíkum tiltaki, hevði tað munað hjá teimum. Um lækni ella sjúkrasystir uppá skift skuldi havt eftirlit við hesum fólki í eftirviðgerðini, tá kundi bygðafólki fingið nyttu av lækna/sjúkrasystir, og sloppið frá, at ferðast inn á meginlandið.

12.2. Umsorganarstovnur/barnaheim (uppskot sent nevdini)

Úr Mykinesi er komið eitt uppskot um at seta á stovn ein umsorganarstovn til børn og ung, ið tørva tryggleika og frið. Eitt stað har tey kunnu búgva eitt ásett tíðarskeið.

13. Bústaðarviðurskifti

- Mælt verður útoyggjakommununum til at fara undir miðvísa tilrættalegging av at byggja leiguíbúðir í oynni, og at gera hetta í samstarvi við íbúðargrunnin, eftir mettum tørvi. Hetta kundi eggja fleiri at flutt til oynna, og ikki minst vildu abeiðsgevarar heldur ikki verið so trekir at sett nakað á stovn á útoyggj.
- Mælt verður somuleiðis til, at farið verður undir tilrættalegging og bygging av ferðavinnufasilitetum, m.a. smáttir, íbúðir, felagshús o.l.

14. Onnur innkomin uppskot

- Tey, sum hava ábyrgdina í kommununi, syrgja fyri, at tey sum hava landsjørð, yvirhalda tær treytir, sum jarðarráðið ásetur, fult út.
- At royndir innan jarðarbrúk, alivinnu og aðra lívfrøgiliga vinnu, verða gjørdar á útoyggjunum.
- Fyri at verja fiskastovnarnar verða økið friðað nærhendis útoyggjunum, soleiðis at bert smábátar frá útoyggj kunnu fiska har.
- Tað almenna gongur undan og skipar so fyri, at til ber at nýta KT í arbeiði fyri almennar stovnar og almenn partafeløg, so fólk kann sita á útoyggj og arbeiða um fjarskiftið.
- At skúlaflokkar á miðnámsskúlanum, sum gera spennandi hugskot um tiltøk í útoyggjum, skulu fáa høvi at royna tey í veruleikanum, dømi: fiskivinnuskúlin í Vestmanna, Handilsskúlin í Kambsdali o.l., og at m.a. tað almenna stuðlar slíkum verkætlanum.

- Fuglaveiða, sum ikki er loyvd í dag, skal loyvast undir skipaðum viðurskiftum.
- Gransking og royndarverkætlanir viðvíkjandi vistfrøðiligari framleiðslu og aling av upprunagenetiskum kúratúrum. Styrkja og økja um upprunaliga føroyska tilfeingið. Miðast skal eftir at útflyta upprunaligt føroyskt tilfar.
- Lógin um ‘Ung í arbeiði’ skal broytast til eisini at fevna um tær minstu bygdinar.
- Vallógin verður broytt soleiðis, at bert tey, sum eru búsett sambært skattareglunum, kunnu stilla upp til bygdarráðið.

15. Tilmæli um framhald

Útoyggjanevndin mælir til at „verkætlanin bygdin“ verður nýtt sum grundarlag undir framhaldandi arbeiðinum at menna tær smáu oyggjarnar. Uppskotið er nærri greina á komandi blaðsíðum.

“Heildarsamfelagið bygðin”

”Heildarsamfelagið bygðin” er bæði eitt uppskot um eina ítøkiliga verkætlan og ein samandráttur av tí, sum skal tryggja bygðunum á útoyggjunum eina framtíð.

Í grundgevingini fyri búsettum útoyggjum verður víst á, at bygðin ikki bara er ein “leivd”, ið skal pyntast, men nakað, ið ber veruligar møguleikar við sær. Megna vit at fáa tað, siðabundna og tað sum er nýmótans at ganga hond í hond, soleiðis at styrkin frá báðum kann brúkast sum undirstøði til at klára tær avbjóðingar, ið nýggjar tíðir seta, kunnu útoyggjarnar aftur gerast eitt áhugavert stað at búseta seg.

Styrkin og tann “innari bygnaðurin” í hesum samfeløgum má tillagast teimum fortreytum, ið fólk ið setir til eina nýmótans tilveru. Tað skal bera til at liva eitt nýmótans lív, m.a. hava eitt spennandi arbeiði og møguleikar fyri fakligari og persónligari menning, samstundis sum spennandi og siðabundnir møguleikar eru beint við hondina, m.a. at fara á fjall, í bjørgini, til útróðrar, velta eplir o.s.fr.

Ein bygð kann gerast eitt friðskjól hjá fólki, sum eru troytt av meldrinum í býunum ella hjá teimum sum njóta at liva nær náttúruni. Við nýggju tøkni og einum væl mentum undirstøðukervi kemur fjarstøðan ímillum býarlívið og bygðarlívið ikki at vera ein fjarstøða ímillum “gamalt og keðiligt” og “nýtt og spennandi”, men heldur eitt samspæl ímillum bæði. Tær flestu atfinningar hjá útoyggjafólki eru tílíkar, ið forða tí “góða lívinum”, t.d ferðasamband, samskipti, oljutunnur, vantandi sosialar tænastr, ov fáar inntøkur o.tíl. Vóru hesi viðurskipti í lagi, var lættari at verða búgvandi á útoyggj ella at taka stigið at flyta hagar.

At fáa eina oyggj at virka sum eitt heilt samfelag krevur eina heildarskipan og eina eindurreisn av bygðarfelagsskapinum, har lívið í bygðini verður sameint. Neyðugt er, at alt tað, sum skal til fyri at fáa samfelagið at virka verður samskipað, og at øll fáa sín leiklut í felagsskapinum, tí brúk er fyri teimum. Talan er samstundis um eitt framkomið bygðarsamfelag, ið eigur allar nýmótans møguleikar fyri menning. Tað er eitt opið samfelag, ið hevur gott samskipti við aðrar bygðir, býir og útheimin.

Verkætlanin ”heildarsamfelagið bygðin” skal skipanarliga og verkliga leggja lunnar undir eina virkna og spennandi bygð (oyggj). Hetta endamál kann røkkast við miðvíst at arbeiða við teimum uppskotum, ið eru í hesum álit og útoyggjarnar gerast aftur smá HEILDARSAMFELØG.

Tilrættalegging

Kjarnin í verkætlanini ”Bygðin” er:

- at førdur verður ein útoyggjapolitikkur við støði í hugsjónini um at teim smáu oyggjunum í Føroyum verður tryggjað vakstrarmøguleikar og í tænastrstøði verða javnsettar við landið sum heild.
- støðugir karmar verða tryggjaðir almennu stovnunum, ið veita tænastr til útoyggjarnar.
- at skapa karmar, har vinnan megnar at mennast, er nýskapandi og hevur dagfórda vitan.

Politískt skal dentur leggjast á, at ein sett kós verður hildin yvir eitt langt áramál. Hetta krevur semju, stöðufast og gott samstarv partanna millum. Eftirmetingar og dagføring av verkætlanum skulu tryggja, at bestu loysnir vera valdar.

Íverkseting og tíðarættlan

Verkætlanin verður latin útobyggjaumboðsmanninum saman við útobyggjafelagnum at seta í verk. Raðfestingar verða nær tengdar at tíðarkarmunum fyri, nær mál eru klár at fremja. Tey mál, ið krevja lógarbrotyingar hava eina aðra tíðarfesting enn tey, ið kunnu fremjast innan verandi skipanir.

Fyri hvørt av evnunum omanfyri er eitt litað frámerkið.

Hesi merkja:

Reytt: eigur at setast í verk alt fyri eitt

Grønt: eigur at setast í verk skjótast gjørligt

Blátt: krevur longri tíðarkarm

Sum áður nevnt tekur verkætlanin støði í uppskotum og tilmælum í hesum álit. Myndin niðanfyri lýsir tey øki, talan er um:

Leikluturin hjá teimum búsitandi í „bygdini“

- ★ Samstarv í bygdini, samstarv í bygðarfelagi og samstarv í útobyggjafelagi
- ★ Umboðan í útobyggjafelagi, jarðarráði, bóndafelagi, samferðsluráði, vinnuráði og o.til.
- ★ Felagsarbeiði, barna og ungdómsarbeiði, mentanararbeiði, vinnusamstarv, "entreprenørskap" og mobilisering.

Almenni leikluturin

- ★ Fyriskipanarligur leiklutur og íverksetan
- ★ Fíggjarlig fyriskipan og játtanir
- ★ Lógarsmið
- ★ Virkni frá almennu stýrunum
- ★ Virkni frá almennu stovnunum

Deplar

<p>★ Heilsudepli:</p> <ul style="list-style-type: none"> ★ Lækni, sjúkrasystir. ★ Umsiting og vegleiðing innan almanna- og heilsumál. ★ Heimaræktin ★ Fyrstahjálp – heilivásgoymsla ★ Sjúkraflutningur ★ Sambýlið-veriðstæð hjá eldri o.til. 	<p>★ Tænastudepli:</p> <p>Postur, banki (postsmogur) Toll- og skatt (oyðublað, kunning) Strandferðslan Tyríuavgreiðslan SEV, oljufelg Landsverkfrøðingurin Amboð og útgerðargoymsla</p>	<p>★ Framleiðsludepli:</p> <p>Hagreiðing Góðsking Køling Frysting Pakking og merking Marknaðarføring Søla</p>
<p>★ Ítróttar og frítíðardepli:</p> <p>Hondbóltur, borðtennis, flogbóltur o.ø. Kondirúm v/amboðum Veitsluhøll og størri tiltøk Bygðarhús og køkur</p>	<p>★ Frítíðardepli:</p> <p>Smáttir at leiga og/ella keypa part í. Félagshús og hentleikar. Bókasavn, teldustova Matarstæð/kaffibar Sauna og sól, vaskirúm v.m</p>	<p>Skúladepli:</p> <ul style="list-style-type: none"> ★ 1-9. flokk ★ Samstarv við meginskúla ★ Kvældskúli og skeiðvirksemi ★ Eftirskúli, náttúruskúli, skúli fyri mentan og handverk og onnur møgulig skúlatiltøk

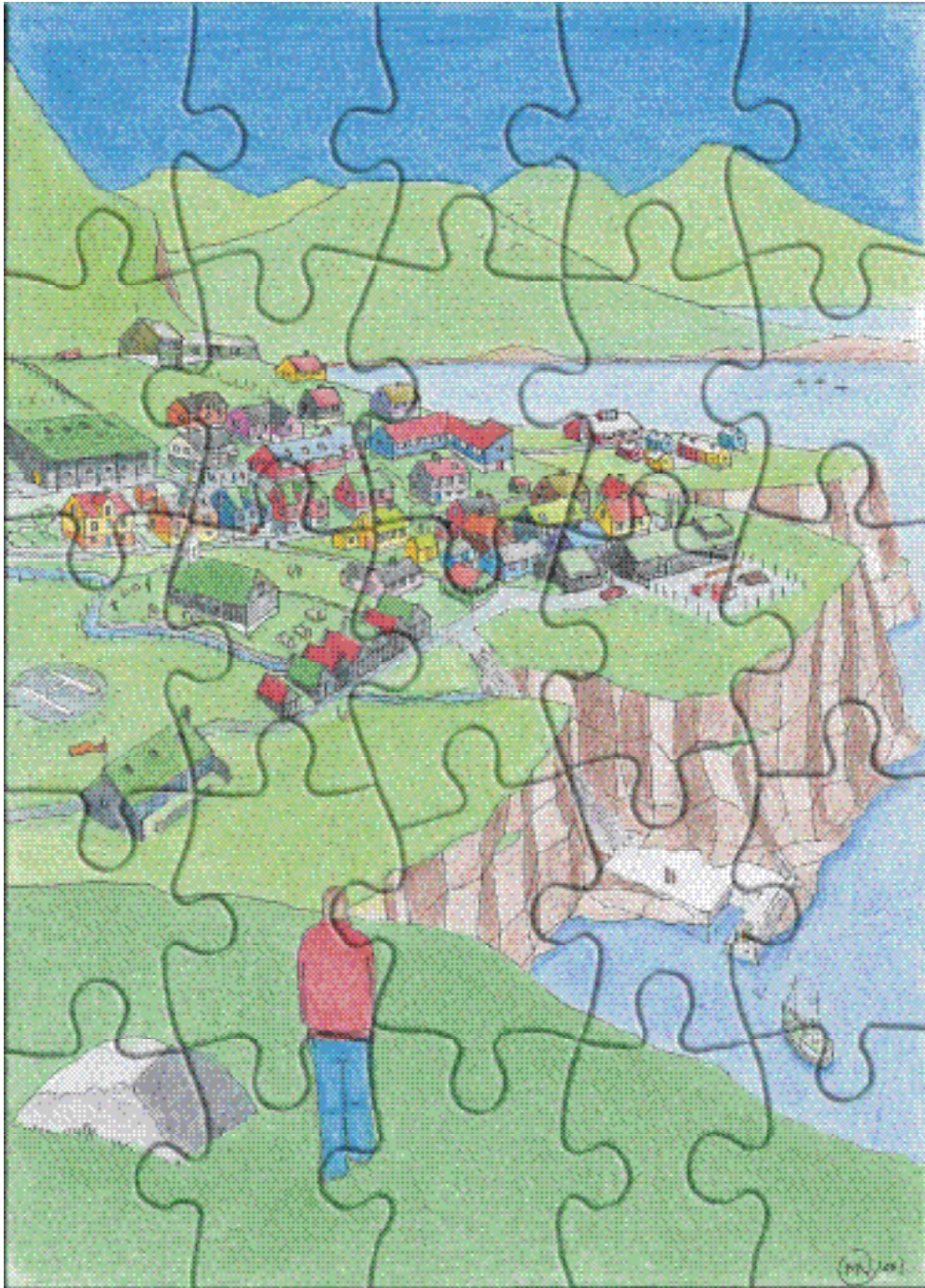
Vinna

<p>★ Landbúnaður</p> <p>v/nýggjari jarðarlóg og nýggjari landbúnaðarlóg. Vinnusamstarv. Vistfrøðilig framí. Gagnnýtsla av øllum tilfeingi. Félags sálulíð, MBM, FK, Miklagarður ella tann, sum bjóðar besta prís.ín.</p>	<p>★ Ídnaður</p> <p>Handverk, smáidnaður. Part-framløsla fyri fyrstøkur á meginøkinum.</p>	<p>★ KT-vinna</p> <p>Fjararbeiði, alment og privat virksemi Nýggj KT-starvsøki. Samstarv við virki á meginøkinum</p>	<p>★ Aling og lívfrøðiligar royndir</p> <p>Smoltstæðir Royndarverkætlanir við nýggjum fiskasløgum</p> <p>Aðrar lívfrøðiligar royndir</p>	<p>★ Onnur vinna</p> <p>Ferðavinna. Samstarv í útoyggjafelag og við ferðavinnu á meginøkinum. Útbygdir fasilitetir til ferðafólk Máibólkar: Føroyingar og málrættaðir útlendingar. Útbóðið: Sergjærdir ferðapakkar</p>
---	---	---	---	---

Neyðugir partar í verkætlanini:

Almennu stýrini, Atlantsflog, Bankar og Sparikassar, Bygdarráðini, Feløg og aðrir stovnar, Ferðaráð Føroya, Landsstýrismaðurin í útoyggja- og økismálum, Landsverkfrøðingurin, Menningarstovan, Oljufelgini, Postverkið, SEV, Strandferðslan, Toll- og Skattstovan, Útoyggjafelag, Útoyggjaumboð

Heildarsamfelagið BYGDIN

6. Partur

Kelduávísingar og heimildarfólk

**Bókmentir,
rit o.a.**

- Maria Eide Petersen: Snøklar, H.N.J Bókahandil, 1982.
 Nanna Hermansson: Nólsoy - en Færøisk bygd i omvandling,
 Etnl.inst.Lund 1976
 Simon Michael Zachariasen: Ein yrkjari á útoyggj, Klaksvík 1972
 Dennis Gaffen: In Place, Amazone 1998
 Føroya Lærarafelag 1888 - 1998: Føroya Lærarafelag 1998
 Klaksvíkar kommuna 1908-1989: Klaksvíkar kommuna 1990
 Palle Dyreborg, Poul Jensen, Kunstakademiets Arkitektskole april
 1996: Proces, Kongsbondesamfundet på Koltur –Færøerne før, nu
 og i fremtiden,
 Niels Arvid Sletterød: Teoretisk og metodisk perspektiv på mobili
 sering, NTF-rapport 1997-4
 Vinnupolitikkur –Uppskot, Vinnumálastýrið 1999
 Vinnumálastýrið mars 1999: Samferðsluætlanin –Frágreiðing um
 framtíðar samferðslukervið í Føroyum
 Strandfaraskip Landsins februar 2000: Karmar fyri framtíðar
 virkseminum.
 Føroya Løgting § 19 nevndin 2000: Frágreiðingin um 80´árin.
 Albatross Consulting, STEPgruppen, Technopolis, sept.2000:
 Evaluering af SND:, 1993-1999.(NR)
 Statens forvaltningstjenest mars, 1997: Om distrikts- og
 regionalpolitikken i Norge, ODIN, (NR)
 Landdistriktsudvalget, Indenrigsministeriet, 1997: Landdistrikt
 ernes udviklingsmuligheder, Rapport.(DK)
 Regeringens redegørelse til Folketinget, 2000: Regionalpolitisk re
 degørelse. (DK)
 Eygað: Grein Mykines í andaleypti, nr.9.september 1973, 3 árg,
 Maifinn Norðoy: Teknað myndina „Heildarsamfelagið Bygdin“

Útoyggjafundir:	Í Mikladali:	2. mai 2000
	Á Húsum:	2. mai 2000
	Á Kirkju:	3. mai 2000
	Í Hattarvík:	3. mai 2000
	Í Mykinesi:	5. mai 2000
	Í Gásadali:	5. mai 2000
	Á Stóru Dímun:	10. mai 2000
	Í Koltri:	10. mai 2000
	Í Hesti:	11. mai 2000
	Í Nólsoy:	11. mai 2000
	Í Skúvoy:	12. mai 2000

Fundirnir vóru almennir og fyriskipaðir av Olgu Biskopstø

Fundir við stovnar:

Heilslufrøðiliga Starvstovan, Bárður Enni mai 2000
Matrikulstovan, Bjarni Hansen, juli 2000
Postverk Føroya, Bergur í Garði, sept. 2000
Búnaðardepilin, Kollafjørður, Peter Haar, sept. 2000
MBM, Kollafjørður, Eirikur Thorvaldsson, sept. 2000
Føroya Jarðarráð, Jóannes Dalsgarð, sept. 2000
Landsverkfrøðingurin, Oyvindur Brimnes, oktober 2000
Menningarstovan, Kjartan Kristiansen, oktober 2000

Fundir við bygdarráð og áhugað:

Mikladals og Húsa kommuna 4. september 2000
Skúvoyar Kommuna 13. september 2000
Mykines kommuna 15. september 2000
Hests kommuna 20. september 2000

